6th INTERNATIONAL ETHICS CONGRESS

December 8-9, 2025/ Ankara, Türkiye

PROCEEDINGS BOOK

EDITOR

Prof. Dr. Melike ÖZER KESKİN

ISBN: 979-8-89695-278-7

www.izdas.org/etik

6th INTERNATIONAL ETHICS CONGRESS

December 8-9, 2025 / Ankara, Türkiye

Proceedings Book

EDITOR:

Prof. Dr . Melike ÖZER KESKİN

Copyright © Liberty

ISBN: 979-8-89695-278-7

Publication Date: 21.12.2025

Liberty Publishing House
Water Street Corridor New York, NY 10038
www.libertyacademicbooks.com
+1 (314) 597-0372

ALL RIGHTS RESERVED NO PART OF THIS BOOK MAY BE REPRODUCED IN ANY FORM, BY PHOTOCOPYING OR BY ANY
ELECTRONIC OR MECHANICAL MEANS, INCLUDING INFORMATION STORAGE OR RETRIEVAL SYSTEMS, WITHOUT
PERMISSION IN WRITING FROM BOTH THE COPYRIGHT OWNER AND THE PUBLISHER OF THIS BOOK.
© Liberty Academic Publishers 2025
The digital PDF version of this title is available Open Access and distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0 license (http://creativecommons. org/licenses/by-nc/4.0/) which permits adaptation, alteration, reproduction and distribution for noncommercial use, without further permission provided the original work is attributed. The derivative works do not need to be licensed on the same terms.
adapted by Mariam Rasulan

CONGRESS ID

CONGRESS TITLE
6th INTERNATIONAL ETHICS CONGRESS

DATE and PLACE
December 8-9, 2025 / ANKARA, TÜRKİYE

PARTICIPATION
Keynote & Invited

ORGANIZATIONS
IKSAD Institute

HEAD OF THE ORGANIZING COMMITTEE
Prof. Dr. Melike ÖZER KESKİN - Gazi University

HEAD OF THE SCIENTIFIC COMMITTEE
Assoc. Prof. Dr.Hasan ÇİFTÇİ - Harran University

ORGANIZING BOARD
Prof. Dr. Salih ÖZTÜRK - Namık Kemal University
Prof. Dr. Esra AKIN - İzmir Kâtip Çelebi University
Assoc. Prof. Dr. Doğan ÇİLOĞLU - Atatürk University
Assoc. Prof. Dr. Malik YILMAZ - Atatürk University
Dr. Minji YANG - Hankuk University of Foreign Studies
Dr. Elvan CAFEROV - Azerbaijan State Pedagogical University

CONGRESS COORDINATOR
Esma AKSAKAL

PARTICIPANTS COUNTRY
Türkiye, Pakistan, India, Albania, Bangladesh, New Zealand, France, Nigeria, Indonesia, Iran, Republic of Serbia, Lebanon, United Kingdom

NUMBER of ACCEPTED PAPERS-62 (Türkiye- 24, Other Countries- 38)
NUMBER of REJECTED PAPERS-10

SCIENTIFIC BOARD

Prof. Dr. Fahri APAYDIN - Yalova University

Prof. Dr. Melike ÖZER KESKİN - Gazi University

Prof. Dr. Esra AKIN - İzmir Kâtip Çelebi University

Assoc. Prof. Dr. Hasan ÇİFTÇİ - Harran University

Assoc. Prof. Dr. Doğan ÇİLOĞLU - Atatürk University

Dr. İradə ZƏRQAN - ANAS, Azerbaijan

Dr. Ana Leonor Santos-Beira-Interior University

Dr. Almaz AHMETOV - Ministry of Health of Azerbaijan

Dr. Terane NAĞIYEVA - Azerbaycan Devlet Pedagoji University

Dr. Hazim Abed Mohammed AL-JEWAREE - AlKitab University

Dr. Sandugash TLEUBAY - Abai Kazakh Milli University

6th INTERNATIONAL

ETHICS

CONGRESS

December 8-9, 2024 / Ankara, Türkiye

CONGRESS PROGRAM

Meeting ID: 829 5595 6031

Passcode: 123456

Participant Countries: (13)

Türkiye, Pakistan, India, Albania, Bangladesh, New Zealand, France, Nigeria, Indonesia, Iran, Republic of Serbia, Lebanon, United Kingdom

ÖNEMLİ, DİKKATLE OKUYUNUZ LÜTFEN / IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

Önemli, Dikkatle Okuyunuz Lütfen

- Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildiriler için online (video
- konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- Online sunum yapabilmek için **https://zoom.us/join** sitesi üzerinden giriş yaparak "Meeting ID or Personal Link Name" yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- Uygulama tablet, telefon ve PC'lerde çalışıyor.
- Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden 15 dk öncesinde oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

Dikkat Edilmesi Gerekenler- TEKNİK BİLGİLER

- Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- Kabul edilen bildiri sahiplerinin mail adreslerine Zoom uygulamasında oluşturduğumuz oturuma ait ID numarası gönderilecektir.
- Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir
- Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to attend a meeting online, login via **https://zoom.us/join** site, enter ID "Meeting ID or Personal Link Name" and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- The participant must be connected to the session 15 minutes before the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.

Participant Countries: 13 countries: Türkiye, Pakistan, India, Albania, Bangladesh, New Zealand, France, Nigeria, Indonesia, Iran, Republic of Serbia, Lebanon, United Kingdom

OPENING CEREMONY

08.12.2025 / 08:45 – 09:00

Meeting ID: 829 5595 6031 / Passcode: 123456

https://us02web.zoom.us/j/82955956031?pwd=7QZCl8zPMkI48bltTarmo4zaKHiRUa.1

Head of the Congress Organizing Committee

Prof. Dr. Melike ÖZER KESKİN - *Gazi University*

Head of the Congress Scientific Committee

Assoc. Prof. Dr. Hasan ÇİFTÇİ - *Harran University*

IN-PERSON PRESENTATIONS / 08.12.2025

Ankara Local Time: 15:10 – 17:00

Moderator: Prof. Dr. Melike ÖZER KESKİN

Address: Ankara Büyükşehir Belediyesi Ulus Genç Akademi
Hacı Bayram Mah. İstiklal Cd. 14/13 PK: 06050 Altındağ/Ankara

TITLE	AUTHOR(S)	AFFILIATION
A BIBLIOMETRIC VIEW OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ETHICS RESEARCH IN COMMUNICATION	Engincan YILDIZ	Istanbul Gelisim University
GREEN MARKETING (GREENWASHING) AND ETHICAL PERCEPTION IN THE COSMETIC AND PERSONAL CARE SECTOR: A WORD CLOUD ANALYSIS BASED ON NVIVO	Onur TÜRKER	Istanbul Gelisim University
AN ANALYSIS OF THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN TURKISH TELEVISION BROADCASTING IN TERMS OF COPYRIGHT AND ETHICAL RESPONSIBILITIES	Mehmet Erman BALAK	Istanbul Gelisim University
ETHICAL RESPONSIBILITY IN DIGITAL CRYPTO JOURNALISM: A CONTENT ANALYSIS OF COINTELEGRAPH NEWS	Metehan ÖZIRMAK	Istanbul Gelisim University
ETHICAL PRINCIPLES for THE ACADEMIC INSTITUTIONALIZATION of MUSICOLOGY	Banu MUSTAN DÖNMEZ	Ankara Music and Fine Arts University
ACTIVITY SUGGESTIONS FOR TEACHING SOCIAL SCIENTIFIC ISSUES FOR BIOLOGY AND SCIENCE COURSES	Mehmet YILDIRIM Melike ÖZER KESKİN	Gazi University

08.12.2025 / Online Session-1 / Hall-6

Ankara Local Time: 09:00 – 11:00

Moderator: Asst. Prof. Dr. Esin KAVURAN

Meeting ID: 829 5595 6031 / Passcode: 123456

https://us02web.zoom.us/j/82955956031?pwd=7QZCl8zPMkI48bltTarmo4zaKHiRUa.1

TITLE	AUTHOR(S)	AFFILIATION
SOCIAL RESPONSIBILITY PROJECTS AND ETHICAL EROSION	Elif KARAGÜN	Kocaeli University
NURSING INTERVENTIONS AND ETHICAL APPROACHES IN PREVENTING VENTILATOR-ASSOCIATED PNEUMONIA: A PATIENT SAFETY PERSPECTIVE	Esin KAVURAN Emrah DÜZ	Atatürk University
NURSING INTERVENTIONS AND ETHICAL APPROACHES IN PREVENTING ENTERAL FEEDING INTOLERANCE IN INTENSIVE CARE UNITS: A PATIENT SAFETY PERSPECTIVE	Esin KAVURAN Emrah DÜZ	Atatürk University
BIG DATA AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN HEALTH CARE: AN OVERVIEW OF PRIVACY AND ETHICAL ISSUES	Fuat İNCE	Süleyman Demirel University
FUNDAMENTAL DIMENSIONS OF EXPERT WITNESS ETHICS IN TURKIYE: PRINCIPLES, OBLIGATIONS, AND THE FRAMEWORK OF PRACTICE	Fuat İNCE	Süleyman Demirel University
All participants must join the conference 10 minutes before the session time. Every presentation should last not longer than 10-12 minutes. Kindly keep your cameras on till the end of the session.		

08.12.2025 / Online Session-2 / Hall-6

Ankara Local Time: 11:30 – 13:30

Moderator: Asst. Prof. Priyanshi Goyal

Meeting ID: 829 5595 6031 / Passcode: 123456

https://us02web.zoom.us/j/82955956031?pwd=7QZCl8zPMkI48bltTarmo4zaKHiRUa.1

TITLE	AUTHOR(S)	AFFILIATION
PUBLIC POLICIES' IMPACT ON ALBANIA'S SPORTS ORGANIZATIONS' ETHICAL INTEGRITY	Rovena Elmazi	Sports University of Tirana
IMPLEMENTATIONS OF PATIENT-CENTRIC ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE HEALTHCARE INDUSTRY	Priyanshi Goyal	Mangalayatan University
THE ETHICAL MINEFIELD OF BRAIN-COMPUTER INTERFACES (BCIS): FROM THERAPEUTIC TOOLS TO COGNITIVE LIBERTY	Huma Ikram Shahnaz A. Sheikh	University of Karachi
CLONING TECHNOLOGY: METHODS, APPLICATIONS, AND ETHICAL CONSIDERATIONS	Nworah Florence N. Eje Ozoemena E. Igwebuike Nancy C.	University of Nigeria
INFORMED CONSENT IN MINORS BIOETHICAL CONSIDERATIONS	Voroneanu-Popa Rareș-Vasile Constantinescu Richard Andoni-Turcu Corina	University of Medicine and Pharmacy
TECHNOLOGY AND ETHICS: BALANCING INNOVATION, RESPONSIBILITY, AND HUMAN VALUES IN THE DIGITAL AGE	Bayan Kamal eddine	Modern University of Business and Science
ETHICAL ISSUES IN TECHNOLOGY & NEW AND BEST PRACTICES	Kejsi Bylyku	Marin Barleti University
CONDUCTING ANIMAL RESEARCH BASED ON THE CCSEA ETHICAL GUIDELINES ASSOCIATION WITH INSTITUTIONAL ANIMAL ETHICAL COMMITTEE	Venkatesh Gunasekaren	The Tamil Nadu DR MGR Medical university,

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

08.12.2025 / Online Session-3 / Hall-6

Ankara Local Time: 14:00 – 16:00

Moderator: Asst. Prof. Dr. Serdar GÜRÇAY

Meeting ID: 829 5595 6031 / Passcode: 123456

https://us02web.zoom.us/j/82955956031?pwd=7QZCl8zPMkI48bltTarmo4zaKHiRUa.1

TITLE	AUTHOR(S)	AFFILIATION
THE ROLE OF ETHICAL LEADERSHIP IN AI-SUPPORTED STRATEGIC DECISION-MAKING PROCESSES: AN ORGANIZATIONAL BEHAVIOR PERSPECTIVE	Dilek BALAK Münevver YAKUT	Istanbul Beykent University
AN EXAMINATION OF ETHICAL BOUNDARIES IN THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE	Dilek BALAK Münevver YAKUT	Istanbul Beykent University
DIGITAL ETHICS: DEFINITION, PRINCIPLES, AND BRAND EXAMPLE	Serdar GÜRÇAY	Istanbul Kultur University
CONCEPT OF ETHICS IN THE PROFESSION OF PUBLIC RELATIONS	Hacer Hande ERGİN ÇAĞATAY	Bitlis Eren University
THE CULTIVATION OF VIRTUE IN IBN MISKAWAYH: MODERATION, MEASURE, AND THE PURIFICATION OF THE SOUL	Raziye SAYAR	Ordu University
RADICAL EVIL IN HANNAH ARENDT IN THE LIGHT OF ETHICAL INQUIRIES	Yüksel SARAÇ YEŞİLADA	Karabük University
THE PURSUIT OF HARMONY BETWEEN TRADITIONAL AND MODERN ETHICS IN THE WRITINGS OF SÂMİHA AYVERDİ	Arzu Eylül YALÇINKAYA	Üsküdar University
All participants must join the conference 10 minutes before the session time. Every presentation should last not longer than 10-12 minutes. Kindly keep your cameras on till the end of the session.		

08.12.2025 / Online Session-4 / Hall-6
Ankara Local Time: 16:30 – 18:30

Moderator: Dr. Petra Pelletier

Meeting ID: 829 5595 6031 / Passcode: 123456

https://us02web.zoom.us/j/82955956031?pwd=7QZCl8zPMkI48bltTarmo4zaKHiRUa.1

TITLE	AUTHOR(S)	AFFILIATION
REIMAGINING ISLAMIC SOCIETY IN THE 21ST CENTURY: CHALLENGES AND PROSPECTS	Mahbubur Rahman	University of Rajshahi
SUSTAINABLE ETHICS FOR AOTEAROA NEW ZEALAND	Edgar Burns	University of Waikato
ETHICAL ISSUES IN PANDEMICS AND DISASTERS: AN INTERNATIONAL PERSPECTIVE"	Petra Pelletier	University of Paris Cité
ETHICS IN CONTEMPORARY SOCIETY: TECHNOLOGY, HUMAN VALUES, AND RESPONSIBILITY	Sameer Nanivadekar	A. P. SHAH Institute of Technology
ENVIRONMENTAL ETHICS: GUIDING HUMAN RESPONSIBILITY TOWARD ECOSYSTEMS	Muhammad Arslan Ashraf Rizwan Rasheed	Government College University
PRAGMATIC ACTS AND CULTURAL OPPRESSION: A PRAGMATIC ANALYSIS OF WIDOWHOOD DISCOURSE IN SOLA ADEBOWALE'S 'LONELY DAYS'	Adesanmi, Moses Ademola	Federal University of Technology
ETHICAL VALUES AND THEIR RELEVANCE FOR HUMAN WELFARE IN MEIVAZHI TEACHINGS	Balaji Sundar, Thangapasumai, J. Salai Thillai Thilagam	G. Pulla Reddy Engineering College
LINKING ETHICAL ORIENTATION AND DIGITAL COMPETENCY IN MANAGERIAL TRAINING: IMPLICATIONS FOR TASK, CONTEXTUAL, AND ADAPTIVE PERFORMANCE	Kareena Saini Seema Rathee Jitender Kumar	Department of Commerce, MDU, IMSAR

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

09.12.2025 / Online Session-1 / Hall-5

Ankara Local Time: 09:00 – 11:00

Moderator: Prof. Dr. Sergül VURAL KARA

Meeting ID: 829 5595 6031 / Passcode: 123456

https://us02web.zoom.us/j/82955956031?pwd=7QZCl8zPMkI48bltTarmo4zaKHiRUa.1

TITLE	AUTHOR(S)	AFFILIATION
ETHICAL ISSUES AND THE INTERPRETABILITY CRISIS IN ARTIFICIAL INTELLIGENCE: A HUMAN-CENTERED APPROACH TO TRUST AND ACCOUNTABILITY	Ayşe SALMAN Tamay YAZGAN Elife AĞGÜRBÜZ	Maltepe University
TEACHER SELF-EFFICACY SCALE TOWARDS BIOETHICS TEACHING: VALIDITYAND RELIABILITY STUDY	Elif Adıbelli ŞAHİN Gülşah ÖZKAN İNAL Nilay KESKİN-SAMANCI	Kalkınma Atölyesi Gazi University
ETHICAL PERCEPTION AND SENSITIVITY IN THE TEACHING PROFESSION: OPINIONS OF AN EXPERIENCED EDUCATION INSPECTORS	Huzur KURT Engin ASLANARGUN	Düzce University
THE RELATIONSHIP BETWEEN TEACHING PROFESSIONAL ETHICS AND LEGISLATION: WHAT DO EDUCATION INSPECTORS SAY?	Huzur KURT Engin ASLANARGUN	Düzce University
PESSIMISM, PERCEIVED INEFFECTIVENESS AND ANIMAL ETHICS: DOES LARGE-SCALE SUFFERING DISCOURAGE US FROM ACTIVISM?	Atilla AKALIN	Istanbul Gelisim University
TRANSLATOR PROFILE AND TRANSLATION TRAINING WITH A FOCUS ON PROFESSIONAL ETHICS	Sergül VURAL KARA	Mersin University
All participants must join the conference 10 minutes before the session time. Every presentation should last not longer than 10-12 minutes. Kindly keep your cameras on till the end of the session.		

09.12.2025 / Online Session-2 / Hall-5
Ankara Local Time: 11:30 – 13:30

Moderator: Asst. Prof. Dr. Sanyogita P. Patil
Meeting ID: 829 5595 6031 / Passcode: 123456
https://us02web.zoom.us/j/82955956031?pwd=7QZCl8zPMkI48bltTarmo4zaKHiRUa.1

TITLE	AUTHOR(S)	AFFILIATION
PERCEPTION AND ATTITUDES OF BIOLOGY SECONDARY STUDENTS TOWARDS ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN MINNA METROPOLIS, NIGER STATE	Usman, Z. N. Usman, A. Y. Awwal, K. M. Salihu, H. Abdullahi, F. L.	Federal University of Technology
INNOVATIVE PEDAGOGIES FOR ETHICS EDUCATION IN UNIVERSITIES - A COMPARATIVE ANALYSIS	Sanyogita P. Patil Vidhya S. Kadam	Rajarambapu Institute of Technology
AI GRADING SYSTEM FOR MEASUREMENT OF STUDENT OUTCOME	Arputha raj R, Monisha.E.C. Gogula Manikanta K. Sujatha N.P.G. Bhavani	Dr.M.G.R. Educational and Research Institute Saveetha Institute of Medical and Technical Sciences
GUIDANCE AND COUNSELING SERVICES AT UNDER-PRIVILEGED HIGHER EDUCATION INSTITUTES: A CASE STUDY OF A REMOTE AREA UNIVERSITY IN PAKISTAN	Farzeel Gohar Irfan Bashir Afshan Naseem Yasira Waqar Almas Shoaib Aisha Sami Fariha Gul Aqila Rafique Faisal Anees Sajid Masood Farhat Munir Fareeha Sherazi Yasmin Zohaib Ghulam Hussain	University of Management and Technology
ASSESSING THE CURRENT AND DESIRED STATUS OF PROFESSIONAL ETHICAL STANDARDS IN UNIVERSITY TEACHING: A DESCRIPTIVE–SURVEY STUDY IN IRAN	Qader VAZIFEH DAMIRCHI Gholamhossein GHAREBI	University of Applied Science and Technology Islamic Azad University
VALUES REORIENTATION OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS THROUGH BIOLOGY EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN JOS NORTH, PLATEAU STATE, NIGERIA	CHRISTIANA, SAMUEL JIMWAN ALIYU ADAMU MULUKU	University of Jos College of Education Akwanga
ETHICAL GOVERNANCE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS: AN ADMINISTRATIVE FRAMEWORK FOR RESPONSIBLE AND TRANSPARENT AI USE	Violla Makhzoum Amin Berri	Islamic University of Lebanon (IUL)

09.12.2025 / Online Session-3 / Hall-5
Ankara Local Time: 14:00 – 16:00

Moderator: Dr. Archana Bhatia

Meeting ID: 829 5595 6031 / Passcode: 123456

https://us02web.zoom.us/j/82955956031?pwd=7QZCl8zPMkI48bltTarmo4zaKHiRUa.1

TITLE	AUTHOR(S)	AFFILIATION
THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON CYBERSECURITY LAWS: NAVIGATING LEGAL, ETHICAL, AND REGULATORY CHALLENGES IN THE DIGITAL AGE	Rawful Islam Rifat Masud Amran Sumel Shahriar Rahman	Metropolitan University
AI AND ETHICS: DEVELOPING RESPONSIBLE AI SYSTEMS	R.KAMALAM M.DEVIBALA Dr S.SELVAM	Nadar Mahajana Sangam S.Vellaichamy Nadar College
AI FOR SECURE AUTHENTICATION AND BIOMETRICS	S.Dharani P. Kavi Sri Dr.S.Selvam	Nadar Mahajana Sangam S.Vellaichamy Nadar College
ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND THE FUTURE OF FRENCH TRANSLATION: A COMPARATIVE STUDY OF CHATGPT AND CONVENTIONAL MACHINE TRANSLATORS	Fidelis Deborah Chindongnaan	Federal Polytechnic Ilaro
ETHICAL ARTIFICIAL INTELLIGENCE (AI) IN LARGE-SCALE PARTICLE PHYSICS AND SPACE SCIENCE PROJECTS	Moses Adeolu AGOI Samuel Olayiwola AJAGA Oluwanifemi Opeyemi AGOI Oluwadamilola Peace AGOI	Lagos State University Obafemi Awolowo University Federal University
DESIGNING WITH INTENT: A TELEOLOGICAL APPROACH TO ETHICS AND INNOVATION IN ENGINEERING	A. Sankavia Kewin Joanes. M. Niveditha Rajan Vinesh Vijayan	Rathinam Technical Campus
ASSESSING THE ETHICAL AND ENVIRONMENTAL IMPLICATIONS OF ENERGY CONSUMPTION IN MACHINE LEARNING TRAINING	Habib Olaniyi ALIU Rotimi Jamiu OLASINA	Federal Polytechnic Ilaro Covenant University

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

09.12.2025 / Online Session-3 / Hall-6
Ankara Local Time: 14:00 – 16:00

Moderator: Prof. Dr. James UHOMOIBHI

Meeting ID: 829 5595 6031 / Passcode: 123456

https://us02web.zoom.us/j/82955956031?pwd=7QZCl8zPMkI48bltTarmo4zaKHiRUa.1

TITLE	AUTHOR(S)	AFFILIATION
THE RISE OF GENERATIVE AI IN MARKETING: OPPORTUNITIES AND ETHICAL BOUNDARIES	Amit Joshi Venkatkumar Chandrasekaran	RCS (Raffles Christain School)
THE ALGORITHMIC RESERVE: MODELLING THE GLOBAL FEASIBILITY OF A DIGITAL-ONLY CURRENCY REPLACING THE US DOLLAR	Amit Joshi Venkatkumar Chandrasekaran Jasson Halin Tan	RCS (Raffles Christain School)
ETHICAL GOVERNANCE VS. ECONOMIC FUNDAMENTALS: DETERMINING EARLY CREDIBILITY IN NEWLY-LAUNCHED NATIONAL CURRENCIES	Amit Joshi Jayson Bryce Wijaya Reigell Hevbrani Evan Sinaga	RCS (Raffles Christain School)
TRANSFORMING ACTUARIAL EDUCATION AND PRACTICE IN EMERGING MARKETS THROUGH AI-ENHANCED LEARNING SYSTEMS	Daniel SANUSI James UHOMOIBHI	Veritas University Ulster University
CODE OF ETHICS AS A BASIS FOR PROPER, RATIONAL MANAGEMENT OF MEDIUM-SIZED COMPANIES IN TRANSITION ECONOMIES	Slobodanka JOVIN Slobodan POPOVIĆ	Business School of Professional Studies Faculty of Economics and Industrial Management
REAL APPLICATION OF ETHICAL NORMS IN THE WORK OF COMPANIES, THE EXAMPLE OF THE REPUBLIC OF SERBIA	Slobodanka JOVIN Slobodan POPOVIĆ	Business School of Professional Studies Faculty of Economics and Industrial Management
ETHICS AND POLITICS	Anshu Malik Archana Bhatia Pinki Rani	Maharshi Dayanand University
ETHICAL USE OF AI BY FREELANCERS: BALANCING PRODUCTIVITY, AUTHENTICITY, AND INTELLECTUAL PROPERTY IN THE DIGITAL GIG ECONOMY	Shreya Punia Nikita Anshu Malik	Maharshi Dayanand University

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

PHOTO GALLERY

İletişim Alanında Yapay Zekâ
Etiği Araştırmalarının
Bibliyometrik Görünümü

6. ULUSLARARASI
ETİK
KONGRESİ
8-9 ARALIK 2025 / ANKARA
CERTIFICATE
CERTIFICATE
CERTIFICATE
CERTIFICATE

Observer hall-6
Düz Emrah
Observer hall-6
Prof.Dr. Melike ÖZER KESKİN
ELİF KARAGÜN
Esma Aksakal
F
Fuat İnce

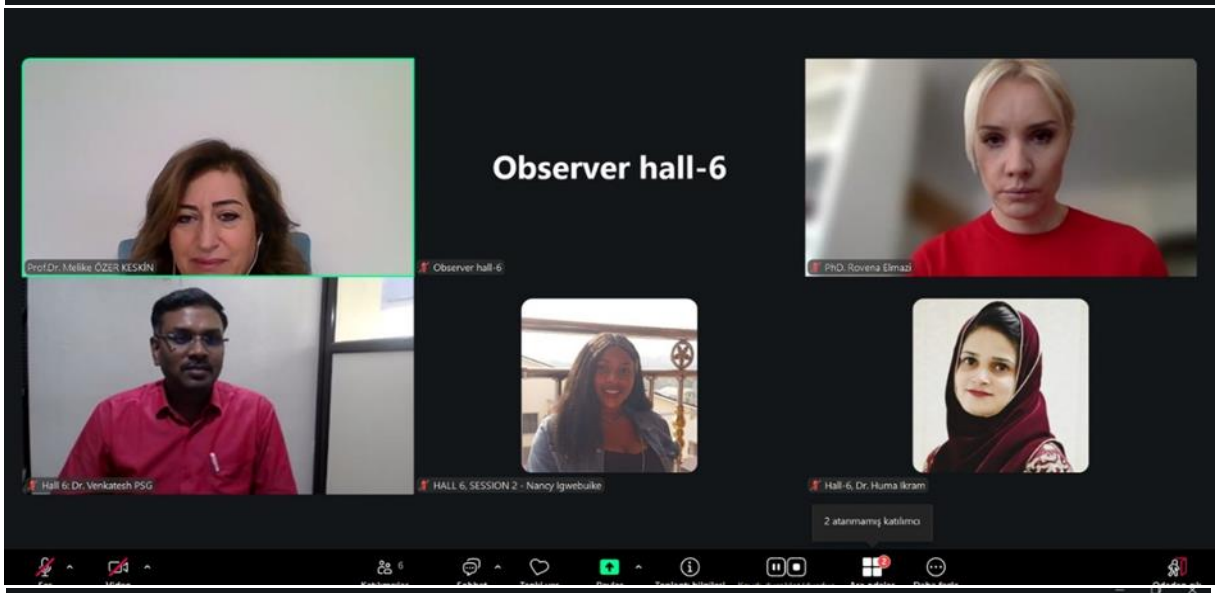
Observer hall-6
Prof.Dr. Melike ÖZER KESKİN
Observer hall-6
PhD. Rovena Elmazi
Hall 6: Dr. Venkatesh PSG
HALL 6, SESSION 2 - Nancy Igwebuike
Hall-6, Dr. Huma İkram
2 atanmamış katılımcı

Observer hall-6
Hacer Hande Ergin Çağatay
Observer hall-6
Hall-6 DİLEK BALAK
Serdar Gürçay-Hall 6
Yüksel Saraç Yeşilada
Arzu Eylul Yalcinkaya
Raziye Sayar
Raziye Sayar

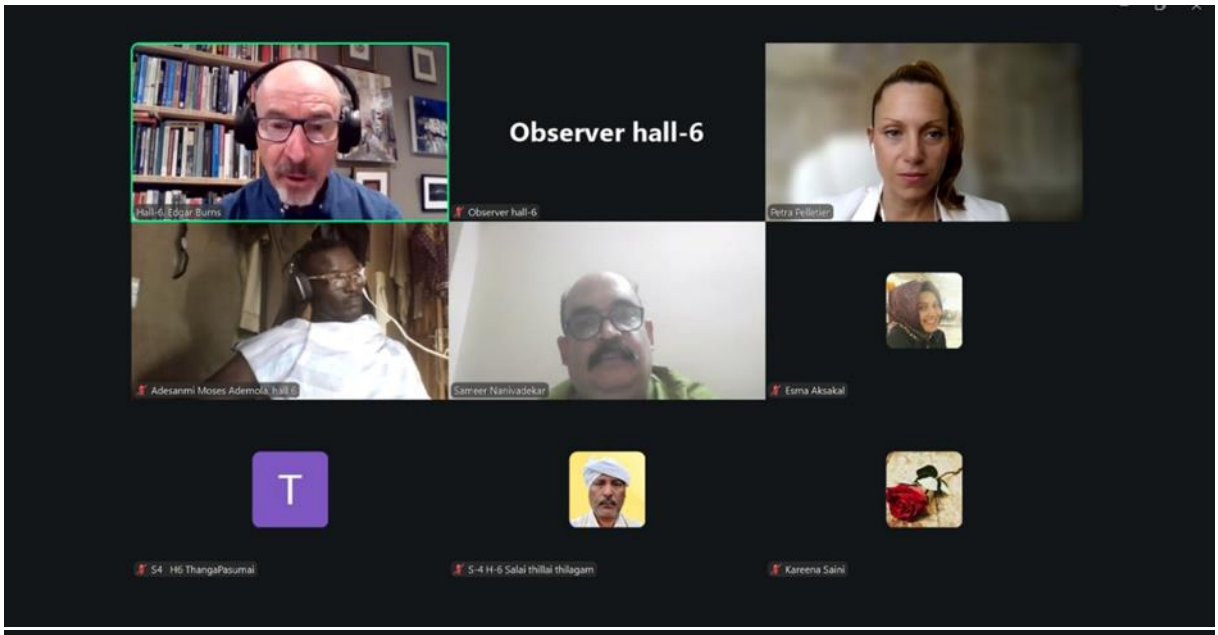
Observer hall-6
Hall-6, Edgar Burns
Observer hall-6
Petra Pellerier
Adesanmi Moses Ademola hall 6
Sameer Nanivadekar
Esma Aksakal
T
S4 H6 ThangaPasumai
S-4 H-6 Salai thillai thilagam
Kareena Saini

Observer Hall-5
Hall 5 Tamay Yazgan
Observer Hall-5
Hall-5, Sergül VURAL KARA
Hall 5 - Elif Adbelli Şahin
Hall 5-Nilay Keskin Samancı
atillaakalin
Elife Ağgürbüz
Huzur KURT Hall-1
gülşah özkan inal_hall 5
Prof.Dr. Melike ÖZER KESKİN
Windows'u Etkinleştir

Observer Hall-5
Dr. Violla Makhzoum
Observer Hall-5
Prof.Dr.Melike ÖZER KESKİN
Qader Vazifeh Hall-5
Windows'u Etkinleştir

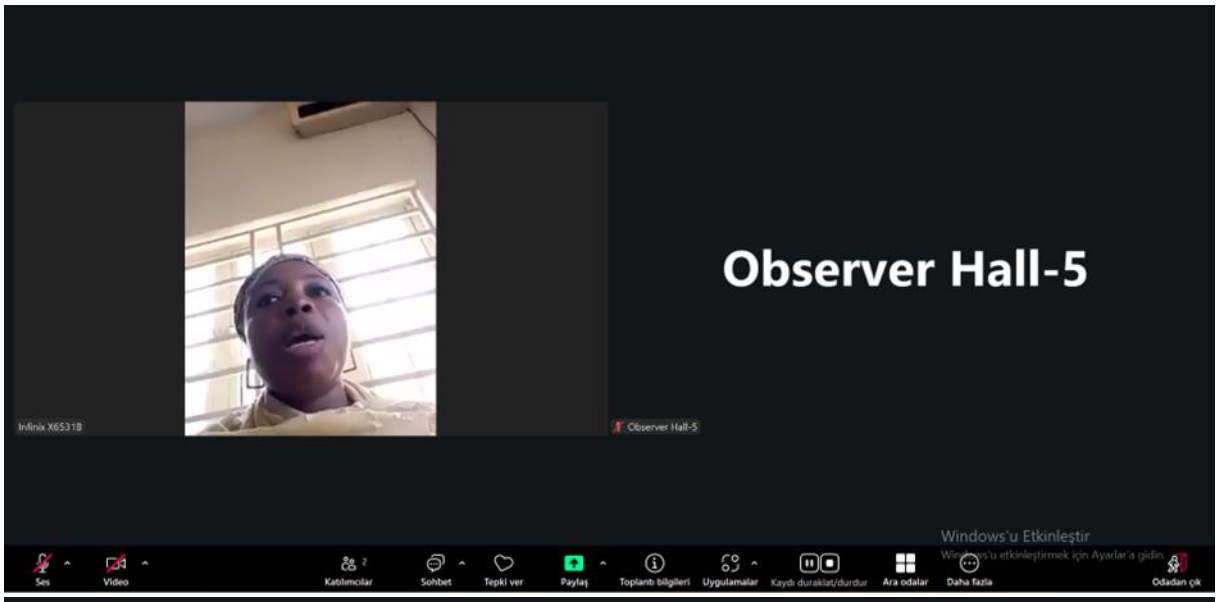
Observer Hall-5
Infinix X6531B
Observer Hall-5
Windows'u Etkinleştir
Ses
Video
Katılımcılar
Sohbet
Tepki ver
Paylaş
Toplantı bilgileri
Uygulamalar
Kaydı duraklat/durdur
Ara odalar
Daha fazla
Odadan çık

Observer Hall-5
Christiana Jimwan
Observer Hall-5
Windows'u Etkinleştir
Ses
Video
Katılımcılar
Sohbet
Tepki ver
Paylaş
Toplantı bilgileri
Uygulamalar
Kaydı duraklat/durdur
Ara odalar
Daha fazla
Odadan çık

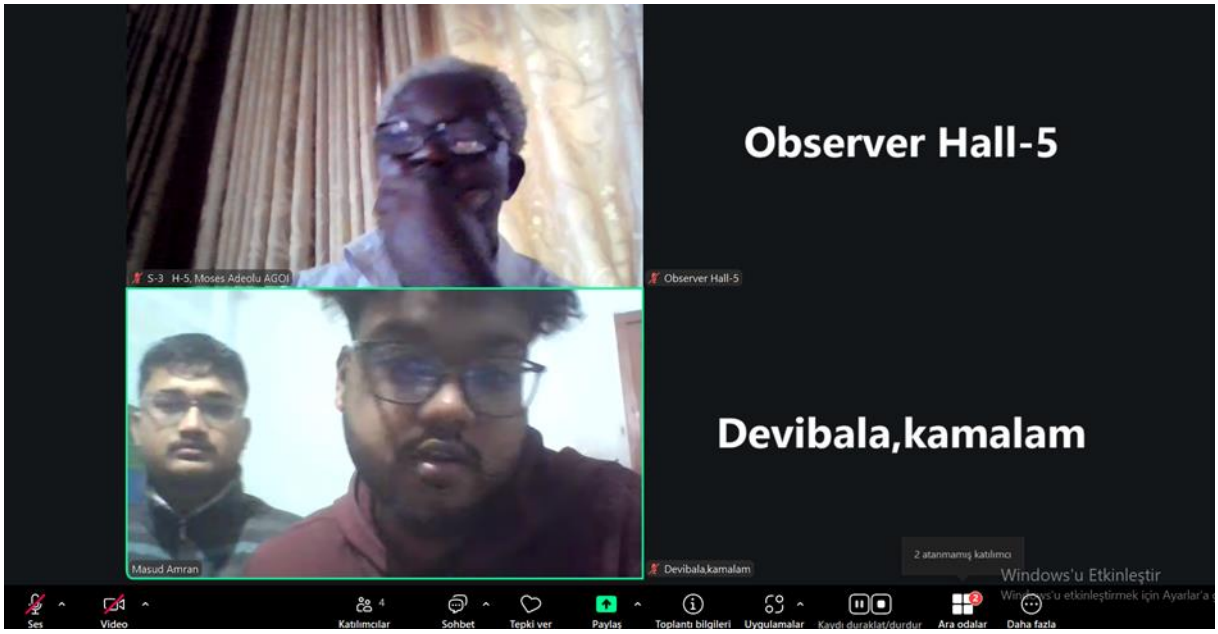
Observer Hall-5
S-3 H-5, Moses Adeolu AGOI
Observer Hall-5
Devibala,kamalam
Masud Amran
Devibala,kamalam
2 atanmamış katılımcı
Windows'u Etkinleştir
Ses
Video
Katılımcılar
Sohbet
Tepki ver
Paylaş
Toplantı bilgileri
Uygulamalar
Kaydı duraklat/durdur
Ara odalar
Daha fazla

Observer hall-6
James Uhomoibhi
Observer hall-6
Slobodan Popovic S-3 Hall-6
Hall 6-Jasson Halin Tan
Hall 6, Daniel Sanusi

Observer hall-6
James Uhomoibhi
Observer hall-6
Jayson
Hall 6-Jasson Halin Tan
Rei Sinaga
Hall 6, Daniel Sanusi

Observer hall-6
Hacer Hande Ergin Çağatay
Observer hall-6
Hall-6 DİLEK BALAK
Serdar Gürçay-Hall 6
Yüksel Saraç Yeşilada
Arzu Eylul Yalcinkaya
Raziye Sayar
Raziye Sayar

CONTENTS

AUTHOR	TITLE	NO
Engincan YILDIZ	A BIBLIOMETRIC VIEW OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ETHICS RESEARCH IN COMMUNICATION	**1**
Onur TÜRKER	GREEN MARKETING (GREENWASHING) AND ETHICAL PERCEPTION IN THE COSMETIC AND PERSONAL CARE SECTOR: A WORD CLOUD ANALYSIS BASED ON NVIVO	**11**
Mehmet Erman BALAK	AN ANALYSIS OF THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN TURKISH TELEVISION BROADCASTING IN TERMS OF COPYRIGHT AND ETHICAL RESPONSIBILITIES	**13**
Metehan ÖZIRMAK	ETHICAL RESPONSIBILITY IN DIGITAL CRYPTO JOURNALISM: A CONTENT ANALYSIS OF COINTELEGRAPH NEWS	**15**
Banu MUSTAN DÖNMEZ	ETHICAL PRINCIPLES for THE ACADEMIC INSTITUTIONALIZATION of MUSICOLOGY	**16**
Mehmet YILDIRIM **Melike ÖZER KESKİN**	ACTIVITY SUGGESTIONS FOR TEACHING SOCIAL SCIENTIFIC ISSUES FOR BIOLOGY AND SCIENCE COURSES	**18**
Elif KARAGÜN	SOCIAL RESPONSIBILITY PROJECTS AND ETHICAL EROSION	**20**
Esin KAVURAN **Emrah DÜZ**	NURSING INTERVENTIONS AND ETHICAL APPROACHES IN PREVENTING VENTILATOR-ASSOCIATED PNEUMONIA: A PATIENT SAFETY PERSPECTIVE	**29**
Esin KAVURAN **Emrah DÜZ**	NURSING INTERVENTIONS AND ETHICAL APPROACHES IN PREVENTING ENTERAL FEEDING INTOLERANCE IN INTENSIVE CARE UNITS: A PATIENT SAFETY PERSPECTIVE	**43**
Fuat İNCE	BIG DATA AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN HEALTH CARE: AN OVERVIEW OF PRIVACY AND ETHICAL ISSUES	**58**
Fuat İNCE	FUNDAMENTAL DIMENSIONS OF EXPERT WITNESS ETHICS IN TURKIYE: PRINCIPLES, OBLIGATIONS, AND THE FRAMEWORK OF PRACTICE	**65**
Rovena Elmazi	PUBLIC POLICIES' IMPACT ON ALBANIA'S SPORTS ORGANIZATIONS' ETHICAL INTEGRITY	**69**
Priyanshi Goyal	IMPLEMENTATIONS OF PATIENT-CENTRIC ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE HEALTHCARE INDUSTRY	**77**

Huma Ikram **Shahnaz A. Sheikh**	THE ETHICAL MINEFIELD OF BRAIN-COMPUTER INTERFACES (BCIS): FROM THERAPEUTIC TOOLS TO COGNITIVE LIBERTY	**78**
Nworah Florence N. **Eje Ozoemena E.** **Igwebuike Nancy C.**	CLONING TECHNOLOGY: METHODS, APPLICATIONS, AND ETHICAL CONSIDERATIONS	**79**
Voroneanu-Popa Rareş-Vasile **Constantinescu Richard** **Andoni-Turcu Corina**	INFORMED CONSENT IN MINORS BIOETHICAL CONSIDERATIONS	**80**
Bayan Kamal eddine	TECHNOLOGY AND ETHICS: BALANCING INNOVATION, RESPONSIBILITY, AND HUMAN VALUES IN THE DIGITAL AGE	**81**
Kejsi Bylyku	ETHICAL ISSUES IN TECHNOLOGY & NEW AND BEST PRACTICES	**82**
Venkatesh Gunasekaren	CONDUCTING ANIMAL RESEARCH BASED ON THE CCSEA ETHICAL GUIDELINES ASSOCIATION WITH INSTITUTIONAL ANIMAL ETHICAL COMMITTEE	**83**
Dilek BALAK **Münevver YAKUT**	THE ROLE OF ETHICAL LEADERSHIP IN AI-SUPPORTED STRATEGIC DECISION-MAKING PROCESSES: AN ORGANIZATIONAL BEHAVIOR PERSPECTIVE	**84**
Dilek BALAK **Münevver YAKUT**	AN EXAMINATION OF ETHICAL BOUNDARIES IN THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE	**90**
Serdar GÜRÇAY	DIGITAL ETHICS: DEFINITION, PRINCIPLES, AND BRAND EXAMPLE	**95**
Hacer Hande ERGİN ÇAĞATAY	CONCEPT OF ETHICS IN THE PROFESSION OF PUBLIC RELATIONS	**97**
Raziye SAYAR	THE CULTIVATION OF VIRTUE IN IBN MISKAWAYH: MODERATION, MEASURE, AND THE PURIFICATION OF THE SOUL	**108**
Yüksel SARAÇ YEŞİLADA	RADICAL EVIL IN HANNAH ARENDT IN THE LIGHT OF ETHICAL INQUIRIES	**117**
Arzu Eylül YALÇINKAYA	THE PURSUIT OF HARMONY BETWEEN TRADITIONAL AND MODERN ETHICS IN THE WRITINGS OF SÂMİHA AYVERDİ	**124**
Mahbubur Rahman	REIMAGINING ISLAMIC SOCIETY IN THE 21ST CENTURY: CHALLENGES AND PROSPECTS	**133**
Edgar Burns	SUSTAINABLE ETHICS FOR AOTEAROA NEW ZEALAND	**134**
Petra Pelletier	ETHICAL ISSUES IN PANDEMICS AND DISASTERS: AN INTERNATIONAL PERSPECTIVE"	**135**
Sameer Nanivadekar	ETHICS IN CONTEMPORARY SOCIETY: TECHNOLOGY, HUMAN VALUES, AND RESPONSIBILITY	**136**
Muhammad Arslan Ashraf **Rizwan Rasheed**	ENVIRONMENTAL ETHICS: GUIDING HUMAN RESPONSIBILITY TOWARD ECOSYSTEMS	**139**
Adesanmi, Moses Ademola	PRAGMATIC ACTS AND CULTURAL OPPRESSION: A PRAGMATIC ANALYSIS OF WIDOWHOOD DISCOURSE IN SOLA ADEBOWALE'S 'LONELY DAYS'	**140**

Balaji Sundar, Thangapasumai, J. Salai Thillai Thilagam	ETHICAL VALUES AND THEIR RELEVANCE FOR HUMAN WELFARE IN MEIVAZHI TEACHINGS	**141**
Kareena Saini Seema Rathee Jitender Kumar	LINKING ETHICAL ORIENTATION AND DIGITAL COMPETENCY IN MANAGERIAL TRAINING: IMPLICATIONS FOR TASK, CONTEXTUAL, AND ADAPTIVE PERFORMANCE	**148**
Ayşe SALMAN Tamay YAZGAN Elife AĞGÜRBÜZ	ETHICAL ISSUES AND THE INTERPRETABILITY CRISIS IN ARTIFICIAL INTELLIGENCE: A HUMAN-CENTERED APPROACH TO TRUST AND ACCOUNTABILITY	**149**
Elif Adıbelli ŞAHİN Gülşah ÖZKAN İNAL Nilay KESKİN-SAMANCI	TEACHER SELF-EFFICACY SCALE TOWARDS BIOETHICS TEACHING: VALIDITYAND RELIABILITY STUDY	**160**
Huzur KURT Engin ASLANARGUN	ETHICAL PERCEPTION AND SENSITIVITY IN THE TEACHING PROFESSION: OPINIONS OF AN EXPERIENCED EDUCATION INSPECTORS	**163**
Huzur KURT Engin ASLANARGUN	THE RELATIONSHIP BETWEEN TEACHING PROFESSIONAL ETHICS AND LEGISLATION: WHAT DO EDUCATION INSPECTORS SAY?	**172**
Atilla AKALIN	PESSIMISM, PERCEIVED INEFFECTIVENESS AND ANIMAL ETHICS: DOES LARGE-SCALE SUFFERING DISCOURAGE US FROM ACTIVISM?	**181**
Sergül VURAL KARA	TRANSLATOR PROFILE AND TRANSLATION TRAINING WITH A FOCUS ON PROFESSIONAL ETHICS	**186**
Usman, Z. N. Usman, A. Y. Awwal, K. M. Salihu, H. Abdullahi, F. L.	PERCEPTION AND ATTITUDES OF BIOLOGY SECONDARY STUDENTS TOWARDS ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN MINNA METROPOLIS, NIGER STATE	**193**
Sanyogita P. Patil Vidhya S. Kadam	INNOVATIVE PEDAGOGIES FOR ETHICS EDUCATION IN UNIVERSITIES - A COMPARATIVE ANALYSIS	**194**
Arputha raj R, Monisha.E.C. Gogula Manikanta K. Sujatha N.P.G. Bhavani	AI GRADING SYSTEM FOR MEASUREMENT OF STUDENT OUTCOME	**195**
Farzeel Gohar Irfan Bashir Afshan Naseem Yasira Waqar Almas Shoaib Aisha Sami Fariha Gul Aqila Rafique Faisal Anees Sajid Masood Farhat Munir Fareeha Sherazi Yasmin Zohaib Ghulam Hussain	GUIDANCE AND COUNSELING SERVICES AT UNDER-PRIVILEGED HIGHER EDUCATION INSTITUTES: A CASE STUDY OF A REMOTE AREA UNIVERSITY IN PAKISTAN	**196**

Qader VAZIFEH DAMIRCHI **Gholamhossein GHAREBI**	ASSESSING THE CURRENT AND DESIRED STATUS OF PROFESSIONAL ETHICAL STANDARDS IN UNIVERSITY TEACHING: A DESCRIPTIVE–SURVEY STUDY IN IRAN	**198**
CHRISTIANA, SAMUEL JIMWAN **ALIYU ADAMU MULUKU**	VALUES REORIENTATION OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS THROUGH BIOLOGY EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN JOS NORTH, PLATEAU STATE, NIGERIA	**210**
Violla Makhzoum **Amin Berri**	ETHICAL GOVERNANCE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS: AN ADMINISTRATIVE FRAMEWORK FOR RESPONSIBLE AND TRANSPARENT AI USE	**211**
Rawful Islam Rifat Masud Amran **Sumel Shahriar Rahman**	THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON CYBERSECURITY LAWS: NAVIGATING LEGAL, ETHICAL, AND REGULATORY CHALLENGES IN THE DIGITAL AGE	**212**
R.KAMALAM **M.DEVIBALA** **Dr S.SELVAM**	AI AND ETHICS: DEVELOPING RESPONSIBLE AI SYSTEMS	**213**
S.Dharani **P. Kavi Sri** **Dr.S.Selvam**	AI FOR SECURE AUTHENTICATION AND BIOMETRICS	**217**
Fidelis Deborah Chindongnaan	ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND THE FUTURE OF FRENCH TRANSLATION: A COMPARATIVE STUDY OF CHATGPT AND CONVENTIONAL MACHINE TRANSLATORS	**219**
Moses Adeolu AGOI **Samuel Olayiwola AJAGA** **Oluwanifemi Opeyemi AGOI** **Oluwadamilola Peace AGOI**	ETHICAL ARTIFICIAL INTELLIGENCE (AI) IN LARGE-SCALE PARTICLE PHYSICS AND SPACE SCIENCE PROJECTS	**220**
Sankavia **Kewin Joanes. M.** **Niveditha Rajan Vinesh Vijayan**	DESIGNING WITH INTENT: A TELEOLOGICAL APPROACH TO ETHICS AND INNOVATION IN ENGINEERING	**230**
Habib Olaniyi ALIU **Rotimi Jamiu OLASINA**	ASSESSING THE ETHICAL AND ENVIRONMENTAL IMPLICATIONS OF ENERGY CONSUMPTION IN MACHINE LEARNING TRAINING	**231**
Amit Joshi **Venkatkumar Chandrasekaran**	THE RISE OF GENERATIVE AI IN MARKETING: OPPORTUNITIES AND ETHICAL BOUNDARIES	**242**
Amit Joshi **Venkatkumar Chandrasekaran** **Jasson Halin Tan**	THE ALGORITHMIC RESERVE: MODELLING THE GLOBAL FEASIBILITY OF A DIGITAL-ONLY CURRENCY REPLACING THE US DOLLAR	**243**
Amit Joshi **Jayson Bryce Wijaya** **Reigell Hevbrani Evan Sinaga**	ETHICAL GOVERNANCE VS. ECONOMIC FUNDAMENTALS: DETERMINING EARLY CREDIBILITY IN NEWLY-LAUNCHED NATIONAL CURRENCIES	**244**
Daniel SANUSI **James UHOMOIBHI**	TRANSFORMING ACTUARIAL EDUCATION AND PRACTICE IN EMERGING MARKETS THROUGH AI-ENHANCED LEARNING SYSTEMS	**245**

Slobodanka JOVIN **Slobodan POPOVIĆ**	CODE OF ETHICS AS A BASIS FOR PROPER, RATIONAL MANAGEMENT OF MEDIUM-SIZED COMPANIES IN TRANSITION ECONOMIES	**256**
Slobodanka JOVIN **Slobodan POPOVIĆ**	REAL APPLICATION OF ETHICAL NORMS IN THE WORK OF COMPANIES, THE EXAMPLE OF THE REPUBLIC OF SERBIA	**260**
Anshu Malik **Archana Bhatia** **Pinki Rani**	ETHICS AND POLITICS	**264**
Shreya Punia **Nikita** **Anshu Malik**	ETHICAL USE OF AI BY FREELANCERS: BALANCING PRODUCTIVITY, AUTHENTICITY, AND INTELLECTUAL PROPERTY IN THE DIGITAL GIG ECONOMY	**265**

İLETİŞİM ALANINDAKİ YAPAY ZEKÂ ETİĞİ ARAŞTIRMALARININ BİBLİYOMETRİK GÖRÜNÜMÜ

A BIBLIOMETRIC VIEW OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ETHICS RESEARCH IN COMMUNICATION

Dr. Öğr. Üyesi Engincan YILDIZ
İstanbul Gelişim Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü
ORCID ID: 0000-0003-2549-3473

ÖZET
Yapay zekânın medya, habercilik, dijital pazarlama ve içerik üretim süreçlerine entegrasyonu ve üretken yapay zekanın sıklıkla kullanlmaya başlanması etik boyutlara yönelik araştırma eğilimlerinin artmasına neden olmuştur. Bu kapsamda, YÖK Tez Merkezi (YÖKTEZ) veri tabanında iletişim disiplini altında yayımlanan (Yeni Medya, Gazetecilik, Halkla İlişkiler, Radyo-Televizyon, Reklamcılık vb.) ve başlık veya özet kısmında "yapay zekâ" ve "etik" kavramlarını içeren tüm lisansüstü tezler araştırmaya dahil edilmiştir. Çalışma, yapay zekâ ve etik konularına değinen araştırmaların mevcut durumunu ortaya koymakta ve alandaki gelişim eğilimlerini bibliyometrik göstergeler aracılığıyla değerlendirmektedir.

Özellikle iletişim alanında sıklıkla incelenmeye başlanılan yapay zekâ ve etik konusuna yönelik bir çerçeve sunmak amacıyla bu bibliyometrik çalışma ile araştırma eğilimlerini, tematik yoğunlaşmaları ve akademik iş birliği ağları ortaya koyulmuştur. Elde edilen veriler, etik ve yapay zekâ konularının birlikte iletişim araştırmalarında hangi temalar etrafında şekillendiğini göstermeketdir. Bu bağlamda en çok çalışılan konular, yıllara göre artış eğilimleri ve yazar-kurum dağılımları analiz edilmiştir. Bu sayede, yapay zekâ ve etik konularına değinen ulusal akademik eğilimler görünür hale getirilmiştir.
Anahtar Kelimeler: Yapay Zeka, Etik, İletişim Bilimleri, Bibliyometrik Analiz

ABSTRACT
The integration of artificial intelligence into media, journalism, digital marketing, and content production processes, along with the frequent use of generative artificial intelligence, has led to an increase in research trends focused on ethical dimensions. In this context, all graduate theses published in the YÖK Thesis Center (YÖKTEZ) database under the discipline of communication (New Media, Journalism, Public Relations, Radio-Television, Advertising, etc.) and containing the terms "artificial intelligence" and "ethics" in their title or abstract were included in the study. The study presents the current status of research addressing artificial intelligence and ethics and assesses development trends in the field through bibliometric indicators.
This bibliometric study aims to provide a framework for the frequently studied topics of artificial intelligence and ethics, particularly in the field of communication. Research trends, thematic concentrations, and academic collaboration networks were identified. The data obtained demonstrate the themes surrounding ethics and artificial intelligence in communication research. In this context, the most frequently studied topics, annual growth trends, and author-institution distributions were analyzed. This allows us to highlight national academic trends addressing artificial intelligence and ethics.
Keywords: Artificial Intelligence, Ethics, Communication Sciences, Bibliometric Analysis

GİRİŞ

İletişim alanında oldukça fazla ele alınan yapay zeka konusu etik bağlamıyla da sıklılıkla incelenmektedir. Özellikle yapay zekanın hem teori hem uygulama bağlamında ele alındığı akademik araştırmalarda etik konusu oldukça önemlidir. Ayrıca yapay zeka araçlarının gün geçtikçe daha da kullanılır hale gelmesi, iletişim, medya, halkla ilişkiler, reklamcılık ve radyo, sinema ve televizyon gibi sektörlerde kullanılması bu alandaki uygulamalarında etik bağlamda incelenmesini gerektirmektedir.

Halkla ilişkiler alanında, krizlerin yönetilmesinde, hedef kitle takibinde, rakip analizlerinde, anlık bilgi akışının sağlanmasında ve itibarın yönetilmesinde birçok yapay zeka aracı kullanılmaktadır. Bu bağlamda halkla ilişkiler uzmanları birer yardımcı eleman olarak sıklıkla bu araçları kullanmaktadır. Ancak burada üretken yapay zekanın kullanımın etik ilkeler bağlamında kullanılması oldukça önemlidir.

Reklamcılık alanına bakıldığında yapay zekâ'nın bu alanda da sıklıkla kullanıldığı söylenebilir. Bu bağlamda, hedef kitle analizi, kişiselleştirilmiş reklam içeriklerinin oluşturulması ve tüketici davranışlarının tahmin edilmesi gibi konularda kullanılmaktadır. Özellikle zekâ destekli veri analizleriyle doğru mesajı doğru zamanda iletebilmekte ve kampanya verimliliğini artırabilmektedir. Bununla birlikte, kullanıcı verilerinin izinsiz kullanımı ve manipülatif reklamcılık pratikleri etik tartışmaları beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla reklamcılıkta yapay zekâ kullanımı, şeffaflık, gizlilik ve doğruluk ilkeleri açısından dikkatle değerlendirilmelidir.

Radyo, televizyon ve sinema alanına bakıldığında ise içerik üretiminden senaryo yazımına, kurgu ve ses düzenlemeden izleyici analizine kadar pek çok aşamada yapay zeka etkin rol oynamaktadır. Yapay zekâ destekli algoritmalar, izleyici tercihlerini analiz ederek kişiselleştirilmiş öneriler sunabilmekte ve yapım süreçlerini hızlandırmaktadır. Ancak bu durum, yaratıcılığın yerini makine üretimi içeriklerin alması ve sanatsal özgünlüğün zedelenmesi gibi tartışmaları doğurmaktadır. Bu nedenle, yapay zekânın yaratıcı süreçlerdeki rolü etik çerçevede sınırlandırılmalıdır.

Gazetecilik alanına bakıldığında, haber toplama, veri gazeteciliği, içerik üretimi ve doğrulama süreçlerinde önemli kolaylıklar sağlamaktadır. Otomatik haber yazımı ve algoritmik öneri sistemleri, bilgiye erişimi hızlandırsa da dezenformasyon riskini de artırmaktadır. Ayrıca yapay zekâ tarafından üretilen haberlerde sorumluluğun kime ait olduğu konusu etik açıdan belirsizlik yaratmaktadır. Bu nedenle gazetecilikte yapay zekâ kullanımı, doğruluk, tarafsızlık ve hesap verebilirlik ilkeleriyle uyumlu olmalıdır.

Bu bağlamda ele alınan araştırmada Türkiye'de iletişim alanında yapay zekâ ve etik konularını içeren tezlerin eğilimlerini ortaya koymak amacıyla nitel bir yaklaşım tercih edilmiştir. Bu bağlamda biblometrik analiz tercih edilerek YÖKTEZ'de yer alan "Gazetecilik", "İletişim Bilimleri", "Halkla İlişkiler", "Radyo Televizyon ve Sinema" ve "Reklamcılık" konularında yer alan tezler araştırmaya dahil edilmiş ve 2022 yılı öncesi bu konularda herhangi bir teze ulaşılamamıştır. Araştırmaya dahil edilen tezler, dil, yıl, bilim dalı, tez türü, konu, üniversite ve yöntem olmak üzere 7 farklı başlıkta değerlendirilmiştir.

Ele alınan 30 tezin büyük çoğunluğunun yüksek lisans düzeyinde hazırlandığı görülmektedir. Bu kapsamda, tezlerin 23'ü yüksek lisans, 7'si doktora düzeyindedir ve sadece 1 yüksek lisans tezi ingilizcedir. Yıllara göre dağılım incelendiğinde ise 2020 ve 2021 yıllarında herhangi bir çalışmaya rastlanmazken, 2022'de bir yüksek lisans, 2023'te iki doktora tezi tespit edilmiştir. 2024 ve 2025 yıllarında ise belirgin bir artış gözlenmiştir; yalnızca bu iki yılda 27 tez üretilmiş, bu durum yapay zekâ konusunun iletişim alanında hızla yükselen bir araştırma teması hâline geldiğini göstermiştir.

İletişim alanında yapay zekâya ilişkin akademik çalışmaların yıllar içinde ivme kazandığı, özellikle son dönemde etik, mahremiyet, doğruluk ve yaratıcılığın sınırları gibi konulara odaklandığı söylenebilir.

Bu eğilim, yapay zekânın iletişim mesleklerinin doğasını dönüştürürken aynı zamanda etik ilkeler çerçevesinde yeniden tanımlanması gerektiğini göstermektedir.

İLETİŞİM ALANINDA ÜRETKEN YAPAY ZEKA

Üretken yapay zeka araçları aracılığıyla birçok iş hızlı bir şekilde yapılabilir hale gelmiştir. Bu araçları yardımcı birer eleman olarak kullanan insanlar oldukça hızlı ve etkili sonuçlar elde edebilmektedirler. Üretken yapay zeka araçları ile birçok iş yapma biçimi değişmiş ve tasarım, video üretimi ve içerik üretimi gibi birçok konuda öğrenilmesi zor programlara ihtiyaç kalmadan hızlı bir şekilde üretim yapılabilmektedir.

Üretken yapay zekâ araçları, kullanıcı taleplerini analiz ederek özgün, yaratıcı ve içerik üretmeye yönelik çıktılar oluşturmayı amaçlayan sistemlerdir. Üretken yapay zeka araçları, metin, görsel, ses ve video gibi çoklu veri türlerinden yararlanarak tasarım, sanat, eğitim ve iletişim alanlarında yeni fırsatlar sunmaktadır. Özellikle iletişim alanında yaratıcılığı destekleme, yardımcı bir eleman olarak hızlı sonuçların sunulmasını sağlama ve hedef kitle analizinde önemli bir potansiyel taşımaktadır. Bunun yanında, üretken yapay zekâ uygulamaları akademisyenlere de ders materyali üretimi, içerik kişiselleştirme ve öğrenci performans analizi gibi süreçlerde kolaylık sağlama potansiyeli vardır.

Tablo 1. Doğal Dilde Üretimde Kullanılan Araçlar

Görsel Üretimi	Ses Üretimi	Metin Tabanlı Yapay Zeka ve Üretimi
DALL-e	Suno.ai	ChatGPT
Midjourney	Riffision	Google Gemini
Imagine 2	Beatoven.ai	Microsoft Copilot
Stability.ai	Aiva.ai	Jasper.ai
Leonardo.ai	Boomy	Claude
Adobe Firefly	Mubert	Perplexity
Generative AI by Getty	MusicLM	

Kaynak: Yeşilyurt vd., 2025

DALL-e, Midjourney, Imagine 2, Stability.ai, Leonardo.ai, Adobe Firefly, İdeogram, Stable Diffusion, Generative AI by Getty, FLUX.1 gibi üretken yapay zekâ uygulamaları aracılığıyla elde edilmek istenilen görsel ile ilgili istenilen kelimeler yazıldıktan sonra kişilere görselleri sunmaktadır.

Metinden ses üretme kısmında ise Suno.ai, Riffision, Beatoven.ai, Aiva.ai, Boomy, Mubert, MusicLM, Udio, Songr, Musicfy, Loudly gibi yapay zekâ uygulamaları da bulunmaktadır. Bu üretken yapay zeka araçları sayesinde metinden ses üretimi yapılabilmektedir.

Metin tabanlı yapay zeka ile birlikte üretimin yapılabildiği birçok yapay zeka aracı bulunmaktadır. Bunlardan en ünlülerinden birisi Chatgpt'dir. Ancak ChatGPT'nin dışında da Google Gemini, Microsoft Copilot, Jasper.ai, Claude, Perplexity gibi üretken yapay zeka araçları bulunmaktadır.

İletişim alanında da sıklıkla kullanılan yapay zeka araçları bulunmaktadır. Ilıcak Aydınalp'e göre (2020), PingGo basın bülteni yazma sihirbazı olarak görev yapmaktadır. AirPR ile halkla ilişkiler uzmanları özellikle medyayı izleyebilmektedir. MuckRack ile gazeteciler, blog yazarları ve serbest çalışanlar çok kısa süre içinde bulunabiliyor. NetBase programı halkla itibar inşa etme ve kriz yönetme konusunda yardımcı bir araçtır. Ayrıca Ahrefs, Semrush, Advanced Web Ranking, Buzzsumo, Ubersuggest gibi Yapay Zekâ (A.I.) tabanlı diğer uygulamalar da özellikle rakipleri analiz etmek için kullanılan uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yapay zekâ algoritmalarına bakıldığında, hedef kitlelerin tercihlerini, davranışlarını ve katılım modellerini analiz ederek haberlerin ve içeriklerin kişiselleştirilmiş dağıtımı sağlanabilmektedir (Seibert vd., 2021).

Doğru hedef kitle analizi ve kişiselleştirme ile birlikte ilgi alanına göre içeriklerin üretilmesi önemli avantajlar sağlamaktadır özellikle gazetecililk alanı da bu durumdan etkilenmiştir. Doğru zamanda, doğru yerde, doğru haberin sunulması hem okuyucular açısından hem de haber sağlayıcılar açısından etkinliği ve verimliliği artırmaktadır (Gökbel, 2024: 148).
Reklamcılık alanına bakıldığında hedef kitlelerin doğru bir şekilde analiz edilmesi, beklentileri ve istekleri analiz edebilme kabiliyeti yapay zeka araçları ile daha hızlı ortaya koyulabilir bir hale gelmiştir. Ayrıca üretken yapay zeka ile birlikte de reklam üretiminden kişiselleştirilmiş reklama kadar birçok avantaja sahip olunmuştur. Ancak tüm bunlar bağlamında fırsatlarla birlikte, yapay zekâ kullanımının gizlilik veri koruma ve etik konularındaki zorlukları da dikkatle ele alınmalıdır (Matyuk, 2022). Ayrıca 2022 yılında iş dünyasından uzmanlar ile yapılan bir araştırmada, üretken yapay zekânın en çok pazarlama ve reklamcılık alanında kullanıldığı tespit edilmiştir (Ünal ve Kılınç, 2024: 777).

İLETİŞİM, YAPAY ZEKA VE ETİK

Yapay zekâ araçlarının sosyal bilimler alanında sıklıkla kullanılmaya başlanması ve araştırma yöntemlerine entegre edilmesiyle birlikte analizlerde ve araştırma süreçlerinde önemli değişimler yaşanmıştır. Ancak bu araştırmaların analizlerinde ve araştırma sürecinde etik anlayışın benimsenmesi oldukça önemlidir. Ancak iletişim alanında hala oldukça yeni olan yapay zekâ araçlarının kullanımı ve ilgili etik sınırların belirlenmesi hala üzerine çalışılan bir konudur. Çünkü gerekli etik çerçevelerin belirlenmesi ve devamında da bu etik çerçeveler bağlamında hareket edilmesi önemli bir gerekliliktir. Sektörel anlamda uygulayıcılar üretken yapay zekayı iş süreçlerine dahil ederek bir yardımcı eleman olarak bu araçları kullanırken; iletişim alanındaki akademisyenler ise toplumsal olayları ve algıları analiz etmek amacıyla yapay zekâ araçlarından faydalanmaktadır. Bu bağlamda her iki alan içinde etik çereçvelerin belirlenmesi oldukça önemlidir.
Bu bağlamda etik kavramına bakıldığında, insan davranışlarına ilişkin eylemlerin doğru-yanlış, iyi-kötü olmasına dair değerlerle uğraşmasıdır denilebilir. Ayrıca bunun yanında bireyin hayatını şekillendiren somut bir ahlaki hayatı ele alıp tartışan değerlerle, bu olguya yönelen ve eylemin teorik yapısı üzerinde duran bir disiplindir (Dilek, 2019: 48). Ayrıca Ward (2019:9), etik davranışın sahip olduğu özellikleri açıklarken; bireylerin, grupların, kurumların, mesleklerin ve ülkelerin davranışlarıyla ilgilenen oldukça geniş bir alanı temsil ettiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda yapay zekânın sorumluluk, irade, ahlaki eylemde bulunamaması ve insan tarafından üretiminin artması etik çalışmaların varlığını da zorunlu kılmaktadır (Dağ, 2018: 235-238). Nitekim doğru davranış, iyi birey olma, toplumsal ödevleri yerine getirme gibi ilkelerin bileşimi olan bir kavram olmakla beraber meydana gelen yeni sorunlara cevap üretme kabiliyetine de sahip olmalıdır. Bu bağlamda, teknolojik gelişmelerin yeni sorunları beraberinde getirmesi etik kavramına bu alanda da cevaplar bulunması gerekliliğini doğurmaktadır (Küçükvardar vd., 2020: 1066).
Hem sektörel hemde akademik alanda yapay zeka kullanımının etik bağlamında ele alınması gerek önemli alanlardan birisi de iletişim alanıdır. Kırık ve Özkoçak'a göre (2023: 73), gelişen teknoloji ile birlikte medya ve iletişim teknolojileri yapay zekaya teknolojilerine entegre olmaya başlamıştır. Meydana gelen bu dönüşüm ise iletişim süreçlerini etkilemekle birlikte, aynı zamanda güvenilirlik ve etik sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Bu noktada gelişen teknoloji ile birlikte meydana gelen yapay zeka alanıyla ilgili etik ilkelerinin ve sınırlarının tespit edilmesi oldukça önemlidir. Bu bağlamda medya etiği konusu da medya alanında araştırmalar yürüten akademisyenler ve sektör uzmanlarının ilgi odağı olmuştur. Hem gazetecilerin hem de halkla ilişkiler profesyonellerinin kullandığı etik standartların seviyesi, medya ilişkileri faaliyetlerinin nasıl yürütüldüğünü ve hangi tür ve nitelikteki içeriklerin kamuoyunu şekillendirebileceğini etkilemektedir (Darı ve Koçyiğit, 2024: 250).

Ayrıca yapay zeka odaklı iletişime bakıldığında, şeffaflık konusu da halkla ilişkiler alanında kamu güvenini ve etik bütünlüğü korumak için çok önemlidir (Summak, 2024 : 77). Devamında ChatGPT'nin kullanımının da akademik dünyada daha geniş bir şekilde kabul edilmesi için etik yönergelerin belirlenmesi önemlidir (Kırık ve Özkoçak, 2023: 73). Yapay zekâ araçlarının iletişim sektöründe ve akademide kullanımı çok boyutlu bir şekilde ele alınarak etik çerçevelerin belirlenmesi, yapılan akademik araştırmaların ve sektörel uygulamaların daha sürdürülebilir, güvenilir ve şeffaf bir yapıya kavuşmasını sağlar. Bu çerçeve, veri gizliliği, yapay zekâ algoritmalarının tarafsızlığı ve içerik üretiminde insan denetiminin rolü gibi konularda standartların oluşmasına katkı sunar. Ayrıca iletişim süreçlerinde yapay zekâ destekli karar verme mekanizmalarının etik sınırlarının netleştirilmesi, kamuoyunun güvenini arttırır niteliktedir. Akademi açısından ise bu tür etik ilkeler, araştırma yöntemlerinin doğruluğunu ve bulguların geçerliliğini koruyarak bilimsel üretkenliğe katkıda bulunur.

YÖNTEM

Bu araştırmada bibliyometrik analiz yöntemi kullanılmıştır. Bibliyometrik analiz, belirli bir alanda belirli bir periyotta ve belirli bir bölgede kişiler veya kurumlar tarafından üretilmiş yayınlar ile bu yayınlar arasındaki bağlantıların sayısal olarak analizi olarak tanımlanabilmektedir (TÜBİTAK, 2024). Büyük hacimli bilimsel verileri araştırmak ve analiz etmek için ön plana çıkan bir yöntem olarak bibliyometrik analiz, bir yandan belirli bir alanın evrimsel gelişimini ortaya koymayı sağlarken diğer yandan da o alandaki yeni odak noktalarının belirlenmesine de katkı sunmaktadır (Donthu vd., 2021).

Tezlerin inceleme konusu haline getirildiği makalelere bakıldığında genel anlamda aşağıdaki başlıklarda kategorileştirmelerin yapıldığı görülmektedir (Çilingir, 2017; Yenen, Kılınç & Bulut, 2016; Fidan, 2020);

- Tez Türü
- Tezin yapıldığı anabilim dalı
- Tezin dili
- Tezin yayınlandığı yıl aralığı
- Tezin yayınlandığı üniversite
- Tezin ana konuları
- Tezin yöntemi
- Tezleri Yöneten Danışmanların Unvanları

Bu kapsamda araştırmanın aşağıdaki araştırma sorularına yanıt vermesi beklenmektedir.

- Tezlerin dil dağılımları nasıl?
- İlgili konuya ilişkin tezler hangi yıldan itibaren yayımlanmaya başlanmıştır ?
- İletişim alanındaki yapay zekâ ve etik kelimelerini içeren tezler hangi konularda yer almıştır?
- Tezlerin üniversitelere göre dağılımı nedir?
- Tezlerin içeriği nedir?
- Tezlerde hangi araştırma yöntemleri kullanılmıştır?

EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini YÖKTEZ'de yer alan ve başlık veya özet kısmında "Yapay Zeka" ve "Etik" kelimelerinin yer aldığı tezler oluşturmaktadır. Bu kapsamda evrenin tamamı araştırmaya dahil edlimiştir. Her iki kavrama tez başlığında veya özet kısmında yer veren 30 tez araştırmaya dahil edilmiştir. Bu tercih, yalnızca doğrudan 'yapay zekâ etiği' konusunu ele alan çalışmaları değil, aynı zamanda bu kavramları dolaylı biçimde tartışan veya ilişkilendiren tezleri de kapsayarak alanın genel yönelimlerini daha geniş bir perspektiften değerlendirmeyi amaçlamaktadır."

AMAÇ

Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye'deki yükseköğretim alanında "yapay zekâ" ve "etik" kavramlarının birlikte nasıl ele alındığını incelemek ve bu iki kavramın akademik tezlerdeki yansımalarını ortaya koymaktır. Yapay zekâ teknolojilerinin hızla gelişmesiyle birlikte, etik değerlere ilişkin tartışmalar da bilimsel üretimde giderek daha fazla araştırılır hâle gelmiştir. Bu tartışmalar, başlık veya özet düzeyinde yer alan kavramsal vurgularla kendini gösterebilmektedir.

Bu nedenle çalışma, yalnızca etik konusunu doğrudan ele alan tezlerle sınırlı kalmamış; yapay zekâ ve etik kavramlarını başlık veya özet bölümünde birlikte barındıran tezleri kapsamına almıştır. Böylece araştırma, etik boyutun tezlerin içeriğine ne ölçüde entegre edildiğini, tartışıldığını bu iki kavramın hangi akademik alanlarda kesiştiğini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, literatürdeki sınırlı sayıda yapay zekâ–etik temalı çalışmayı aşarak, alanın genel eğilimlerini ve akademik ilgiyi daha geniş bir perspektiften analiz etmeyi mümkün kılmaktadır.

BULGULAR

Tablo 2. Tezin Dilini ve Tez Türünü Gösterir Tablo

Dil	Tezin Türü	
	Yüksek Lisans	**Doktora**
Türkçe	22	7
İngilizce	1	

Tablo 2'ye bakıldığında, yapay zeka ve etik konularını içeren toplamda 30 teze ulaşılmıştır. Bunlardan 23 tanesi Yüksek Lisans seviyesinde ortaya koyulmuş tezler iken 7 tanesi doktora seviyesindeki tezleri içermektedir. Bu tezlerin yazıldığı dillere bakıldığında ise 29 tezin Türkçe dilinde yazıldığı 1 tezin ise ingilizce dilinde yazıldığı görülebilir.

Yüksek lisans çalışmalarının ağırlığı, yapay zekâ etiği konusuna yönelik farkındalığın iletişim alanındaki programlarda artmaya başladığını ancak bu farkındalığın henüz derinlemesine teorik temellere sahip doktora araştırmalarına tam olarak yansımadığını göstermektedir.

Tablo 3. Yapay Zeka ve Etik içeren Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	Tezin Türü	
	Yüksek Lisans	**Doktora**
2022	1	
2023		2
2024	5	2
2025	17	3

Tablo 3'e bakıldığında iletişim alanındaki yapay zeka ve etik konusuna değinen tezlerin özellikle son 2 yılda oldukça fazla artış gösterdiği görülmektedir. 2022 yılında bu konuya değinen ilk yüksek lisans tezinin yayınlanmasının devamında 2025 yılında 20 tane tezin yayınlandığı görülmektedir. Bu veriler, yapay zekânın iletişim, medya, habercilik ve dijital pazarlama gibi alanlarda hızla entegre olmasıyla birlikte etik tartışmaların da akademik anlamda yoğunlaştığını ortaya koymaktadır.İlgili tablo göstermektedir ki, yapay zekâ etiği konusunun iletişim bilimlerinde yeni ama hızla gelişen bir araştırma alanı haline geldiği ortadadır.

Tablo 4. Konulara Göre Dağılımı Gösterir Tablo

Konu	Tezin Türü	
	Yüksek Lisans	**Doktora**
Gazetecilik	10	5
İletişim Bilimleri	2	1
Halkla İlişkiler	3	1
Radyo Televizyon ve Sinema	5	
Reklamcılık	3	

Tablo 4'e bakıldığında, yapay zekâ ve etik konulu tezlerin en çok gazetecilik alanında yoğunlaştığı görülmektedir. Bunu radyo-televizyon-sinema, halkla ilişkiler ve reklamcılık alanları takip etmektedir. Bu durum, yapay zekânın özellikle haber üretimi ve medya içerik süreçlerinde etik tartışmaları beraberinde getirdiğini ve iletişim alt alanlarında da bu konunun giderek daha fazla akademik ilgi gördüğünü göstermektedir.

Tablo 5. Üniversitelere Göre Dağılımı Gösterir Tablo

Üniversite	Tezin Türü	
	Yüksek Lisans	**Doktora**
Sakarya Üniversitesi	2	
Kültür Üniversitesi	2	
Başkent Üniversitesi	1	
İstanbul Ticaret Üniversitesi		1
İstanbul Gelişim Üniversitesi	1	
Anadolu Üniversitesi	1	
İstanbul Bilgi Üniversitesi	1	
Gümüşhane Üniversitesi	1	
Üsküdar Üniversitesi	2	
Kocaeli Üniversitesi	2	1
Bahçeşehir Üniversitesi	2	
Ankara Üniversitesi	1	
Erciyes Üniversitesi		1
Aksaray Üniversitesi	1	
Atatürk Üniversitesi		1
Süleyman Demirel Üniversitesi	1	
Marmara Üniversitesi	1	1
İstanbul Üniversitesi		2
İstanbul Medipol Üniversitesi	1	
Ankara Hacı Bayram Verli Üniversitesi	1	
Selçuk Üniversitesi	1	
İstanbul Aydın Üniversitesi	1	

Tablo 5'e bakıldığında, yapay zekâ ve etik konusuna değinen tezlerin Türkiye genelinde birçok üniversitede ele alındığı görülmektedir. En fazla çalışmanın Kocaeli Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Üsküdar Üniversitelerinde ele alındığı görülmektedir. Ayrıca Sakarya, Bahçeşehir ve Kültür Üniversiteleri de bu alanda öne çıkan kurumlardır.

Bu dağılım, yapay zekâ etiği konusuna hem devlet hem de vakıf üniversitelerinde artan bir akademik ilgi olduğunu ve araştırma alanının coğrafi olarak da çeşitlendiğini göstermektedir.

Tablo 6. İçeriklerine Göre Tezlerin Dağılımı

İçerik	Tezin Türü	
	Yüksek Lisans	**Doktora**
Yapay Zekâ Haberciliği ve Dijital Etik	3	
Etik Sorunlar	5	1
Yapay Zeka Kullanımı ve Dönüşüm	13	4
Yapay Zeka ve Sosyal Güvenlik	1	
İnsan ve Yapay Zeka	1	
Bilgi Güvenliği ve Mahremiyet		1
Algoritmik Okuryazarlık		1

Tablo 6'ya bakıldığında, yapay zekâ ve etik konulu tezlerin büyük kısmının yapay zekâ kullanımı ve dönüşüm teması etrafında şekillendiği görülmektedir. Bunun yanı sıra etik sorunlar ve yapay zekâ haberciliği gibi konular da araştırmalarda öne çıkan alanlardır. Bilgi güvenliği, mahremiyet, algoritmik okuryazarlık ve insan-yapay zekâ ilişkisi ise daha az çalışılan ancak etik boyutu güçlü konular arasında yer almaktadır. Bu durum, iletişim alanında yapay zekâ etiği araştırmalarının hem pratik hem de kuramsal boyutlarda çeşitlendiğini göstermektedir.

Tablo 7. Araştırma Yöntemine Göre Tezlerin Dağılımı

Araştırma Yöntemi	Tezin Türü	
	Yüksek Lisans	**Doktora**
Nicel	3	1
Nitel	20	6

Tablo 7'ye bakıldığında, yapay zekâ ve etik konusuna değinen tezlerde en çok nitel araştırma yöntemlerinin tercih edildiği görülmektedir. Bu durum, konunun derinlemesine analiz ve yorum gerektiren etik, toplumsal ve iletişimsel boyutlarının ön planda olduğunu göstermektedir. Nicel yöntemler ise sınırlı sayıda kullanılmış, karma yöntem tercihine rastlanmamıştır. Bu tablo, araştırmacıların yapay zekâ etiğini daha çok anlam, söylem ve içerik temelli yaklaşımlarla incelediğini ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Araştırma kapsamında, analiz edilen tablolar yapay zekâ ve etik konularına değinen akademik çalışmaların Türkiye'de son yıllarda hızlı bir ivme kazandığını açıkça göstermektedir. Özellikle 2024 ve 2025 yıllarında artan yüksek lisans tezleri, bu konunun iletişim alanında önemli bir araştırma alanı olarak şekillenmeye başladığını ortaya koymaktadır. Tezlerin çoğunluğunun nitel yöntemlerle yürütülmesi, araştırmacıların etik ve toplumsal boyutları derinlemesine anlamaya yöneldiğini, sayısal analizlerden ziyade söylem, anlam ve medya pratiklerine odaklandığını göstermektedir.

Bu durum, yapay zekâ etiği konusunun yalnızca teknik bir mesele değil, aynı zamanda insan-merkezli bir iletişim sorunsalı olarak ele alındığını kanıtlamaktadır.
Bulgular ayrıca, tezlerin konusal dağılımında gazetecilik, yapay zekâ kullanımı ve dönüşüm temalarının öne çıktığını, farklı üniversitelerde yürütülen çalışmalarla bu alanın hem coğrafi hem de kurumsal çeşitlilik kazandığını göstermektedir. Bu eğilim, yapay zekânın medya üretim süreçlerinde, habercilik pratiklerinde ve dijital etik tartışmalarında giderek merkezi bir rol üstlendiğini yansıtmaktadır. Dolayısıyla, yapay zekâ etiği konularının gelecekte daha fazla disiplinlerarası yaklaşımlarla destekleneceği, doktora düzeyinde teorik çerçevelerin gelişeceği öngörülebilmektedir.
Ayrıca, bu araştırmada yalnızca doğrudan "yapay zekâ etiği" başlığına sahip tezleri değil, aynı zamanda bu iki kavramı (yapay zekâ ve etik) dolaylı biçimde tartışan veya ilişkilendiren tezler de kapsam dâhiline alınmıştır. Bu tercih, alanın genel yönelimlerini daha bütüncül biçimde değerlendirmeyi ve yapay zekâ teknolojilerinin iletişimde yarattığı etik tartışmaların geniş yelpazesini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla araştırma evreninin bu biçimde geniş tutulması, yalnızca belirli bir alt disiplini değil, iletişim alanında yapay zekâ etiğine temas eden tüm akademik yaklaşımları yansıtmayı hedeflemiştir. Bu yaklaşım, ilerleyen dönemlerde yapılacak daha odaklı çalışmalar için zemin oluşturarak alandaki kuramsal ve metodolojik gelişime katkı sağlayacaktır.
Genel olarak değerlendirildiğinde, elde edilen bulgular yapay zekâ ve etik konularının iletişim bilimlerinde hızla gelişen ancak henüz olgunluk aşamasına tam olarak ulaşmamış bir araştırma alanı olduğunu göstermektedir. Tezlerin büyük kısmının yüksek lisans düzeyinde ve nitel yöntemlerle yürütülmesi, konunun derinlemesine analiz edildiğini ortaya koysa da, bu durum aynı zamanda kuramsal çeşitlilik ve metodolojik yenilik açısından geliştirilmeye açık bir alan olduğunu da düşündürmektedir. Özellikle doktora düzeyindeki çalışmaların sınırlı olması, henüz sistematik bir teorik çerçeveye tam olarak oturmadığını göstermektedir.

KAYNAKLAR

Çilingir, A. (2017). İletişim Alanında İçerik Analizi Yöntemi Kullanılarak Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri Üzerine Bir İnceleme. Erciyes İletişim Dergisi, 5 (1), 148-160.

Dağ, Ahmet, Transhümanizm: İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü, Elis Yayınları, Ankara 2018.

Darı, A. B., & Koçyiğit, A. (2024). Yapay Zekâ ve Etik: Yeni Medyanın Dönüşümünde Sorumluluk ve Sınırlar. İletişim Ve Toplum Araştırmaları Dergisi, 4(2), 246-261. https://doi.org/10.59534/jcss.1492948

Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N. & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: an overview and guidelines. Journal of Business Research, 133, 285-296. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070.

Dündar, R., Yeşilyurt, S., Demir, R. Z., Yeşilyurt, A. G. (2025). Üretken Yapay Zekâ Araçları ile Sosyal Bilgiler Öğretimi: Avantajlar ve Dezavantajlar. Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi, 9(20), 1-16. https://doi.org/10.57135/jier.1594253

Fidan, Z. (2020). Siyasal İletişim Alanında Yazılan Doktora Tezlerine Dair Bir İnceleme. Aksaray İletişim Dergisi, 2 (1), 82-95.

Gökbel, H. (2024). Yapay zekânın gazetecilik pratiklerindeki yeri. TAM Akademi Dergisi, 3(2), 135-163. https://doi.org/10.58239/tamde.2024.02.001.x

Ilıcak Aydınalp, Ş. G. (2020). Halkla ilişkiler perspektifiyle yapay zekâ. Turkish Studies - Social, 15(4), 2283-2300. https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.42106

Kırık, A. M., & Özkoçak, V. (2023). Medya Ve İletişim Bağlamında Yapay Zekâ Tarihi Ve Teknolojisi: Chatgpt Ve Deepfake İle Gelen Dijital Dönüşüm. Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi(58), 73-99. https://doi.org/10.17498/kdeniz.1308471

Küçükvardar, M., Aslan, A., & Bayrakcı, S. (2020). A Research On Artıfıcıal Intellıgence And Ethıcs. Atlas Journal, 6(36), 1065–1077. https://doi.org/10.31568/atlas.560

Matyuk, Y. S. (2022). Ethical and legal aspects of development and implementation of artificial intelligence systems. N. G. Bogachenko (Ed.), AmurCon 2021: International Scientific Conference içinde (ss. 689-696). European Proceedings of Social and Behavioural Sciences, Cilt 126. European Publisher. https://doi.org/10.15405/epsbs.2022.06.76.

Öztürk Dilek, G. (2019). Yapay Zekanın Etik Gerçekliği. Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 2(4), 47-59.

Seibert, K., Domhoff, D., Bruch, D., Schulte-Althoff, M., Fürstenau, D., Biessmann, F., & Wolf-Ostermann, K. (2021). Application scenarios for artificial intelligence in nursing care: rapid review. Journal of medical Internet research, 23(11), e26522.

Summak, M. E. (2024). Halkla İlişkilerde Yapay Zeka Kullanımı Ve Geleceğin İletişim Stratejilerinin Şekillendirilmesi. Selçuk Üniversitesi Akşehir Meslek Yüksekokulu Sosyal Bilimler Dergisi(18), 70-80.

Tübitak (2024). (11 Kasım 2025). Bibliyometri nedir?. https://cabim.ulakbim.gov.tr/bibliyometrik-analiz/bibliyometrik-analiz-sikca-sorulan-sorular/

Yenen, E. T., Kılınç, H. H. & Bulut, A. (2016). Yaşam Boyu Öğrenme İle İlgili Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. Researcher Social Sciences Studies, 4(1), 85- 93.

KOZMETİK VE KİŞİSEL BAKIM SEKTÖRÜNDE YEŞİL PAZARLAMA (GREENWASHİNG) VE ETİK ALGI: NVİVO TABANLI KELİME BULUTU ANALİZİ

GREEN MARKETING (GREENWASHING) AND ETHICAL PERCEPTION IN THE COSMETIC AND PERSONAL CARE SECTOR: A WORD CLOUD ANALYSIS BASED ON NVIVO

Dr. Öğretim Üyesi Onur TÜRKER
İstanbul Gelişim Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Elektronik Ticaret ve Yönetimi Bölümü
ORCID ID: 0000-0002-5119-0313

ÖZET
Sürdürülebilirlik kavramı, günümüz pazarlama anlayışında yalnızca çevresel bir sorumluluk göstergesi değil, aynı zamanda markalar için stratejik bir iletişim aracı haline gelmiştir. Küresel ölçekte artan çevre bilinci, tüketicilerin ürün tercihlerini doğrudan etkilemekte; bu durum işletmeleri çevre dostu üretim, etik tedarik zinciri ve toplumsal sorumluluk alanlarında görünür olmaya yönlendirmektedir. Özellikle kozmetik ve kişisel bakım sektörü, doğallık, saflık, geri dönüştürülebilirlik, yenilenebilir kaynak kullanımı ve cruelty-free üretim gibi kavramları pazarlama söylemlerinin merkezine yerleştirmektedir. Bu bağlamda, markalar tüketiciye yalnızca bir ürün değil, aynı zamanda etik değerlere dayalı bir yaşam tarzı sunmayı hedeflemektedir. Bununla birlikte, bazı markaların çevreci söylemleri gerçek uygulamalardan bağımsız biçimde kurguladıkları ve sürdürülebilirlik iddialarını daha çok imaj oluşturma amacıyla kullandıkları görülmektedir. Bu durum, literatürde "greenwashing" olarak adlandırılmakta ve etik pazarlama tartışmalarının merkezinde yer almaktadır.
Bu çalışma, kozmetik ve kişisel bakım markalarının yeşil pazarlama stratejilerinde kullandıkları dilsel ve görsel unsurların etik algı bağlamında nasıl yapılandığını incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada farklı markalara ait "sürdürülebilir güzellik", "doğal bakım" ve "çevre dostu üretim" temalı reklam videoları seçilmiştir. Videolar NVivo nitel veri analizi programına aktarılmış, sesli ve yazılı içerikler transkripte dönüştürülmüştür. Elde edilen metinler üzerinde kelime sıklığı analizi gerçekleştirilmiş ve kelime bulutu oluşturulmuştur.
Analiz sürecinde ortaya çıkan kavramlar etik dil, samimiyet, doğa imgesi, temizlik, doğallık ve sürdürülebilirlik temaları çerçevesinde sınıflandırılmıştır. Bu temalar, markaların çevreye duyarlı iletişim biçimlerinde kullandıkları sözel ve görsel göstergelerin yapısını anlamaya yönelik bir çözümleme alanı oluşturmuştur.
Bu araştırma, yeşil pazarlama kavramının kozmetik sektöründeki temsil biçimlerini nitel veri analizi perspektifinden ele almakta; NVivo tabanlı kelime bulutu yöntemiyle pazarlama dilinde yer alan etik göstergeleri tanımlamaya yönelik bir çalışma alanı sunmaktadır.
Anahtar Kelimeler: Yeşil Pazarlama, Greenwashing, Etik Algı, Kozmetik Sektörü, NVivo, Kelime Bulutu Analizi

ABSTRACT
The concept of sustainability has become not only an indicator of environmental responsibility but also a strategic communication tool for brands in contemporary marketing practices. The growing global environmental awareness directly influences consumers' product preferences, encouraging companies to become more visible in areas such as eco-friendly production, ethical supply chains, and social responsibility. In particular, the cosmetics and personal care industry places concepts such as naturalness, purity, recyclability, renewable resource use, and cruelty-free production at the center of its marketing discourse.

In this context, brands aim to offer consumers not only a product but also a lifestyle based on ethical values. However, it is observed that some brands construct their environmental claims independently of actual practices and use sustainability-related messages primarily as a means of image building. This phenomenon is referred to in the literature as "greenwashing" and constitutes a central issue in ethical marketing discussions.
This study aims to examine how the linguistic and visual elements used in the green marketing strategies of cosmetic and personal care brands are constructed within the context of ethical perception. Advertisement videos from various brands with themes such as "sustainable beauty," "natural care," and "eco-friendly production" were selected for analysis. The videos were imported into the NVivo qualitative data analysis software, and their audio and written contents were transcribed. Word frequency analysis was conducted on the resulting texts, and a word cloud was generated.
The concepts emerging from the analysis were categorized under themes such as ethical language, sincerity, imagery of nature, cleanliness, naturalness, and sustainability. These themes provided an analytical framework for understanding the linguistic and visual indicators employed in brands' environmentally conscious communication practices.
This research addresses the representational forms of green marketing within the cosmetic sector from a qualitative data analysis perspective and offers a framework for identifying ethical indicators within marketing language through NVivo-based word cloud analysis.
Keywords: Green Marketing, Greenwashing, Ethical Perception, Cosmetic Sector, NVivo, Word Cloud Analysis

TÜRK TELEVİZYON YAYINCILIĞINDA YAPAY ZEKÂ KULLANIMININ TELİF HAKLARI VE ETİK SORUMLULUKLAR AÇISINDAN İNCELENMESİ

AN ANALYSIS OF THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN TURKISH TELEVISION BROADCASTING IN TERMS OF COPYRIGHT AND ETHICAL RESPONSIBILITIES

Arş. Gör. Mehmet Erman BALAK
Gelişim Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Yeni Medya ve İletişim Bölümü
ORCID ID: 0009-0001-5801-8831

ÖZET
Hızla gelişen teknolojinin son ürünlerinden biri olan yapay zeka birçok alanda olduğu gibi medya alanında da köklü değişikliklere neden olmaktadır. Yapay zeka teknolojileri sayesinde medya içeriklerinin geçmişte olduğundan farklı biçimlerde üretilmesi, beraberinde "yayıncılık etiği" ve "telif hakları" gibi başlıklarda tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Başlangıcından bugüne, ait olduğu dijital mecralarda eğlence ve kısıtlı da olsa haber içerikleri olarak kendini gösteren YZ içerikleri, yakın zamanda Türk televizyon yayıncılığında da medya üretiminin bir parçası olarak konumlanmaya başlamıştır. Yapay zeka tarafından ya da insan - YZ işbirliği ile üretilen içeriklerde hak sahipliğinin belirlenmesi konusundaki zorluklar içeriklerin statüsü hakkında önemli belirsizlikler yaratmaktadır. Zira türetici yapay zeka olarak Türkçeleştirebileceğimiz uygulamanın bilgiyi mevcut telifli eserlerden yararlanarak türettiği bilinmektedir. Bu durum içeriklerin oluşturulması ve kullanılması konusunda etik sınırların belirlenmesini de zorlaştırmaktadır. Bu çalışma 2025 yılı itibariyle Türk televizyonlarında yer alan yapay zeka temelli içerikler üzerinden üretilen materyallerin hukuki statüsünü ve yayıncılık etiği ile ilişkisini incelemeyi amaçlamaktadır.
Araştırmada, fikri mülkiyetin temeli, Türk hukukunda yer alış biçimi ve müeyyideleri incelenecek ve bu müeyyidelerin yaygınlaşan YZ temelli içerik üretimi için yeterli olup olmadığı tartışılacaktır. Çalışma sonucunda elde edilecek bulguların YZ temelli içerik üretiminde oluşacak etik sınırların oluşması konusunda literatüre katkı sağlaması amaçlanmaktadır.
Anahtar Kelimeler: yapay zeka, içerik üretimi, etik, fikri mülkiyet

ABSTRACT
Artificial intelligence, one of the most recent outcomes of rapidly advancing technology, is reshaping numerous sectors, including the media industry. The emergence of AI-driven production processes, which enable media content to be generated in ways fundamentally different from traditional practices, has sparked renewed debates surrounding "broadcasting ethics" and "copyright." Since its introduction, AI-generated content—primarily appearing on digital platforms in the form of entertainment and, to a lesser extent, news—has increasingly become integrated into the media production workflow of Turkish television broadcasting. However, determining ownership rights over content produced either autonomously by AI systems or through human–AI collaboration presents significant challenges, creating notable uncertainties regarding the legal status of such works. This stems from the fact that generative artificial intelligence systems derive output by utilizing information from pre-existing copyrighted materials, complicating the establishment of clear ethical boundaries for the creation and use of such content.
This study aims to examine the legal status of materials produced through AI-based content featured in Turkish television by 2025 and to explore their implications for broadcasting ethics.

The research discusses the foundations of intellectual property, its framework and sanctions within Turkish law, and evaluates whether the current legal mechanisms are adequate in addressing the growing prevalence of AI-driven content production. The findings of the study are intended to contribute to the academic literature by offering insights that may support the development of ethical guidelines for AI-assisted media creation.
Keywords: artificial intelligence, content production, ethics, intellectual property

DİJİTAL KRİPTO HABERCİLİĞİNDE ETİK SORUMLULUK: COİNTELEGRAPH HABERLERİNİN İÇERİK ANALİZİ

ETHICAL RESPONSIBILITY IN DIGITAL CRYPTO JOURNALISM: A CONTENT ANALYSIS OF COINTELEGRAPH NEWS

Arş. Gör. Metehan ÖZIRMAK
İstanbul Gelişim Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Yeni Medya ve İletişim Bölümü
ORCID ID: 0000-0002-0186-7883

ÖZET
2020 sonrasında küresel ölçekte yükselen kripto para olgusu, finansal söylemin merkezine yerleşmiş; bu bağlamda medya içerikleri, bilgilendirme işlevinin ötesine geçerek piyasa algılarını şekillendiren bir etkiye sahip olmuştur. Dijital ekonominin yeni medya söylemlerinden biri olarak ise öne çıkan kripto para haberciliği, yatırımcı davranışlarını etkileyen güçlü bir araç hâline gelmiştir. Bu bağlamda, mevcut çalışma dijital haberlerdeki etik boyutları sorgulamakta ve medya içeriklerinin ekonomik çıkarlar doğrultusunda nasıl biçimlendiğini analiz etmektedir. Araştırma kapsamında, 01–07 Mayıs 2025 tarihleri arasında CoinTelegraph Türkçe sitesinde yayımlanan kripto para haberleri içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Bu tarih aralığı, Bitcoin'in 65.000 dolar seviyesine yükseldiği ve küresel regülasyon tartışmalarının gündemde olduğu dinamik bir dönemi temsil etmektedir. Çalışmada, haber metinleri piyasa yönlendirmesi, lider figürlerin öne çıkarılması, belirsizlik vurgusu, spekülatif söylem ve teknokratik dil gibi temalar çerçevesinde analiz edilmiştir. Analiz sürecinde özellikle haberin içeriği dilin işlevinin okuyucuda yatırım kararı üzerinde dolaylı bir etki oluşturduğu gözlemlenmiştir. Sonuç olarak çalışma, kripto para haberciliğini etik sorumlulukların sınandığı bir alan olarak ele almakta ve dijital medya ortamında güven, doğruluk, tarafsızlık ile şeffaflığın korunmasının yatırımcı güveni ve piyasa istikrarı açısından önemini ortaya koymayı amaçlamaktadır.
Anahtar Kelimeler: Kripto Para Haberciliği, Etik İlkeler, Dijital Medya

ABSTRACT
In the post-2020 period, the phenomenon of cryptocurrencies has rapidly become central to the global financial discourse; in this context, media content has gone beyond a merely informative function and has come to exert a significant influence on shaping market perceptions. As one of the new media discourses of the digital economy, crypto journalism has emerged as a powerful tool influencing investor behavior. In this context, the present study questions the ethical dimensions of digital news and analyzes how media content is shaped in line with economic interests. Within the scope of the research, crypto news published on the CoinTelegraph Turkish website between May 1–7, 2025, were evaluated using the content analysis method. This period represents a dynamic phase in which Bitcoin rose to the $65,000 level and global regulation debates were at the forefront. The study analyzed news texts within the framework of themes such as market orientation, emphasis on leading figures, uncertainty, speculative discourse, and technocratic language. During the analysis process, it was observed that the content and linguistic functions of the news had an indirect impact on readers' investment decisions. In conclusion, the study approaches crypto journalism as a field where ethical responsibilities are tested and aims to reveal the importance of maintaining trust, accuracy, impartiality, and transparency in the digital media environment for investor confidence and market stability.
Keywords: Crypto Journalism, Ethical Principles, Digital Media

MÜZİKOLOJİ BİLİMİNİN AKADEMİK KURUMSALLAŞMASINA YÖNELİK "ETİK İLKELER"

"ETHICAL PRINCIPLES" for THE ACADEMIC INSTITUTIONALIZATION of MUSICOLOGY

Prof. Dr. Banu MUSTAN DÖNMEZ
Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi
ORCID ID: 0000-0002-0503-3122

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, müzikoloji biliminin akademik kurumsallaşmasına ilişkin etik ilkeleri, bu bilim dalının içeriği, geçmişteki dejenerasyonlar ve uygulanması önerilen teamüllerden yola çıkarak ve gerekçelendirerek ele almaktır. Müzikoloji biliminin akademik bakımdan doğru kurumsallaşmasını sağlayacak etik ilkeler ele alınmadan önce, bu bilimin genel tanımı, oluşum aşaması ve temel özellikleri üzerinde durulmuştur. Böylelikle, bu bilim dalının ideal kurumsallaşmasını sağlayacak etik ilkeler, alana özgü gerekçelerle birlikte ele alınmış ve hangi etik dışı uygulamaların ideal kurumsallaşmayı tehdit ettiği ve bir takım istismarların önünü açtığı netlik kazanmıştır.

Müzikoloji biliminin doğru ilerleyebilmesi adına kurumsal bağlamda ne yapılması gerektiği ile ilgili olarak, öncelikle doktora eğitim aşamalarının gerçekleşmesi esnasındaki etik ilkeler; ardından doçentlik sınavlarının ve doçentliğe yükselmenin gerçekleşmesi esnasındaki etik ilkeler, son olarak kadro alımlarının gerçekleşmesi esasındaki etik ilkeler üzerine tartışılmıştır. Çalışmada, müzikoloji adına oluşturulması gereken yönetmelik ve yönergelerin, bu gerekçeli etik ilkeler çerçevesinde yeniden inşa edilmesinin önemi ve akademik düzlemdeki kayırmacılıkların önüne geçerek liyakat esasına dayalı bir kurumsallaşma adına taşıdığı önem üzerinde durulmuştur. Bu çalışmadaki savların, müzikoloji dışındaki bilim alanlarına yönelik kurumsallaşma için de benzer olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada doktora düzeyinin alan uzmanı olmanın yegâne kriteri olduğu ve bu yönüyle bilimsel bir ehliyet olduğu; diğer bilimler gibi müzikoloji bilimindeki eğitimin temel kriterinin de doktora düzeyi olduğu; müzikoloji alanında doktora yaptıracak danışman öğretim görevlisinin doktora yaptıracağı alanda doktorasını tamamlamış olması gerektiği; doktoral ve post-doktoral düzeydeki inter-disipliner tez ve proje çalışmalarının gelişigüzel değil genel kurallar çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerektiği; doçentlik ünvanının ancak doktora yapılmış alandan kazanılması gerektiği hükmüyle, doktora ve doçentlik alanlarında bir alan bütünlüğü olması gerektiği gibi birçok mevzu detaylandırılmıştır.

Bilim/sanat dallarına ilişkin akademik etik, bilim/sanat dallarının ve bilim/sanat eğitimi veren akademilerin doğru inşa edilebilmesi adına bir saygı duygusu içermektedir. Bu çalışmanın basılı örneği, müzikolojinin kurumsallaşmasında uygun olmayan durumların revize edilmesi açısından YÖK de dâhil üst kurumlara taşınmak maksadıyla tasarlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müzikoloji, Doktora, Doçentlik, Kadrolaşma, Kurumsallaşma, İdeal Eğitim, Etik.

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine the ethical principles related to the academic institutionalization of musicology, drawing on and justifying the discipline's content, past degenerations, and proposed practices. Before considering the ethical principles that will ensure the proper institutionalization of musicology from an academic perspective, we first examine the general definition of this discipline, its developmental stages, and its fundamental characteristics.

Thus, the ethical principles that will ensure the optimal institutionalization of this discipline are discussed alongside field-specific justifications, clarifying which unethical practices threaten optimal institutionalization and pave the way for various abuses.
Institutional considerations for the proper advancement of musicology were discussed, first addressing the ethical principles involved in doctoral education; then, the ethical principles involved in conducting associate professorship examinations and promotion; and finally, the ethical principles underlying the recruitment process. The study emphasized the importance of restructuring the regulations and guidelines for musicology within the framework of these reasoned ethical principles, as well as the importance of preventing favoritism within the academic realm and fostering a merit-based institutionalization. The arguments in this study are thought to be similar for institutionalization in other scientific fields.
In this study, many issues are detailed, such as the fact that the doctoral level is the sole criterion for becoming a field expert and, in this respect, it is a scientific qualification; that the basic criterion for education in musicology, like other sciences, is the doctoral level; that the faculty advisor who will conduct a doctoral program in musicology must have completed his/her doctorate in the field in which the doctorate will be conducted; that interdisciplinary theses and projects at the doctoral and post-doctoral levels should be carried out within the framework of general rules and not haphazardly; that the title of associate professor should only be earned in the field in which the doctorate has been completed; and that there should be a field integrity in the doctoral and associate professorship fields.
Academic ethics regarding the sciences and arts disciplines embody a sense of respect for the proper construction of sciences and arts disciplines and academies providing sciences and arts education. The printed version of this study is designed to be conveyed to higher institutions, including the Council of Higher Education (YÖK), to revise inappropriate situations in the institutionalization of musicology.
Keywords: Musicology, Doctorate, Associate Professorship, Staffing, Institutionalization, Ideal Education, Ethics.

BİYOLOJİ VE FEN BİLİMLERİ DERSLERİ İÇİN TOPLUM BİLİMSEL KONULARIN ÖĞRETİMİNE YÖNELİK ETKİNLİK ÖNERİLERİ

ACTIVITY SUGGESTIONS FOR TEACHING SOCIAL SCIENTIFIC ISSUES FOR BIOLOGY AND SCIENCE COURSES

Mehmet Yıldırım
Millî Eğitim Bakanlığı
ORCID ID: 0009-0005-6381-8330

Prof. Dr. Melike ÖZER KESKİN
Gazi Üniversitesi, Gazi eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü,
Biyoloji Eğitimi Anabilim Dalı
ORCID ID: 0000–0001–8749–0994

ÖZET
Teknolojinin hızla gelişmesi, farklı disiplinlerin biyoloji bilimi ile kesişmesi genetik mühendisliği, biyoteknoloji gibi yeni bilim dallarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bilim dallarındaki uygulamalar insanoğlunun karşılaştığı birçok soruna çözüm sunmasına rağmen, beraberinde kürtaj, süt bankası, ojeni, ötanazi gibi etik tartışma konularını da gündeme getirmiştir. Bu etik sorunların ya da toplum bilimsel konuların çok boyutlu paydaşlarının değişken ve çeşitli olması biyoetik alanını ortaya çıkarmıştır. Gerek şu anda karşı karşıya kaldığımız gerekse de gelecekte ortaya çıkacak biyoetik tartışma konularında karar verici rolünü üstlenecek öğrencilerin bu konulardaki temel bilgileri edinmesi ve toplumsal rollerini kazanması önem taşımaktadır. Bu durum öğrencilerin bilimsel alandaki yeterliliklerinin yanında sosyal, kültürel, dini, ahlak vb. unsurları kapsayacak farklı bir öğretim yaklaşımı olan biyoetik eğitiminin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Öğrencilerin kendi değerlerini keşfedip biyolojik bilimlerle ilgili durumlara uygulayabileceği, Sokratik metoda dayalı sorgulayıcı, açıklayıcı, kendilerini rahatça ifade edebilecekleri, farklı görüşlere saygı duyacakları ve konunun paydaşlar açısından değerlendirilebildiği öğrenme ortamı biyoetik eğitiminin temelini oluşturur.
Bu bağlamda bu çalışmada biyoloji ve fen bilimleri öğretim programları etik konular çerçevesinde incelenmiştir. Öğretim programları kazanımlarına paralel farklı sınıf düzeylerinde biyoetik konularla ilgili etkinlikler tasarlanmış ve geliştirilmiştir. Kazanımlarla örtüşen etkinliklerin tasarlanmasında film, gazete haberleri, hipotetik senaryolar, oyunlar vb. kullanılmıştır. Aynı zamanda öğreticiye etkinliklerin sınıfta kullanımına yönelik işleyiş önerileri sunulmuştur.
Anahtar Kelimeler: Etik eğitimi, Etkinlik Geliştirme, Etik, Toplum bilimsel konular

ABSTRACT
The rapid development of technology and the intersection of different disciplines with biological science have led to the emergence of new branches of science such as genetic engineering and biotechnology. While applications in these disciplines offer solutions to many problems faced by humanity, they have also brought to the fore ethical debates such as abortion, milk banking, nail polish, and euthanasia. The multifaceted and diverse stakeholders of these ethical issues and social scientific issues have given rise to the field of bioethics. It is crucial that students who will assume decision-making roles in bioethical debates, both those we currently face and those that will arise in the future, acquire fundamental knowledge on these issues and assume their social roles.

This highlights the need for bioethics education, a diverse teaching approach that encompasses social, cultural, religious, and moral elements, in addition to students' scientific competencies. A learning environment based on the Socratic method, where students can explore their own values and apply them to situations related to biological sciences, where they can express themselves freely, respect diverse perspectives, and evaluate the issue from the perspective of stakeholders, forms the foundation of bioethics education.

In this context, this study examined biology and science curricula within the framework of ethical issues. Activities related to bioethical issues were designed and developed at different grade levels, aligned with curriculum objectives. Films, newspaper articles, hypothetical scenarios, games, and other materials were used to design activities aligned with these objectives. Furthermore, suggestions for how to use the activities in the classroom were presented to the instructor.

Keywords: Ethics education, Activity Development, Ethics, Sociological issues

SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİ VE ETİK EROZYON

SOCIAL RESPONSIBILITY PROJECTS AND ETHICAL EROSION

Prof. Dr. Elif KARAGÜN
Kocaeli Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Rekreasyon Bölümü
ORCID ID: 0000-0003-1974-4117

ÖZET

Sosyal sorumluluk projeleri, bireylerin, kurumların ve örgütlerin toplumsal refaha katkı sunmak amacıyla gönüllü olarak yürüttükleri faaliyetleri ifade eder. Tarihsel olarak hayırseverlik temelli bir davranış biçimi olarak ortaya çıkan sosyal sorumluluk projeleri, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kurumsal bir çerçeve kazanarak, giderek artar şekilde ve sürdürülebilirlik yaklaşımlarıyla bütünleşmiştir. Günümüzde popülerliği artarak devam eden sosyal sorumluluk projeleri, 20 yüzyılda öne çıkan sosyal devlet anlayışı, bireylerin aktif vatandaş olmalarına yönelik medyada ve toplumdaki söylemler, kurumların görünürlüklerini arttırmak ve kendi lehlerine pozitif ayrımcılık oluşturmak için kafa yorarak her geçen gün giderek daha fazla ilgi odağı haline gelmiştir. Bu açıdan sosyal sorumluluk projeleri henüz resmi bir formata kavuşmasa da, medyada ve toplumda görünürlüğü arttırmak açısından bireysel ve kurumsal yürütülebilmektedir. Bu yürütüm sırasında tescillenme olmadığından fikirden başlayarak, emek üretimine kadar çok fazla erozyona maruz kalabilmektedir.

Bu çalışmanın da amacı; günümüzde giderek popülaritesi artan, sivil toplumdan başlayarak sanayi, eğitim alanındaki pek çok resmi ve özel kurumlarda yürütülen sosyal sorumluluk projelerine resmi çerçeve çizilmesine bilimsel açıdan bir bakış açısı kazandırmaktır. Günümüzde bilimsel akademik etkiyi arttıran bir noktada olan, hatta yüksek öğretim kurumlarının dünya sıralamalarını destekleyen sosyal sorumluluk projelerinde yaşanan güncel etik sorunlara dikkat çekmek ve yapılacak yeni araştırmalara literatür katkısı sunarak bir nevi bilimsel ve etik temel çerçeve oluşmasına destek oluşturmaktır. Bu açıdan bu çalışmada konuyla ilgili gerek psikolojik, gerek, sosyal politikalar ve gerekse hukuksal etik alt yapısı açısından literatür taraması yapılmış ve yapılan bu literatür taraması eşliğinde durum değerlendirmesi yapılarak, öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Sorumluluk, Proje, Etik, Etik Erozyon, Fikri Mülki Haklar

ABSTRACT

Social responsibility projects refer to activities voluntarily carried out by individuals, institutions, and organizations with the aim of contributing to social welfare. Historically emerging as a philanthropic behavior, social responsibility projects gained an institutional framework in the second half of the 20th century, increasingly integrating with sustainability approaches. Social responsibility projects, whose popularity continues to grow today, have become an increasing focus of attention as institutions strive to increase their visibility and create positive discrimination in their favor, driven by the social welfare state concept that emerged in the 20th century and the discourse in the media and society encouraging individuals to become active citizens. In this sense, although social responsibility projects have not yet taken on a formal format, they can be carried out individually and institutionally in terms of increasing visibility in the media and society. Since there is no certification during this implementation, it can be subject to a great deal of erosion, from the initial idea to the production of labor.

The aim of this study is to provide a scientific perspective. It focuses on the establishment of an official framework for social responsibility projects.

These projects are increasingly popular today and are carried out in many public and private institutions, ranging from civil society to industry and education. It aims to draw attention to current ethical issues in social responsibility projects, which are now at a point where they increase scientific academic impact and even support the world rankings of higher education institutions, and to contribute to the formation of a scientific and ethical framework by providing a literature contribution to new research. From this perspective, in this study, a literature review was conducted regarding the subject in terms of psychological, social policies and legal ethical infrastructure, and in the light of this literature review, a situation assessment was made and suggestions were presented
Keywords: Social Responsibility, Project, Ethics, Ethical Erosion, Intellectual Property Rights

GİRİŞ

Sosyal sorumluluk projeleri, 20. yüz yıl itibariyle özel sektör kuruluşlarının kurumsal itibarını güçlendirmek markalarını daha görünür kılmak açısından gündemine alıp uygulamaya geçtiği bir anlayış ile başlamıştır. Günümüze bakıldığında özel sektör kuruluşlarının yanında üniversiteler gibi pek çok kamu kurumları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere neredeyse mevcut tüm kurum ve kuruluşlara yayılarak, topluma değer katan ve sürdürülebilirlik yaklaşımını destekleyen yapılar hâline gelmiştir.

Özellikle kurumsal sosyal sorumluluk (Corporate Social Responsibility – CSR) yaklaşımlı oluşturulan projeler, toplumsal açıdan markaların algısını olumlu yönde destekleyip, gerek kurum içinde ve gerekse kurum dışındaki tüm paydaşlarla ve böylece toplumla olan ilişkilerinin güçlenmesine olumlu yönde katkı sunarak uzun soluklu ve kalıcı bir değer yarattığı ifade edilmektedir (Özdemir & Yıldız, 2021).

Sosyal sorumluluk projeleri ile ilgili tanımlar incelendiğinde; toplumsal açıdan kurumların içinde bulunduğu topluma yönelik; sosyal, kültürel, çevresel ve etik sorumluluklarını gerçekleştirmek için yürüttüğü çalışmalar olduğu şeklinde de bir tanım yapılmıştır (Carroll, 1991).

Sosyal sorumluluk projeleri, toplumsal faydayı gönüllü bir şekilde yerine getirmeyi amaçlayan faaliyet ve girişimler olarak değerlendirilmektedir. Bu toplumsal fayda amaçlı yürütülen projelerin yaratıcı, özgün ve topluma sunacağı yararın çok olması, projelere olan ilgiyi arttırmaktadır. Sosyal sorumluluk projelerindeki bu özgün yaratıcı ve ilgi görme bileşenleri, onların fikri mülkiyetinin korumasına uygun olmasını zorunlu hâle getirmektedir.

İnsanların refahının yaratıcı üretken oluşuyla yükseldiği, bu açıdan bireylerin yaratıcı özgün fikirlerinin korunması gerektiği çeşitli kaynaklarda yer almıştır (Esinoğlu, 2005). Bu açıdan bakıldığında; kanun yapıcıların eserler için belirttiği gibi sosyal sorumluluk projeleri de soyut nitelikte bir mülkiyet çeşidi olduğu düşünülebilir. Bu soyut nitelikte olan konuların da hukukta "gayrı maddi mal" olarak adlandırıldığı ve Fikri Mülkiyet ile Sınai Mülkiyet olmak üzere iki ana başlıkta ele alındığı görülmüştür. Bu iki başlık içeriğine bakıldığında; edebiyat, sanat, müzik, mimari vb. gibi telif eserlerin fikri mülkiyet, sanayi ve teknolojiyi ilgilendiren alanlardaki marka, buluş ve tasarımların da Sınai mülkiyet olarak tanımlanmış (Esinoğlu, 2005), fikirler, eserler ve sınai mülkiyet hakları da ayrı ayrı kanunlarla düzenlenmiştir. Sosyal sorumluluk projeleri ile ilgili olarak mevzuatlar incelendiğinde konuyla ilgili doğrudan bir koruma olmadığı, ancak bu projelerin de; fikir ürünü bir eser olması nedeniyle 1951 yılında çıkarılan ve 2014 yılında Anayasa Mahkemesinin değişiklik kararı olan 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamında değerlendirilerek korunabileceği ön görülmektedir. Nitekim bu kanun incelendiğinde eser kavramı ile ilgili yapılan tanımda; "sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsulleri" olduğu belirtilmiştir (Mevzuat, 2014). Bu tanımda yer alan "her nevi fikir" ibaresinin olması nedeniyle sosyal sorumluluk projelerinin de özgün bir fikir olması durumunda bu kapsamda değerlendirilebileceği düşünülmüştür.

Bu kanunun İkinci bölümünde Eser sahibi başlığı altındaki madde-8'de yer alan "Bir eserin sahibi, onu meydana getirendir. Bir işlenmenin ve derlemenin sahibi, asıl eser sahibinin hakları mahfuz kalmak şartıyla onu işleyendir". Şeklinde bir açıklama yapıldığı görülmektedir. Bu tanım çerçevesinde sosyal sorumluluk projeleri bir fikir eseri olarak değerlendirildiğinde, proje fikrini ortaya koyan, yazan kişi eser sahibi, ancak uygulamada destek veren, sitesinde yayımlayan kurumda bir nevi işleyen olarak değerlendirilebileceği görülmektedir (Mevzuat, 2014).

Sosyal sorumluluk projelerinin kimi zaman ortaklı olduğu göz önüne alındığında ve ilgili mevzuat incelendiğinde yine ikinci bölümde "II – Eser sahiplerinin birden fazla oluşu başlığı altında Madde 9"'da yer aldığı üzere "Birden fazla kimselerin birlikte vücuda getirdikleri eserin kısımlara ayrılması mümkünse, bunlardan her biri vücuda getirdiği kısmın sahibi sayılır. Aksi kararlaştırılmış olmadıkça, eseri birlikte vücuda getirenlerden her biri bütün eserin değiştirilmesi veya yayımlanması için diğerlerinin iştirakini istiyebilir. Diğer taraf muhik bir sebep olmaksızın iştirak etmezse, mahkemece müsaade verilebilir. Aynı hüküm mali hakların kullanılmasında da uygulanır (Mevzuat, 2014). Şeklinde bir madde de yer aldığı görülmektedir. Bu madde doğrultusunda çok ortaklı sosyal sorumluluk projelerinde herhangi bir çalışma, bir değişiklik veya ödül başvurusu gibi durumlar olması halinde proje ortaklarının izni veya birlikte müracaat etmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Konuyla ilgili olarak uluslararası alanda da Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) tarafından çalışmalar yapıldığı görülmektedir. İlgili kurumun yaptığı çalışmalar incelendiğinde; marka, tasarım, ticari sırlar, coğrafi işaretler patent ve telif hakları gibi yaratıcı faaliyetlerin korunmasına yönelik olan tüm hakların bütünü çalışıldığı görülmektedir. Bu örgütün ortaya koyduğu tanımda; herhangi bir proje çerçevesinde üretilen; herhangi bir eğitim modülü, görsel tasarlanmış logo, slogan, yazılım veya yenilikçi yöntemlerin hukuki açıdan korunabilir nitelikte olduğu belirtilmiştir (WIPO, 2020).

Sosyal sorumluluk projeleri de, kurumların; topluma karşı etik, sosyal, kültürel ve çevresel açıdan sorumluluklarını gerçekleştirirken, yani toplumsal ihtiyaçlara yanıt verirken aynı zamanda bir güven oluşturmanın önemli bir unsuru olarak görülmektedir. Her ne kadar güven oluşturmada önemli bir unsur olarak görülse de; sosyal sorumluluk projeleri gerçekleştirme aşamasında ve sonrasında etik ile uyumlu çalışılmadığı bu açıdan etik erozyon yaşandığı görülebilmektedir. Bu şekilde üretken, yaratıcı fikrî mülkiyet ihlalleri de; şeffaflık sorunları ve veri etik hataları gibi çeşitli etik erozyon durumlarını ortaya çıkarabilmektedir.

Tüm bu tanımlar ve mevzuatlar çerçevesinde bakıldığında ve sosyal sorumluluk projelerinin de etkileri ve giderek artan önemi de göz önüne alındığında konunun detaylı ele alınarak değerlendirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu açıdan bu çalışmanın amacı, konuyla ilgili literatür derlemeleri eşliğinde; sosyal sorumluluk projelerinde karşılaşılan etik yaklaşımları ve uygulamalarda ortaya çıkan etik erozyonu ele almaktır. Ayrıca mevcut etik ve yasal mevzuatlar çerçevesinde uygulama ve yaklaşımların detaylı bir değerlendirmesini yapmak, bu konuda ihtiyaç bulunan yasal düzenlemelere dikkat çekerek alana katkı sunmak. Kısaca sosyal sorumluluk alanında yaşanan etik erozyon konularına dikkat çekerek konuyla ilgili çözüm üretici çalışmaları teşvik etmektir.

FİKRİ MÜLKİ HAKLAR

Ülkemiz açısından bakıldığında; Türkiye'de tasarım tescil işlemleri Türk Patent ve Marka Kurumu Tasarımlar Dairesi Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Türk Patent Enstitüsü de, tasarımların korunmasına ilişkin başvuru ve tescil işlemlerini 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu ile bu Kanunun Uygulanmasına Dair Yönetmelik esasları çerçevesinde yürütmektedir. Türk Patent Enstitüsü tarafından tescilleme işlemi, yani koruma ile elde edilen tasarım hakkıyla birlikte sahibinin izni alınmadan, başka kişiler tarafından bir tasarımın ticari amaçla kullanımı da engellenmiş olmaktadır.

Türk Patent Enstitüsü tarafından oluşturulan kılavuzlar incelendiğinde; başvuru sürecinde sorulabilecek olası sorulara yanıt olacak şekilde soru cevap oluşturulduğu, ayrıca kafa karışıklığı oluşmasını engellemek açısından da ilgili kavramların da açık bir şekilde tanımlandığı görülmektedir. Bu tanımlara kısaca göz gezdirildiğinde;
Tasarım, "herhangi bir ürünün tamamı veya bir parçasının ya da üzerindeki süslemenin, çizgi, şekil, biçim, renk, malzeme, yüzey dokusu gibi özelliklerinden kaynaklanan görünümü" olarak tanımlanmıştır. Ürün ise; "bilgisayar programları hariç olmak üzere, endüstriyel yolla veya elle üretilen herhangi bir nesnenin yanı sıra birleşik bir ürün veya bu ürünü oluşturan parçaları, ambalajlar gibi nesneleri, birden çok nesnenin bir arada algılanan sunumlarını, grafik sembolleri ve tipografik karakterleri" şeklinde ifade edilmiştir (Ticaret Bakanlığı, 2023; Türk Patent, 2025).
Tasarım; 2017 yılında yayımlanan 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu hükümlerince tescil edilmiş olanlar tescilli tasarım, ilk kez Türkiye'de kamuya sunulmuş olanlar ise tescilsiz tasarım şeklinde açıklanmıştır (Mevzuat, 2017).
Tasarımcı ise; "korumaya konu olan tasarımı tasarlayan kişi" olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlara ek olarak tescil etme sisteminde bir tasarımın tescillenebilmesi açısından ancak "yenilik" ve "ayırt edici nitelik" şartlarını taşıması koşuluyla korunduğu belirtilmiştir. Burada kastedilen "yenilik" özelliğinin; tescilli tasarım için başvuru yapılmadan önce; 'tescilsiz tasarım' ise tasarımın kamuya sunulmadan önce dünyanın hiçbir yerinde kamuya sunulmaması gerektiği belirtilmiştir.
"Ayırt edici nitelik" özelliği ise: ortaya konulan tasarımın kullanıcı üzerinde bıraktığı genel izlenim. Yani tescilli tasarım için başvuru yapılmadan önce;'tescilsiz tasarım' için ise tasarımın kamuya sunulmadan önce kamuya sunulan diğer tasarımların aynı kullanıcı üzerinde yarattığı genel izlenim arasında farklılık olması gerektiği belirtilmiştir (Ticaret Bakanlığı, 2023; Türk Patent, 2025).

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK VE ETİK

Carroll'ın 1991 yılında oluşturduğu kurumsal sosyal sorumluluk piramidinde, işletmelerin ekonomik ve diğer hedefleri yanında topluma karşı sorumlu oldukları; yasal, etik ve hayırseverlik sorumluluklarını da birlikte ele aldığı görülmektedir. Çok fazla dile getirilmese de sosyal sorumluluk projeleri yürütülürken; toplumsal beklentilere uygun, paydaşlara zarar vermeden, toplumun kendilerinden beklentilerine de uygun bir şekilde yanıt vermesi ve bu durumun da etik açıdan sorumlu olunan boyut olduğu görülmektedir.

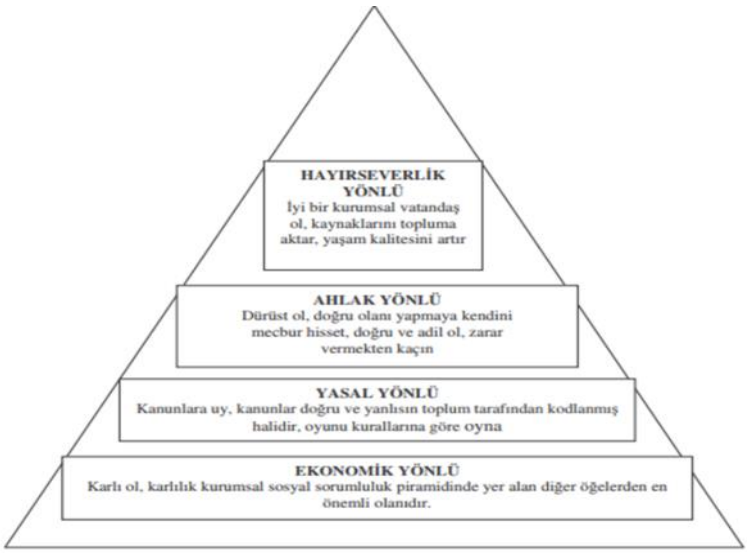

Şekil 1. Caroll'ın Sosyal Sorumluluk Piramidi (1991) (Topuz Savaş, 2019)

Şekil 1'deki piramit incelendiğinde Carroll piramitte kurumsal sosyal sorumluluk kavramında hayırseverlik, ekonomik, yasal yönlerinin yanında ahlaki yönünün de olması gerektiğini göstermektedir.
Konula ilgili çalışmalar incelendiğinde bu piramidinin yeniden düzenlenmesinin önerildiği (Nalband & Kelabi; 2014) önerilen ve Universal olarak isimlendirilen bu yeni modelde ise; sorumluluklar, inançlar, değerler, varsayımlar temeline dayanarak; yasal, ekonomik, etik ve gönüllülük olması yönünde bir sıralama yapıldığı, yasal sorumlulukların ilk sıraya alınarak sıra değişikliği yapıldığı, yasal sorumluluklar kadar etik sorumlulukların da önemli olduğu vurgulanmıştır (Topuz Savaş, 2019). Yine etik/ahlaki boyutunun da; kurumun içinde bulunduğu toplumun örf, adet, inanış ve etik değerleri doğrultusunda iş yapmaya yönelik özen göstermeyi içerdiği açıklanmıştır (Topuz Savaş, 2019).
Kurumsal sosyal sorumluluk projeleri uygulanması sırasından etik sorumluluğun teorik boyutta kalması durumunda, çalışmaların sembolik kalmasına yol açabildiği bu durumun da literatürde etik kod–uygulama ve ayrışması şeklinde ele alındığı görülmektedir (Saygılı & Öztürkoğlu, 2017). Ancak kurum içerisinde bu kodlar sadece şekil açısından bir belge olarak kalması halinde de sosyal sorumluluk projelerinin inandırıcılığının azalacağı da söylenebilir.
Literatüre bakıldığında; kurumsal sosyal sorumluluk kavramı 1950'li yıllarda ortaya çıktığı, sonrasında 1970 ila 1980'li yıllarda da iş dünyasında olduğu kadar yönetim bilimi ile birlikte etik tartışmaların merkezine yerleştiği belirtilmektedir (Carroll, 1991).

ETİK EROZYON

Başlarda hayırseverlik olarak değerlendirilen sosyal sorumluluk anlayışı sonraki süreçte insan hakları, çevre, iyi yönetişim ve sürdürülebilirlik kavramlarıyla bütünleştirildiği görülmüştür.
Sosyal sorumluluk çalışmaları gerek uygulamada ve gerekse literatürde ele alındıkça kurumsal sosyal sorumluluk konusunun sadece bağış yapmak veya sponsor olmak gibi faaliyetlerle sınırlı olmadığı, işletmelerin bütüncül biçimde toplum ve çevre üzerine kendi etkilerini yönetme çalışmalarını da içerdiği belirtilmiştir (Aydede, 2007).
Bu açıdan sosyal sorumluluk projelerinin her zaman bir iyilik yapma alanı olmayabileceği, kurumsal açıdan bir nevi itibar yönetimi, tanıtım baskısı, fon rekabeti, performans göstergeleri ve kısa vadeli siyasi/kurumsal çıkarlar gibi pek çok konulardaki beklentilerin bu projelerin de etik açıdan tartışmalı bir zemine kaymasına neden olduğu belirtilmiştir (Crane & Matten, 2016).
Kurumların görünürde etik değerleri benimsediği, ancak uygulamada bu değerlerin giderek aşındığı bir süreci ifade ettiği belirtilmiştir (Crane & Matten, 2016). Bu açıdan etik ilkelerin görünürde var gibi olsa da uygulamalarda etik yaklaşım izlenmemesi, bir nevi aşınması fikrî erozyon olarak isimlendirilen, fikir ve emek sahiplerinin görünmez hale getirilmesi gibi sorunların ortaya çıkma durumu "etik erozyon" olarak adlandırılabilir.
Sosyal sorumluluk projelerinde etik erozyon konusu incelendiğinde ortaya çıktığı alanlar olarak;

- Şeffaflık açısından eksiklikler: Projenin amacı, bütçesi ve sonuçlarına yönelik bir açık bilginin paylaşılmaması.
- Abartılı etki açıklamaları: Projenin etkisinin olduğundan daha büyük olduğu yönündeki açıklamaların yapılması.
- Gönüllülerin emeğinin görünür olmaması/sömürülmesi: Gönüllü bireylerin harcadıkları emeklerin yoğunluğuna rağmen takdir edilmemesi, emeklerin görünür olmaması.
- Mahremiyet ve verilerde ihlal: çocuk, yaşlı, engelli ve tüm dezavantajlı grupların fotoğraflarının izinsiz paylaşılması, kimliklerini gösterir şekilde paylaşılması gibi kişisel verilerin izinsiz kullanılması.
- Proje fikrî ve emeğin görünmez kılınması: Proje fikrini ortaya koyan, üreten veya içeriğini hazırlayan kişinin adının hiçbir yerde geçmemesi.

Tüm bu etik erozyon konuları zaman içinde normalleştiğinde, kurumlarda bu sorunların herkes tarafından bilinen ama kimse tarafından konuşulmayan yapısal bir sorun hâline geldiği açıklanmıştır (Morrison & Milliken, 2000).
Her ne kadar yasal açıdan Fikri Mülki haklar içerisinde sosyal sorumluluk proje fikrinden söz edilmese ve konuyla ilgili doğrudan bir koruma olmadığı görülse de bu projelerin de fikir ürünü bir eser olması nedeniyle fikri mülki hak olarak bakılarak 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamında korunabileceği söylenebilir. Özellikle ilgili kanunda eser kavramının tanımında; her nevi fikir ve sanat mahsuller olduğunun belirtilmiş (mevzuat, 2014) olması da önemli bir dayanak olarak değerlendirilmektedir. Bu kanunun İkinci bölümünde fikrini ortaya koyan, yazan kişi eser sahibi, ancak uygulamada destek veren yayımlayan da bir nevi eseri işleyen olarak değerlendirilmiştir (mevzuat, 2014). Buna göre sosyal sorumluluk fikrini ortaya koyan eser sahibi, kurumsal uygulamada destek veren ise işleyen olarak değerlendirilebilir. Kurumlarda uygulamaya geçilmiş bir projede ortak olan kişilerin proje tanıtımında veya öz geçmiş, ödül gibi bir prestij veya referans oluşturmada avantaj sağlayan noktalarda kullanıldığı görülebilmektedir. Bu açıdan sosyal sorumluluk projelerinin kimi zaman ortaklı olduğu göz önüne alındığında ve ilgili mevzuat incelendiğinde yine ilgili kanunun ikinci bölüm madde 9'da: "II – Eser sahiplerinin birden fazla oluşu halinde Madde 9"'da başlığı altında yer aldığı üzere "Birden fazla kimselerin birlikte vücuda getirdikleri eserin kısımlara ayrılması mümkünse, bunlardan her biri vücuda getirdiği kısmın sahibi sayılır. Aksi kararlaştırılmış olmadıkça, eseri birlikte vücuda getirenlerden her biri bütün eserin değiştirilmesi veya yayımlanması için diğerlerinin iştirakini isteyebilir. Diğer taraf muhik bir sebep olmaksızın iştirak etmezse, mahkemece müsaade verilebilir. Aynı hüküm mali hakların kullanılmasında da uygulanır" (mevzuat, 2014) şeklinde bir madde de yer almaktadır. Bu madde doğrultusunda çok ortaklı sosyal sorumluluk projelerinde herhangi bir çalışma, bir değişiklik veya ödül başvurusu gibi durumlar olması halinde proje ortaklarının izni veya birlikte müracaat etmesi gerektiği anlaşılmaktadır.
Bu yasal dayanakla birlikte etik açıdan değerlendirildiğinde de fikri erozyonu karşımıza çıkabilmektedir.

Fikrî Erozyon (Ideational Erosion)
bir sosyal sorumluluk projesine ait özgün fikir, tasarım, yöntem, model, eğitim içeriği veya raporun, atıfta bulunmadan, fikri ortaya koyan kişinin ismi belirtilmeden, yani kaynak gösterilmeden kullanılması. Bazen de küçük değişikliklerle yeniden paketlenmesi, Fikir sahibinin adının anılmaması, kurumsal kimlik altında "sahiplenilmesi", sonucunda yaratıcı emeğin görünmez hâle gelmesi durumu olarak açıklanmıştır (WIPO, 2020).
YÖK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi (2023) açısından konu değerlendirildiğinde ise; bu yapılanın intihal, aşırma, dilimleme ve haksız yazarlık gibi etik ihlal kategorileriyle ilişkilendirilebilir.
Yine günümüzde YÖKAK göstergelerinde ve uluslararası alanda üniversitelerin etki sıralamalarında istenen ve bu etki sıralamasına olumlu açıdan destek veren sosyal sorumluluk projeleri, akademisyenler tarafından üretilmiş olan sosyal bir proje fikrinin, fikir sahibinin adı kullanılmadan kurum tarafından yürütümün başka birine verilmesi şeklinde de görülebilmektedir. Yine bir öğrencinin veya gönüllünün hazırladığı eğitim, afiş, slogan içerikleri veya projenin kuruma ait resmi içerikler gibi sunulması.
Bir STK'nın geliştirdiği modelin, başka kurumlarca kaynak gösterilmeksizin kullanılması fikir erozyonu örnekleri olarak söylenebilir.

Fikrî Erozyonun Nedenleri
Literatür incelendiğinde etik erozyon nedenleri; fon ve kaynak rekabeti, kurumsal performans baskısı, layıkıyla yapılandırılmamış etik kültür, şeffaflık ve hesap verebilirlik eksikliği, yetki–sorumluluk dengesizliği, gönüllü emeğinin sistematik olarak değersizleştirilmesi olarak karşımıza çıktığı görülmektedir (Morrison & Milliken, 2000; Ebrahim & Rangan, 2014).

Fikrî Erozyonun Sonuçları
Yaratıcı fikir üretme motivasyonunun azalması ve kurum içi güven kaybı, Fikri Sanat Eserleri Kanunu kapsamında değerlendirildiğinde de telif hakkı ihlali, YÖK ve diğer etik kurullar nezdinde bakıldığında da bir tür etik erozyon olarak düşünülebilir.

Sosyal Sorumluluk Projelerinde Etik Erozyon Türleri
- Kurumsal Erozyon: Sosyal projelerin gerçek toplumsal faydadan çok imaj yönetimi aracı olarak kullanılmasıyla ilişkilidir. Bu durumda: Proje raporları "mükemmel başarı hikâyeleri" üzerinden kurgulanır. Olumsuz sonuçlar veya öğrenme süreçleri raporlanmaz. Kaynak kullanımındaki sorunlar saklanır (Ebrahim & Rangan, 2014).
- Uygulama Erozyonu: Saha uygulamaları sırasında ortaya çıkan etik sorunlar şunlardır:
- Çocukların izinsiz fotoğraflanması ve sosyal medyada paylaşılması, KVKK'ya aykırı biçimde kişisel veri toplanması, gönüllülerin ağır iş yükü altında bırakılması, dezavantajlı grupların hikâyelerinin dramatize edilmesi şeklindeki yaklaşımlardır.
- Bilimsel ve Veri Erozyonu: Toplanan verilerin; çarpıtılması, sadece olumlu sonuçların raporlanması, olumsuz bulguların saklanması, projeyi başarılı göstermek için manipülasyon yapılması, bu durum ayrıca bilimsel etik ve YÖK yönergesi açısından da sahtecilik ve çarpıtma olarak kabul edilebilir.
- İletişim ve Görselleştirme Erozyonu: Proje iletişiminde; kişilerin rızası olmadan görsel kullanılması, yoksulluk ve kırılganlık hallerinin "duygu sömürüsü" amacıyla sunulması, engellilik, göç, yoksulluk gibi durumların araçsallaştırılması, etik erozyonun iletişim boyutunu oluşturmaktadır (UNICEF, 2018).

MEVCUT ETİK YÖNERGELER AÇISINDAN SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİ
Yüksek Öğretim Kurumu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi ve Sosyal Projelere bakıldığında; YÖK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde (2023), tanımlanan sosyal projelerde de geçerli olan temel etik ihlallerden;
Başkasına ait eserin, fikrin, verinin kaynak göstermeden kullanılması intihal, verilerin uydurulması olan sahtecilik. Verilerin veya bulguların değiştirilmesi, manipüle edilmesi olan çarpıtma.
Katkısı olmayan kişilerin yazar gösterilmesi veya katkısı olanların dışlanması olan haksız yazarlık.
Bir bütün çalışmanın gereksiz yere parçalara bölünerek çoklu yayın veya proje üretilmesi olan dilimleme tanımlarına uygunluk gösterdiği görülmektedir. Sosyal sorumluluk projelerinde yaşanan etik erozyonların araştırma fikri ve uygulamaları açısından etik sorun olarak tanımlanmış ve bu durumlarda cezai işlem yapılacağı yer almıştır. Araştırma, sanat eseri, ürün vb ortaya konulan her türlü fikri koruma altına alan yasalara dayanarak yorumlandığında, sosyal sorumluluk projelerinin de özgün bir fikir olması halinde fikir sahibinin izni olmadan işlenmesi veya atıfta bulunmadan alınması da hem etik hem de yasal açıdan ihlal olarak söylenebilir.
Ayrıca sosyal sorumluluk projelerinde, özellikle insan katılımlı araştırma içeren projelerde de onam formlu etik kurul onayı alınması zorunludur. Bu durum dezavantajlı gruplarla (çocuk, engelli, göçmen, suça sürüklenen birey vb.) çalışıldığında daha da önemli olmaktadır.

Bu açıdan sosyal sorumluluk projeleriyle ilgili; yasal düzenleme yapılmasına ihtiyaç olduğu, üniversitelerde yapılan bu tür çalışmalarla ilgili yönergelerin oluşturulması, etik kurulların konularına dahil edilmesine veya ayrı sosyal sorumluluk proje etik kuralların oluşturulmasına ihtiyaç olduğu görülmekte bu açıdan bu çalışmaların yapılmasının önerilmesi önemli ve gerekli görülmüştür.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak, literatür ışığında hazırlanan bu makalede yer alan başlıklar ve açıklamalarla bakıldığında; sosyal sorumluluk projelerinin sadece iyi niyetle yapılan serbest zaman faaliyetleri olmadığı bilincinin yaygınlaşması gerektiği görülmektedir. Nitekim sosyal sorumluluk projelerindeki etik erozyonun olması sonucunda; projelerin toplumsal etkisinin zayıflayabileceği, güveni aşındırması yapabileceği ve sürdürülebilirliği sınırlandırabileceği göz önüne alınmalıdır. Bu açıdan konuyla ilgili etik kurul kurulması ve yönergelerin hazırlanması şeklinde sosyal sorumluluk projelerindeki etik erozyon konusunun ele alınarak, ciddi etik ve hukuki sorumlulukları içeren bir yapı olduğu gerçeği de göz önüne alınarak kurumsal çalışmaların yapılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Aydede, C. (2007). Yükselen trend: Kurumsal sosyal sorumluluk. MediaCat Yayınları.

Carrol, V. (1991). The Pyramid of corporate Social Responsibility. Business Horizons, 34 (4): 16-27.

Crane, A., & Matten, D. (2016). Business ethics: Managing corporate citizenship and sustainability in the age of globalization (4th ed.). Oxford University Press.

Ebrahim, A., & Rangan, V. K. (2014). What impact? A framework for measuring the scale and scope of social performance. California Management Review, 56(3), 118–141.

Esinoğlu, B. 2005, Fikri Mülkiyet Ve Sınai Mülkiyet Ayrımı. Mevzuat Dergisi, 8(85).

Mevzuat, (2014). Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu https://mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.5846.pdf.

Mevzuat, (2017). Sınai Mülkiyet Kanunu. https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6769&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5

Morrison, E. W., & Milliken, F. J. (2000). Organizational silence: A barrier to change and development in a pluralistic world. Academy of Management Review, 25(4), 706–725.

Nalband, N. A. ve Kelabi, S. A. (2014). Redesigning Carroll's CSR pyramid model. Journal of Advanced Management Science, 2 (3); 236-239.

Özdemir, S., & Yıldız, B. (2021). Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları ve marka itibarı ilişkisi. Sosyal Bilimler Dergisi, 18(3), 120–139.

Saygılı, E. E., & Öztürkoğlu, Y. (2017). Corporate governance and social responsibility issues in code of ethics. Business and Economics Research Journal, 8(2), 251–268.

Ticaret Bakanlığı (2023) Fikri Mülkiyet Hakları, soru cevaplar bölümü

https://ticaret.gov.tr/gumruk-islemleri/sikca-sorulan-sorular/ticari/fikri-mulkiyet-haklari#:~:text=Cevap%3A%20Telif%20Haklar%C4%B1%20veya%20Fikri,ve%20kom%C5%9Fu%20haklar%C4%B1n%C4%B1%20ifade%20eder.

Topuz Savaş, A., (2019). Carroll'ın Kurumsal Sosyal Sorumluluk Modeli'ne Eleştirel Bir Bakış: Elmas Ticareti Ve Kanlı Elmas Örneği. Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi, Cilt/Vol: 6, Sayı/No:17, (59-95).

Türk Patent, 2025 "Tasarım Başvuru Kılavuzu 2025. https://www.turkpatent.gov.tr/basvuru-kilavuzlari

UNICEF. (2018). Core Commitments For Children Humanitarian Action.

https://www.unicef.org/media/87611/file/Core%20Commitments%20for%20Children%20(English).pdf

WIPO (2020). Intellectual property and social innovation projects. World Intellectual Property Organization. https://www.wipo.int/portal/en/index.html

WIPO. (2020). What is intellectual property? World Intellectual Property Organization. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_450_2020.pdf

Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2023). Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi. https://www.yok.gov.tr/documents/documents/68fb63b8b2511.pdf

VENTİLATÖR İLİŞKİLİ ZATÜRREYİ ÖNLEMEDE HEMŞİRELİK MÜDAHALELERİ VE ETİK YAKLAŞIMLAR: HASTA GÜVENLİĞİ PERSPEKTİFİ

NURSING INTERVENTIONS AND ETHICAL APPROACHES IN PREVENTING VENTILATOR-ASSOCIATED PNEUMONIA: A PATIENT SAFETY PERSPECTIVE

Dr. Öğr. Üyesi Esin KAVURAN
Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Esasları ABD
ORCID ID: 0000-0003-3791-102X

Emrah DÜZ
Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Esasları ABD
ORCID ID: 0009-0002-0021-4693

ÖZET

Amaç: Bu derleme, yoğun bakım hastalarında ventilatör ilişkili zatürreyi (VAP) önlemede hemşirelik müdahalelerinin etkinliğini ve bu uygulamaların etik boyutlarını hasta güvenliği perspektifi ile değerlendirmeyi amaçlamaktadır.
Yöntem: Uluslararası literatür taraması yapılarak, mekanik ventilasyon uygulanan hastalarda VAP insidansını azaltmaya yönelik hemşirelik müdahaleleri ve bakım paketleri incelenmiştir. Etik yaklaşımlar ve hasta güvenliği ile ilişkili bulgular analiz edilmiştir.
Bulgular: Literatür, kapsamlı hemşirelik bakımı ve standart bakım paketlerinin VAP oluşumunu azaltmada etkili olduğunu göstermektedir. Yatak başı yüksekliği, ağız hijyeni (klorheksidin), subglottik aspirasyon, endotrakeal tüp basınç kontrolü, ventilatör devresi yönetimi, enteral beslenme stratejileri, dezenfeksiyon ve el hijyeni başlıca önleyici tedbirler olarak öne çıkmaktadır. Hemşirelerin bilgi ve eğitim düzeyi, bu müdahalelerin etkinliğini artıran kritik bir faktördür. Etik perspektiften, hemşireler entübe hastaların bakımında proaktif rol alarak komplikasyonları önler ve iyileşmeyi hızlandırır. Kaynak kısıtlılığı veya bilgi eksikliği gibi sınırlamalar, hemşirelik uygulamalarının etkinliğini azaltabilir ve etik sorumlulukları gündeme getirir.
Sonuç: VAP önlemede hemşirelik müdahaleleri, hem klinik sonuçlar hem de hasta güvenliği açısından kritik öneme sahiptir. Hemşirelerin kanıta dayalı ve etik temelli uygulamaları, yoğun bakım hastalarında VAP insidansını azaltmada ve sağlık bakım kalitesini artırmada etkili bir araçtır.
Anahtar Kelime: ventilatör ilişkili pnömoni ; hemşirelik müdahaleleri; hasta güvenliği; yoğun bakım; etik yaklaşımlar; bakım paketleri; mekanik ventilasyon

ABSTRACT

Aim: This review aims to evaluate the effectiveness of nursing interventions in preventing ventilator-associated pneumonia (VAP) in intensive care patients and to examine the ethical aspects of these interventions from a patient safety perspective.
Method: An international literature review was conducted to investigate nursing interventions and care bundles aimed at reducing VAP incidence in mechanically ventilated patients. Findings related to ethical approaches and patient safety were analyzed.
Results: The literature indicates that comprehensive nursing care and standardized care bundles are effective in reducing VAP incidence. Key preventive measures include head-of-bed elevation, oral hygiene (chlorhexidine), subglottic secretion aspiration, endotracheal tube cuff pressure monitoring, ventilator circuit management, enteral feeding strategies, disinfection, and hand hygiene. Nurses' knowledge and education level are critical factors enhancing the effectiveness of these interventions.

From an ethical perspective, nurses play a proactive role in the care of intubated patients, preventing complications and promoting recovery. Limitations such as resource constraints and lack of knowledge may reduce the effectiveness of nursing practices and highlight ethical responsibilities.
Conclusion: Nursing interventions are crucial for both clinical outcomes and patient safety in preventing VAP. Evidence-based and ethically grounded nursing practices serve as effective tools to reduce VAP incidence and improve quality of care in intensive care settings.
Keywords: ventilator-associated pneumonia; nursing interventions; patient safety; intensive care; ethical approaches; care bundles; mechanical ventilation

INTRODUCTION

Ventilator-associated pneumonia (VAP) is a major healthcare-associated infection observed in critically ill patients who require mechanical ventilation. Owing to its substantial contribution to morbidity and mortality, it remains a key clinical and public health challenge. As the duration of mechanical ventilation increases in intensive care units (ICUs), the likelihood of developing VAP along with the severity of related complications tends to rise accordingly. This trend adversely affects both patient outcomes such as prolonged hospital/ICU stays, increased mortality, and functional decline and the healthcare system through escalating costs, greater antimicrobial consumption, and higher demands on ICU resources.

Nursing care plays a pivotal role in preventing VAP. Daily implementation of essential bedside practices such as maintaining appropriate head-of-bed elevation, providing regular oral care (e.g., protocols involving chlorhexidine), adhering to aseptic technique, ensuring strict hand hygiene, optimising sedation management, and performing subglottic secretion drainage directly enhances patient safety while also contributing to reduced antimicrobial use and the mitigation of antimicrobial resistance. Furthermore, VAP prevention practices hold ethical significance: within the framework of beneficence, non-maleficence, justice, and respect for autonomy, ensuring equitable and safe care for all patients constitutes both a clinical and institutional obligation.

The aim of this narrative review is to provide a comprehensive synthesis of the pathophysiology, risk factors, diagnostic criteria, patient safety considerations, ethical dimensions, and evidence-based prevention strategies related to VAP, with a particular emphasis on nursing interventions and care bundles. In doing so, the review seeks not only to offer practical recommendations for clinical practitioners but also to highlight key areas for education, quality monitoring, and continuous improvement.

The literature search was conducted across widely used health and nursing databases, including PubMed, CINAHL, Scopus, Web of Science and Google Scholar. During the search process, keywords such as “ventilator-associated pneumonia”, “VAP”, “nursing interventions”, “nursing care”, “patient safety”, “ethics”, “ethical issues”, “prevention”, and “intensive care”, as well as relevant MeSH terms, were employed and combined using Boolean operators. To ensure inclusion of up-to-date evidence, studies published between 2020 and 2025 in English or Turkish with accessible full texts were considered.

Studies identified through the search were first screened at the title and abstract level, after which eligible publications were reviewed in full and reassessed for inclusion. The final selection of studies was then categorised thematically and synthesised within the scope of nursing interventions, patient safety practices, and ethical approaches for the prevention of VAP.

VENTILATOR-ASSOCIATED PNEUMONIA (VAP) AND PATIENT SAFETY

Pathophysiology and Risk Factors of VAP

Ventilator-associated pneumonia (VAP) is a major healthcare-associated infection that affects patients who require mechanical ventilation and is associated with substantial morbidity and mortality. Its underlying pathophysiology is shaped by several interconnected processes, including the entry of contaminated oropharyngeal or gastric secretions into the lower airways, the development of microbial biofilms along the endotracheal tube lumen, and the retrograde flow of condensate from the ventilator circuit back toward the patient (Ranzani, 2022). Additionally, immune paralysis that develops in critically ill patients constitutes an important predisposing factor that increases susceptibility to infection (Fumagalli, 2021).

A wide range of risk factors contributes to the development of VAP. Prolonged mechanical ventilation, immunosuppression, advanced age, chronic pulmonary disease and severe underlying conditions are among the most prominent individual risk factors (Vega, 2023; Natarajan, 2025). Procedure- and device-related risks include inadequate endotracheal tube cuff pressure, nasogastric tube insertion, frequent circuit changes, re-intubation, and the use of sedative or neuromuscular blocking agents (Ranzani, 2022). Comorbidities such as diabetes, hypertension, tobacco use and alcoholism further elevate the risk (Hussain, 2023). Collectively, these factors demonstrate that VAP is a multifactorial infection influenced by a complex interplay of patient-, procedure- and device-related variables.

Diagnostic Criteria for VAP According to CDC and International Guidelines

In 2013, the Centres for Disease Control and Prevention (CDC) introduced the Ventilator-Associated Events (VAE) algorithm to facilitate the surveillance of infections and complications in mechanically ventilated patients. The algorithm comprises three hierarchical tiers:

Ventilator-Associated Condition (VAC): Defined as respiratory deterioration, evidenced by increased oxygen requirements or higher PEEP levels following a period of stable ventilatory support (Magill, 2013).

Infection-Related Ventilator-Associated Complication (IVAC): In addition to meeting VAC criteria, the presence of fever, leukocytosis or leukopenia, and the initiation of a new antimicrobial agent (Magill, 2013).

Possible Ventilator-Associated Pneumonia (PVAP): IVAC criteria accompanied by microbiological evidence from endotracheal aspirate or bronchoalveolar lavage cultures (Cocoros, 2016).

During diagnosis, clinical indicators (e.g., fever, purulent secretions, leukocytosis), radiological findings, and quantitative or semi-quantitative culture results are evaluated in combination (Grgurich, 2013). Although the VAE framework aims to provide a more objective method for surveillance, studies indicate only limited concordance between VAE and traditional VAP definitions (Klouwenberg, 2014).

The Importance of VAP in Terms of Patient Safety

The significance of Ventilator-Associated Pneumonia (VAP) from a patient safety perspective stems largely from the fact that it is a highly preventable infection. Evidence in the literature demonstrates that relatively simple nursing practices can markedly reduce the incidence of VAP. Interventions such as head-of-bed elevation, oral hygiene care, daily sedation interruptions and adherence to aseptic technique significantly decrease VAP rates when implemented effectively (Ranzani, 2022; Antalová, 2022).

Preventing VAP is directly linked to an institution's patient safety culture. Gaps in the implementation of prevention bundles, staffing shortages and poor adherence to established protocols constitute organisational factors that increase the risk of VAP (Fumagalli, 2021).

Therefore, cultivating a strong patient safety culture within intensive care units supported by standardised care protocols and consistent compliance among all team members is essential.
Standard ventilator care bundles widely used in critical care represent an effective strategy for VAP prevention. The literature consistently reports that regular and systematic implementation of these bundles leads to a significant reduction in VAP incidence (Natarajan, 2025). Nursing staff serve as the primary implementers of these interventions and thus hold a central role in ensuring patient safety.

The Burden of VAP on the Healthcare System and Patient Outcomes

VAP imposes a substantial burden on both individual patient outcomes and the wider healthcare system. The infection is associated with high morbidity and mortality, with death rates rising even further in the presence of antimicrobial-resistant pathogens (Alnimr, 2023; Miron, 2024). Patients who develop VAP inevitably experience prolonged hospitalisation, delayed recovery and extended utilisation of intensive care resources.
From a health system perspective, VAP significantly increases costs due to longer lengths of stay, while the requirement for additional antibiotic therapy exacerbates the challenge of antimicrobial resistance and heightens the care burden within hospitals (Hussain, 2023). A considerable proportion of antibiotic prescriptions in ICUs are attributable to VAP, which contributes to the growing global threat of antimicrobial resistance (Alnimr, 2023). Consequently, VAP should be recognised not only as a clinical infection but also as a major public health and patient safety issue.

NURSING INTERVENTIONS AND STRATEGIES FOR PREVENTING VAP

Nursing interventions play a critical role in preventing healthcare-associated infections, including Ventilator-Associated Pneumonia (VAP) (Alharbi, 2025; Bom, 2025). Among these interventions, hand hygiene and aseptic techniques are recognised as key strategies (Alnadawy, 2024; Ramasethu, 2020).

Hand Hygiene and Aseptic Technique

Hand hygiene as a high-level evidence practice in VAP prevention: Hand hygiene is regarded as one of the most effective and evidence-based practices for reducing VAP. A recent meta-analysis demonstrated that adherence to hand hygiene protocols results in a 35% reduction in VAP incidence. Nurses occupy a central position in infection prevention and patient safety through continuous vigilance and commitment to evidence-based practice (Alnadawy, 2024).
Nursing responsibilities within the WHO “5 Moments for Hand Hygiene”: Nursing responsibilities in relation to the WHO’s “Five Moments for Hand Hygiene” are central to ensuring safe and effective infection prevention practices. According to this framework, nurses are required to perform hand hygiene at specific critical points during patient care—namely: prior to any direct interaction with the patient, before undertaking an aseptic task, following any potential exposure to bodily fluids, after completing patient contact, and after touching items or surfaces within the patient’s immediate environment (Kallimath, 2024; Ida, 2023; Kamara, 2022). Compliance with these moments is essential to prevent the transmission of infections (Ida, 2023). However, several studies have observed lower adherence rates before patient contact or prior to clean/aseptic procedures (Kamara, 2022).
Sterile gloves, antiseptics and principles of aseptic technique: The use of sterile gloves and antiseptic agents constitutes a foundational component of aseptic technique (Waqas, 2025). Aseptic technique requires meticulous attention and precision to prevent contamination during invasive procedures (Ramasethu, 2020). Structured training in aseptic technique for invasive procedures has been associated with a 40% reduction in catheter-related infections (Alnadawy, 2024).

Educational interventions aimed at improving compliance with WHO guidelines for donning sterile surgical gloves have also demonstrated considerable effectiveness (Waqas, 2025).
Evidence for reducing contamination: The implementation of hand hygiene and aseptic techniques provides strong evidence for reducing contamination (Alnadawy, 2024). For example, the application of the "scrub the hub/aseptic non-touch technique/5 moments for hand hygiene" (S-A-F-H) protocol has been shown to reduce neonatal sepsis incidence by 50% (Kallimath, 2024). Continuous education, monitoring of adherence and institutional support are essential to enhance the effectiveness of nursing interventions in infection control (Alnadawy, 2024).

Head-of-Bed Elevation and Patient Positioning

Maintaining the patient's head-of-bed elevation between 30° and 45° is a well-established evidence-based intervention that reduces aspiration risk in mechanically ventilated patients, thereby helping to prevent VAP (Güner, 2021; Essa, 2024). Studies consistently demonstrate that an elevation closer to 45° significantly lowers VAP incidence (Güner, 2021). Conversely, head-of-bed elevations below 30° have been identified as an independent risk factor for VAP (Güner, 2021; Ranzani, 2022). One study reported a reduction in VAP incidence following improved adherence to maintaining a 30°- 45° elevation (Liu, 2020).
Aspiration constitutes the principal mechanism underlying VAP pathogenesis. VAP commonly develops when microorganism-laden oropharyngeal or gastric secretions are aspirated into the lower respiratory tract, representing a serious and frequent complication among critically ill patients. Preventing aspiration is therefore a core strategy in reducing VAP incidence (Ryu, 2025). VAP remains one of the most prevalent infections in intensive care units, associated with increased mortality, prolonged hospital length of stay and substantially elevated healthcare costs (Essa, 2024).
Effective positioning and the role of proning: The semi-recumbent position is a foundational component of virtually all ventilator care bundles (Mastrogianni, 2023; Gaspar, 2023). This positioning strategy not only reduces aspiration risk but may also shorten ventilator days and improve functional outcomes (Essa, 2024). Combining head-of-bed elevation with enhanced oral care protocols has been shown to significantly lower VAP incidence (Ryu, 2025). However, current literature does not provide direct evidence on the role of prone positioning in VAP prevention or aspiration risk reduction. Proning is primarily implemented to improve oxygenation in conditions such as acute respiratory distress syndrome (ARDS) and is not explicitly described in the reviewed sources as a VAP prevention mechanism.

Management of Subglottic Secretions

Effective management of subglottic secretions is essential for reducing the risk of Ventilator-Associated Pneumonia (VAP), particularly given the role of microaspiration in its development (Nam, 2020; Terragni, 2020). The accumulation of secretions above the endotracheal tube cuff increases microbial colonisation and predisposes patients to VAP (Adi, 2023; Chair, 2020).
Use of Endotracheal Tubes with Subglottic Drainage: Endotracheal tubes equipped with subglottic drainage systems are widely recommended to prevent secretion accumulation and to reduce VAP incidence (Nam, 2020; Terragni, 2020; Pozuelo-Carrascosa, 2020). Their use has been shown to significantly decrease perioperative VAP risk, particularly among cardiac surgery patients (Nam, 2020). Subglottic drainage has also been found to be effective in reducing VAP incidence in tracheostomised patients (Terragni, 2020).
Benefits of Regular Subglottic Aspiration: Routine aspiration of subglottic secretions is an effective strategy for mitigating VAP risk. Meta-analytic evidence indicates that subglottic secretion drainage reduces both VAP incidence and mortality (Pozuelo-Carrascosa, 2020).

Individualised airway management strategies based on secretion volume can optimise airway safety and reduce adverse events (Du, 2024). Additionally, active subglottic humidification improves the safety and efficacy of intermittent subglottic aspiration by reducing catheter blockage and occult blood positivity. Innovative techniques such as the Rapid-Flow Expiratory Manoeuvre (RFEM) may offer effectiveness and safety comparable to conventional subglottic secretion drainage (Li, 2021).
Nevertheless, some evidence suggests that systems combining subglottic drainage with cuff pressure monitoring may not always yield the expected reduction in VAP incidence (Tanzarella, 2022). Airway ultrasound has emerged as a sensitive and specific tool for detecting subglottic secretions, offering valuable support in determining optimal aspiration frequency (Adi, 2023).

Sedation Management and Spontaneous Breathing Trials

Sedation management and spontaneous breathing trials (SBTs) constitute pivotal strategies in reducing the risk of ventilator-associated pneumonia (VAP) among patients receiving mechanical ventilation (Essa, 2024; Chen, 2021).
Facilitating Spontaneous Breathing Through Sedation Reduction: Prolonged sedation and analgesia in intensive care unit (ICU) patients can increase the duration of mechanical ventilation, elevate the risk of VAP, and contribute to the development of delirium. Minimising sedation and supporting spontaneous breathing may increase ventilator-free days and improve mortality outcomes (Grissom, 2023). Lung- and diaphragm-protective ventilation strategies aim to optimise respiratory effort through tailored sedation titration. While respiratory effort is typically absent under deep sedation, allowing spontaneous breathing may result in excessive respiratory drive in patients with moderate to severe acute hypoxaemic respiratory failure (Dianti, 2022).
The Role of Sedation Protocols in Reducing VAP Risk: Structured sedation protocols play a critical role in mitigating VAP. Light or targeted sedation, combined with daily awakening and coordinated SBTs, improves ventilator-free days and functional outcomes (Essa, 2024). In paediatric ICUs, the implementation of an integrated sedation and weaning protocol has significantly reduced the duration of invasive mechanical ventilation. Such protocols typically encompass routine assessment of sedation depth, daily screening for SBT readiness, and systematic reassessment of sedation requirements (Blackwood, 2021).
Daily Sedation Interruption (DSI): Daily sedation interruption (DSI) can substantially reduce mechanical ventilation duration, ICU length of stay, sedation exposure, and VAP incidence in mechanically ventilated patients. In individuals with greater illness severity, the application of DSI has been associated with an even more pronounced reduction in ventilation duration. DSI is also linked to decreased oversedation and reduced cumulative sedative use (Chen, 2021). Coordinated spontaneous awakening trials (SATs) and SBTs collectively increase ventilator-free days and improve survival (Grissom, 2023).
Expediting the Extubation Process to Reduce VAP: Accelerating the extubation process shortens exposure to mechanical ventilation and consequently reduces the risk of VAP (Essa, 2024). Daily SBTs and systematic extubation assessments represent essential components of care bundles that lower VAP incidence (Hoang, 2024). Sedation and weaning protocols indirectly reduce VAP risk by shortening the time to successful extubation (Blackwood, 2021). These practices are frequently incorporated into comprehensive care strategies such as the ABCDEF bundle, which includes pain management, spontaneous awakening and breathing trials, optimal sedation choice, delirium monitoring/management, early mobilisation, and family engagement. The implementation of such bundles has demonstrated effectiveness in preventing VAP and enhancing overall patient outcomes (Nazir, 2025; Ista, 2021).

Oral Care and the Use of Chlorhexidine

Ventilator-associated pneumonia (VAP) remains a major concern in intensive care units (ICUs), with pathogenic colonisation of the oral flora contributing significantly to its development. Bacteria residing in the oral cavity may migrate to the lower respiratory tract and precipitate VAP. The pulmonary microbiome also exhibits similarities to the oropharyngeal flora, playing a role in the pathogenesis of infections such as aspiration pneumonia associated with VAP (Almirall, 2024).

Regular oral care protocols are pivotal in reducing VAP incidence (Galhardo, 2020; Leyderman, 2024). Enhanced oral care measures can effectively reduce oropharyngeal bacterial load and significantly lower VAP rates among mechanically ventilated patients. One study demonstrated that an oral care protocol incorporating the removal of oral secretions reduced the risk of early-onset VAP in ICU patients (Galhardo, 2020). Another protocol involving tooth brushing three times daily with chlorhexidine solution similarly decreased VAP incidence and substantially reduced the similarity between oral and tracheal flora (Leyderman, 2024).

Oral care with chlorhexidine gluconate (CHG) has shown effectiveness in preventing VAP (Fu, 2023; Choudhry, 2024). Combining tooth brushing with 0.2% or 0.12% chlorhexidine mouthwash may prevent VAP in mechanically ventilated ICU patients (Fu, 2023). Studies have demonstrated that oral hygiene incorporating chlorhexidine mouthwash significantly reduces VAP among adult ICU patients, with no meaningful difference between four-hourly and six-hourly application intervals (Choudhry, 2024). Chlorhexidine gluconate (0.12%) has also been shown to reduce salivary viral loads, underscoring its antimicrobial activity within the oral cavity (Costa, 2021). The use of chlorhexidine solutions typically at concentrations of 0.12% for brushing and cleansing constitutes an integral component of effective oral care protocols (Galhardo, 2020).

Use of Closed Suction Systems

Closed suction systems (CSS) may reduce infectious transmission in mechanically ventilated patients when compared with open suction systems (OSS). A meta-analysis reported a 57% increase in VAP incidence with OSS compared with CSS. CSS has been identified as a system capable of significantly lowering VAP rates (Sanaie, 2022). In addition, CSS has been shown to better preserve physiological stability and reduce procedural interruptions. However, some studies indicate no significant difference between CSS and OSS regarding VAP incidence or mortality (Ardehali, 2020).

System Replacement Frequency, Sterility, and Maintenance: Catheters used in closed suction systems are designed for multiple uses within a single patient over a period of 1 to 3 days (Stilma, 2023). CSS minimises environmental contamination by preventing ventilator disconnection and reduces cross-contamination between patients as well as between patients and healthcare personnel. Furthermore, CSS has been associated with fewer microorganisms present on staff gloves (Ramírez-Torres, 2022).

Examples of High-Level Evidence Applications: Systematic reviews and meta-analyses provide strong evidence supporting the effectiveness of CSS in reducing VAP incidence (Sanaie, 2022). CSS has been shown to result in fewer fluctuations in cardiopulmonary parameters—such as oxygen saturation, heart rate, and respiratory rate compared with OSS in mechanically ventilated patients (Jaleel, 2025). This suggests that CSS offers a physiological advantage in maintaining stability . CSS has also been associated with shorter suction durations. A review involving COVID-19 patients reported that CSS shortened ICU length of stay and reduced environmental contamination (Ramírez-Torres, 2022).

Although the unit cost of CSS is higher, it may be more cost-effective during prolonged use particularly in patients ventilated for more than four days without daily replacement.

The choice between CSS and OSS should be individualised based on patient condition, clinical context, and resource availability.

ETHICAL APPROACHES AND NURSING RESPONSIBILITY

Ventilator-associated pneumonia (VAP) prevention practices in intensive care units (ICUs) encompass critical considerations related to nursing responsibility and ethical decision-making. These approaches are grounded in the principles of beneficence and non-maleficence, justice and equity, autonomy, informed consent, and effective communication.

Beneficence and Non-maleficence

Providing the safest and most beneficial care to patients is fundamentally aligned with the ethical principles of beneficence and non-maleficence, which constitute the foundation of nursing ethics. Non-maleficence obliges nurses to avoid actions that may harm patients or exacerbate their condition Nurses are responsible for balancing beneficence and non-maleficence with respect for patient autonomy when making clinical decisions (Setyoharsih, 2024). Negligence leading to the development of VAP can be ethically framed as a breach of these responsibilities, since preventing VAP inherently protects the patient from avoidable harm and promotes optimal care. Within the intensive care context, a “harm-reduction” approach may be required, particularly when navigating complex ethical dilemmas, including situations in which non-therapeutic strategies must still be evaluated to minimise potential risks (Westermair, 2024).

Justice and Equity

Ensuring that all patients receive an equal standard of VAP prevention interventions reflects the ethical principle of justice (Khalilzadeh-Farsangi, 2025). However, factors such as heavy workloads and staffing shortages may undermine the equitable delivery of care (Villagracia, 2025; Rehmani, 2024). High nursing workloads in ICUs have been linked to increased adverse events and higher patient mortality (Ross, 2023). Insufficient staffing and limited resources serve as key barriers to adherence to VAP prevention guidelines (Villagracia, 2025).

Equitable resource allocation is therefore crucial to ensuring that all patients have access to high-quality care. The higher incidence of VAP in low- and middle-income countries compared with high-income settings highlights disparities in resource availability and care standards.

Autonomy, Informed Consent and Communication

Providing information and explaining care processes constitute fundamental aspects of the ethical principle of autonomy. For patients to make informed decisions regarding their care, prognostic information must be communicated honestly and sensitively, and care goals should be determined collaboratively (Rajagopal, 2020). Communication failures may compromise patient safety; inadequate communication within the healthcare team has been identified as a significant challenge in VAP prevention (Villagracia, 2025).

When critically ill patients lack decision-making capacity, respect for autonomy must be maintained through surrogate decision-makers or family consent. Preserving patient privacy and dignity remains an essential ethical obligation for nurses (Khalilzadeh-Farsangi, 2025).

THE IMPORTANCE OF VAP PREVENTION PROTOCOLS FROM A PATIENT SAFETY PERSPECTIVE

Ventilator-Associated Pneumonia (VAP) prevention protocols hold critical importance in the context of patient safety. Their implementation contributes to reducing infection rates through nursing care practices, multidisciplinary team collaboration, sustained nursing education and the use of quality indicators.

Reduction of Infection Rates through Evidence-Based Protocols: The application of evidence-based VAP prevention protocols and bundles can significantly reduce VAP incidence. For instance, in intensive care units across China, the implementation of a comprehensive unit-based safety programme (CUSP) successfully decreased VAP incidence from 35.1 to 12.3 per 1,000 ventilator days. This programme integrates VAP bundle practices and is strongly associated with substantial reductions in infection rates (Yi, 2022). Nurses play a key role in VAP prevention by adhering to evidence-based protocols involving oral hygiene care, head-of-bed elevation and routine sedation interruption. Effective VAP prevention requires a holistic and integrated approach (Herawati, 2024).

Use of Checklists in Nursing Care: Although the term "checklist" is not explicitly referenced in the available literature, the emphasis on implementing VAP bundles and guidelines highlights their functional equivalence. Nurses' adherence to VAP prevention guidelines can be strengthened through the structured use of VAP bundles (Herawati, 2024). Nurses carry out most VAP prevention interventions as part of routine care. For example, elevating the head of the bed to between 30° and 45° is an evidence-based recommendation and constitutes a key nursing intervention in VAP prevention (Güner, 2021).

Multidisciplinary Team Collaboration: Multidisciplinary collaboration is essential for effective VAP prevention, particularly through enhancing communication and cooperation between medical teams (Herawati, 2024). Comprehensive VAP prevention strategies should not only strengthen nursing practices but also address patient-specific risk factors .

Nursing Education and the Strengthening of Patient Safety Culture: Nursing education is vital for the consistent implementation of VAP bundles and for reinforcing patient safety culture (Alfano, 2024; Yao, 2024). Knowledge gaps and barriers to adherence among nurses may hinder compliance with evidence-based guidelines. Studies demonstrate a negative association between nurses' knowledge levels and adherence barriers; improved knowledge reduces obstacles to compliance (Yao, 2024). Nursing educational interventions aim to reinforce the importance of evidence-based VAP bundles, which have been shown to reduce VAP incidence. Ongoing education and nursing leadership are critical components in promoting a safety culture and reducing VAP-related morbidity and mortality.

Quality Indicators and Performance Metrics (VAP Rates, Ventilator Days, etc.): The effectiveness of VAP prevention protocols is evaluated using various quality indicators and performance measures:

VAP Rates: VAP incidence is measured as the number of VAP cases per 1,000 ventilator days. Evidence-based interventions can significantly reduce VAP incidence (Akhter, 2025).

Ventilator Days: Duration of mechanical ventilation is a key indicator of VAP prevention efforts. Nurse-led sedation protocols show promise in reducing ventilation duration (Shen, 2025). In one study, ventilator days decreased from 17.45 to 13.42 following nursing education (Alfano, 2024).

Intensive Care Unit Length of Stay: VAP prevention programmes may reduce ICU length of stay (Alfano, 2024; Yi, 2022). The implementation of CUSP has been shown to shorten ICU stays (Yi, 2022).

Mortality: VAP is associated with high mortality. The impact of nurse-led sedation protocols on VAP-related mortality, however, remains inconclusive (Shen, 2025).

Antibiotic Use: VAP increases antibiotic consumption. CUSP implementation can reduce antibiotic days for VAP treatment (Yi, 2022).

CONCLUSION

Nursing interventions are indispensable in the prevention of Ventilator-Associated Pneumonia (VAP). Daily nursing care practices include adherence to hand hygiene and aseptic techniques.

They also involve maintenance of head-of-bed elevation and optimal positioning, regular oral care (including chlorhexidine), subglottic secretion drainage, and appropriate use of closed suction systems. In addition, minimisation of sedation and routine spontaneous breathing trials have been shown to effectively reduce VAP incidence and associated adverse clinical outcomes.Ethical principles such as beneficence, non-maleficence, justice and respect for autonomy must guide care processes; this is particularly important in resource-limited and understaffed settings, where ensuring equitable care and minimising harm require system-level solutions. Compliance with prevention protocols, continuous education programmes and effective communication and collaboration within the healthcare team constitute the foundation of a robust patient safety culture.

Recommendations for Improving Clinical Outcomes:

- Standardised care bundles (ventilator bundles) and bedside checklists should be widely implemented, with adherence monitored continuously.
- Targeted and interactive training programmes for nurses, reinforced at regular intervals, should be adopted to enhance compliance.
- Performance indicators (e.g., VAP rates per 1,000 ventilator days, ventilator days, ICU length of stay, antibiotic days) must be routinely reported and integrated into quality improvement cycles.
- Strategies that optimise resource utilisation (e.g., determining which patient groups benefit most cost-effectively from closed aspiration systems) should be developed.
- From a research perspective, further randomised controlled trials are needed to evaluate the long-term effectiveness of subglottic drainage, the relationship between proning and VAP, the comparative effectiveness of different oral care protocols and the feasibility of VAP prevention bundles across diverse settings, including resource-rich and resource-constrained environments.

REFERENCES

Adi, O., Fong, C. P., Sallehuddin, R. M., Ahmad, A. H., Sum, K. M., Yusof, Z. M., ... & Tavazzi, G. (2023). Airway ultrasound to detect subglottic secretion above endotracheal tube cuff. The Ultrasound Journal, 15(1), 23.

Akhter, N., Zhou, X., Elhabashy, S., Huq, K. E., Rahman, M. M., & Moriyama, M. (2025, November). Evidence-Based Practices to Prevent Ventilator-Associated Pneumonia in an Intensive Care Unit in Bangladesh. In Healthcare (Vol. 13, No. 21, p. 2782). MDPI.

Al Essa, J. M., Alabbas, Z. E., Alhamoud, B. A., Alaskari, Z. A. A., Thuaimer, F. M., Alnigie, A. A., ... & Alanazi, K. A. F. (2024). The Role Of Respiratory Therapists And Nursing In Reducing And Preventing Of Ventilator-Associated Pneumonia. Saudi Journal of Medicine and Public Health, 1(1).

Alfano, A., Riddle, K., Nordstrom, K., Buterakos, R., & Keiser, M. (2024). The impact of nursing education on ventilator-associated pneumonia prevention bundle to reduce incidence of infection: a quality improvement project. Dimensions of Critical Care Nursing, 43(1), 40-46.

Almirall, J., Boixeda, R., de la Torre, M. C., & Torres, A. (2024, December). Epidemiology and pathogenesis of aspiration pneumonia. In Seminars in Respiratory and Critical Care Medicine (Vol. 45, No. 06, pp. 621-625). Thieme Medical Publishers, Inc..

Alnadawy, O. H., Alfahmi, M. S. S., Alharhti, S., Haqwi, N. M., Takroni, A. A. E., Dowaid, E. A. A., ... & Tyash, A. A. (2024). Nursing Interventions for Preventing Hospital-Acquired Infections. Journal of International Crisis and Risk Communication Research, 7(S8), 538.

Alnimr, A. (2023). Antimicrobial resistance in ventilator-associated pneumonia: predictive microbiology and evidence-based therapy. Infectious diseases and therapy, 12(6), 1527-1552.

Antalová, N., Klučka, J., Říhová, M., Poláčková, S., Pokorná, A., & Štourač, P. (2022). Ventilator-associated pneumonia prevention in pediatric patients: narrative review. Children, 9(10), 1540.

Ardehali, S. H., Fatemi, A., Rezaei, S. F., Forouzanfar, M. M., & Zolghadr, Z. (2020). The effects of open and closed suction methods on occurrence of ventilator associated pneumonia; a comparative study. Archives of academic emergency medicine, 8(1), e8.

Blackwood, B., Tume, L. N., Morris, K. P., Clarke, M., McDowell, C., Hemming, K., ... & SANDWICH Collaborators. (2021). Effect of a sedation and ventilator liberation protocol vs usual care on duration of invasive mechanical ventilation in pediatric intensive care units: a randomized clinical trial. Jama, 326(5), 401-410.

Chair, S. Y., Chan, D. W. K., & Cao, X. (2020). The interaction of subglottic drainage, cuff pressure, and oral care on endotracheal tube fluid leakage: A benchtop study. Australian Critical Care, 33(4), 358-363.

Choudhry, H. I., Farooq, M. H., Khan, M. N. A., Nadeem, A., Ashiq, M. M., & Ali, R. (2024). To compare the frequency of ventilator-associated pneumonia among mechanically ventilated patients with four-hourly chlorhexidine mouthwash vs six-hourly chlorhexidine mouthwash. The Professional Medical Journal, 31(08), 1195-1199.

Cocoros, N. M., Priebe, G. P., Logan, L. K., Coffin, S., Larsen, G., Toltzis, P., ... & Lee, G. M. (2017). A pediatric approach to ventilator-associated events surveillance. infection control & hospital epidemiology, 38(3), 327-333.

Dianti, J., Fard, S., Wong, J., Chan, T. C., Del Sorbo, L., Fan, E., ... & Goligher, E. C. (2022). Strategies for lung-and diaphragm-protective ventilation in acute hypoxemic respiratory failure: a physiological trial. Critical Care, 26(1), 259.

Du, J., Chencong, N., & Wu, X. (2024). Volume-based subglottic secretion drainage: a randomized controlled trial. Annals of Medicine and Surgery, 86(3), 1426-1432.

Fu, L. S., Zhu, L. M., Yang, Y. P., Lin, L., & Yao, L. Q. (2023). Impact of oral care modalities on the incidence of ventilator-associated pneumonia in the intensive care unit: A meta-analysis. Medicine, 102(13), e33418.

Fumagalli, J., Panigada, M., Klompas, M., & Berra, L. (2022). Ventilator-associated pneumonia among SARS-CoV-2 acute respiratory distress syndrome patients. Current opinion in critical care, 28(1), 74-82.

Galhardo, L. F., Ruivo, G. F., Santos, F. O., Ferreira, T. T., Santos, J., Leao, M. V., & Pallos, D. (2020). Impact of oral care and antisepsis on the prevalence of ventilator-associated pneumonia. Oral health & preventive dentistry, 18(2), a44443.

Gaspar, M. D. D. R., Rinaldi, E. C. A., Mello, R. G., Dos Santos, F. A., Nadal, J. M., Cabral, L. P. A., & Farago, P. V. (2023). Impact of evidence-based bundles on ventilator-associated pneumonia prevention: A systematic review. The Journal of Infection in Developing Countries, 17(02), 194-201.

Grgurich, P. E., Hudcova, J., Lei, Y., Sarwar, A., & Craven, D. E. (2013). Diagnosis of ventilator-associated pneumonia: controversies and working toward a gold standard. Current opinion in infectious diseases, 26(2), 140-150.

Grissom, C. K., Holubkov, R., Carpenter, L., Hanna, B., Jacobs, J. R., Jones, C., ... & Srivastava, R. (2023). Implementation of coordinated spontaneous awakening and breathing trials using t elehealth-e nabled, real-time a udit and feedback for c linician ad h erence (TEACH): a type II hybrid effectiveness-implementation cluster-randomized trial. Implementation Science, 18(1), 45.

Güner, C. K., & Kutlutürkan, S. (2022). Role of head-of-bed elevation in preventing ventilator-associated pneumonia bed elevation and pneumonia. Nursing in Critical Care, 27(5), 635-645.

Güner, C. K., & Kutlutürkan, S. (2022). Role of head-of-bed elevation in preventing ventilator-associated pneumonia bed elevation and pneumonia. Nursing in Critical Care, 27(5), 635-645.

Herawati, N., Muhith, A., & Zahroh, C. (2024). Ventilator-Associated Pneumonia (VAP) Prevention Strategy by Increasing Nurse Compliance in the Implementation of VAP Bundles and the Implementation of Pulmonary Infection Score: A Systematic Review. Journal of Applied Nursing and Health, 6(2), 528-544.

Hoang, H. M., Dao, C. X., Huy Ngo, H., Okamoto, T., Matsubara, C., Do, S. N., ... & Van Bui, C. (2024). Efficacy of compliance with ventilator-associated pneumonia care bundle: A 24-month longitudinal study at Bach Mai Hospital, Vietnam. SAGE Open Medicine, 12, 20503121231223467.

Hussain, M., Misbahuddin, M., Ansar, T. A., & Ahmed, C. J. (2023). A Clinical Study of Ventilator Associated Pneumonia. Indian Journal of Public Health Research & Development, 14(3).

Ida, A., & Siswanto, A. (2023). Compliance In The Implementation Of Hand Hygiene Activities By Nurses At Siti Khodijah Muhammadiyah Hospital, Sepanjang Branch–Sidoarjo. International Journal of Scientific Multidisciplinary Research, 1(10), 1293-1298.

Ista, E., Redivo, J., Kananur, P., Choong, K., Colleti Jr, J., Needham, D. M., ... & International PARK-PICU Investigators. (2022). ABCDEF bundle practices for critically ill children: an international survey of 161 PICUs in 18 countries. Critical care medicine, 50(1), 114-125.

Jaleel, I. H., & Dawood, H. A. (2025). Effect of open and closed endotracheal suction systems on cardiopulmonary parameters among mechanically ventilated patients: a comparative study. Anaesthesia, Pain & Intensive Care, 29(7), 734-742.

Kallimath, A., Patnaik, S. K., Malshe, N., Suryawanshi, P., Singh, P., Gareghat, R., ... & Ambekar, V. (2024). Quality improvement initiative 'SAF-H'to reduce healthcare-associated neonatal sepsis in a tertiary neonatal care unit. BMJ Open Quality, 13(Suppl 1).

Kamara, G. N., Sevalie, S., Molleh, B., Koroma, Z., Kallon, C., Maruta, A., ... & Harries, A. D. (2022). Hand hygiene compliance at two tertiary hospitals in Freetown, Sierra Leone, in 2021: a cross-sectional study. International Journal of Environmental Research and Public Health, 19(5), 2978.

Khalilzadeh-Farsangi, Z., & Fallah-Karimi, S. (2025). Ethical Challenges in Elderly Care: A Narrative Review. Iranian Journal of Medical Ethics and History of Medicine.

Klein Klouwenberg, P. M., van Mourik, M. S., Ong, D. S., Horn, J., Schultz, M. J., Cremer, O. L., & Bonten, M. J. (2014). Electronic implementation of a novel surveillance paradigm for ventilator-associated events. Feasibility and validation. American journal of respiratory and critical care medicine, 189(8), 947-955.

Leyderman, I. N., Marichev, A. O., Kasherininov, I. U., Lesteva, N. A., Ponomareva, A. D., Sivcov, A. O., ... & Ablesimov, G. A. The Main Effects of the Original Oral Care Protocol Implementation in Patients on Invasive Mechanical Ventilation. ОБЩАЯ РЕАНИМАТОЛОГИЯ, 40.

Li, Y., Yuan, X., Sun, B., Li, H. C., Chu, H. W., Wang, L., ... & Wang, C. (2021). Rapid-flow expulsion maneuver in subglottic secretion clearance to prevent ventilator-associated pneumonia: a randomized controlled study. Annals of Intensive Care, 11(1), 98.

Liu, W., Yang, Y., Jiao, Y., Zhang, K., Hai, Y., Li, H., ... & Guo, T. (2020). Evaluation of the effects of applying the ventricular care bundle (VCB) method for reducing ventilator-

associated pneumonia (VAP) in the intensive care unit of a general Chinese tertiary hospital. Annals of Palliative Medicine, 9(5), 2853861-2852861.

Magill, S. S., Klompas, M., Balk, R., Burns, S. M., Deutschman, C. S., Diekema, D., ... & Lipsett, P. (2013). Developing a new, national approach to surveillance for ventilator-associated events. American Journal of Critical Care, 22(6), 469-473.

Mastrogianni, M., Katsoulas, T., Galanis, P., Korompeli, A., & Myrianthefs, P. (2023). The impact of care bundles on ventilator-associated pneumonia (VAP) prevention in adult ICUs: a systematic review. Antibiotics, 12(2), 227.

Miron, M., Blaj, M., Ristescu, A. I., Iosep, G., Avădanei, A. N., Iosep, D. G., ... & Luca, M. C. (2024). Hospital-acquired pneumonia and ventilator-associated pneumonia: a literature review. Microorganisms, 12(1), 213.

Nam, K., Park, J. B., Park, W. B., Kim, N. J., Cho, Y., Jang, H. S., ... & Jeon, Y. (2021). Effect of perioperative subglottic secretion drainage on ventilator-associated pneumonia after cardiac surgery: a retrospective, before-and-after study. Journal of Cardiothoracic and Vascular Anesthesia, 35(8), 2377-2384.

Natarajan, K., Bahulikar, A., & Phalgune, D. S. (2025). Ventilator-associated Pneumonia: A Prospective Observational Study. The Journal of the Association of Physicians of India.., 73(5), 21-24.

Natarajan, K., Bahulikar, A., & Phalgune, D. S. (2025). Ventilator-associated Pneumonia: A Prospective Observational Study. The Journal of the Association of Physicians of India.., 73(5), 21-24.

Nazir, A., Lidyana, L., & Sayyidah, S. (2025). A Review of the Management, Outcomes, and Barriers to Rehabilitation in Patients With Post-intensive Care Syndrome. Iranian Rehabilitation Journal, 23(2), 131-140.

Pozuelo-Carrascosa, D. P., Herráiz-Adillo, Á., Alvarez-Bueno, C., Añón, J. M., Martínez-Vizcaíno, V., & Cavero-Redondo, I. (2020). Subglottic secretion drainage for preventing ventilator-associated pneumonia: an overview of systematic reviews and an updated meta-analysis. European Respiratory Review, 29(155).

Rajagopal, M. R. (2020). To comfort always: are we ignoring this duty in covid protocols. Indian J Med Ethics, 5, 189-91.

Ramírez-Torres, C. A., Rivera-Sanz, F., Sufrate-Sorzano, T., Pedraz-Marcos, A., & Santolalla-Arnedo, I. (2023). Closed endotracheal suction systems for COVID-19: rapid review. Interactive Journal of Medical Research, 12(1), e42549.

Ranzani, O. T., Niederman, M. S., & Torres, A. (2022). Ventilator-associated pneumonia. Intensive Care Medicine, 48(9), 1222-1226.

Rehmani, A. I., Au, A., Montgomery, C., & Papathanassoglou, E. (2024). Use of nursing care bundles for the prevention of ventilator-associated pneumonia in low-middle income countries: A scoping review. Nursing in Critical Care, 29(6), 1511-1534.

Ross, P., Howard, B., Ilic, D., Watterson, J., & Hodgson, C. L. (2023). Nursing workload and patient-focused outcomes in intensive care: A systematic review. Nursing & health sciences, 25(4), 497-515.

Ryu, S. H., Jo, E., Park, S., Kim, M., Kim, J. Y., Lee, H., ... & Jung, J. (2025). Evaluation of head elevation and oral care enhancement activity in intensive care units to prevent ventilator-associated pneumonia. Antimicrobial Stewardship & Healthcare Epidemiology, 5(S2), s14-s14.

Sanaie, S., Rahnemayan, S., Javan, S., Shadvar, K., Saghaleini, S. H., & Mahmoodpoor, A. (2022). Comparison of closed vs open suction in prevention of ventilator-associated pneumonia: a systematic review and meta-analysis. Indian journal of critical care medicine: peer-reviewed, official publication of Indian Society of Critical Care Medicine, 26(7), 839.

Setyoharsih, T. W., & Awaludin, S. (2024). Non-Maleficence concept in palliative care patient in ICU: A concept analysis. Malahayati International Journal of Nursing and Health Science, 7(5), 554-558.

Shen, Y., Dai, L., Zhu, Y., & Lang, Y. (2022). [Retracted] The Impact of Improved Oral Care Methods on the Oral Health of Patients Undergoing Transoral Mechanical Ventilation. Computational and Mathematical Methods in Medicine, 2022(1), 7596654.

Stilma, W., Esmeijer, A., Paulus, F., Frenzel, T., Touw, H., & Stobernack, T. (2024). Open versus closed suctioning in invasively ventilated critically ill patients for sustainability of ICU care: a life-cycle assessment comparison. Respiratory care, 69(2), 218-221.

Tanzarella, E. S., Lombardi, G., Baroni, S., Sarlo, F., Cutuli, S. L., Carelli, S., ... & De Pascale, G. (2022). Use of an innovative cuff pressure control and subglottic secretions drainage system in COVID-19 ARDS patients undergoing pronation. Critical Care, 26(1), 338.

Terragni, P., Urbino, R., Mulas, F., Pistidda, L., Cossu, A. P., Piredda, D., ... & Ranieri, V. M. (2020). Occurrence of ventilator associated pneumonia using a tracheostomy tube with subglottic secretion drainage. Minerva Anestesiologica, 86(8), 844-852.

Vega, C. A. J., & Accoce, M. (2023). Ventilator-associated pneumoniaMechanical ventilation pneumoniaAnd its risk factors. SCT Proceedings in Interdisciplinary Insights and Innovations, 1, 70.

Villagracia, H. N., Alhejaili, T. N., Alshammari, B., Sallam, S. A. E. G., Alrasheeday, A. M., Dando, L. L., ... & Siam, B. G. A. E. (2025). Intensive and critical care nurses' compliance, barriers, and challenges with ventilator-associated pneumonia prevention: a cross-sectional study. BMC nursing, 24(1), 935.

Waqas, M., Ahmad, S., Khan, Z. A., Saeed, U., Akbar, S., & Altaf, M. (2025). Enhancing Compliance with WHO Sterile Glove Donning Guidelines Through Educational Intervention: A Quality Improvement Project. Journal of Saidu Medical College Swat, 15(3), 477-486.

Westermair, A. L., Reiter-Theil, S., Wäscher, S., & Trachsel, M. (2024). Ethical concerns in caring for persons with anorexia nervosa: content analysis of a series of documentations from ethics consultations. BMC Medical Ethics, 25(1), 102.

Yao, N., Xu, B., Xu, R., Gong, Z., Ma, G., Peng, S., & Zhang, J. (2024). Adult intensive care unit nurses' knowledge of and compliance barriers to evidence-based guidelines for prevention of ventilator-associated pneumonia: a cross-sectional survey. Nursing in Critical Care, 29(6), 1591-1600.

Yi, X., Wei, X., Zhou, M., Ma, Y., Zhuo, J., Sui, X., ... & Yi, H. (2022). Efficacy of comprehensive unit-based safety program to prevent ventilator associated-pneumonia for mechanically ventilated patients in China: A propensity-matched analysis. Frontiers in Public Health, 10, 1029260.

Yi, X., Wei, X., Zhou, M., Ma, Y., Zhuo, J., Sui, X., ... & Yi, H. (2022). Efficacy of comprehensive unit-based safety program to prevent ventilator associated-pneumonia for mechanically ventilated patients in China: A propensity-matched analysis. Frontiers in Public Health, 10, 1029260.

YOĞUN BAKIM ÜNİTELERİNDE ENTERAL BESLENME İNTOLERANSININ ÖNLENMESİNDE HEMŞİRELİK MÜDAHALELERİ VE ETİK SORUMLULUKLAR

NURSING INTERVENTIONS AND ETHICAL APPROACHES IN PREVENTING ENTERAL FEEDING INTOLERANCE IN INTENSIVE CARE UNITS: A PATIENT SAFETY PERSPECTIVE

Dr. Öğr. Üyesi Esin KAVURAN
Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Esasları ABD
ORCID ID: 0000-0003-3791-102X

Emrah DÜZ
Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Esasları ABD
ORCID ID: 0009-0002-0021-4693

ÖZET

Amaç: Bu derleme, yoğun bakım ünitesi (YBÜ) hastalarında enteral beslenme intoleransını (EBI) önlemede farmakolojik olmayan hemşirelik müdahalelerinin etkinliğini ve bu uygulamaların etik boyutlarını hasta güvenliği perspektifi ile değerlendirmeyi amaçlamaktadır.
Yöntem: Uluslararası literatür taraması yapılarak, YBÜ hastalarında EBI insidansını azaltmaya yönelik hemşirelik müdahaleleri, beslenme protokolleri ve kümelenmiş bakım stratejileri incelenmiştir. Ayrıca etik sorumluluklar ve hasta güvenliği ile ilişkili bulgular analiz edilmiştir.
Bulgular: Literatür, hemşire odaklı beslenme protokolleri, sistematik eğitim, erken ve yeterli enteral beslenme, gastrointestinal semptomların düzenli izlenmesi, beslenme tüpü pozisyon doğrulaması ve risk faktörü yönetimi gibi farmakolojik olmayan müdahalelerin EBI insidansını önemli ölçüde azalttığını göstermektedir. Kümelenmiş müdahaleler, gastrointestinal yan etkileri azaltarak YBÜ kalış süresini kısaltabilir ve beslenme hedeflerine ulaşmayı artırabilir. Etik perspektiften, hemşireler komplikasyonları önlemek, kanıta dayalı uygulamalara uymak ve bireyselleştirilmiş bakım sağlamak konusunda merkezi bir rol üstlenir. Sürekli eğitim ve protokol uygulamalarının güncellenmesi, hasta güvenliği ve etik bakım açısından kritik öneme sahiptir.
Sonuç: Yoğun bakımda enteral beslenme intoleransını önlemede farmakolojik olmayan hemşirelik müdahaleleri, hasta güvenliği ve klinik sonuçların iyileştirilmesi açısından etkili ve etik temelli stratejilerdir. Kanıta dayalı uygulamalar ve sürekli hemşire eğitimi, bu müdahalelerin başarısını artırır.
Anahtar Kelimeler: intensive care; enteral feeding intolerance; nursing interventions; patient safety; ethical approaches; non-pharmacological strategies

ABSTRACT

Aim: This review aims to evaluate the effectiveness of non-pharmacological nursing interventions in preventing enteral feeding intolerance (EFI) in intensive care unit (ICU) patients and to examine the ethical aspects of these interventions from a patient safety perspective.
Method: An international literature review was conducted to investigate nursing interventions, feeding protocols, and bundled care strategies aimed at reducing EFI incidence in ICU patients. Findings related to ethical responsibilities and patient safety were also analyzed.
Results: The literature shows that nurse-led feeding protocols, systematic education, early and adequate enteral feeding, regular monitoring of gastrointestinal symptoms, verification of feeding tube placement, and risk factor management are effective non-pharmacological strategies to reduce EFI incidence.

Bundled interventions can decrease gastrointestinal complications, shorten ICU length of stay, and improve achievement of nutritional goals. From an ethical perspective, nurses play a central role in preventing complications, adhering to evidence-based practices, and providing individualized care. Ongoing education and regular updating of protocols are critical for patient safety and ethical nursing care.
Conclusion: Non-pharmacological nursing interventions in ICU patients are effective and ethically grounded strategies for preventing enteral feeding intolerance, improving patient safety, and enhancing clinical outcomes. Evidence-based practice and continuous nursing education further support the success of these interventions.
Keywords: intensive care; enteral feeding intolerance; nursing interventions; patient safety; ethical approaches; non-pharmacological strategies

INTRODUCTION

Enteral nutrition (EN) in intensive care units is the preferred method for meeting the metabolic requirements of critically ill patients, preserving gut integrity, and improving clinical outcomes (Bloomer, 2018). Early EN is strongly recommended in international guidelines due to its infection-reducing effects and cost-effectiveness (Yang, 2025). However, enteral nutrition intolerance (ENI) may undermine these benefits by increasing the risk of inadequate nutrition and malnutrition, thereby adversely affecting clinical outcomes (Salciute-Simene, 2020). Nurses play a central role in the planning, administration, and monitoring of EN; by employing their knowledge, clinical judgement, and ethical sensitivity, they bear critical responsibility in the prevention and management of ENI (Bloomer, 2018).

ENTERAL NUTRITION INTOLERANCE: DEFINITION, SYMPTOMS AND RISK FACTORS

Enteral nutrition intolerance (ENI) is a common and clinically significant issue encountered during enteral feeding in critically ill patients. Although no universally accepted single definition exists, ENI is generally described as the reduction or interruption of enteral feeding due to gastrointestinal symptoms (Blaser, 2020; Heyland, 2020; Yang, 2025). The presence of ENI hinders the achievement of nutritional targets, increases the risk of malnutrition, and may negatively influence the prognosis of intensive care patients.

The clinical manifestations of ENI are predominantly gastrointestinal in nature. One of the most notable indicators is an increase in gastric residual volume (GRV). While the threshold for what constitutes a “high” GRV varies between 75 and 500 mL across studies, many clinical protocols adopt 250 mL as an average cut-off value (Heyland, 2020). Nausea and vomiting are typical signs of ENI and are frequently associated with delayed gastric emptying (Zhu, 2024). Abdominal distension, reflected by an increase in abdominal girth and a sensation of bloating, represents another important symptom. Diarrhoea may occur in relation to formula characteristics, high feeding rates, or underlying bowel motility issues. Although constipation is not considered a direct indicator of ENI, impaired bowel motility may influence enteral feeding tolerance and is therefore of clinical relevance. Additional symptoms such as abdominal discomfort, abdominal pain, reflux, and gastric retention are also regarded within the scope of ENI (Zhu, 2024).

Numerous risk factors contribute to the development of enteral nutrition intolerance. Disease-related factors include sepsis, burn injuries, gastrointestinal diseases, renal failure, and hypoproteinaemia, all of which directly impair gastrointestinal motility and increase the likelihood of intolerance (Wang, 2025; Heyland, 2020). Treatment-related factors—such as mechanical ventilation, sedation, analgesic use, vasoactive agents, and continuous renal replacement therapy—further suppress gastrointestinal function and elevate the risk of ENI (Yu, 2022; Wang, 2025; Zhu, 2024).

Patient-related characteristics also play a determinative role. Advanced age (≥60 years), elevated APACHE II scores, and extremes of body mass index have been identified as significant predictors of reduced tolerance to enteral feeding (Zhu, 2024; Wang, 2025). Additionally, factors related to feeding practices are noteworthy. A high GRV>20 mL) prior to initiating enteral feeding, the use of continuous feeding methods, high feeding rates (>40 mL/hour), and hyperglycaemia have all been reported as feeding-related risks that contribute to ENI (Zhu, 2024).

THE NURSING ROLE IN THE ENTERAL NUTRITION PROCESS IN INTENSIVE CARE

Nurses hold a fundamental role in ensuring the safe delivery of enteral nutrition (EN) within intensive care units. The planning, monitoring, and early identification of complications related to EN largely depend on nursing assessment. In this context, nurses should evaluate the patient's clinical condition and tolerance to EN using a holistic and systematic approach.

Patient Assessment

A systematic and focused assessment is essential for monitoring tolerance to enteral nutrition and preventing nutrition-related complications.

Haemodynamic Assessment

Before initiating enteral nutrition, nurses must evaluate the patient's haemodynamic stability. In patients receiving vasopressor or inotropic therapies, impaired intestinal perfusion may occur; therefore, careful adjustment of the timing and rate of feeding is crucial. Studies indicate that nurses may have knowledge gaps in this area and that commencing feeding before stability is achieved can increase the risk of EN intolerance (Yildirim, 2024). Continuous monitoring of haemodynamic indicators—including blood pressure, heart rate, vasopressor dose, and tissue perfusion—is thus considered a critical component of nursing practice.

Abdominal Assessment

Abdominal assessment is essential for recognising early signs of EN intolerance. A focused nursing assessment should include auscultation of bowel sounds, observation of abdominal distension, and monitoring for clinical indicators such as abdominal pain or vomiting. Abdominal distension is one of the most frequently observed signs of EN intolerance and may signal impaired gastrointestinal motility (Landgrave, 2024). In addition, abdominal pain and vomiting are also recognised as early manifestations of intolerance.

Assessment of Gastric Residual Volume (GRV)

For many years, GRV has been used as a primary indicator of enteral feeding intolerance. However, contemporary evidence and guidelines question the necessity of routine GRV monitoring. Research has demonstrated that GRV measurements do not significantly affect outcomes such as mortality, pneumonia, or length of hospital stay (Yasuda, 2019). Furthermore, discontinuing routine GRV monitoring has been shown to facilitate more rapid achievement of caloric goals without increasing the incidence of ventilator-associated pneumonia (Reignier, 2013). As such, current approaches recommend prioritising clinical signs—such as abdominal pain, distension, and vomiting—over routine GRV measurement (Landgrave, 2024). Nonetheless, studies indicate that nurses continue to experience knowledge deficits and variability in practice regarding GRV monitoring (Yildirim, 2024).

Evaluation of Laboratory Values

Although laboratory parameters such as electrolytes, glucose, and lactate are not addressed directly within the context of nursing assessment in much of the literature, uncontrolled hyperglycaemia has been identified as one of the complications associated with enteral nutrition (Kalaldeh, 2014). In clinical practice, regular monitoring of these parameters contributes to the early detection of imbalances that may affect gastrointestinal motility. Therefore, laboratory monitoring should be considered a complementary element of nursing assessment in the safe management of enteral nutrition.

Initiation and Maintenance of Enteral Nutrition

In intensive care units, nurses are responsible for implementing nutrition therapy, assessing complications, and monitoring the effectiveness of nutritional interventions.

Slow Initiation and Gradual Advancement

Inadequate nutrition has been associated with the slow initiation and progression of nutrition support. Feeding algorithms implemented by nurses have been shown to improve nutrient delivery by facilitating earlier and more rapid advancement of enteral feeding. Evidence-based infusion protocols have similarly enhanced the provision of EN through faster titration. Nurses generally agree that EN should be initiated as early as possible (Bloomer, 2018; Komen, 2020).
Formula selection (polymeric, semi-elemental, specialised formulas)

Nurses may utilise algorithms to determine safe and nutritionally appropriate target feeding volumes based on the patient's body weight. However, existing sources do not explicitly identify a direct nursing role in selecting specific enteral formulas such as polymeric, semi-elemental, or specialised products. Formula selection is typically performed by the prescribing clinician, while nurses are responsible for administering the prescribed formulation (Dobson, 2007).

Adjustment of Infusion Rate

Nurses may play a role in determining infusion rates by adjusting feeding volumes based on the patient's body weight to ensure safe and nutritionally adequate delivery (Dobson, 2007). Feeding algorithms have contributed to greater consistency in nursing practice regarding the rate of advancement of enteral nutrition.

Continuous Versus Intermittent Feeding

In some intensive care settings, nasogastric tube feeding is administered using an intermittent bolus method (Komen, 2020). This reflects the variability in feeding modalities applied by nurses across different units.

NURSING INTERVENTIONS TO PREVENT ENTERAL FEEDING INTOLERANCE

Positioning

Positioning is identified as a key factor among nursing interventions aimed at preventing enteral feeding intolerance (Huang, 2018). In critically ill patients, 24 evidence summaries addressing the prevention and management of enteral feeding intolerance were evaluated; 19 were rated as strong and 5 as weak, including several first- and second-level recommendations (Peng, 2023). Mechanical ventilation is listed among the risk factors for enteral feeding intolerance in critically ill patients, being associated with vomiting and aspiration risk (Xu, 2024; Rice, 2012). Placing the feeding tube beyond the pylorus may reduce aspiration risk (Rice, 2012).

Although there is no direct evidence regarding the effect of elevating the head of the bed to 30–45°, positioning has been identified as influencing enteral feeding tolerance in intensive care patients (Huang, 2018). Nutrition support guidelines for critically ill patients use evidence-grading systems to guide clinical practice.

Management of Gastric Residual Volume

Gastric residual volume (GRV) thresholds vary across studies in critically ill patients; some identify ≥200–300 mL as an indicator of intolerance, while others consider sequential measurements of 150–500 mL or >500 mL as evidence of upper gastrointestinal intolerance (Dickerson, 2022). In the United Kingdom, thresholds for elevated GRV in intensive care units range from 200 to 1,000 mL (Jenkins, 2023). The necessity of routine GRV monitoring is increasingly questioned. Research indicates that discontinuing routine GRV monitoring enables patients to meet daily caloric targets more effectively without adversely affecting feeding intolerance (Bruen, 2020). Nevertheless, 98% of UK intensive care units continue routine GRV measurement (Jenkins, 2023).

Nursing Interventions for Elevated GRV

Prokinetic Agents: Medications such as metoclopramide and erythromycin are effective in managing enteral feeding intolerance caused by elevated GRV, with erythromycin generally demonstrating greater efficacy. Combination therapy may also be employed (Jenkins, 2023).

Temporary Cessation of Feeding: Short-term interruption of enteral feeding is a common intervention when elevated GRV is detected (Dickerson, 2022; Jenkins, 2023).

Modifying Feeding Protocols: Protocols incorporating higher GRV thresholds and the use of prokinetics can reduce the incidence of enteral feeding intolerance.

Use of Prokinetics

Prokinetic medications such as metoclopramide and erythromycin are effective in managing enteral feeding intolerance in critically ill patients. Erythromycin is typically more effective than metoclopramide. Combination therapy with erythromycin and metoclopramide has been shown to improve success in nasogastric feeding, increase daily caloric intake, and reduce the need for post-pyloric feeding.

Monitoring for Adverse Effects

Metoclopramide:

Adverse effects may include neurological reactions, diarrhoea, and cardiac rhythm disturbances; these are more frequently reported during continuous infusion.

Erythromycin:

Watery diarrhoea is common, particularly with combination therapy (10–20%), though it has not been associated with Clostridium difficile or other enteric infections (Shaikh, 2021).

General Considerations:

Combined erythromycin–metoclopramide therapy may rarely induce cardiac arrhythmias. Other prokinetics, such as cisapride, may cause dose-dependent QT prolongation and ventricular dysrhythmias (Charoensareerat, 2020).

Verification of Tube Placement

Verification of enteral feeding tube placement is essential for minimising complications (Cooley, 2024). Several methods are used:

Radiological Verification: Radiography is considered the “gold standard” for confirming tube position, reliably identifying tube tip location in all cases. However, it is costly and may delay initiation of enteral feeding.

pH Testing: Assessment of aspirate pH is widely used (Pathrose, 2021). Gastric aspirate with pH ≤4.0 is generally sufficient to confirm tube placement without radiographic imaging. At a pH threshold of ≤5.5, the test demonstrates 96.25% sensitivity in identifying gastric placement; radiological confirmation is required when pH >5.5 (Dias, 2019). pH-altering medications may reduce the predictive value of pH >4.0. pH-sensor-equipped feeding tubes enable immediate verification of tube position during insertion, potentially eliminating the need for radiographic confirmation.

Auscultation/Colour Assessment of Aspirate: Traditional methods such as auscultation are largely inaccurate. Visual assessment of aspirate colour and measurement of secretions' pH are more reliable indicators of gastric placement and are currently recommended (Dias, 2017). Nurse-led protocols incorporating pH measurement have been shown to reduce unnecessary use of auscultation, particularly in neonates (Cooley, 2024). A multimodal approach is preferred over reliance on a single verification method.

Management of Feeding Formulation and Rate

Nursing interventions regarding feeding formulations and delivery rates require careful consideration of osmolality, patient tolerance, and the effects of additives.

Osmolality and Tolerance

The osmolality of liquid medications and enteral feeding (EF) formulas is a key determinant of gastrointestinal tolerance. Hyperosmolar substances (>450 mOsm/kg) are associated with gastrointestinal complications and tolerance issues, particularly in neonates and low-birth-weight infants. The American Academy of Pediatrics recommends a maximum osmolality of 450 mOsm/kg for formulas and EF in term infants (Shah, 2021). High osmolality can cause cramping and diarrhoea. Many oral liquid medications exceed the osmolality of standard enteral formulas, with some surpassing 2,000 mOsm/kg (Shah, 2021). The pH of liquid medications also affects compatibility with EF formulas; acidic liquids can react with whole-protein formulas, causing tube occlusion (Klang, 2013).

Effects of Additives

Additives may significantly increase osmolality. For example, thickening agents raise osmolality, with oat-based thickeners exceeding the levels of rice-based alternatives. Vitamin and electrolyte supplements also contribute to increased osmolality. Formula changes should be implemented cautiously, and tolerance to volume should be established before adding supplements (Levy, 2018).

Strategies to Improve Tolerance

In patients with gastroduodenal motility issues and high GRV during nasogastric feeding, nasojejunal feeding can improve tolerance by reducing residual gastric volume. One study reported decreased total GRV and a trend toward lower incidence of enteral feeding intolerance with nasojejunal tubes.

Monitoring of Bowel Function

Nursing interventions for bowel function monitoring encompass assessment of stool frequency, diarrhoea, and constipation.

Stool Frequency and Monitoring: Monitoring bowel movements is essential in evaluating bowel function. Improved documentation—including nursing and physician notes—enhances bowel monitoring. Recording bowel movements in daily multidisciplinary rounds contributes to more effective monitoring (Roth, 2022).

Management of Diarrhoea: Diarrhoea is a common issue, particularly in long-term care settings. Clostridioides difficile infection (CDI) is a significant concern (Sommermeyer, 2021).
Exclusion of C. difficile: CDI causes considerable morbidity and mortality in hospitalised patients (Koh, 2022). Probiotics have been investigated for CDI prevention during antibiotic therapy (Dabrowski, 2023). Some strains may increase CDI risk (e.g., Lactobacillus acidophilus), while others may reduce infection and enhance colonisation resistance (e.g., Lactobacillus gasseri) (Foley, 2025). Multi-strain synbiotic preparations appear most effective in inhibiting quinolone-resistant and multidrug-resistant C. difficile strains (Sommermeyer, 2021).
Probiotics: Probiotics may help prevent antibiotic-associated diarrhoea (Foley, 2025). Meta-analyses support their potential beneficial role in preventing CDI during antibiotic treatment (Dabrowski, 2023).
Constipation Protocols: Constipation is common among older adults and affects quality of life. Nursing interventions may include:
Lifestyle Modifications: Bowel diaries, bowel training, increased dietary fibre and hydration, and physical activity. Preventive strategies such as high-fibre foods and footstools to optimise toileting posture may reduce constipation (Roth, 2022).
Individualised Interventions: Personalised care reduces constipation frequency in older adults in care facilities (Huang, 2019).
Probiotics: These can reduce whole-gut transit time, increase stool frequency, and improve stool consistency in functional constipation (Ding, 2024).
Laxatives: Widely available but may increase diarrhoea incidence; thus, preventive strategies are preferred (Roth, 2022).
Biofeedback: Effective for pelvic floor dyssynergia but not for isolated slow-transit constipation.
Bowel Management Protocols: These protocols improve assessment and documentation of bowel function and nursing responses to constipation and diarrhoea.

Monitoring Fluid and Electrolyte Balance
Accurate monitoring of fluid and electrolyte balance provides essential clinical information guiding medical and nursing interventions (Hassan, 2021; Sayed, 2022). Fluid and electrolyte disorders are among the most frequently reported problems in ICUs and are associated with high morbidity and mortality. Improving nurses' knowledge and practice in this area may enhance patient outcomes (Hassan, 2021).
Hyponatraemia: In critically ill patients, hyponatraemia is linked to impaired renal dilution mechanisms. Management involves eliminating non-osmotic stimuli for vasopressin release, cautious use of hypertonic saline, and close monitoring of plasma and urine electrolytes.
Hypokalaemia: Before diagnosing electrolyte disturbances, cardiac symptoms must be identified and managed. Deficiencies in divalent ions—such as hypocalcaemia, hypomagnesaemia, and hypophosphataemia—are associated with increased adverse events in critically ill patients and should be corrected.

Dehydration and Fluid Overload
Both dehydration and fluid overload are associated with morbidity and mortality.
Dehydration: Linked to urological, gastrointestinal, circulatory, and neurological disturbances.
Fluid Overload: Associated with cardiopulmonary dysfunction, hyponatraemia, oedema, gastrointestinal dysfunction, and postoperative complications. In patients with congestive heart failure, fluid overload and vascular congestion are common and correlate with poor outcomes. Nursing care includes evaluation of hydration status through physical assessment, electrolyte monitoring, and intake–output charts (Yang, 2019).

Chronic Kidney Disease: Fluid management requires monitoring body weight changes and calculating fluid balance to ensure adequate fluid and electrolyte intake (Rahman, 2021).

Nursing Monitoring and Documentation

Nursing monitoring and documentation play a vital role in ensuring patient safety and high-quality care. This includes daily nutritional records and critical assessment notes.

Daily Nutritional Records: Assessment and documentation of patients' nutritional status are essential for identifying malnourished individuals or those at risk. However, in both municipal and county care settings, many patients are not nutritionally assessed, and key parameters such as energy intake and BMI are rarely documented. Nurses more commonly record symptoms such as nausea/vomiting, ability to eat and drink, diarrhoea, and chewing or swallowing difficulties.

Documentation of nutrition in older adults is often inadequate. Poor documentation during hospital admission and throughout the inpatient stay, as well as limited communication of nutrition information between hospitals and nursing homes, contribute to a detrimental "nutrition cascade" that increases the risk of complications and hinders continuity of care (Halvorsen, 2016). Structured, routine assessment and documentation of nutritional status are therefore required (Persenius, 2008).

Critical Assessment Notes for Patient Safety: Nursing documentation is crucial for improving patient safety and promoting high-quality care (Tawfik, 2024). Each nursing activity should generate documentation grounded in critical thinking. There is a notable gap in comprehensive documentation of the nursing process (assessment, planning, intervention, and evaluation), which supports and informs nurses' clinical judgement (Bail, 2021).

Importance of Documentation: Clear and accurate nursing documentation is essential for optimising interprofessional communication and evaluating nursing care. Effective documentation is positively correlated with patient safety (Tawfik, 2024).

Quality of Documentation: Although overall documentation quality is acceptable, high-quality documentation is rare, and a considerable proportion is substandard, potentially affecting patient safety and care quality.

Role of Digital Systems: Electronic nursing documentation systems can reduce errors, falls, and infections while saving time and improving patient safety and care quality. Digital records demonstrate higher rates of recorded nursing interventions addressing skin integrity risks compared with paper records (Bail, 2021).

Areas for Improvement: Nursing activities and documentation should be continuously guided, monitored, and evaluated by nurse managers. Training programmes on nursing documentation standards and patient safety—specifically for critical care nurses—should be developed and implemented by hospital administrators (Tawfik, 2024).

ETHICAL RESPONSIBILITIES AND ETHICAL DILEMMAS

Ethical responsibilities in the prevention of enteral feeding intolerance in Intensive Care Units (ICUs) are evaluated within the framework of the core principles of medical ethics—autonomy, beneficence, non-maleficence, and justice.

Autonomy and Informed Consent

Patient autonomy encompasses an individual's right to self-determination and to make informed decisions regarding treatment (Ismayilova, 2024). In ICUs, patients frequently lack decision-making capacity, rendering the informed consent process more complex (Kukkurainen, 2025). In this context:

Proxy consent for unconscious patients: For patients who are unconscious, consent from surrogate decision-makers (typically family members) becomes essential (Kukkurainen, 2025).

Family information: Providing families with comprehensive information regarding the patient's condition and available treatment options constitutes a fundamental component of ethical decision-making (Ismayilova, 2024).
Disclosure of risks associated with enteral feeding: Informing patients or their surrogates about the potential risks and benefits of enteral feeding is a requirement of the principle of autonomy (Ismayilova, 2024).

Beneficence and Non-Maleficence
Beneficence and non-maleficence are foundational elements of Hippocratic ethics and form the basis of medical practice. Beneficence refers to promoting good, whereas non-maleficence denotes the obligation to avoid causing harm (Setyoharsih, 2024). In the context of enteral feeding in ICUs, these principles are applied as follows:
Prevention of aspiration risk: Preventing complications such as aspiration is critical to avoiding harm. Clinically assisted nutrition and hydration (CANH) have been shown to increase aspiration risk (Carter, 2020). Minimising aspiration during enteral feeding is therefore an ethical obligation aligned with non-maleficence.
Avoiding excessive feeding beyond tolerance thresholds: Avoiding feeding practices that exceed a patient's physiological tolerance is consistent with non-maleficence. Enteral feeding intolerance (EFI) is common in critically ill patients and is associated with reduced nutritional intake and poorer clinical outcomes (Heyland, 2020). This highlights the importance of managing feeding in accordance with individual tolerance.
Avoiding underfeeding due to unnecessary fasting: Since inadequate nutrition can cause harm, preventing unnecessary periods of fasting and ensuring adequate nutritional intake reflect the principles of both beneficence and non-maleficence. Patients with EFI receive approximately 10% less enteral nutrition than those without intolerance, a factor associated with fewer ventilator-free days and prolonged ICU stay. Identifying, preventing, and optimally managing EFI can improve nutritional support and clinical outcomes (Heyland, 2020).

Justice
Justice refers to the fair and equitable distribution of resources (Ismayilova, 2024). In ICUs, this principle raises significant ethical challenges related to the allocation of limited resources and equitable access to nutritional equipment.
Resource allocation in intensive care: The equitable distribution of limited ICU resources—including beds, staff, equipment, and supplies—poses an ethical challenge (Unger, 2020; Alhalaseh, 2021). During extraordinary circumstances such as pandemics, scarcity of resources such as ventilators and critical care beds necessitates ethically guided allocation decisions (Emanuel, 2020; White, 2020; Maglio, 2020; Dawson, 2020). These decisions often incorporate utilitarian approaches aimed at maximising overall benefit, though such approaches may conflict with individual patient rights (Tam, 2021). Philosophical frameworks, including John Rawls' theory of justice, have been suggested to guide ICU bed allocation. In daily ICU practice, resource allocation and rationalisation decisions are continually made and may be influenced by personal biases (Kirby, 2021).
Equitable access to nutritional equipment: Justice also requires equitable access to nutritional equipment for all patients. This includes fair distribution of medical supplies and devices. Given that patients with EFI may require specialised nutritional equipment and formulations to prevent undernutrition and support recovery, ensuring equal access to these resources is an ethical obligation.

End-of-Life Care and Ethical Challenges

End-of-life decision-making commonly presents complex ethical dilemmas in the ICU.

Continuation or withdrawal of enteral feeding: Decisions regarding whether to continue or withdraw enteral feeding should take into account the patient's wishes (where known) and overall quality of life (Budd, 2025).

Impact of feeding on quality of life: The influence of nutrition on the patient's quality of life constitutes an important consideration in end-of-life decisions.

Consideration of patient and family preferences: The preferences of the patient (if obtainable) and those of their family should play a central role in end-of-life care decisions (Budd, 2025).

EVIDENCE-BASED PRACTICE AND CLINICAL GUIDELINES IN NURSING

Evidence-based practices and clinical guidelines in nursing are of critical importance for enhancing the quality of patient care. These practices are supported by guidelines developed by authoritative organisations such as the American Society for Parenteral and Enteral Nutrition (ASPEN), the European Society for Clinical Nutrition and Metabolism (ESPEN), and the Society of Critical Care Medicine (SCCM). Such guidelines synthesise the best available scientific evidence with expert consensus, providing nurses with structured and standardised approaches to the assessment, planning, delivery, and evaluation of nutritional support within clinical settings.

Recommendations from ASPEN, ESPEN and SCCM Guidelines

Nutritional Support in Critical Care: The ASPEN/SCCM guidelines provide recommendations for nutritional support in critically ill adult patients. The 2021 updates address topics such as energy and protein targets, comparisons between parenteral nutrition (PN) and enteral nutrition (EN), and the use of lipid emulsions. These guidelines emphasise the importance of clinical judgement and close monitoring in the delivery of nutritional therapy (Compher, 2021).

Management of Energy Deficit: ASPEN/SCCM and ESPEN guidelines differ in their approaches to managing energy deficits in ICU patients. ASPEN/SCCM experts remain cautious about initiating PN within the first 7–10 days for non-malnourished critically ill patients who fail to achieve adequate EN. In contrast, the ESPEN guidelines recommend adding PN within 24–48 hours when nutritional goals cannot be met by EN alone (Singer, 2010).

Nutrition in Burn Patients: For adult patients with severe burns, SCCM/ASPEN guidelines receive the highest scores for recommendations on medical nutrition therapy, while ESPEN guidelines offer the most extensive information on nutritional support in this population (Grammatikopoulou, 2018).

Overall Differences: Despite many similarities, international recommendations (ASPEN/SCCM, ESPEN) differ in several key areas, including the strength of research evidence, the indications and timing for PN, approaches to glycaemic control, and achieving target levels of EN. Notably, more than 50% of practical recommendations are based on expert opinion rather than high-quality empirical evidence.

Integration of Best Practices

Guideline Development and Use: Evidence-based practice (EBP) guidelines allow nurses and other healthcare professionals to use research findings that have been systematically gathered, critically appraised, and synthesised into practical recommendations by experts (Adams, 2007). The implementation of evidence-based algorithms in ICUs has been shown to improve the provision of nutritional support and has been associated with favourable clinical outcomes, including reduced hospital length of stay (Martin, 2004).

Barriers to Implementation: Factors limiting nurses' adherence to evidence-based guidelines include inadequate resources, patient discomfort, and disagreements regarding the interpretation of trial results (Ricart, 2003). Nurses' involvement in nutritional assessment and in the development of clinical protocols may also be limited (Fulbrook, 2007).
Quality of Guidelines and Ongoing Needs: While most nurses consider the quality of existing guidelines to be acceptable, they highlight the need for regular updates and for the provision of unit-specific instructions to support implementation. Improving guideline quality requires addressing methodological shortcomings, and incorporating a nursing perspective into future guideline development is essential (Ricart, 2003).

CONCLUSION

Nurses in intensive care units play a pivotal role in the prevention, early identification, and effective management of enteral nutrition intolerance (ENI). Systematic patient assessment, regular monitoring of gastrointestinal tolerance, and careful consideration of haemodynamic stability are essential for reducing complications associated with ENI. Evidence-based nursing interventions—such as optimal patient positioning, routine gastric residual volume monitoring, the judicious use of prokinetic agents, verification of feeding tube placement, and the selection and adjustment of appropriate feeding formulations—enhance the continuity and efficacy of nutritional support. Accurate and comprehensive nursing documentation strengthens clinical decision-making processes and enhances patient safety. Within the framework of ethical principles, equitable resource allocation, respect for patient and family preferences, and attention to end-of-life care considerations constitute fundamental components of high-quality nursing care. The systematic implementation of international guidelines—such as those from ASPEN, ESPEN, and SCCM—supports the standardisation of clinical nutrition management, thereby reducing the risk of ENI and improving patient outcomes. To promote adherence to these guidelines, the development of targeted education programmes, unit-specific protocols, and supportive technological systems is recommended. The following recommendations are of critical importance:

- enhancing nurses' training on the systematic assessment and management of enteral nutrition intolerance (ENI);
- expanding the use of electronic nursing documentation and ensuring the routine recording of care processes;
- strengthening patient- and family-centred decision-making processes in accordance with ethical principles;
- implementing and regularly updating evidence-based protocols within units, grounded in international guidelines;
- optimising nutritional management through multidisciplinary collaboration.

REFERENCES

Adams, S., & McCarthy, A. M. (2007). Evidence-based practice guidelines and school nursing. The Journal of school nursing, 23(3), 128-136.

Adel Mohamed Tawfik, E., Hassan El-sayed Mahfouz, H., & Ahmed AbdAllah, N. (2024). Factors Influencing Effective Documentation and its relation to Patients Safety as Perceived by Staff Nurses. Journal of Nursing Science Benha University, 5(2), 168-184.

Al Kalaldeh, M. T. (2014). PTH-048 Perception Of Assessing The Nutritional Status Of Intensive Care Patients: A Cross Sectional Study Of Jordanian Icu Nurses. Gut, 63(Suppl 1), A229-A230.

Alhalaseh, Y. N., Elshabrawy, H. A., Erashdi, M., Shahait, M., Abu-Humdan, A. M., & Al-Hussaini, M. (2021). Allocation of the "already" limited medical resources amid the

COVID-19 pandemic, an iterative ethical encounter including suggested solutions from a real life encounter. Frontiers in Medicine, 7, 616277.

Bail, K., Merrick, E., Bridge, C., & Redley, B. (2020). Documenting patient risk and nursing interventions: Record audit. The Australian Journal of Advanced Nursing, 38(1), 36-44.

Blaser, A., Deane, A. M., Preiser, J. C., Arabi, Y. M., & Jakob, S. M. (2021). Enteral feeding intolerance: updates in definitions and pathophysiology. Nutrition in clinical practice, 36(1), 40-49.

Bloomer, M. J., Clarke, A. B., & Morphet, J. (2018). Nurses' prioritization of enteral nutrition in intensive care units: a national survey. Nursing in critical care, 23(3), 152-158.

Bruen, T., Rawal, S., Tomesko, J., & Byham-Gray, L. (2020). Elimination of routine gastric residual volume monitoring improves patient outcomes in adult critically ill patients in a community hospital setting. Nutrition in clinical practice, 35(3), 522-532.

Budd, M. A., & Mlinac, M. E. (2025). Overview of Practical Applications of Healthcare Ethics for Older Adults. OBM Geriatrics, 9(2), 1-26.

Carter, A. N. (2020). To what extent does clinically assisted nutrition and hydration have a role in the care of dying people?. Journal of Palliative Care, 35(4), 209-216.

Charoensareerat, T., Bhurayanontachai, R., Sitaruno, S., Navasakulpong, A., Boonpeng, A., Lerkiatbundit, S., & Pattharachayakul, S. (2021). Efficacy and safety of enteral erythromycin estolate in combination with intravenous metoclopramide vs intravenous metoclopramide monotherapy in mechanically ventilated patients with enteral feeding intolerance: a randomized, double-blind, controlled pilot study. Journal of Parenteral and Enteral Nutrition, 45(6), 1309-1318.

Compher, C., Bingham, A. L., McCall, M., Patel, J., Rice, T. W., Braunschweig, C., & McKeever, L. (2022). Guidelines for the provision of nutrition support therapy in the adult critically ill patient: The American Society for Parenteral and Enteral Nutrition. Journal of Parenteral and Enteral Nutrition, 46(1), 12-41.

Cooley, K. V., & Denning, P. W. (2024). A Nurse-Driven Protocol for Neonatal Enteral Access Device Placement Confirmation. Advances in Neonatal Care, 24(4), 324-332.

Dabrowski, V. (2023). Use of Probiotics in the Prevention of Clostridioides difficile Infections during Antibiotic Exposure: A Systematic Review and Meta-Analysis. medRxiv, 2023-10.

Dias, F. D. S. B., Almeida, B. P. D., Alvares, B. R., Jales, R. M., Caldas, J. P. D. S., & Carmona, E. V. (2019). Use of pH reagent strips to verify gastric tube placement in newborns. Revista latino-americana de enfermagem, 27, e3227.

Dias, F. D. S. B., Emidio, S. C. D., Lopes, M. H. B. D. M., Shimo, A. K. K., Beck, A. R. M., & Carmona, E. V. (2017). Procedures for measuring and verifying gastric tube placement in newborns: an integrative review. Revista latino-americana de enfermagem, 25, e2908.

Dickerson, R. N., Corley, C. E., Holmes, W. L., Byerly, S., Filiberto, D. M., & Fischer, P. E. (2023). Gastric feeding intolerance in critically ill patients during sustained pharmacologic neuromuscular blockade. Nutrition in Clinical Practice, 38(2), 350-359.

Ding, F., Hu, M., Ding, Y., Meng, Y., & Zhao, Y. (2024). Efficacy in bowel movement and change of gut microbiota on adult functional constipation patients treated with probiotics-containing products: a systematic review and meta-analysis. BMJ open, 14(1), e074557.

Dobson, K., & Scott, A. (2007). Review of ICU nutrition support practices: implementing the nurse-led enteral feeding algorithm. Nursing in critical care, 12(3), 114-123.

El Sayed, H. I., Aly, A. A., Mahmoud, A., & Arcipal, L. Knowledge and perception of nurses regarding fluid and electrolyte balance in intensive care units. International Journal of Health Sciences, 6(S3), 10894-10909.

Emanuel, E. J., Persad, G., Upshur, R., Thome, B., Parker, M., Glickman, A., ... & Phillips, J. P. (2020). Fair allocation of scarce medical resources in the time of Covid-19. New England Journal of Medicine, 382(21), 2049-2055.

Foley, M. H., McMillan, A. S., O'Flaherty, S., Thanissery, R., Vanhoy, M. E., Fuller, M. G., ... & Theriot, C. M. (2025). Differential modulation of post-antibiotic colonization resistance to Clostridioides difficile by two probiotic Lactobacillus strains. Mbio, 16(8), e01468-25.

Fulbrook, P., Bongers, A., & Albarran, J. W. (2007). A European survey of enteral nutrition practices and procedures in adult intensive care units. Journal of clinical nursing, 16(11), 2132-2141.

Grammatikopoulou, M. G., Theodoridis, X., Gkiouras, K., Stamouli, E. M., Mavrantoni, M. E., Dardavessis, T., & Bogdanos, D. P. (2019). AGREEing on guidelines for nutrition management of adult severe burn patients. Journal of Parenteral and Enteral Nutrition, 43(4), 490-496.

Halvorsen, K., Eide, H. K., Sortland, K., & Almendingen, K. (2016). Documentation and communication of nutritional care for elderly hospitalized patients: perspectives of nurses and undergraduate nurses in hospitals and nursing homes. BMC nursing, 15(1), 70.

Hassan, H. M., Elmeghawry El-Sayed, E. S., & Yassien Mohammad, S. (2021). Assessment Of Nurses'knowledge And Practıce Regardıng Fluıds And Electrolyte Imbalance In Crıtıcal Care Unıts. Port Said Scientific Journal Of Nursing, 8(2), 1-13.

Heyland, D. K., Ortiz, A., Stoppe, C., Patel, J. J., Yeh, D. D., Dukes, G., ... & Day, A. G. (2021). Incidence, risk factors, and clinical consequence of enteral feeding intolerance in the mechanically ventilated critically ill: an analysis of a multicenter, multiyear database. Critical care medicine, 49(1), 49-59.

Huang, J., Yang, L., Zhuang, Y., Qi, H., Chen, X., & Lv, K. (2019). Current status and influencing factors of barriers to enteral feeding of critically ill patients: A multicenter study. Journal of clinical nursing, 28(3-4), 677-685.

Ismayilova, L. (2024). Key Characteristics of Autonomy, Confidentiality, Beneficence, Non-maleficence, Justice and Privacy principles in Medical Law within the Context of Human Rights. Аналітично-порівняльне правознавство, (3), 663-674.

Jenkins, B., Calder, P. C., & Marino, L. V. (2024). Gastric residual volume monitoring practices in UK intensive care units: a web-based survey. Journal of the Intensive Care Society, 25(2), 156-163.

Kirby, L., Basu, S., Close, E., & Jansen, M. (2021). Rationing in the pediatric intensive care unit—ethical or unethical?. Translational pediatrics, 10(10), 2836.

Klang, M., McLymont, V., & Ng, N. (2013). Osmolality, pH, and compatibility of selected oral liquid medications with an enteral nutrition product. Journal of Parenteral and Enteral Nutrition, 37(5), 689-694.

Komen, D. A. (2020). Assessing nursing enteral nutrition practices and perspectives in an intensive care unit of a level six hospital in Kenya. Asian J Pharm Nurs Med Sci, 8, 84-91.

Kukkurainen, A., Keränen, T., Reinikainen, M., & Halkoaho, A. (2025). Navigating Ethical Dilemmas in Intensive Care Clinical Research From the Perspectives of Nurses: A Qualitative Study. Scandinavian Journal of Caring Sciences, 39(1), e70025.

Landgrave, H. E. (2024). Deimplementation of Gastric Residual Volume Monitoring to Enhance Patient Nutrition. Critical Care Nurse, 44(1), 34-44.

Levy, D. S., Osborn, E., Hasenstab, K. A., Nawaz, S., & Jadcherla, S. R. (2019). The effect of additives for reflux or dysphagia management on osmolality in ready-to-feed preterm formula: Practice implications. Journal of Parenteral and Enteral Nutrition, 43(2), 290-297.

Maglio, I., Valdez, P., Cámera, L., Finn, B., Klein, M., Pincemin, I., ... & García, A. (2020). Ethical guides, criteria for admission in intensive care, palliative care. Multi-society

recommendations for allocation of resources during the COVID-19 pandemic. Medicina, 80, 45-64.

Martin, C. M., Doig, G. S., Heyland, D. K., Morrison, T., & Sibbald, W. J. (2004). Multicentre, cluster-randomized clinical trial of algorithms for critical-care enteral and parenteral therapy (ACCEPT). Cmaj, 170(2), 197-204.

Pathrose, S. P., Spence, K., Taylor, C., Psalia, K., Schmied, V., Dahlen, H., ... & Foster, J. (2021). A cross-sectional survey of enteral feeding tube placement and gastric residual aspiration practices: need for an evidence-based clinical practice guideline. Advances in Neonatal Care, 21(5), 418-424.

Peng, F., Wang, H., Li, J., Ma, M., Jiang, X., Run, H., ... & Tang, L. (2024). Best evidence summary for prevention and management of enteral feeding intolerance in critically ill patients. Journal of Clinical Nursing, 33(3), 781-796.

Reignier, J., Mercier, E., Le Gouge, A., Boulain, T., Desachy, A., Bellec, F., ... & Lascarrou, J. B. (2013). Effect of not monitoring residual gastric volume on risk of ventilator-associated pneumonia in adults receiving mechanical ventilation and early enteral feeding: a randomized controlled trial. Jama, 309(3), 249-256.

Ricart, M., Lorente, C., Diaz, E., Kollef, M. H., & Rello, J. (2003). Nursing adherence with evidence-based guidelines for preventing ventilator-associated pneumonia. Critical care medicine, 31(11), 2693-2696.

Rice, T. W. (2012). Can we stomach gastric feeding in critically ill patients with gastrointestinal intolerance?. Critical care medicine, 40(8), 2508-2509.

Roth, N., Khalil, N., Moore-Gillon, C., James, D., Gilby, L., & Morgan, C. (2022). 737 Stools For Stools-Combınıng Medıcal And Conservatıve Treatments To Reduce Constıpatıon In The Elderly Inpatıent Populatıon. Age And Ageing, 51(Supplement_1), Afac034-737.

Salciute-Simene, E., Stasiunaitis, R., Ambrasas, E., Tutkus, J., Milkevicius, I., Sostakaite, G., ... & Kekstas, G. (2021). Impact of enteral nutrition interruptions on underfeeding in intensive care unit. Clinical Nutrition, 40(3), 1310-1317.

Setyoharsih, T. W., & Awaludin, S. (2024). Non-Maleficence concept in palliative care patient in ICU: A concept analysis. Malahayati International Journal of Nursing and Health Science, 7(5), 554-558.

Shah, E. D., Kim, H. M., & Schoenfeld, P. (2018). Efficacy and tolerability of guanylate cyclase-C agonists for irritable bowel syndrome with constipation and chronic idiopathic constipation: a systematic review and meta-analysis. Official journal of the American College of Gastroenterology| ACG, 113(3), 329-338.

Shaikh, N., Nainthramveetil, M. M., Nawaz, S., Hassan, J., Shible, A. A., Karic, E., ... & Al Maslamani, M. (2020). Optimal dose and duration of enteral erythromycin as a prokinetic: A surgical intensive care experience. Qatar Medical Journal, 2020(3), 36.

Singer, P., Pichard, C., Heidegger, C. P., & Wernerman, J. (2010). Considering energy deficit in the intensive care unit. Current Opinion in Clinical Nutrition & Metabolic Care, 13(2), 170-176.

Sommermeyer, H., Pituch, H. M., Wultanska, D., Wojtyla-Buciora, P., Piatek, J., & Bernatek, M. (2021). Inhibition of Quinolone-and Multi-Drug-Resistant Clostridioides Difficile Strains by Multi Strain Synbiotics—An Option for Diarrhea Management in Nursing Facilities. International Journal of Environmental Research and Public Health, 18(11), 5871.

Tam, K. I. (2021). An ethical conundrum: Palliative care in the COVID-19 pandemic. Palliative & Supportive Care, 19(2), 127-128.

Unger, J. P., Morales, I., De Paepe, P., & Roland, M. (2020). In defence of a single body of clinical and public health, medical ethics. BMC health services research, 20(Suppl 2), 1070.

Wang, S., He, Y., Yi, J., & Sha, L. (2025). Risk factors for enteral feeding intolerance in critically ill patients: an updated systematic review and meta-analysis. BMC gastroenterology, 25(1), 233.

White, D. B., & Lo, B. (2020). A framework for rationing ventilators and critical care beds during the COVID-19 pandemic. jama, 323(18), 1773-1774.

Xu, J., Shi, W., Xie, L., & Bian, L. (2024). Feeding intolerance in critically ill patients with enteral nutrition: a meta-analysis and systematic review. The Journal of Critical Care Medicine, 10(1), 7.

Yang, N., Xu, Y., Zhou, X., Guo, S., Deng, H., Sun, J., ... & Ma, Y. (2025). Effectiveness of non-pharmacological interventions to prevent enteral nutrition intolerance in ICU patients: A network meta-analysis. Nursing in Critical Care.

Yasuda, H., Kondo, N., Yamamoto, R., Asami, S., Abe, T., Tsujimoto, H., ... & Kataoka, Y. (2021). Monitoring of gastric residual volume during enteral nutrition. Cochrane Database of Systematic Reviews, (9).

Yildirim, S., & Bulbul, E. (2024). Knowledge levels and practices of intensive care nurses regarding enteral nutrition in patients receiving inotropic treatment: a descriptive, cross-sectional study. Revista de Nutrição, 37, e230031.

Yu, K., Guo, N., Zhang, D., Xia, Y., Meng, Y., Weng, L., & Du, B. (2022). Prevalence and risk factors of enteral nutrition intolerance in intensive care unit patients: a retrospective study. Chinese medical journal, 135(15), 1814-1820.

Zhu, Z., Lei, P., Huo, J., Li, T., & Yao, H. (2024). Analysis of the current status and influencing factors of enteral nutrition intolerance in intensive care unit patients. Zhonghua wei zhong bing ji jiu yi xue, 36(12), 1296-1300.

SAĞLIKTA BÜYÜK VERİ VE YAPAY ZEKÂ: MAHREMİYET VE ETİK SORUNLARA GENEL BİR BAKIŞ

BIG DATA AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN HEALTH CARE: AN OVERVIEW OF PRIVACY AND ETHICAL ISSUES

Dr. Öğr. Üyesi Fuat İNCE
Süleyman Demirel Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı
ORCID ID: 0000-0002-2887-7512

ÖZET
Sağlık alanında büyük veri ve yapay zekâ (YZ) teknolojilerinin kapsamlı entegrasyonu, tanı ve tedavi süreçlerinde yaşanan köklü değişimlerin başlıca nedenini oluşturmaktadır. Bu mekanizmalar bir yandan klinik karar alma süreçlerinde önemli bir destek sunarken, diğer yandan mahremiyet, veri koruma ve etik sorumluluk konularını ön plana çıkarmaktadır.Sağlık verilerinin kitlesel düzeyde işlenmesi; yeniden tanımlanma riski, veri akışlarının izlenebilirliği, algoritmik süreçlerin şeffaflığı ve verilerin nasıl ve neden kullanıldığına dair açıklık gibi çok sayıda önemli soruyu gündeme getirmektedir. Yapay zekâ teknolojilerinin hastanelere entegre edilmesi, yalnızca teknik işleyişin geliştirilmesiyle sınırlı kalmamakta; hasta hakları, adalet ilkeleri ve kurumsal sorumluluk gibi alanları da doğrudan etkileyerek karmaşık ve çok boyutlu bir yapı ortaya çıkarmaktadır. Bu araştırma, büyük veri ve yapay zekâ temelli sağlık uygulamalarının doğurduğu mahremiyet ve etik sorunlara geniş bir perspektiften yaklaşmaktadır. Değerlendirmelerde; teknik koruma önlemleri, algoritmaların açıklanabilirliği, veri minimizasyonu, sorumluluğun adil şekilde paylaştırılması ve hasta güveninin tesis edilmesi gibi temel ilkelerin önemi vurgulanmaktadır. Sağlık verilerinin doğası gereği taşıdığı yüksek hassasiyet, ortaya çıkan problemlerin yalnızca teknolojik çözümlerle giderilemeyeceğini göstermektedir. Bu tür sorunların çözümünde ahlaki ilkelerle kurumsal politikaların birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Genel olarak, büyük veri ve yapay zekâ teknolojileri sağlık sektörü için büyük bir potansiyel taşısa da, etik ve mahremiyet boyutları göz ardı edildiğinde bu teknolojilerin güvenilirliği ve toplumsal kabulü tehlikeye girebilir. Bu bağlamda, çalışma, modern sağlık hizmetlerinin sunumunda giderek belirginleşen temel etik sorunlara dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.
Anahtar Kelimeler: Büyük Veri, Yapay Zekâ, Mahremiyet, Veri Güvenliği, Etik Sorunlar

ABSTRACT
The substantial integration of big data and artificial intelligence (AI) technologies in healthcare is the main factor behind profound changes in the diagnostic and treatment processes. These mechanisms, on one hand, are a great clinical decision-making support tool, but, on the other hand, the issues of privacy, data protection, and ethical accountability come to the front. Mass health data processing provokes a lot of profound questions, among them are the risk of re-identification, the traceability of data flows, the transparency of algorithmic processes, and clearness of how and why the data are used. AI technology installation hospitals is not just about upgrading the technical operations but patient rights, principles of justice, and institutional accountability, which form a complex multidimensional structure, are directly affected there. This research gives a broad picture of the privacy and ethical problems that come from healthcare applications driven by AI and big data. The conversation features the significance of several core principles such as technical safeguards, algorithmic explainability, data minimization, the just allocation of responsibility, and the establishment of patient trust. Health data are of such a nature that the problems raised cannot be solved by mere technological means. A blend of moral principles and institutional policies is required in the handling of such issues.

In general, big data and AI technologies are a great asset to the healthcare sector but if their ethical and privacy aspects are left unattended, their trustworthiness and public acceptance may be at risk. Against this background, the paper is intended to highlight the major ethical issues that are becoming increasingly dominant in the provision of modern healthcare services.
Keywords: Big Data, Artificial Intelligence (AI), Privacy, Data Security, Ethical Issues

INTRODUCTION

More recently, the integration of big data analysis and artificial intelligence (AI) is poised to disrupt several facets of health care delivery. Machine learning and deep learning algorithms now possess the ability to identify informative trends from electronic health records, genomic information, images from medical equipment, and ongoing measurements from wearable health devices (Price and Cohen, 2019; Reddy et al., 2020).

The traditional three dimensions that characterize big data volume, variety, and velocity take on a very specific form in health care. Large-scale population health records, highresolution images, and genomic and sensor-based physiological data all come under one umbrella for analysis. While this offers substantial potential for improving the quality of health care, doing so raises complex ethical considerations especially with regard to privacy (SHAPES Ethics Framework, 2019).

However, the advancement in artificial intelligence technologies has enabled the development of decision-support systems that can match and even outperform the capabilities of human professionals on particular tasks such as automatic classification for skin lesions and predictive models for detecting potential clinical downturns among critically ill patients (Price and Cohen, 2019). Nonetheless, such innovations work on the premise that they can access and process large amounts of information that can enable them to generate highly detailed personal health information that can raise potential questions on personal privacy considerations.

With the integration of AI solutions within the health industry escalating, the principles for such solutions being developed and implemented have come under greater emphasis. On one side, current governance frameworks tend to be grounded within specific sectors such as medical device regulation and research ethics. However, such governance might overlook specific considerations arising from big data and AI interactions (Morley et al., 2022; Reddy et al., 2020). In this context, governance is perceived within a more holistic scope involving transparency and public trust (Reddy et al., 2020).

There exist several recent proposals seeking to sketch out the contours under which such governance may be realized. The SHAPES framework articulates substantive and procedural values to inform ethical reasoning around health data practice. Reddy and colleagues highlight fairness, transparency, trustworthiness, and accountability as core considerations for embedding AI within clinical practice (Reddy et al., 2020). The intervention from Maryala brings forward a Sensitivity Risk Index to measure several dimensions of data sensitivity andfacilitate risk management contingent on context (Maryala, 2025). Morley and colleagues further demonstrate considerable international variation with regard to governance on both AI and health data (Morley et al., 2022).

This research arises from the premise that the ethical and privacy dimensions engendered by big medical data and AI applications within health care have now transformed and intensified to a highly complex issue domain. While safe-guarding technologies can and should continue to be important for this domain, more normative and shared principles and responsibilities across all stakeholders and community members must be promoted and pursued. This research aims to identify and scrutinize important ethical and privacy considerations for big medical and health care AI applications and investigate central governance structures which have been argued within current literature.

EMERGENCE OF BIG DATA AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE WITHIN THE HEALTH CARE INDUSTRY

The increase in the adoption and development of health informatics platforms has created unprecedented volumes and variability within health care data. Electronic health records, laboratory reports, images from diagnostic imaging studies, genomic sequencing data, pharmacovigilance reports, and real-time biometric monitoring from wearables all meet within the current health informatics landscape. Increasing variability within health informatics platforms means that traditional solutions for signal recognition and analysis within health care data have diminished efficiency and thus justify the prominence and adoption of AI within health care (Price and Cohen, 2019).

Machine learning methods can be aided and improved by the uniqueness and amount of healthrelated data now being produced. For example, improvements in image recognition tasks demonstrate the capacity for algorithmic approaches to distinguish between dermatologic and radiologic observations with a degree of proficiency close to that of human professionals (Price and Cohen, 2019). Applications for similar methods exist within prediction for clinical decline and response to treatment within intensive care settings.

However, the diversity of types of data being collected is equally important. Genomic data, lifestyle factors, exposure data, and social determinants of health can now be incorporated within a single framework for analysis and this is important for risk analysis and providing personalized health services (SHAPES Ethics Framework, 2019).

However, quality, representation, and representativeness still form the core difficulties. If some communities tend to be underrepresented and misrepresented in current data representations, this may lead to reproducing similar representations within AI models and may impact health equity with regards to care delivery (Price and Cohen, 2019). This has greater implications for communities that tend to interact with the health care system occasionally and under constrained circumstances.

With the integration of AI within health care gaining momentum, concerns and queries on the governance and regulation around these emerging technologies intensify. The policies and frameworks around the useage and validation of health care data and the integration of AI solutions within health care tend to differ widely across the globe (Morley et al., 2022).

In this context, the role and impact of AI on health care can be best understood and appreciated if the phenomenon is regarded not as a technological innovation alone, but as a shift and transformation that is taking place.

ETHICAL ASPECTS OF HEALTH DATA AND THE ISSUE OF PRIVACY

The intensity of the sensitivity for health data is greater than for any other type of personal information. Health data can describe not just biological facts, but also the potential for health conditions and lifestyle factors. For these reasons, handling health information raises important ethical considerations outside the normal parameters normally protected within the framework of health information (Price and Cohen, 2019). With the continued expansion of health information available and advanced predictive models being developed at a rapid rate, definitional inquiries on privacy and personal health information management continue to evolve.

Also, the ethical discourse on privacy is founded on two approaches that complement each other. For one, consequences relating to the violation of privacy could be related to insurance, employment, and social respect, and may even lead to psychological trauma (Price and Cohen, 2019). On the other hand, the wrongness associated with a lack of control over one's personal information does not hinge on consequences.

Re-identification risk where anonymized data may be traced back to specific persons by linking the information with other datasets is one such issue that raises the weakness found within traditional approaches to privacy. It is now very challenging to de-identify health information once shared (Price and Cohen, 2019).

Another issue at stake is representation and fairness. If some communities are underrepresented within the data sets used for creating AI models, this can lead to disparities within the prediction models and increase gaps between various communities (Price and Cohen, 2019). Communities with limited health care and limited interaction with online health platforms can be at risk (Priceand Cohen, 2019). This is a clear indication that fairness and privacy cannot be separated when applying AI within health care.

In response to such developing conditions and constraints, various governance frameworks start productively on tasks such as the evaluation of health information with regard to its sensitivity (Maryala, 2025). This is done with the help of a tool such as the Sensitivity Risk Index. It considers health information on aspects such as identifiability, intrinsic sensitivity, potential for harm, and consent considerations.

In addition to this, privacy is closely associated with trust and trustworthiness. People find the use of their data more acceptable if they know for whom the information is being used and for which particular end. The SHAPES framework on health care ethics is therefore focused on respect for persons and trust and the vulnerable (SHAPES Ethics Framework, 2019). The above principles make it clear that health data protective aspects cannot be confined to health information security alone; they should instead concentrate on being consistent with health system and person integrity.

PRIVACY, TRUST, AND ACCOUNTABILITY: CORE ETHICAL ISSUES

With the growing integration of big data and AI in the health care sector, several ethical concerns emerge as a result of the interaction between personal and institutional values and community and cultural norms. The pivot around which all these ethical concerns revolve is the nexus between three important concepts: privacy, trust, and accountability.

Privacy

A health care context defines privacy as a basic tenet including both personal autonomy and the respect for the health system and client relationship. However, for large and complex datasets interlinked, privacy threats may be broader than simple entry by unauthorized individuals. Data taken to be anonymized at one stage being made possibly identifiable from other available datasets can uncover personal information relating to one's health state and social conditions (Price and Cohen, 2019).

Together with other relevant tools, data sensitivity analysis help identify the risks. The Sensitivity Risk Index is a method that is used to determine the sensitivity of the data based on criteria such as identifiability, intrinsic sensitivity, potential harm, and alignment with consent (Maryala, 2025).

Trust

It is vital for the adoption and proper utilisation of AI within health care that trust is at the forefront. Patients must be aware of the way their information is being utilised and handled. Governance structures therefore position trust more as a corporate attribute than a personal one and position transparency and explainability within this context. The transparency with which organisations communicate the risk and function of AI within health care is critical for building trust with the general public (Reddy et al., 2020; SHAPES Ethics Framework, 2019).

Accountability

Accountability is highly important for ensuring that AI systems play a safe and ethical role when used for clinical practice. It is important to determine whether developers, organizations, and professionals must be held responsible for the impact of AI on clinical practice (Reddy et al., 2020).

For adaptive algorithms, additional difficulties arise. As models undergo processes of evolution, the processes that model behavior is tracked and risk is managed take on even more significance. A lack here can undermine safety for patients and trustworthiness for the institution (Morley et al., 2022).

A complex interrelationship exists between privacy, trust, and accountability. A weakness within one may undermine the other two: A loss of privacy may lead to a loss of trust, and a loss of trust may undermine accountability. As such, all three must be assessed cumulatively within considerations for the ethical integration of AI within health care.

ETHICAL GOVERNANCE PRINCIPLES FOR BIG DATA AND AI APPLICATIONS WITHIN THE HEALTH SECTOR

A growing discourse on big data and artificial intelligence within the context of health care is increasingly focused on the ethical imperatives that can be employed for the safe and fair application of such technologies. Governance is more than adherence to legal parameters, including transparency and establishment of well-articulated lines for decision-making and the means for building public trust. A number of contemporary approaches offer specific ways on this end.

Value-Based Institutional Frameworks

A significant approach emphasizes the use of value-based frameworks for decision-making with regard to the application and sharing of health data. Under this approach, ethical assessment is grounded on principles including respect, privacy, justice, public benefit, transparency, and accountability. The SHAPES framework has outlined nine substantive and seven procedural values for decision-makers to navigate ethical issues underpinning health data (SHAPES Ethics Framework, 2019). The outlined values underpin the position that health data decision-making cannot be strictly grounded on the principles and processes underpinning technology.

Normative Governance Models for Artificial Intelligence

Ethical considerations arise at all stages of the life cycle of AI-driven solutions, from choosing and developing models to implementing them at the clinical stage. Apart from governance structures for health care and AI, fairness, transparency, trustworthiness, and accountability must be prime considerations for responsible integration (Reddy et al., 2020). Governance structures for health care and AI identify the necessity for assurance on provenance and quality from the training environment for AI models and the methods for risk evaluation and management (Reddy et al., 2020).

International Coordination and the Challenge of Divergent Standards

A highly complex issue with regard to governance within this field is the diversity and disparity among various nations and their approaches to data protection and validation with regard to AI and clinical application. It is observed among various nations that they vary widely with respect to governance bodies for validation and regulation on the application of health-related information and safety norms for AI development and application (Morley et al., 2022). It is now being realized that there is a critical need for global collaboration to address this issue.

Systematic Assessment of Data Sensitivity and Risk

Ethical governance practice must, therefore, take into consideration the varying risk levels posed by different types of health data. A methodical framework for risk evaluation for such health data is made possible by the use of the Sensitivity Risk Index. Specifically, the dimensions involving identifiability and inherent sensitivity and harm potential relative to preferences for consents (Maryala, 2025) must be evaluated. Together, these models of governance show that big data/ AI must be more than reliable for health care if it is to be used properly: big data/ AI must be guided by a consistent set of ethical principles. The models described above make one thing clear: transparency, fairness, and trustworthiness must be at the heart of any health system that uses AI successfully.

CONCLUSION

This work asserts that with the integration between big data and AI being more deeply incorporated within health care processes, the core areas within the ethical framework relate to privacy, trust, and accountability. With highly sensitive health care information, the potential for re-identification informing and intersecting within complex datasets outside predictable parameters serves to inform the premise that health care privacy requires ethical parameters outside those informing strictly computational approaches (Price and Cohen, 2019).

On this basis, any discourse on health care data relates to more than security approaches and inform principles including personal and social accountability. The implication of AI application within medical decision-making further strengthens the emphasis on normative analysis. As AI is increasingly being used for various medical aspects such as diagnosis and treatment, data reliability and representitivity play critical roles within clinical practice (Reddy et al., 2020).

In this regard, transparency is therefore communicating model ability and risk, as opposed to merely explaining model behavior (Colloby et al., 2020). Fairness is a substantive issue when the datasets on which the model is built do not adequately reflect diversity within the population. In such a case, one can be expected to encounter biased forecasts and treatment disparities with regard to providing medical care for all patients equally (Price and Cohen, 2019).

Adequate representation is thus among the prime responsibilities within AI model building and application. Governance frameworks provide a system for addressing all these considerations. Value-based methods for decision-making are focused on respect for others, justice, transparency, and the greater good; normative governance frameworks mean that certain standards must be met for responsible AI development and application; and global partnerships reaffirm the critical application for harmonizing approaches across multiple governing bodies (SHAPES Ethics Framework, 2019; Reddy et al., 2020; Morley et al., 2022).

More specific methods for responsible decision-making can be found through the use of methods such as the Sensitivity Risk Index (Maryala, 2025). Taken together, these observations point to the reality that the judicious application of big health care data and AI must be multifaceted. Issues such as regard for personal privacy and transparency should play important roles for practitioners. Once this is accomplished, the potential for big health care data and AI to renew the ethical and human aspects within health care can be fully realized.

REFERENCES

Price, W. N. II., & Cohen, I. G. (2019), “Privacy in the age of medical big data”, Nature Medicine, 25, 37–43.

Shapes Ethics Working Group (2019), An Ethics Framework for Big Data in Health and Research, Centre for Biomedical Ethics, National University of Singapore.

https://www.abrjournal.wordpress.com (Access date:28.11.2025)

Reddy, B. T., Maryala, et al. (2020), "A governance model for the application of AI in health care", Journal of the American Medical Informatics Association (JAMIA), 27(3), 492–500.

Morley, J., Murphy, L., Mishra, A., Joshi, I., & Karpathakis, K. (2022), "Governing data and artificial intelligence for health care: Developing an international understanding", JMIR Formative Research, 6(1) e31623,1-13.

Maryala, B. T. R. (2025), "AI Governance Framework for Health Data and Sensitive Domains: A Comprehensive Approach to Ethical Data Utilization", European Journal of Computer Science and Information Technology, 13(35), 76–85.

doi: https://doi.org/10.37745/ejcsit.2013/vol13n357685

TÜRKİYE'DE BİLİRKİŞİLİK ETİĞİNİN TEMEL BOYUTLARI: İLKELER, YÜKÜMLÜLÜKLER VE UYGULAMA ÇERÇEVESİ

FUNDAMENTAL DIMENSIONS OF EXPERT WITNESS ETHICS IN TURKIYE: PRINCIPLES, OBLIGATIONS, AND THE FRAMEWORK OF PRACTICE

Dr. Öğr. Üyesi Fuat İNCE
Süleyman Demirel Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı
ORCID ID: 0000-0002-2887-7512

ÖZET
Bu çalışmada, Türkiye'de bilirkişilik uygulamalarında yer alan etik ilke ve yükümlülükler ele alınarak tarafsızlık, özerklik ve sorumluluk boyutlarının bütüncül bir çerçevede değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, bilirkişilik kurumunu düzenleyen mevzuat, uygulamaya ilişkin resmi belgeler ve konuya yönelik yayımlanmış çalışmalar birlikte incelenmiş; bu kaynaklarda yer alan etik düzenlemeler kapsam ve içerik bakımından karşılaştırılmıştır. Bulgular, bilirkişilik faaliyetlerine ilişkin temel etik ilkelerin mevzuatta açık ve sistematik biçimde tanımlandığını, uygulama belgelerinin ise bu ilkeleri ayrıntılı açıklamalarla geliştirdiğini göstermektedir. Çalışmanın bir diğer sonucu, tarafsızlık ilkesinin bağımsızlığın korunması, çıkar çatışmalarından kaçınılması, objektif değerlendirme yapılması ve hukuki nitelendirmeden uzak durulması gibi yükümlülüklerle güçlendirildiğini ortaya koymaktadır. Özerklik kavramı doğrudan ifade edilmese de görevin bizzat yerine getirilmesi, bilimsel yöntemlere bağlı çalışma ve dış etkilerden bağımsız kalma gibi unsurlar, bu kavrama uygulamada anlam kazandırmaktadır. Sorumluluk boyutu ise disiplin, hukuki ve cezai sonuçları içeren kapsamlı düzenlemelerle desteklenmekte ve bilirkişilik faaliyetlerinin kamu yararıyla ilişkisini yansıtmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, incelenen dokümanlar bilirkişilik etiğine ilişkin tutarlı ve uygulanabilir bir çerçeve ortaya koymaktadır.
Anahtar Kelimeler: Bilirkişilik etiği, Tarafsızlık, Özerklik, Sorumluluk, Türkiye

ABSTRACT
The study aims to discuss both the ethical principles and obligations embedded in expert witness practice in Turkiye and address the dimensions of impartiality, autonomy, and responsibility within a comprehensive framework. In this context, the legislation governing the expert witness institution, official documents relevant to its practical implementation, and relevant published studies were evaluated together; the ethical regulations contained in these sources were compared in terms of their content and scope.It indicates that the basic ethical principles of expert witness activities within the legislation are clearly and systematically drawn up, and that the implementation documents further develop these principles with explanations in detail. Another finding is that impartiality is further emphasized by an obligation for maintaining independence, avoiding conflicts of interest, making objective evaluations, and refraining from a legal qualification. Although the concept of autonomy is not mentioned, the elements of personally carrying out the commitment, independence in scientific approach, and independence of influence give it content and a meaning in practice. The responsibility dimension, on the other hand, comes with extensive provisions that include disciplinary, legal and criminal consequences, consequently reflecting the relationship between the expert witness activities and the public interest. Overall, the documents reviewed establish that the ethical structure of expert witnessing forms a coherent and applicable whole.
Keywords: Expert witness ethics, Impartiality, Autonomy, Responsibility, Turkiye

INTRODUCTION

In the context of Türkiye, the role of expert testimony serves as a vital facilitator within the judicial process for the rendering of a decision when specific knowledge isrequired. The framework for this role was outlined for the first time under a specific law; Expert Witness Law (Expert Witness Law Number 6754, Article 1, 2016)

This law also outlines the ethical principles that experts must adhere to while rendering their opinions. For example, experts must carry out their activities on the basis of integrity, independence, impartiality, and objectivity (Expert Witness Law Number 6754, Article 3, 2016). These principles were later implemented by the Expert Witness Regulation and the Guiding Principles and Reporting Standards, which outlined detailed parameters on the scope and content of expert opinions (Expert Witness Regulation, Articles 5-14, 2017; Guiding Principles).

Training documents produced by the Ministry of Justice such as the Basic Training Sourcebook and Participants Handbook all support such ethical considerations and aims, thereby emphasizing the important ethical dimensions and connotations associated with expert witnessing that encompasses more than simple task-oriented activities and responsibilities.

In recent years, quality issues within expert reports, impartiality and bias, and respect for ethical and procedural limits have increasingly featured as important considerations. In Selin Ok's master's thesis on expert witness ethics; despite clear legal provisions, there still exist difficulties on the ground—especially with regard to impartiality and independence (Ok, 2021). In Mustafa Okur's study from 2024; assessment on the narratives of one and other party—recurring among the mistakes—is a clear contravention to the regulation and the Guiding Principles—in regard to discipline (Okur, 2024; Expert Witness Regulation, Article 55/4, 2017; Guiding Principles)

In this regard, the ethical aspect of expert witnessing exceeds any purely theoretical interest and is instead closely tied to the justice and validity of judicial rulings. In this context, the purpose of this research is to investigate the three basic aspects of ethical expert witnessing—impiality, autonomy (scientific freedom), and responsibility—in a unitary and comparative analysis based solely on official legislation and academic literature.

METHOD

To this end, this research uses a qualitative approach and document analysis as the tool for data collection. Document analysis is a process through which documents such as laws and other administrative documents can be subjected to analysis. This process is applicable when research is being conducted on a subject such as this one that is mostly governed and bounded by legal documents and official guides. Since the ethical principles for expert witnessing in Turkiye are mainly outlined under legal documents and guides, this process is applicable.

It should be noted that the analysis began with the principal normative documents regulating expert witnessing. The first is the Expert Witness Law that defines the institutional and ethical framework under which expert activities function (Expert Witness Law No. 6754, 2016). In support of this law is the Expert Witness Regulation that defines procedural and ethical aspects underpinning expert activities (Expert Witness Regulation, 2017). The third is the Guiding Principles and Reporting Standards produced by the Ministry of Justice that transform general ethical criteria into specific expert practice guidelines (Guiding Principles).

Official training documents were included in the set as well. The Basic Training Sourcebook and Participant Handbook from the Ministry of Justice explain expert duties systematically and are necessary for anyone wanting to learn more about communicating ethical values (Expert Witness Basic Training Resource Book, 2022; Expert Witness Basic Training Participant Handbook). Scholarly work on ethical considerations for expert witnesses was also taken under consideration.

Selin Ok's master's thesis is a valuable resource for this reflection on ethical principles within practice, while Mustafa Okur's article from 2024 highlights legal and administrative consequences for typical instances of ethical misconduct—specifically improper analysis of argument claims (Ok, 2021; Okur, 2024).
Content analysis was employed to examine all documents, and the findings were categorized under three core themes: impartiality, autonomy (scientific autonomy), and responsibility. The categorization made it easier to identify differences between the normative framework and the application of expert witness ethical discourse made within the context of Turkiye.

RESULTS
It can be inferred from the analysis above on legislation, guidelines, training documents, and literature that the ethical content for expert witnesses in Türkiye is carved around three axes: impartiality, autonomy (scientific freedom), and responsibility.

Impartiality
Every normative document provides impartiality as one of the basic requirements for expert evidence. Experts must not have any personal, business, and professional relationships with other individuals that may affect their impartiality (Expert Witness Law No. 6754, Article 3, 2016; Expert Witness Regulation, Articles 8-9, 2017). The Guiding Principles additionally require that experts should under no circumstances assess and describe claims made by any party and should desist from offering opinions that amount to judgments on correctness and invalidity (Guiding Principles).
In Okur's research from 2024, the evaluation of the submissions from political parties is proven to be a recurring error and represents a violation of ethical and legal principles (Okur, 2024).

Autonomy (Scientific Independence)
Experts must carry out their tasks personally and within the framework of the principles and methods of scientific inquiry (Expert Witness Law No. 6754/Article 3, 2016; Expert Witness Regulation, Article 5/4, 2017). The Guiding Principles state that experts may state opinions on the issue when requiring particular and specialized knowledge and may under no circumstances state legal opinions (Guiding Principles, Principles 1-4 and 14 and 17). In the training documents, autonomy is reinforced through the open description of methods and scientific principles supporting the conclusions.

Responsibility and Disciplinary Framework
It is necessary for experts to write qualified reports on time and accurately. Poor performance on these duties can attract disciplinary actions (Expert Witness Law No.6754, Article13, 2016; Expert Witness Regulation, Article 48, 2017). Acts prohibited by law such as obtaining legal qualifications, lack of impartiality/only for compensation, and preparation and submission of a false report can attract administrative, civil, and criminal proceedings (Expert Witness Regulation, Article 58, 2017). However, the significance of breaching impartiality and lack of independence is paramount and mostly encountered, as argued by Ok (Ok, 2021).

Reporting Standards
The Regulation and the Guiding Principles describe specific criteria for expert reports. Expert reports must be based on scientific and technical reasoning; state a reasoned conclusion; be expressed in clear and understandable terms; and refrain from legal qualification (Expert Witness Regulation, Article 55, 2017; Guiding Principles, Principles 13-20).

DISCUSSION AND CONCLUSION

From the documents and scholarly works examined within the framework of this research, the existence of the normative framework on expert witness ethics and law within the context of Türkiye is apparent. A highly substantial ethical structure is delineated by the Expert Witness Law (Expert Witness Law Number 6754, Article 3, 2016), while more procedural and ethical aspects emerge with regard to Expert Witness Regulation (Expert Witness Regulation, Articles 5-14, 2017).

However, the conversation becomes more complex when one considers reality. Both Selin Ok's thesis (Ok, 2021) and Mustafa Okur's article (Okur, 2024) list various difficulties such as the infringement on the impartiality rule, loss of freedom for scientists, failure to take into account the legal qualification ban, and quality variability for expert reports. It is apparent that while the legal framework is clear on the issue, there are aspects that still overstep the lines laid down for experts. One major issue is the improper assessment of political speeches. This is specifically expressed under legislation and guidelines (Expert Witness Regulation, Article 55/4, 2017; Guiding Principles, Principles 9-11); however, this is one of the most common observed mistakes. In fact, such transgressions can be more than just unethical; they can be a reason for disciplinary punishment and even criminal prosecution (Expert Witness Law Number 6754, Article 13, 2016; Expert Witness Regulation, Article 58, 2017).

On the whole, the evidence cited above highlights the fact that while the normative and theoretic underpinnings that shape the ethical practice of expert witnesses within the context of Türkiye are sound and proper, there is still a greater need for emphasis on the application process.

In conclusion, expert witnessing is both a task and a function that is deeply intertwined with ethical principles and has a direct effect on the credibility and fairness of proceedings. Being guided by principles such as impartiality, autonomy, and responsibility is important for the benefit for both the expert and the judiciary and for the greater good. The strength of the legal framework will be achieved if and when such principles are upheld.

REFERENCES

Expert Witness Basic Training Participant Handbook (Bilirkişilik Temel Eğitimi Katılımcı El Kitabı),https://bilirkisilik.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/372020143342temelegitimkatilimci.pdf, (Access date:14.11.2025)

Expert Witness Law (Bilirkişilik Kanunu), https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6754&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5, (Access date:12.11.2025)

Expert Witness Regulation (Bilirkişilik Yönetmeliği, https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=23818&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5, (Access date:12.11.2025)

Guiding Principles and Reporting Standards for Expert Witnesses (Bilirkişilerin Uyacağı Rehber İlkeler ve Bilirkişi Raporlarında Bulunması Gereken Standartlar), https://bilirkisilik.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/792020110047İLKELER%20VE%20STANDARTLAR.pdf, (Access date:13.11.2025)

Ok, S. (2021), “Expert Witness Ethics (Bilirkişi Etiği)”, Unpublished Master's Thesis, Institute of Social Sciences, Cankaya University, Ankara.

Okur, M. (2024). “Bilirkişi raporunda taraf beyanlarının değerlendirilmesinin, Kayseri Bilirkişilik Bölge Kurulu’nun 2023/38 disiplin nolu kararları özelinde bilirkişinin disiplin sorumluluğu açısından irdelenmesi (Examination of the Evaluation of the Party Statements in the Expert Report in Terms of the Disciplinary Liability of the Expert Witness in the Context of the Decisions of the Kayseri Regional Board of Expert Witnesses with Diciplinary Number 2023/38), Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 19(1), 109–147.

PUBLIC POLICIES' IMPACT ON ALBANIA'S SPORTS ORGANIZATIONS' ETHICAL INTEGRITY

Rovena Elmazi
Sports University of Tirana, Faculty of Physical Activity and Recreation, Department of Management of Sport and Tourism
ORCID ID: 0000-0002-7643-9322

ABSTRACT
Through the establishment of institutional control structures, accountability processes, and regulatory norms, public policies serve as the primary means of bolstering the moral integrity of sports organizations. This study aims to evaluate the links between state institutions and sports organizations in the process of implementing ethical integrity, as well as the efficacy of public policies in promoting ethics in sports.
The approach combines a thorough assessment of the literature with a comparison of Albania's public policies governing sports integrity with those of a few EU and regional nations. These nations were chosen in order to determine the variety of regulatory models and evaluate Albania's standing in respect to regional and European norms. The documentary analysis concentrated on Albanian sports laws, national sports integrity plans, by-laws, anti-corruption programs, public funding regulations, and international organizations' ethical standards. Thematic analysis was used to process the data, highlighting the key parallels and discrepancies between Albania and other nations, successful practice models, and the primary barriers to the application of moral principles in athletics.
The findings demonstrated that well-defined and organized public policies have a major impact on raising moral standards and enhancing transparency in sports organizations, particularly when combined with independent auditing, efficient monitoring systems, disciplinary actions, and productive collaborations between public institutions and sports players. However, political meddling that undermines the independence of sports decision-making, a lack of robust supervision systems, and institutional limitations continue to pose serious implementation issues.
Keywords: Ethics in Sport, Public Policies, Sports Governance, and Sport Integrity

INTRODUCTION
Ethical integrity in sport has emerged as a major issue in sport governance, particularly in light of concerns about competitive manipulation, insufficient internal controls, and a lack of transparency in decision-making (Kihl, Skinner, & Engelberg, 2016)." Scholars of sport governance contend that the unique governance framework of sport, coupled with its reliance on public funding, renders it susceptible to multiple forms of institutional abuse (Henry & Lee, 2004; Dodds, M. 2017). As a result, public policy now plays a more significant role in establishing norms, rules, and ethical control systems.
Over the past ten years, numerous authors have stressed that effective public interventions that establish models of institutional responsibility, accountability protocols, and independent audit tools are essential to achieving good governance in sports (Chappelet & Mrkonjic, 2013). Public policies are essential for establishing conditions that ensure ethics, integrity, and openness in sports federations, particularly in nations with low organizational capacities, according to recent studies (Grix & Carmichael, 2012). Researchers like Philippou and Hines (2021) contend that coordinated anti-bribery and corruption (ABC) frameworks within sports governing bodies, such as financial controls, independent oversight mechanisms, and conflict of interest policies, are necessary to address sport integrity on a global scale.

In a similar vein, Ivanov, Alsubaiei, Moreno, and Weitgasser (2023) stress the value of cross-sectoral cooperation between governmental agencies, legal institutions, and sports organizations in order to improve ethical governance and anti-corruption compliance in sports. Comparative study at the global level shows that institutional partnerships, financial openness, legal regulation, and external oversight mechanisms are the most successful approaches for fostering ethical integrity in sports (Geeraert, 2021; Philippou, 2022). According to expert opinions, for example, anti-bribery and corruption (ABC) programs are much enhanced when they incorporate strong control mechanisms like audit trails, conflict-of-interest registers, and independent disciplinary procedures (Philippou & Hines, 2021). Scholars do, however, also draw attention to ongoing implementation issues, particularly in organizations with poor accountability frameworks, considerable political influence, or inadequate administrative competence (Sam, 2023). Furthermore, research indicates that political and commercial incentives frequently erode integrity and diminish institutional independence in governance systems (Grix, 2016; Manoli, 2022).

In the Albanian setting, public policy analysis is critical for understanding how legal frameworks, institutional rules, and national strategies affect the development of sports ethics. The study's goal is to evaluate the effectiveness of these rules and examine the link between public institutions and sports organizations using European and regional models of integrity governance. Using thematic analysis and comparative literature methodologies, this study seeks to provide a clear picture of present obstacles and prospects for increasing ethical integrity in Albanian sports.

METHODOLOGY

The technique used in this study attempts to give a rigorous and consistent assessment of the role of public policies in promoting ethical integrity in Albanian sports organizations. The study is based on a qualitative exploratory strategy that includes a systematic literature review, documentary analysis, and worldwide comparison. The systematic literature review was carried out according to established protocols, with the goal of identifying, selecting, and assessing scientific sources.

We used well-known databases such as Scopus, Web of Science, Google Scholar, and ResearchGate, as well as university archives, to guarantee that the literature we obtained was as comprehensive and concentrated as possible. The search included keywords like sport governance, sport integrity, ethics in sport, public policy in sport, anti-corruption in sport organizations, and accountability in sport administration to address fundamental topics about integrity and sports governance. Articles, reports, and official documents published over the last ten years have been selected, with a special focus on studies of European Union countries and the Western Balkans region. The literature has been filtered according to inclusion and exclusion criteria that facilitate the assessment of regulatory mechanisms and the role of public institutions in sports integrity. Albania's legal and strategic instruments were thoroughly examined during the document study. For example, Law No. 79/2017 "On Sport," which was modified by Law No. 105/2020, was examined to determine the legal framework for sport organization, the competencies of state institutions, and the role of public financing.

To better understand the institutional approach to ethics, accountability, and transparency, national sports strategies and policies, as well as official reports from the Ministry of Education and Sports, the Albanian National Olympic Committee, and the Sports Agency, were examined. Another aspect of the analysis included international standards, such as the European Sports Charter (ESC) and the Council of Europe's framework of norms, as well as model practices from European Union countries and ethical guidelines from international organizations such as the International Olympic Committee (IOC) and the World Agency of Anti-Doping (WADA) Code, to assess how Albanian policy adheres to international standards.

The document analysis focused on finding the regulatory architecture, monitoring and accountability systems, processes for preventing conflicts of interest and corruption, and institutional implementation methods, all of which were consistent with methodologies found in the sports governance literature.
To assess Albania's position in the international context, a comparison was made between Albania and some selected European Union and regional countries based on criteria such as regulatory model relevance, compliance with international standards, and public documentation availability (European Commission, 2022).
This comparative analysis allowed us to identify the most successful approaches that can be replicated, as well as the problems that impede the effective implementation of ethics policies in Albania. Thematic analysis was used to extract main themes such as ethics, transparency, financing, control mechanisms, and conflicts of interest from the data collected during the documentary and comparative analysis (Braun & Clarke, 2006).
The study also has drawbacks due to its reliance on publicly available papers, as official literature does not always precisely reflect implementation in practice, and the qualitative character of the analysis, which prevents quantitative evaluations of integrity. However, by combining a systematic literature review with documentary analysis and international comparison, the study provides a solid foundation for drawing reliable conclusions and developing policy recommendations to improve ethical and governance practices in Albanian sports organizations.

RESULTS

Analysis of official documents and literature shows that Albania has developed a legal and policy framework aimed at strengthening ethical integrity in sports organizations (Republic of Albania, 2017). Law No. 79/2017 “On Sport”, updated by Law No. 105/2020, defines the responsibilities of state institutions and regulates public financing of sport, setting standards for transparency and accountability (Republic of Albania, 2017). This law includes mechanisms for preventing conflict of interest and corruption, but their implementation remains fragmented, especially at the level of sports federations and clubs. National reports of the Albanian National Olympic Committee and the Sports Agency emphasize the importance of ethical education and internal regulations for athletes and management staff (Council of Europe, n.d.). The main challenges identified include the lack of continuous monitoring, limited capacities for regular inspections and low awareness of international standards of sports ethics (Council of Europe, n.d.).
The comparative analysis showed a diversity of regulatory approaches and public policy instruments for sports integrity in EU countries and the Western Balkans region (European Commission, 2022). Some EU countries have a highly developed legal framework that combines institutional monitoring, accountability mechanisms, mandatory reporting and common codes of ethics for all sports organizations. In the region, the Western Balkan countries are at different stages of harmonization with European standards, with advanced policies in some areas and gaps in others. The comparison shows that Albania has made progress in designing public policies on integrity, but their implementation and control remain weaker compared to some EU countries (European Commission, 2022).

Table 1. Comparative Analysis of Key Dimensions of Public Policies for Promoting Sports Integrity in Albania, Selected EU Countries, and the Western Balkans Region

Dimension	***Albania***	***EU Countries***	***Western Balkans Region***
Legal Framework	Law 79/2017, updated 105/2020; sub-legal acts (Republic of Albania, 2017)	National sports laws; UEFA/IOC ethical codes; institutional monitoring mechanisms	Similar laws, implementation varies; some national federation ethical codes (European Commission, 2022)
Accountability Mechanisms	Annual reports and selective audits; limited capacity	Mandatory audits, transparent reporting; continuous monitoring	Periodic reports; monitoring effectiveness varies (European Commission, 2022)
Corruption Prevention	Anti-corruption policies in law and strategies; fragmented implementation (Republic of Albania, 2017)	Mandatory anti-corruption policies, training, clear sanctions	Existing anti-corruption policies, often without continuous monitoring (European Commission, 2022)
Ethics and Education	Ethical education in national strategies; no mandatory enforcement (Council of Europe, n.d.)	Mandatory ethical training; compulsory codes for athletes and staff	Limited ethical training; variable focus on codes (European Commission, 2022)
Harmonization with International Standards	Partial alignment with EPAS and WADA (Council of Europe, n.d.)	Fully aligned with international standards (EPAS, IOC, WADA)	Variable; some alignment with UEFA/IOC (European Commission, 2022)

The results show that Albania has made considerable progress in developing public policies on sports integrity, including national laws and strategies, but effective implementation and monitoring remain key challenges (Republic of Albania, 2017; Council of Europe, n.d.). Compared to EU countries, Albania needs stronger audit mechanisms, clearer disciplinary procedures and more mandatory ethics education (European Commission, 2022). In the region, Albania's position is roughly average, being more advanced than some countries in the region in policy development, but less effective in implementation and ongoing monitoring (European Commission, 2022; Council of Europe, n.d.).

Table 2. Key Findings on Albania's Sports Integrity System

Category	***Key Findings***	***Impact on Ethical Integrity***
Legal Framework	Strong legal basis, structured responsibilities	Provides foundation, but enforcement remains low
Monitoring & Enforcement	Limited audits, weak oversight institutions	Undermines accountability and transparency
Federation Governance	Non-uniform internal regulations across federations	Creates fragmentation and unequal standards
Ethics Education	Ethical education recommended but not obligatory	Low awareness and inconsistency in ethical behavior
Anti-Corruption Measures	Present in law but not operationalized consistently	Increased risk of misuse of funds and conflict of interest
International Alignment	Partial harmonization with EU/IOC standards	Reduces credibility in international sports structures

A thorough summary of the main structural and functional issues affecting Albania's sports system's ethical integrity may be found in Table 2. Despite the nation's development of a strong

legislative framework that precisely outlines institutional responsibilities, the framework's practical impact is still restricted because of lax enforcement.

The effectiveness of integrity regulations is diminished by this gap between legislation and execution, which also permits unethical behavior to continue at many levels of the sports industry.

Another serious flaw is enforcement and monitoring. Accountability and transparency in the administration of public and organizational resources are compromised by the small number of audits and the inadequate capability of oversight organizations. Risks associated with financial mismanagement, corruption, and regulatory infractions persist greatly in the absence of consistent and impartial oversight. Because internal regulations and disciplinary practices vary greatly, the results also demonstrate that sports federations have varying degrees of internal control. Coordination and national-level governance are made more challenging by this discrepancy, which results in disparate standards of integrity between federations. The field of ethics education is still in its infancy. Training is not required, even though national strategies and policy documents include ethical standards. Because of this, a large number of administrators, coaches, and athletes are not sufficiently aware of international ethical standards, which leads to inconsistent ethical behavior and a decline in organizational professionalism.

In a similar vein, anti-corruption provisions are not completely operationalized while being legally contained in legislation. Inadequate execution raises the possibility of financial mismanagement, conflicts of interest, and abuse of power. This greatly reduces the efficacy of preventive measures and leaves the system open to integrity violations. Lastly, Albania's partial compliance with international norms such the UEFA codes of ethics, WADA, IOC, and EPAS shows progress but also suggests that more harmonization is required. Inadequate alignment makes it more difficult to integrate with European governance systems and diminishes credibility in the global sports community.

Overall, the findings demonstrate that Albania has implemented a strong legislative framework, but the ethical integrity of sports organizations is severely hampered by lax enforcement, inadequate oversight, inconsistent governance structures, and a lack of understanding of ethical standards. To improve accountability, transparency, and long-term integrity throughout the national sports system, these areas must be strengthened.

DISCUSSION

The findings of this study show that, although Albania has made significant steps in establishing a legal and policy framework for ethical integrity in sport, there are still significant gaps in implementation and monitoring. Law No. 79/2017, updated by Law No. 105/2020, and national strategies set out clear responsibilities for public institutions and sports federations, but current practices show that compliance with these mechanisms depends largely on the limited capacity of sports organizations and the lack of regular inspections (Republic of Albania, 2017). Meanwhile, ethics education, although included in national strategies, is not mandatory and is not systematically monitored, which limits its impact on the overall sports culture (Council of Europe, n.d.).

A comparison with European Union countries highlights a clear difference in the way sports integrity policies are implemented. In most EU countries, accountability mechanisms are structured and mandatory, including regular audits, transparent reporting and common codes of ethics for all sports actors (European Commission, 2022). This systematic approach enables institutions to intervene immediately when ethical violations or corruption are detected, which is still lacking in Albania. Meanwhile, in the Western Balkans region, several countries have developed policies similar to EU standards, but their implementation is often incomplete and variable (European Commission, 2022).

The comparative analysis suggests that Albania ranks at an average level: it has legislation and strategies that put it ahead of some regional countries in terms of policies, but then lags in implementation and continuous monitoring (Council of Europe, n.d.). This situation shows that a good law and clear strategies are not enough to guarantee integrity, and that institutions need to invest in strong oversight mechanisms, mandatory ethics training and clear sanctions for violations.

Furthermore, harmonization with international standards, such as those of Enlarged Partial Agreement on Sport (EPAS), IOC and WADA, is partial, which limits Albania's ability to adopt international best practices and create a sustainable culture of integrity in sport. This comparison highlights the need for a more comprehensive and proactive approach, which combines legislation, ethics education, monitoring and sanctions, aiming at a cultural and institutional transformation in Albanian sport (Council of Europe, n.d).

In this context, the discussion of the results highlights that the main challenges for Albania are not only at the legal level, but mainly in implementation and supervision. Improving these elements will bring Albania closer to European standards and strengthen the integrity and credibility of sports organizations in the country.

CONCLUSION

This study confirmed that public policies play a key role in promoting ethical integrity in sports organizations in Albania. The analysis shows that the country has made important steps in drafting the legal and strategic framework, including Law No. 79/2017 updated by Law No. 105/2020, by-laws and national strategies, which define clear responsibilities for public institutions and sports federations and set standards for transparency, accountability and prevention of conflict of interest. However, the implementation and monitoring of these policies remain key challenges, being often fragmented and dependent on the limited capacities of sports organizations and the lack of continuous inspections. A comparison with countries in the European Union and the region shows that Albania has a solid legal basis, but lags behind in the systematic implementation of accountability mechanisms, mandatory ethical education and harmonization with international standards. In this context, Albania ranks in an average position, being more advanced than some countries in the region in terms of policies, but less effective in practice and in cultivating a sustainable culture of integrity.

The implementation of the suggested measures, including strengthening monitoring and auditing, mandatory ethics education, harmonization with international standards and the establishment of clear sanctions for ethics violations, could significantly improve the level of integrity in Albanian sport, increase the transparency and credibility of sports organizations, and allow for a stronger adaptation to European practices and standards. This study highlights that the creation of an institutional and sports culture that is based on ethics and integrity is not only a legal issue, but requires a sustainable commitment of all sports actors and public institutions.

RECOMMENDATIONS

Based on the findings of this study, it is recommended that Albania undertake a more comprehensive approach to improve the promotion of ethical integrity in sport, such as:

- Strengthening monitoring and auditing mechanisms through the implementation and mandatory audits and continuous monitoring of sports federations and clubs, to ensure compliance with the law and ethical codes.
- Implementing mandatory ethical training by creating ethical training programs for athletes, coaches and administrative staff, based on international standards and best practices.

- Harmonization with international standards and improvement of internal procedures and policies to align the Albanian legal framework and regulations with the EPAS, IOC and WADA codes
- Establishment of clear disciplinary mechanisms and sanctions through the Definition of clear disciplinary procedures for ethics and corruption violations, with transparency and accountability to the public
- Raising awareness and ethics education by including ethics education in national sports programs and promoting a culture of integrity at all levels of sport, aiming for a sustainable cultural and institutional transformation

Implementation of these measures can significantly improve the level of ethical integrity in Albanian sports organizations by strengthening monitoring and accountability mechanisms, providing mandatory ethics training for athletes and administrative staff, harmonizing policies and procedures with international standards of EPAS, IOC and WADA, and establishing clear sanctions for ethics violations, which will increase credibility, transparency and the cultivation of a sustainable culture of integrity in Albanian sport and will allow for stronger compliance with European practices and standards.

REFERENCES

Andrews, S. K. (2023). Sports governance and ethics: Investigating global efforts to ensure fair play and integrity in sports. International Journal of Arts, Recreation and Sports, 2(1), 1–10. https://doi.org/10.47941/ijars.1520

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. Qualitative Research in Psychology, 3(2), 77–101. https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

Chappelet, J.-L., & Mrkonjić, M. (2013). Existing governance principles in sport: A review of published literature. Swiss Graduate School of Public Administration (IDHEAP), University of Lausanne. https://www.icsspe.org/system/files/Chappelet%20%26%20Mrkonjic%20%282013%29.%20Existing%20Governance%20Principles%20in%20Sport.pdf

Council of Europe. (n.d.). European Sports Charter: Evaluation visit to Tirana. https://www.coe.int/en/web/portal

Costa, R., & Moriconi, M. (2024). Current political uses of sport revised: Beyond public diplomacy and sportswashing. Frontiers in Sports and Active Living, 6. https://doi.org/10.3389/fspor.2024.1316732

Dodds, M. (2017). Consumer impressions of sport corruption. Choregia, 13, 1–15. https://doi.org/10.4127/ch.2017.0121

European Commission. (2022). EU sport policy: Promoting integrity in sports. https://sport.ec.europa.eu/policies/sport-and-integrity

Forster, J. (2006). Global sports organisations and their governance. Corporate Governance, 6(1), 72–83. https://doi.org/10.1108/14720700610649481

Geeraert, A. (2021). Good governance in sport. Routledge. https://doi.org/10.4324/9781003172833

Grix, J. (2016). Governance and governmentality of sport. In Governance, governmentality and the state in sport. Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315761930-10

Henry, I., & Lee, P. C. (2004). Governance and ethics. In S. Chadwick & J. Beech (Eds.), The business of sport management. Pearson. . file:///C:/Users/User/Downloads/Henry_Lee_Govce_Ethics.pdf

Ivanov, K., Alsubaiei, T., Moreno, L., & Weitgasser, A. (2023). Integrity and anti-corruption compliance in sport. International Anti-Corruption Academy. https://www.iaca.int/media/attachments/2023/09/25/iaca_intergrity-and-anti-corruption-compliance-in-sport_research-paper_final.pdf

Kihl, L. A., Skinner, J., & Engelberg, T. (2016). Corruption in sport: Understanding the complexity of corruption. European Sport Management Quarterly, 17(1), 1–5. https://doi.org/10.1080/16184742.2016.1257553

Kihl, L. A., & Ordway, C. (2022). Sport, corruption, and fraud. In L. Wenner (Ed.), The Oxford handbook of sport and society (pp. 231–255). Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780197519011.013.14

Lam, E. T. C. (2024). Corruption. In Encyclopedia of Sport Management (Ch. 126). Edward Elgar Publishing. https://doi.org/10.4337/9781035317189.ch126

Lang, M., Mergaert, L., Arnaut, C., & Vertommen, T. (2021). Gender-based violence in sport: Prevalence and problems. European Journal for Sport and Society, 18(1), 57–78. https://doi.org/10.1080/16138171.2021.2003057

Manoli, A. E., & colleagues. (2022). Does corruption in sport corrode social capital? Managing Sport and Leisure, 29(4), 960–976. https://doi.org/10.1080/23750472.2022.2134913

Nessel, K. (2021). Balancing mass sports participation and elite sport: A policy challenge. In K. Nessel & S. Kościółek (Eds.), European Sport Management Quarterly. https://doi.org/10.1080/16184742.2020.1833956

Philippou, C. (2022). Anti-bribery and corruption in international sports governing bodies (Doctoral thesis). University of Portsmouth. https://pure.port.ac.uk/ws/portalfiles/portal/79100466/PhD_Thesis_final_-_C_Philippou.pdf

Philippou, C., & Hines, S. (2021). Anti-bribery and corruption policies in international sports governing bodies. Frontiers in Sports and Active Living, 3, Article 649889. https://doi.org/10.3389/fspor.2021.649889

Philippou, S., & Hines, S. (2021). Anti-bribery and corruption compliance in sport organizations. Frontiers in Sports and Active Living, 3, Article 649889. https://doi.org/10.3389/fspor.2021.649889

Republic of Albania, Parliament. (2017). Law No. 79/2017 “On Sport”, updated by Law No. 105/2020. Ministry of Education. https://qeverisjavendore.gov.al/wp-content/uploads/2024/08/Ligj-nr.-79-date-27.4.2017-Per-sportin.pdf

Republic of Albania, Parliament. (2020). Draft law for amendments and additions to Law No. 79/2017 “On Sport”. Public Consultation Platform. https://konsultimipublik.gov.al

Republic of Albania, Parliament. (2024). Draft law for further amendments to Law No. 79/2017 “On Sport”. Public Consultation Platform. https://konsultimipublik.gov.al

Sam, M. (2023). Integrity governance: A new reform agenda for sport? International Review for the Sociology of Sport. https://doi.org/10.1177/10126902221125600

Sam, M. P. (2022). Sport, policy, and politics. In The Oxford handbook of sport management (Chapter 4). Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780197519011.013.4

IMPLEMENTATIONS OF PATIENT-CENTRIC ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE HEALTHCARE INDUSTRY

Asst. Prof. Priyanshi Goyal
School of Pharmacy, Mangalayatan University, Aligarh, Uttar Pradesh, India
ORCID ID: 0009-0006-7962-1863

ABSTRACT
The healthcare industry is currently experiencing a significant change, and it is crucial to utilize emerging technologies to produce fresh data and facilitate the development of precision medicine (PM). Recent scientific breakthroughs and technological advancements have enhanced our comprehension of disease pathophysiology and revolutionized the methods of disease diagnosis and treatment, resulting in more accurate, foreseeable, and potent healthcare that is tailored to each unique patient. Various diseases seem to be influenced by genetic, genomics, and epigenetic modifications. By employing in-depth clinical characterization and advanced molecular profiling, it becomes possible to create causal network models that suggest a genomic region's impact on the expression of transcripts, proteins, and metabolites. Phenotypic analysis is highly significant for understanding the pathophysiology of networks at the molecular and cellular level. The healthcare industry is undergoing constant changes, with significant breakthroughs in technology and growing patient requirements shaping its future. This chapter examines the significant patterns and forecasts that are influencing the sector. The subject matter encompasses the incorporation of artificial intelligence, telemedicine, genomics, and patient empowerment. These changes guarantee a healthcare system that is significantly more efficient, accessible, and tailored to individual needs than ever before. Nevertheless, they also pose difficulties, such as concerns over data privacy, ethical implications, and fair access. To successfully navigate the changing healthcare environment, it is crucial to strike a careful equilibrium between innovative approaches and ethical principles. This will ensure that the advancements in healthcare ultimately benefit all sectors of society. The purpose of this chapter is to provide stakeholders with knowledge and strategies to navigate the complex healthcare landscape. It promotes a future in healthcare that prioritizes patient-centricity and embraces technological progress in a way that is inclusive and beneficial for everyone.
Keywords: Data security, genomics, precision medicine, patient centric care, artificial intelligence

THE ETHICAL MINEFIELD OF BRAIN-COMPUTER INTERFACES (BCIs): FROM THERAPEUTIC TOOLS TO COGNITIVE LIBERTY

Huma Ikram
Neurochemistry and Biochemical Neuropharmacology Research Unit, Department of Biochemistry, University of Karachi
ORCID ID: 0000-0001-9073-2050

Shahnaz A. Sheikh
Neurochemistry and Biochemical Neuropharmacology Research Unit, Department of Biochemistry, University of Karachi

ABSTRACT
Brain-Computer Interfaces (BCIs) are rapidly transitioning from restorative tools for patients with neurological disorders to technologies with the potential to augment human cognition and sensory perception. The complex ethical terrain arising from this evolution, argues that the field urgently requires a robust ethical framework to guide its development. We first examine the pressing ethical challenges inherent in clinical applications, including the validity of informed consent from vulnerable populations and the management of patient expectations. The analysis then expands to the broader societal implications of emerging consumer-grade BCIs. Central issues explored include the threat to neuroprivacy from the extraction of neural data, the potential erosion of personal agency and identity from closed-loop systems, and the fundamental right to cognitive liberty. Furthermore, we address the risk of exacerbating social inequity through a "neuro-divide" between those with and without access to enhancement technologies. This review concludes that to harness the benefits of BCIs while safeguarding fundamental human values, a proactive, multidisciplinary approach is essential, integrating insights from neuroscience, ethics, law, and public policy to establish clear principles for responsible innovation and governance.
Keywords: Brain-Computer Interface (BCI), Neuroethics, Cognitive Liberty, Neuroprivacy, Human Agency, Dual-Use Technology, Neural Data Governance, Human Enhancement

CLONING TECHNOLOGY: METHODS, APPLICATIONS, AND ETHICAL CONSIDERATIONS

Nworah Florence N.
Pharmacology unit, Department of Biochemistry, University of Nigeria
ORCID ID: /0000-0002-7724-9846

Eje Ozoemena E.
Pharmacology unit, Department of Biochemistry, University of Nigeria, COVE-UP Analytical Laboratories, University of Nigeria
ORCID ID: 0000-0001-8680-6117

Igwebuike Nancy C.
Department of Genetics and Biotechnology, University of Nigeria, COVE-UP Analytical Laboratories, University of Nigeria
ORCID ID: 0009-0007-6584-3868

ABSTRACT

Cloning technology has evolved into a critical component of modern biotechnology, offering powerful methods for replicating genes, cells, and entire organisms. Cloning exists in three major forms: gene cloning, which enables the production of identical DNA sequences; therapeutic cloning, used to generate patient-specific cells for medical treatment; and reproductive cloning, which creates genetically identical organisms through techniques such as somatic cell nuclear transfer (SCNT). These methods have contributed significantly to advancements in agriculture, medicine, and conservation. In agriculture, cloning helps preserve desirable traits in livestock, while in conservation biology, it offers possibilities for protecting endangered species. In medical research, cloning supports disease modeling, drug testing, and the potential development of replacement tissues.

Despite its scientific benefits, cloning raises major ethical, legal, and social concerns. Issues surrounding human cloning, animal welfare, genetic diversity, and the potential misuse of cloning technologies continue to spark global debate. Furthermore, low success rates and the risk of genetic abnormalities limit the effectiveness of reproductive cloning. Nevertheless, ongoing improvements in cloning efficiency, combined with the integration of gene-editing technologies, suggest a promising future. Cloning remains a vital research tool with the potential to shape medicine, agriculture, and conservation in profound ways.

Keywords: Somatic Cell Nuclear Transfer (SCNT), Therapeutic Cloning, Genetic Replication, Biotechnology Ethics

INFORMED CONSENT IN MINORS – BIOETHICAL CONSIDERATIONS

VORONEANU-POPA Rareș-Vasile
”Grigore T. Popa” University of Medicine and Pharmacy
ORCID ID: 0000-0002-7947-6049

CONSTANTINESCU Richard
”Grigore T. Popa” University of Medicine and Pharmacy

ANDONI-TURCU Corina
”Grigore T. Popa” University of Medicine and Pharmacy
ORCID ID: 0009-0005-0780-4743

ABSTRACT
Informed consent in the case of minors represents a particularity of the medical field. Most European legal systems grant parents the authority to decide on medical treatment; however, there are also jurisdictions in which a patient under the age of 18 has the right to be involved in the decision-making process.
Unlike other categories of patients, minors generally lack the full capacity to understand the consequences of certain health conditions. This requires healthcare professionals to exercise heightened diligence within the therapeutic relationship.
Moreover, the scholarly literature on the subject is extensive, as informed consent in medical practice is a matter of significant interest at the intersection of law, medicine, and bioethics. The purpose of this study is to analyze the doctrinal perspectives on the bioethical implications of informed consent in the case of minors.
Keywords: informed consent, minor patients, parental consent, patient autonomy

TECHNOLOGY AND ETHICS: BALANCING INNOVATION, RESPONSIBILITY, AND HUMAN VALUES IN THE DIGITAL AGE

Asst. Prof. Dr. Bayan Kamal eddine
Modern University of Business and Science, Education Department, Beirut, Lebanon
ORCID ID: 0009-0002-0179-9531

ABSTRACT

This study explores the intersection of technology and ethics in a rapidly expanding digital world, where artificial intelligence, data-driven systems, and automation increasingly influence human behavior, decision-making, and societal structures. In an era where innovation advances faster than regulatory and ethical frameworks, examining the ethical implications of technology has become essential for ensuring responsible and human-centered progress. The paper reviews major theories related to digital ethics, responsible innovation, and socio-technical systems, using frameworks such as Principlism and AI Governance Models to analyze ethical challenges in modern technological environments. It investigates how ethical principles—such as privacy, fairness, transparency, and accountability shape technology develop and guide the creation of equitable and trustworthy digital systems.

Additionally, the study examines the extent to which developers' ethical mindsets, institutional policies, and public awareness influence the responsible use of technology across educational, social, and economic sectors. Challenges related to algorithmic bias, data misuse, unequal access to technology, and the environmental impact of digital infrastructures are discussed alongside the opportunities ethical technology offers in promoting trust, equity, and social well-being. This investigation is guided by the following research questions:

1. How do emerging technologies such as AI and data analytics raise ethical concerns related to privacy, bias, and accountability?
2. What ethical frameworks best support responsible innovation and guide the development of fair and transparent technological systems?
3. How do users', educators', and policymakers' perceptions of digital ethics influence the adoption, regulation, and societal impact of technology?

By addressing these questions, the study demonstrates that ethically grounded technology design is critical for aligning innovation with human values and ensuring that digital advancements contribute positively to individuals and society. It highlights the necessity of fostering ethical literacy, implementing clear regulatory frameworks, and promoting inclusive technological environments that support equity, responsibility, and sustainable digital development.

Keywords: Technology Ethics, Responsible Innovation, AI Governance, Digital Responsibility, Ethical Frameworks

ETHICAL ISSUES IN TECHNOLOGY & NEW AND BEST PRACTICES

Kejsi Bylyku
Marin Barleti University, Faculty of Applied Sciences and Creative Industries, Department of Applied and Computer Sciences, Tirana, Albania
ORCID ID: 0009-0002-8459-7942

ABSTRACT

The wide dissemination of digital technology, artificial intelligence (AI) and data-driven systems are reconfiguring life on social, political and professional levels with a speed never experienced before. Along with the promise of efficiency and productivity, these new services are generating serious ethical challenges that have implications for privacy rights, democratic governance, social welfare ect. With immediate reverberations. This paper elaborates on the cross-disciplinary analysis of the moral issues raised by emerging technologies and offers specific pipelines for responsible innovation.

Building on meta-ethics, political theory, bioethics, and professional ethics, this study examines the way that technically embedded design decisions (often encoded in algorithms and automated decision processes), shape fairness, transparency, accountability and human dignity. It looks at the specific issues of bias in algorithms, the use of automated decision-making, data privacy concerns, the erosion of civil liberties, surveillance and the monetization of human attention. The analysis focuses on the environmental costs of large computing, inadequate technocopia, the disparity in technocopia, the discord between public interest and profit, the edges of computing.

The absence or inadequate ethics policy and frameworks have, in many case, been the cause of social impacts, and in some case social harm, legal liability, and erosion of social trust. This paper argues for the need of including ethics while formulating public policies and offers designs of governance frameworks to support ethics and legal compliance at universities.

Strategies that have been suggested include incorporating ethics during the entire engineering design process, mandatory ethical impact assessments for high-risk systems, accessible audits, ethics in multidisciplinary committees, and ethical guidelines for industry.

By including human and planetary health and social equity as design principles, this work illustrates the many benefits of incorporating ethics across the entire process of engineering new and emerging technologies and provides guidance on how new technologies ought to be designed, regulated, and controlled during their life cycle.

Keywords: Artificial Intelligence Ethics, Algorithmic Bias, Data Privacy & Security, Digital Governance, Professional Ethics, Human-Centered Design, Environmental and Ecosystem Ethics

CONDUCTING ANIMAL RESEARCH BASED ON THE CCSEA ETHICAL GUIDELINES: ASSOCIATION WITH INSTITUTIONAL ANIMAL ETHICAL COMMITTEE

Dr. G. Venkatesh
PSG College of Pharmacy, The Tamil Nadu DR MGR Medical university, Chennai. Tamil Nadu, India
ORCID ID: 0000-0002-4057-520X

ABSTRACT
Purpose: Stress induced dysbiosis exacerbates mental health by modulating neuronal system and gut permeability. This study investigates therapeutic potential of Porous Silicon water mixed catechin in alleviating chronic stress induced dementia in animal research model.
Methodology: However to conduct the animal research, should get permission from The Committee for Control and Supervision of Experiments on Animals (CCSEA) is a statutory Committee of Department of Animal Husbandry and Dairying (DAHD), Ministry of Fisheries, Animal Husbandry and Dairying (MoFAH&D) constituted under the Prevention of Cruelty to Animals (PCA) Act, 1960. Which is organized by the institutional animal ethical committee (IAEC) PSG Institute of Medical science and Research, Tamil Nadu, india.
Outcome: Authors have defended in front ethics committee members to get an approval for 30 animals to conduct animal behavioural assessment, blood sample collection, brain sample isolation and histological evaluation as per the animal ethics law.
Keywords: Stress-induced dysbiosis, Porous silicon catechin,Chronic stress dementia,Animal behavioral assessment,Ethical approval / CCSEA

YAPAY ZEKÂ DESTEKLİ STRATEJİK KARAR ALMA SÜREÇLERİNDE ETİK LİDERLİĞİN ROLÜ: ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ PERSPEKTİFİNDEN BİR İNCELEME

THE ROLE OF ETHICAL LEADERSHIP IN AI-SUPPORTED STRATEGIC DECISION-MAKING PROCESSES: AN ORGANIZATIONAL BEHAVIOR PERSPECTIVE

Dr. Öğr. Üyesi Dilek BALAK
İstanbul Beykent Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, İşletme Yönetimi Programı
ORCID ID: 0000-0002-5145-3769

Öğr. Gör. Dr. Münevver YAKUT
İstanbul Beykent Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, İş Sağlığı ve Güvenliği Programı
ORCID ID: 0000-0002-3267-8380

ÖZET
Bu çalışma, yapay zekâ destekli stratejik karar alma süreçlerinde etik liderliğin yönlendirici rolünü örgütsel davranış perspektifinden incelemektedir. Dijital dönüşüm süreciyle birlikte, karar destek sistemlerinde yapay zekânın yaygınlaşması, örgütlerin kurumsal meşruiyetini koruma ve toplumsal değerlerle uyum sağlama gerekliliğini artırmıştır. Bununla birlikte, veri ve algoritmaların stratejik kaynaklar hâline gelmesi, Kaynak Bağımlılığı Teorisi bağlamında etik liderliğin bu kaynakların adil ve sorumlu yönetiminde dengeleyici bir rol üstlenmesini zorunlu kılmaktadır. Etik liderlik, Sosyal Mübadele Teorisi perspektifinden değerlendirildiğinde, çalışanlar ve örgüt arasındaki karşılıklı güven ve adalet algısı ilişkilerini güçlendirerek yapay zekâ destekli karar süreçlerine olan güveni artırmaktadır. Sistem Teorisi açısından ise etik liderler, yapay zekânın örgütsel sistemin tüm bileşenlerine entegrasyonunda denge, bütünlük ve etik geri bildirim döngülerinin sürdürülebilirliğini sağlar. Ayrıca, Sınırlı Rasyonalite Yaklaşımı uyarınca, yapay zekânın karar süreçlerinde sunduğu bilişsel destek, etik liderlik tarafından insanî değerlerle bütünleştirilerek yönlendirilmektedir. Bu çalışmada, literatürden elde edilen bulgular doğrultusunda, etik liderliğin yapay zekâ destekli stratejik karar süreçlerinde örgütsel güven ve etik iklim aracılığıyla karar kalitesi ve örgütsel meşruiyet üzerindeki dolaylı etkilerini açıklayan kavramsal bir model önerilmektedir. Sonuç olarak, etik liderliğin yapay zekâ çağında stratejik karar süreçlerinin etik bütünlüğünü korumada ve örgütsel sürdürülebilirliği sağlamada merkezi bir rol üstlendiği savunulmaktadır.
Anahtar Kelimeler: Etik Liderlik, Yapay Zekâ, Stratejik Karar Alma, Örgütsel Davranış, Örgütsel Güven, Etik İklim

ABSTRACT
This study examines the guiding role of ethical leadership in artificial intelligence (AI)-supported strategic decision-making processes from an organizational behavior perspective. With the digital transformation process, the increasing prevalence of AI in decision support systems has heightened the necessity for organizations to maintain corporate legitimacy and align with societal values. Furthermore, as data and algorithms become strategic resources, from the perspective of Resource Dependence Theory, ethical leadership is required to play a balancing role in the fair and responsible management of these resources.

Evaluated through the lens of Social Exchange Theory, ethical leadership strengthens the mutual trust and perceptions of justice between employees and the organization, thereby enhancing confidence in AI-supported decision-making processes. From a Systems Theory perspective, ethical leaders ensure balance, integrity, and the sustainability of ethical feedback loops in the integration of AI across all components of the organizational system. Additionally, according to the Bounded Rationality Approach, the cognitive support provided by AI in decision-making processes is guided by ethical leadership in conjunction with human values. Based on findings from the literature, this study proposes a conceptual model explaining the indirect effects of ethical leadership on decision quality and organizational legitimacy through organizational trust and ethical climate in AI-supported strategic decision-making processes. In conclusion, ethical leadership is argued to play a central role in maintaining the ethical integrity of strategic decision-making and ensuring organizational sustainability in the age of artificial intelligence.
Keywords: Ethical Leadership, Artificial Intelligence, Strategic Decision-Making, Organizational Behavior, Organizational Trust, Ethical Climate

GİRİŞ

Dijital dönüşümün hız kazanmasıyla birlikte yapay zekâ, örgütlerin stratejik karar alma süreçlerinde giderek daha belirleyici bir unsur hâline gelmiştir (Shrestha, Krishna and von Krogh, 2021; Aslan, 2021). Büyük veri analitiği ve algoritmik karar destek sistemleri, yöneticilere daha hızlı ve kapsamlı değerlendirme imkânı sunarken (Provost and Fawcett, 2013; George, Haas and Pentland, 2014), bu gelişmeler etik sorumluluk, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi kavramların önemini artırmaktadır (Mäntymäki, Minkkinen, Birkstedt and Viljanen, 2022). Yapay zekânın insan yargısının yerine geçebilme potansiyeli, örgütlerde etik ikilemleri derinleştirmekte ve liderlik biçimlerinin yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır (Kandasamy, 2024). Bu doğrultuda etik liderlik, dijital çağda stratejik kararların yalnızca veriye değil aynı zamanda değerlere dayanması gerektiğini savunan temel bir yönetsel yaklaşım olarak öne çıkmaktadır (Aksoy, 2024; Pabuçcu and İşcan, 2025). Etik liderler, çalışanlar arasında güven, adalet algısı ve etik farkındalık oluşturarak yapay zekânın örgütsel yapıya entegrasyonunu sorumlu bir biçimde yönetmekte ve böylece yapay zekâ tabanlı kararların teknik doğruluğunun yanı sıra toplumsal meşruiyetini de sağlamaktadır (Mäntymäki et al., 2022).

Bu çalışma, etik liderliğin yapay zekâ destekli stratejik karar süreçlerindeki rolünü açıklamak için çeşitli örgüt teorilerinden yararlanmaktadır. Kurumsallaşma Teorisi, örgütlerin toplumsal norm ve beklentilere uyum sağlayarak meşruiyet kazandıklarını vurgularken (Meyer and Rowan, 1977; DiMaggio and Powell, 1983), Kaynak Bağımlılığı Teorisi veri ve algoritmaları stratejik birer örgütsel kaynak olarak ele almaktadır (Pfeffer and Salancik, 1978). Sosyal Mübadele Teorisi, etik liderliğin karşılıklılık ve güven ilişkilerini güçlendirdiğini (Blau, 1964), Sistem Teorisi ise yapay zekânın örgütün tüm alt sistemlerini etkileyen bütüncül bir unsur niteliği taşıdığını göstermektedir (Katz and Kahn, 1978). Ayrıca Sınırlı Rasyonalite Yaklaşımı, yapay zekânın bilişsel sınırlılıkları azaltma potansiyeline rağmen etik liderliğin insanî değerleri dengeleyici rolünü koruduğunu ortaya koymaktadır (Simon, 1972). Bu teorik temel doğrultusunda çalışmanın amacı, etik liderliğin yapay zekâ destekli stratejik karar süreçleri üzerindeki etkilerini; özellikle örgütsel güven ve etik iklim bağlamında incelemektir. Nitekim literatürde etik liderliğin örgütte etik bir iklim oluşturduğu ve bunun da duygusal bağlılığı güçlendirdiği belirtilmektedir. Bu bulgular, etik dinamiklerin örgütsel süreçlerde belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Etik liderliğin adalet, paydaş duyarlılığı ve ahlaki tutarlılığa dayalı kurumsal iklimleri desteklemesi sayesinde uzun vadeli kurumsal meşruiyete katkı sağladığı söylenebilir.

Sonuç olarak etik liderlik, örgütsel güveni tesis etmek ve ortak etik standartları sürdürmek için temel bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır (Sarmawa et al., 2020; Santiago-Torner et al., 2025).

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, etik liderliğin yapay zekâ destekli stratejik karar süreçleri üzerindeki etkisini açıklamak için beş temel örgüt teorisi ele alınmıştır. Bunlar: Kurumsallaşma Teorisi, Kaynak Bağımlılığı Teorisi, Sosyal Mübadele Teorisi, Sistem Teorisi ve Sınırlı Rasyonalite Yaklaşımıdır. Bu teoriler, etik liderliğin örgüt içindeki davranışsal, ilişkisel ve yapısal mekanizmalara nasıl yön verdiğini bütüncül bir perspektifle açıklamaktadır.

Kurumsallaşma Teorisi

Kurumsallaşma Teorisi, örgütlerin toplumsal normlara, değerlere ve beklentilere uyum sağlayarak meşruiyet kazandığını ileri sürmektedir (Meyer and Rowan, 1977; DiMaggio and Powell, 1983). Yapay zekâ tabanlı karar süreçlerinde algoritmik hesaplamalar kadar toplumun değer yargıları da önem kazanmaktadır. Etik liderlik, yapay zekâ uygulamalarının örgütsel kültür, etik standartlar ve sosyal normlarla uyumlu bir biçimde yürütülmesini sağlayarak kurumsal meşruiyetin devamına katkıda bulunur (Brown and Treviño, 2006). Literatürde de etik liderlik ile kurumsal meşruiyet arasında olumlu bir ilişki olduğu bildirilmektedir (Kılıçoğlu ve Yılmaz Kılıçoğlu, 2019).

Kaynak Bağımlılığı Teorisi

Kaynak Bağımlılığı Teorisi, örgütlerin kritik kaynaklara erişimde dış çevreye bağımlı olduğunu vurgular (Pfeffer and Salancik, 1978). Dijital çağda veri, algoritmalar ve teknoloji altyapısı, örgütlerin en stratejik kaynaklarından biri hâline gelmiştir. Etik liderlik, bu kaynakların kullanımında adalet, sorumluluk ve hesap verebilirlik ilkelerini gözeterek kaynak bağımlılığının etik sınırlar içinde yönetilmesini sağlar (Maak and Pless, 2006). Böylece yapay zekâ kullanımında riskler azaltılırken güç asimetrilerinin kötüye kullanılmasının önüne geçilir.

Sosyal Mübadele Teorisi

Sosyal Mübadele Teorisi, örgütsel ilişkilerin karşılıklılık ve güven temelinde şekillendiğini savunur (Blau, 1964). Etik liderlik, çalışanlarda doğruluk, adalet ve dürüstlük algısını güçlendirerek karşılıklı güven ilişkilerini pekiştirir. Bu güven artışı, çalışanların yapay zekâ destekli karar süreçlerini daha yüksek kabul ve bağlılıkla karşılamasına aracılık eder. Ayrıca etik liderler, yöneticiler ve çalışanlar arasında paylaşılan değerleri güçlendirerek çalışanların kuruma aidiyet duygusunu da artırmaktadır (Lorenz, 2025).

Sistem Teorisi

Sistem Teorisi'ne göre örgütler, karşılıklı bağımlı alt sistemlerden oluşan bütüncül yapılardır (Katz and Kahn, 1978). Yapay zekâ, bu sistemin tüm bileşenlerini etkileyen bir unsur olarak değerlendirilmelidir. Etik liderlik, yapay zekâ entegrasyonu sırasında geri bildirim döngülerinin sağlıklı işlemesini, alt sistemler arasındaki koordinasyonun korunmasını ve etik uyumun sürdürülmesini sağlar. Böylece yapay zekânın örgütsel sistem içinde yarattığı dönüşüm dengeli ve sürdürülebilir hâle gelmektedir.

Sınırlı Rasyonalite Yaklaşımı

Sınırlı Rasyonalite Yaklaşımı, yöneticilerin karmaşık bilgiyi işleme kapasitesinin sınırlı olduğunu öne sürer (Simon, 1972). Yapay zekâ bu bilişsel sınırlılıkları azaltabilir; ancak algoritmik kararlar her zaman insanî değerleri ve etik yargıları yansıtmayabilir.

Bu nedenle etik liderlik, teknolojik rasyonalite ile etik rasyonalite arasında dengeleyici bir mekanizma görevi üstlenmektedir. Bu denge sayesinde örgütler hem bilişsel verimliliği hem de etik bütünlüğü sürdürebilir.

Hipotezler

Kuramsal çerçevede sunulan teori ve mekanizmalar doğrultusunda aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur:

Etik Liderlik → Örgütsel Güven

H1: Etik liderlik, yapay zekâ destekli stratejik karar süreçlerinde örgütsel güveni pozitif yönde etkiler.

Etik Liderlik → Etik İklim

H2: Etik liderlik, örgüt içinde yapay zekâ tabanlı karar süreçlerinin etik çerçevede yürütülmesini sağlayarak etik iklimi güçlendirir.

Örgütsel Güven → Etik İklim

H3: Örgütsel güven, etik iklimin oluşumunu pozitif yönde etkiler.

Etik Liderlik → Karar Kalitesi

H4: Etik liderlik, yapay zekâ destekli stratejik karar süreçlerinin kalitesini pozitif yönde etkiler.

Etik Liderlik → Karar Kalitesi (Aracılık Yoluyla)

H5: Etik liderlik, örgütsel güven aracılığıyla yapay zekâ destekli karar kalitesini dolaylı olarak artırır.

H6: Etik liderlik, etik iklim aracılığıyla yapay zekâ destekli karar kalitesini dolaylı olarak artırır.

H7: Etik liderlik, örgütsel güven ve etik iklimin ardışık aracılığı yoluyla karar kalitesini pozitif yönde etkiler.

Etik Liderlik → Kurumsal Meşruiyet

H8: Etik liderlik, örgütsel güven ve etik iklim aracılığıyla yapay zekâ destekli kararların kurumsal meşruiyetini pozitif yönde etkiler.

H9: Etik iklim, yapay zekâ tabanlı stratejik karar süreçlerinde kurumsal meşruiyet algısını pozitif yönde güçlendirir.

H10: Örgütsel güven, yapay zekâ destekli kararların paydaşlar tarafından kabulünü artırarak kurumsal meşruiyete pozitif katkı sağlar.

Literatüre dayanarak oluşturulan bu hipotezler doğrultusunda aşağıda bir kavramsal model önerilmiştir.

Şekil 1. Kavramsal Model

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu çalışma, yapay zekâ destekli stratejik karar alma süreçlerinde etik liderliğin rolünü örgütsel davranış perspektifinden inceleyerek, etik liderliğin örgütsel güven, etik iklim, karar kalitesi ve kurumsal meşruiyet üzerindeki dolaylı etkilerini kavramsal olarak ortaya koymuştur.

Literatürden elde edilen bulgular ve önerilen model, hem etik liderliğin dijital çağda örgütsel karar süreçleri üzerindeki stratejik önemini hem de örgüt teorilerinin bu süreçleri açıklamadaki gücünü vurgulamaktadır.

Çalışmada geliştirilen hipotezler çerçevesinde, etik liderliğin yapay zekâ destekli karar süreçlerine etkisi, öncelikle örgütsel güven ve etik iklim aracılığıyla ortaya çıkmaktadır. Sosyal Mübadele Teorisi perspektifinden değerlendirildiğinde, liderlerin etik davranışları, çalışanlar ve örgüt arasındaki karşılıklılık ve güven ilişkilerini güçlendirmekte, bu sayede yapay zekâ tabanlı karar süreçlerine olan güven artırılmaktadır. Bu durum, dijital dönüşüm sürecinde çalışanların teknolojik sistemlere olan güveninin, yalnızca teknolojik yeterlilik değil, aynı zamanda lider davranışlarıyla şekillendiğini göstermektedir (Blau, 1964; Kandasamy, 2024). Sistem Teorisi bağlamında, etik liderlik örgütsel geri bildirim döngülerinin sağlıklı işlemesini sağlayarak yapay zekânın tüm alt sistemlere entegrasyonunda dengeyi korumaktadır (Katz and Kahn, 1978). Bu da yapay zekânın karar süreçlerinde teknik doğruluk sağlarken, örgütsel bütünlük ve etik uyumun sürdürülebilirliğinin liderlik aracılığıyla güvence altına alınabileceğini göstermektedir. Diğer taraftan, Kurumsallaşma Teorisi ve Kaynak Bağımlılığı Teorisi perspektifinden bakıldığında, etik liderlik, stratejik veri ve teknolojik kaynakların yönetiminde adalet ve sorumluluk ilkelerini gözeterek örgütün çevresel meşruiyetini güçlendirmektedir (Meyer and Rowan, 1977; Pfeffer and Salancik, 1978). Etik iklim ve örgütsel güven aracılığıyla kurumsal meşruiyetin desteklenmesi, yapay zekâ tabanlı karar süreçlerinin toplumsal kabulünü ve sürdürülebilirliğini artırmaktadır. Sınırlı Rasyonalite Yaklaşımı bağlamında ise yapay zekânın bilişsel sınırları azaltıcı etkisi, etik liderlik tarafından insanî değerler ve etik sezgilerle dengelenerek karar süreçlerine yön verilmektedir (Simon, 1972). Bu da teknolojik ve etik rasyonalite arasındaki dengenin liderlik rolüyle sağlanmasının önemini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, etik liderlik yapay zekâ destekli stratejik karar süreçlerinde merkezi bir rol oynamaktadır. Etik liderler, örgütsel güveni ve etik iklimi güçlendirerek hem karar kalitesini hem de kurumsal meşruiyeti artırmakta; yapay zekâ teknolojilerinin örgütler için hem teknik hem etik açıdan sürdürülebilir kullanılmasını sağlamaktadır. Bu durum, dijital çağda liderlik ve etik yönetişim arasındaki ilişkinin, örgütlerin stratejik başarısı ve toplumsal meşruiyeti için kritik olduğuna işaret etmektedir.

Etik liderlik, dijital çağda yalnızca bireysel bir davranış biçimi değil, yapay zekâ destekli karar süreçlerinde stratejik bir etik yönetişim mekanizması olarak yeniden tanımlanmıştır. Bu, çalışmanın alana kuramsal katkısı olarak değerlendirilebilir. Örgütsel davranış perspektifinden ise çalışma, örgütsel güven ve etik iklimin, yapay zekâ tabanlı karar kalitesi ve kurumsal meşruiyet üzerindeki aracılık rolünü kavramsal olarak açıklayarak literatüre katkı sunmaktadır. Bu çalışma kavramsal bir model önerdiğinden ampirik testler ile hipotezlerin doğrulanması gerekmektedir. Özellikle de etik liderlikle örgütsel meşruiyet arasındaki ilişki literatürde yeterince sınanmamıştır. Diğer bir öneri de yapay zekâ uygulamalarında, etik liderlerin algoritmik karar süreçlerinin sadece teknik olarak doğruya değil, aynı zamanda toplumsal ve örgütsel değerlerle de uyumlu olmaya odaklanması gerektiğidir. Böylece etik liderlerin adil ve sorumlu yönetimi, yapay zekâ kaynaklarının kullanımında hem verimliliği hem de örgütsel meşruiyeti artırabilir. Bu sayede, etik liderliğin güçlendirdiği örgütsel güven ve etik iklim, yapay zekâ tabanlı kararların çalışanlar ve paydaşlar tarafından benimsenmesini kolaylaştırır.

KAYNAKLAR

Aksoy, C. (2024), İşletmelerin dijital dönüşümü ve dijital liderlik yaklaşımı. Kalite ve Strateji Yönetimi Dergisi, 4(1), 1-29.

Aslan, M. (2021), Stratejik Karar Alma Sürecinin Dijital Dönüşümü ve Yapay Zekâ. Yılmaz, O., Şimşek, H., Sağtaş, S., Aslan, M. (Eds.), Değişimden Dönüşüme: Sosyal Bilimlerde Yeni Normlar (s. 1-16). Gazi Kitabevi.

Blau, P. M. (1964), Exchange and power in social life. New York, NY: Wiley.

Brown, M. E., Treviño, L. K. (2006), Ethical leadership: A review and future directions. The Leadership Quarterly, 17(6), 595-616. https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2006.10.004

DiMaggio, P. J., Powell, W. W. (1983), The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. American Sociological Review, 48(2), 147-160.

George, G., Haas, M. R., Pentland, A. (2014), Big Data and Management. Academy of Management Journal, 57(2), 321-326.

Kandasamy, U. C. (2024), Ethical Leadership in the Age of AI: Challenges, Opportunities and Framework for Ethical Leadership. arXiv. DOI: 10.48550/arXiv.2410.18095

Katz, D., Kahn, R. L. (1978), The social psychology of organizations (2nd ed.). New York, NY: Wiley.

Kılıçoğlu, G., Yılmaz Kılıçoğlu, D. (2019), Understanding organizational hypocrisy in schools: the relationships between organizational legitimacy, ethical leadership, organizational hypocrisy and work-related outcomes, International Journal of Leadership in Education, DOI: 10.1080/13603124.2019.1623924

Lorenz, T. (2025), Ethical Leadership: A Multi-Stage Mediation Model of Value Congruence and Organizational Identification on Employee Engagement. Administrative Sciences, 15(9), 329.

Maak, T., Pless, N. M. (2006), Responsible leadership in a stakeholder society-A relational perspective. Journal of Business Ethics, 66(1), 99-115.

Mäntymäki, M., Minkkinen, M., Birkstedt, T. and Viljanen, M. (2022), Defining organizational AI governance. AI and Ethics, 2(4), 603-609. DOI: 10.1007/s43681-022-00143-x

Meyer, J. W., Rowan, B. (1977), Institutionalized organizations: Formal structure as myth and ceremony. American Journal of Sociology, 83(2), 340-363.

Pabuççu, R., İşcan, Ö. F. (2025), Yapay Zekâ ve Liderlik: Dönüştürücü Liderlik Tarzının Çalışan Tutumlarına Etkisi. Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi, 9(1), 195-210.

Pfeffer, J., Salancik, G. R. (1978), The external control of organizations: A resource dependence perspective. New York, NY: Harper & Row.

Provost, F., Fawcett, T. (2013), Data Science and its Relation to Big Data and Data-Driven Decision Making. Big Data, 1(1), 51-59.

Santiago-Torner, C., Jiménez-Pérez, Y., Tarrats-Pons, E. (2025), Interaction Between Ethical Leadership, Affective Commitment and Social Sustainability in Transition Economies: A Model Mediated by Ethical Climate and Moderated by Psychological Empowerment in the Colombian Electricity Sector. Sustainability, 17, 6068.

Sarmawa, I.W.G., Widyani, A.A.D., Sugianingrat, I.A.P.W., Martini, I.A.O. (2020), Ethical entrepreneurial leadership and organizational trust for organizational sustainability. Cogent Bus. Managemet, 7, 1818368.

Shrestha, Y. R., Krishna, V., von Krogh, G. (2021), Augmenting organizational decision-making with deep learning algorithms: Principles, promises, and challenges. Journal of Business Research, 123, 588-603.

Simon, H. A. (1972), Theories of bounded rationality. In C. B. McGuire & R. Radner (Eds.), Decision and organization (p. 161-176). Amsterdam: North-Holland.

YAPAY ZEKÂ KULLANIMINDA ETİK SINIRLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME

AN EXAMINATION OF ETHICAL BOUNDARIES IN THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Öğr. Gör. Dr. Münevver YAKUT
İstanbul Beykent Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü,
İş Sağlığı ve Güvenliği Programı
ORCID ID: 0000-0002-3267-8380

Dr. Öğr. Üyesi Dilek BALAK
İstanbul Beykent Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü,
İşletme Yönetimi Programı
ORCID ID: 0000-0002-5145-3769

ÖZET
Değişen dünya dinamikleriyle birlikte teknolojinin ulaştığı nokta, küresel ölçekte etkilerini giderek artırmaktadır. Güncel teknolojik gelişmeler sonucunda ortaya çıkan yeni oluşumlar, toplumların gelişiminde kilit rol oynamaktadır. Kullanıcıların hizmetine sunulan ve yaşamı kolaylaştıran yeniliklerin başında yapay zekâ uygulamaları gelmektedir. Yapay zekâ ve türevleri, bireylerin hem özel hem de iş hayatına farklı düzeylerde katkılar sunmaktadır. Ancak bu katkılardan doğru ve güvenilir biçimde yararlanmak, kullanıcıların bilgi birikimi ve yetkinlik düzeylerine bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Toplumlar, yapay zekâ uygulamalarından yararlanırken öncelikle etik kavramına dikkat etmelidir. Bilgi ve belge paylaşımı sürecinde, yapay zekâ kullanılarak elde edilen çıktılarda etik kuralların ihlali söz konusu olabilmektedir. Bu tür etik ihlaller, birey ve toplum ahlakını olumsuz yönde etkilemektedir. Yapay zekâ kullanımında en sık karşılaşılan etik ihlal başlıkları; adalet ve eşitlik, gizlilik ve mahremiyet, şeffaflık ve sorumluluk, insan özerkliğine müdahale, insan onuru ve haklarının ihlali, güvenlik ve hesap verebilirlik sorunları ile yapay bilinç ve sahte içerik üretimi olarak sıralanabilir. Bu sorunların azaltılması ve etik risklerin önüne geçilebilmesi için küresel düzeyde yeni düzenlemelere ve iyileştirmelere ihtiyaç vardır. Bu doğrultuda hazırlanan çalışmanın amacı, yapay zekâ kullanımında ortaya çıkan etik sorunların incelenmesi ve çözüm önerilerinin geliştirilmesidir. Özellikle eşitlik ve adalet ile gizlilik ve mahremiyet kavramlarının öncelikli etik boyutlar olarak ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Etik sınırlar çerçevesinde geliştirilecek politika ve uygulamaların, yapay zekâ teknolojilerinin topluma sağlayacağı faydayı artıracağı öngörülmektedir.
Anahtar Kelimeler: Etik, Yapay Zekâ, Etik İhlali, Etik Sınırlar

ABSTRACT
With the changing dynamics of the modern world, the impact of technology continues to increase on a global scale. The new formations emerging as a result of recent technological developments play a crucial role in the progress of societies. Among the innovations designed to facilitate daily life, artificial intelligence (AI) applications stand out as one of the most prominent. AI and its derivatives provide various levels of contribution to both the personal and professional lives of individuals. However, the ability to benefit from these contributions accurately and reliably varies depending on users' knowledge, skills, and competencies. When societies make use of AI applications, it is essential to pay particular attention to ethical principles. During the processes of information and data sharing, violations of ethical standards may occur in the outcomes generated through AI systems. Such ethical violations can negatively affect both individual morality and social values.

The most common areas of ethical concern in AI use include justice and equality, privacy and confidentiality, transparency and accountability, interference with human autonomy, violation of human dignity and rights, security and responsibility issues, as well as artificial consciousness and the creation of deceptive content. To reduce these problems and prevent ethical risks, there is a growing need for new regulations and improvements at the global level. Accordingly, this study aims to examine the ethical issues arising from the use of artificial intelligence and to propose potential solutions. It is emphasized that the concepts of equality and justice, along with privacy and confidentiality, should be prioritized as the main ethical dimensions in this context. Developing policies and practices within defined ethical boundaries is expected to enhance the positive contributions of artificial intelligence technologies to societies.
Keywords: Ethics, Artificial Intelligence, Ethical Violation, Ethical Boundaries

GİRİŞ

Değişen ve gelişen teknolojik faaliyetlerle birlikte makinelerin düşünme sistemi temeline dayanan yapay zeka sistemleri dinamik bir dönüşüm çerçevesinde hızla ilerlemektedir. Teknolojinin sınırlarının belirgin olmamasıyla yeni uygulamalar hızla artmaktadır. Günümüzün trend odak noktalarının başında yapay zeka ve uygulamaları gelmektedir. Teknoloji kullanımına erişen tüm bireylerin doğrudan veya dolaylı yoldan yapay zekayı kullandığını söylemek mümkündür. Yapay zekanın kullanımının getirdiği sorunlardan biri de şüphesiz etik sınırlardır. Yapay zeka kullanımındaki etik sınırlar, özellikle savunma, sağlık hizmetleri ve otonom sistemler gibi çeşitli sektörlere entegrasyonundan kaynaklanan bir dizi zorluğu kapsamaktadır. Bu zorluklar, teknolojik ilerleme ile etik hususlar arasında dikkatli bir denge kurulması gerektiğini göstermektedir. Temel etik konular arasında hesap verebilirlik, önyargı, şeffaflık ve yapay zeka sistemlerinin insan değerleriyle uyumu yer almaktadır (Blanchard & Taddeo, 2023).Yapay zeka ve otonom sistemlerin kullanımı, önemli faydalar sağlayan ancak aynı zamanda yeni etik zorluklar da ortaya çıkaran, hızla gelişen teknolojilerdir. Gelişmiş yapay zeka ve otonom sistemlerin geliştirilmesi, benzeri görülmemiş yetenekler sağlayabilir, ancak aynı zamanda doğası ve ölçeği bakımından benzeri görülmemiş riskler de beraberinde getirebilmektedir (Onwuzurike et al., 2024).

Yapay zeka teknolojilerinin son yıllarda gösterdiği hızlı gelişim, yalnızca mühendislik ve bilgisayar bilimlerini değil; sosyal bilimler, sağlık, kamu yönetimi ve endüstriyel süreçler gibi birçok alanı köklü biçimde etkilemektedir. Makine öğrenmesi, büyük veri analitiği ve derin öğrenme gibi tekniklerin olgunlaşmasıyla birlikte yapay zekâ sistemleri, geçmişte yalnızca insan zekâsıyla ilişkilendirilen karmaşık karar alma süreçlerini üstlenebilir hâle gelmiştir (Russell & Norvig, 2021). Bu dönüşüm, önemli fırsatlar yaratmakla birlikte etik, hukuki ve toplumsal riskleri de beraberinde getirmektedir. Özellikle yapay zekanın insan yaşamını doğrudan etkileyen alanlarda kullanılması, etik sınırların belirlenmesi gerekliliğini daha görünür kılmıştır (Floridi & Cowls, 2019).

Etik tartışmaların tarihsel gelişimine bakıldığında, yapay zeka etiğinin statik olmaktan ziyade teknolojiyle birlikte sürekli evrilen bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Yapay zekanın erken dönem tartışmaları, daha çok robot davranışı ve insan kontrolü gibi konulara odaklanmış olup Asimov'un (1950) Üç Robot Yasası bu dönemin sembolik adımlarından biridir. Turing'in (1950) ünlü çalışması da makinelerin düşünebilme kapasitesi üzerine ilk etik değerlendirmeleri içermektedir. 2000'li yıllardan sonra büyük verinin yükselişiyle birlikte veri güvenliği, mahremiyet ve gözetim sorunları literatürün odağı hâline gelmiş, 2015 sonrası dönemde ise algoritmik ayrımcılık, açıklanabilir yapay zekâ ve generatif yapay zekânın getirdiği yeni riskler tartışmaların merkezine yerleşmiştir (Dignum, 2019).

YAPAY ZEKA KULLANIMI

Yapay zekâ kullanımı çeşitli alanlara yayılmış olup, sağlık, girişimcilik, araştırma, iş ve eğitim gibi sektörlerdeki süreçleri ve sonuçları önemli ölçüde iyileştirmektedir. Yapay zekanın görevleri otomatikleştirme, verileri analiz etme ve karar vermeyi iyileştirme yetenekleri, geleneksel uygulamaları dönüştürmekte ve yeni fırsatlar yaratmaktadır (Zimandlová & Tachecí, 2025).

Yapay zeka, girişimcilikte içerik üretimi, analiz, denetim ve performans değerlendirme için kullanılır ve çeşitli süreçlerde sayısız fırsat yaratır. Gelişimi ve eğitimi sürekli olarak ilerlemekte ve çeşitli girişimcilik faaliyetlerini önemli ölçüde etkilemektedir (Kaya & Bekar, 2024). Yapay zeka, tıp, eğitim ve endüstri gibi çeşitli alanlarda insan bilişsel işlevlerini simüle etmek ve geliştirmek için kullanılır. Araştırma sürecinde bir araç ve aynı zamanda bir çalışma konusu olarak hizmet eder ve benzersiz avantajlar ve zorluklar sunar(Vascan, 2024). İşletmelerde yapay zeka kullanımı, süreçleri optimize ederek, iş yükünü azaltarak, hızı artırarak ve hataları en aza indirerek verimliliği artırır. Operasyonel otomasyon, veri analizi, kişiselleştirilmiş hizmet, tedarik zinciri yönetimi, tahmin, karar verme ve pazarlama stratejilerine yardımcı olur (Pivniuk, 2024).

ETİK VE KAPSAMI

Etik, ahlaki davranışları yönlendiren ve bireyler ile gruplar arasındaki etkileşimleri belirleyen ilkeleri kapsayan bir olgudur. Genellikle kültürel normlar ve mesleki standartların etkisi altında olan doğru ve yanlış kavramlarını inceleyen bir perspektife sahiptir. Etik, davranış ve etkileşimleri yönlendiren ahlaki ilkeleri barındırmaktadır. Ruh sağlığı alanında, profesyoneller kişisel ve mesleki davranışlarını düzenlemek için etik kurallarda belirtilen etik standartlara uyarlamaktadır. Etik, doğru ve yanlış davranış kavramlarının düzenlenmesi ve savunulmasını içerir ve tıp, özellikle klinik araştırmalar ve yaşamın sonuna ilişkin kararlar dahil olmak üzere çeşitli alanlarda eylemleri yönlendirir (Russo, 2023). Etik kavramı, ahlaki davranışları düzenleyen, doğru ile yanlışı ayıran kurallar ve standartlar belirlemektedir (Mujtaba, 1997).

Etik, insanlar ve toplum arasındaki ilişkileri yöneten değerler ve ilkeler üzerine sistematik bir düşünme sürecini içerir. Etik olgusu bazı davranışları önerir, diğerlerini yasaklar. İş etiği, fayda veya görev gibi genel ilkeleri iş alanına uygular ve önemini vurgulamaktadır (Durac, 2019). Etik iş anlamında, özellikle iş ve çalışma organizasyonları bağlamında, bireysel ve toplumsal ahlaki deneyimleri anlamaya yönelik sistematik bir girişim, insan davranışına ilişkin kuralları, izlenecek değerleri ve geliştirilecek karakter özelliklerini belirleme çabası olarak tanımlanmaktadır (Legge, 2006).

YAPAY ZEKA KULLANIMINDA KARŞILAŞILAN ETİK SORUNLAR

Yapay zeka kullanımı, yönetim, sağlık ve eğitim gibi çeşitli sektörleri etkileyen birçok etik sorunu beraberinde getirmektedir. Bu sorunlar yapay zekanın karar alma süreçlerine entegrasyonundan kaynaklanmakta ve hesap verebilirlik, şeffaflık ve sosyal eşitlik konusunda endişelere yol açmaktadır (Pashkova & Vesnyanov, 2024). Yapay zeka kullanımında karşılaşılan etik sorunlar arasında insan yabancılaşması, gizlilik sorunları, adaletsizlik ve sorumluluk atfedilmesindeki zorluklar yer almaktadır. Bu ikilemler, teknolojinin beşeri bilimler ile entegrasyonunu, etik normların oluşturulmasını ve yasal düzenlemelerin iyileştirilmesini gerektirmektedir. Yapay zekadaki etik sorunlar arasında algoritmik önyargı, veri gizliliği endişeleri, şeffaflık eksikliği, hesap verebilirlik sorunları ve potansiyel iş kaybı yer almaktadır. Yapay zeka teknolojilerinin karar verme, veri analizi, otomasyon ve insan etkileşimi süreçlerine hızla entegre olması, etik açıdan birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Bu tartışmalar, yalnızca teknik sorunlara değil aynı zamanda sosyal, hukuki ve felsefi meselelere de dayanmaktadır. Literatüre göre yapay zekadaki sorunların başında adalet ve ayrımcılık, şeffaflık, mahremiyet, sorumluluk ve insan özerkliği üzerindeki etkileri gelmektedir.

Şekil 1. Yapay zekadaki etik sorunlar

YAPAY ZEKA KULLANIMINDA ETİK SORUNLARA YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yapay zeka sistemlerinin kullanımıyla ortaya çıkan etik zorluklar çok yönlüdür ve algoritmik önyargı, veri gizliliği, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi konuları kapsar. Bu zorlukların üstesinden gelmek için teknolojik, hukuki ve etik bakış açılarını birleştiren kapsamlı bir yaklaşım gereklidir. Literatürde, bu etik endişeleri azaltmak ve sorumlu yapay zeka kullanımını teşvik etmek için çeşitli çözüm önerileri belirlenmiştir. Bu çözümler arasında açıklanabilir yapay zekanın geliştirilmesi, adalet bilincine sahip algoritmalar, düzenleyici gözetim ve kapsayıcı veri uygulamaları bulunmaktadır (Naripeddy & Thotakura, 2025).

Yapay zekâ teknolojilerinin farklı sektörlerde hızla yaygınlaşması, beraberinde önemli etik sorunları gündeme getirmekte ve bu sorunların çözümüne yönelik bütüncül yaklaşımların geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Literatürde yapay zekâ etiği üzerine yapılan çalışmalar, çözümün yalnızca teknik düzenlemelere indirgenemeyeceğini; hukuki, yönetimsel, kurumsal ve toplumsal bileşenlerin birlikte ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede çözüm önerileri, teknik tasarım süreçlerinden uluslararası düzenlemelere, kurumsal etik mekanizmalardan toplum bazlı farkındalık çalışmalarına kadar geniş bir perspektifte şekillenmektedir.

Etik sorunların azaltılmasında öncelikli adım, yapay zekâ sistemlerinin teknik düzeyde daha güvenli, açıklanabilir ve adil biçimde tasarlanmasıdır. Bunun için eğitim verilerinde bulunan önyargıların azaltılmasına yönelik veri temizleme, veri çeşitliliğini artırma ve adil sınıflandırma tekniklerinin uygulanması kritik önem taşır. Bir diğer önemli çözüm önerisi, veri mahremiyeti ve güvenliğinin güçlendirilmesidir. Ayrıca yapay zekâ sistemlerinde önyargıların azaltılması için etik tasarım süreçleri geliştirilmelidir. Russell ve Norvig (2021), önyargılı veri kümelerinin hatalı sonuçlara yol açabileceğini ve bu nedenle model eğitim süreçlerinde çeşitli kontrol mekanizmalarının uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır. Çeşitli ve temsil edici veri setlerinin kullanılması, etik açıdan daha adil yapay zeka sistemleri geliştirilmesini sağlayacaktır. Bunun yanı sıra yapay zeka kullanımında hesap verebilirlik mekanizmalarının oluşturulması gerekmektedir.

Floridi ve Cowls (2019), etik ihlallerin önlenmesi için kurumların yapay zeka uygulamalarını düzenli olarak izlemeleri, raporlamaları ve sorumluluk zincirlerini açıkça belirlemeleri gerektiğini ifade etmektedir. Bu mekanizmalar, hem hukuki uyumu hem de etik güvenliği güçlendirmektedir.

KAYNAKLAR

Asimov, I. (1950). I, Robot. Gnome Press.

Blanchard, A., & Taddeo, M. (2023). The Ethics of Artificial Intelligence for Intelligence Analysis: a Review of the Key Challenges with Recommendations. Digital Society, 2(1). https://doi.org/10.1007/s44206-023-00036-4

Dignum, V. (2019). Responsible Artificial Intelligence: How to Develop and Use AI in a Responsible Way. Springer.

Durac, L. (2019). The Importance of Business Ethics. 23(23), 75–82. https://doi.org/10.18662/UPASW/29

European Commission. (2021). Artificial Intelligence Act Proposal.

Floridi, L., & Cowls, J. (2019). A unified framework of five principles for AI in society. Harvard Data Science Review, 1(1).

Jobin, A., Ienca, M., & Vayena, E. (2019). The global landscape of AI ethics guidelines. Nature Machine Intelligence, 1(9), 389–399.

Kaya, A. Ü., & Bekar, F. (2024). The Use of Artificial Intelligence in Entrepreneurship. Advances in Business Strategy and Competitive Advantage Book Series, 33–56. https://doi.org/10.4018/979-8-3693-7658-4.ch002

Legge, K. (2006). Ethics and Work (pp. 299–324). Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oso/9780199285976.003.0011

Mujtaba, B. G. (1997). Corporate Ethics Training Programs. Developments in Business Simulation and Experiential Learning, 24(1), 130–131. https://journals.tdl.org/absel/index.php/absel/article/download/1104/1073

Onwuzurike, M. A., Chikodi, A. R., & Odhiambo, B. (2024). The Ethics of Artificial Intelligence and Autonomous Systems: Review. International Journal of Innovative Science and Research Technology, 761–772. https://doi.org/10.38124/ijisrt24aug591

Pashkova, N. V., & Vesnyanov, M. V. (2024). Ethical issues in using artificial intelligence technologies. Alma Mater. Vestnik Vysshey Shkoly. https://doi.org/10.20339/am.01-24.107

Pivniuk, A. (2024). Using artificial intelligence in modern business activities. Včenì Zapiski Tavrìjs′kogo Nacìonal′nogo Unìversitetu Ìmenì V.Ì. Vernads′kogo, 74(5). https://doi.org/10.32782/2523-4803/74-4-12

Prajapati, S. B. (2025). Existing challenges in ethical AI. World Journal Of Advanced Research and Reviews, 25(1), 2130–2137. https://doi.org/10.30574/wjarr.2025.25.1.0267

Russell, S., & Norvig, P. (2021). Artificial Intelligence: A Modern Approach (4th ed.). Pearson.

Russo, R. G. (2023). Medical Ethics in the World (pp. 251–276). https://doi.org/10.1007/978-3-031-42444-1_13

Turing, A. (1950). Computing machinery and intelligence. Mind, 59(236), 433–460.

UNESCO. (2021). Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence.

Vascan, T. (2024). The use of artificial intelligence in the research process. Acta et Commentationes: Științe Ale Educației, 35(1), 68–77. https://doi.org/10.36120/2587-3636.v35i1.68-77

Zimandlová, D., & Tachecí, I. (2025). Use of artificial intelligence in colonoscopy. Gastroenterologie a Hepatologie, 79(3), 177–184. https://doi.org/10.48095/ccgh2025177

DİJİTAL ETİK: TANIM, İLKE VE MARKA ÖRNEĞİ

DIGITAL ETHICS: DEFINITION, PRINCIPLES AND BRAND EXAMPLE

Dr. Öğr. Üyesi Serdar GÜRÇAY
İstanbul Kültür Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
ORCID ID: 0000-0003-1412-7910

ÖZET
Dijital dönüşümün hız kazandığı günümüzde, bireylerin bilgiye erişim, üretim ve paylaşım biçimleri büyük bir değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Bu değişim yeni fırsatlar getirdiği kadar beraberinde ciddi etik sorunları da getirmiştir. Etik kavramı, en genel tanımıyla, insanların doğru ile yanlışı, iyi ile kötüyü ayırt etmesini ve buna göre davranmasını inceleyen bir ahlak felsefesi dalıdır. Dijital etik ise; bireylerin ve kurumların dijital ortamlarda sergilediği davranışların ahlakî çerçevede değerlendirilmesini sağlayan ilke ve değerler bütünüdür. Dijital etiğin temelinde gizlilik, şeffaflık, güvenilirlik, sorumluluk ve erişim eşitliği yer alır. Bu ilkeler, dijital dünyada karşılaşılan yanlış bilgilendirme, nefret söylemi, siber zorbalık ve mahremiyet ihlali gibi etik dışı durumlara karşı toplumu korumayı amaçlar. Bu bağlamda dijital içerik üreticileri, yalnızca bireysel çıkarları doğrultusunda değil; toplumsal yararı gözeterek hareket etmelidirler. Ürettikleri içeriklerde doğruluk, tarafsızlık ve saygı temel ilkeleri olmalıdır. Toplumsal çeşitliliğe duyarlı, ayrımcılıktan uzak, kapsayıcı bir dil benimsemek dijital etik açısından büyük önem taşır. Aksi halde güven kaybı, toplumsal kutuplaşma, bilgi kirliliği ve yasal yaptırımlar kaçınılmaz olur. Dijital ortamlarda etik duruş, hem bireylerin itibarını hem de toplumsal bütünlüğü güçlendirir. Diğer yandan sosyal sorumluluk, dijital içerik üretiminin vazgeçilmez bir boyutudur. Kurumlar ve bireyler, paylaşımlarında yalnızca bilgi aktarmakla kalmamalı; topluma değer katan, farkındalık oluşturan içerikler üretmelidir. Çalışmanın amacı, dijital ortamlarda etik duruşun ve sosyal sorumluluğun güçlendirilmesi ile toplumda güven, saygı ve bütünlüğün korunmasına katkı sağlamak ve bu konuya dikkat çekmektir. Bu çalışmada betimsel yöntem kullanılmış, dijital etik kavramı ve ilkeleri üzerine literatür taraması yapılarak kuramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Ardından, dijital etik ilkelerinin pratikte nasıl uygulandığını göstermek amacıyla Migros örneği incelenmiştir. Migros'un "İyi Gelecek Planı" ve "Plastik Kullanımını Azaltma" kampanyaları, çevresel sürdürülebilirlik ve doğru bilgilendirme ilkelerini benimseyerek etik iletişimde örnek oluşturmuştur. Sonuç olarak, dijital etik ve sosyal sorumluluk ilkeleri, güvenli, adil ve bilinçli bir dijital toplumun inşası için vazgeçilmez öneme sahiptir.
Anahtar Kelimeler: Dijital etik, sosyal sorumluluk, dijital içerik üretimi, medya etiği, sürdürülebilirlik, toplumsal farkındalık.

ABSTRACT
In today's world, where digital transformation is accelerating, the ways in which individuals access, produce, and share information have undergone significant change and transformation. While this change has brought new opportunities, it has also brought with it serious ethical issues. The concept of ethics, in its most general definition, is a branch of moral philosophy that examines people's ability to distinguish right from wrong, good from bad, and to act accordingly. Digital ethics, on the other hand, is a set of principles and values that enables the moral evaluation of the behavior exhibited by individuals and institutions in digital environments. The foundation of digital ethics lies in privacy, transparency, reliability, accountability, and equal access. These principles aim to protect society from unethical situations encountered in the digital world, such as misinformation, hate speech, cyberbullying, and privacy violations.

In this context, digital content creators should act not only in their own interests but also with the public good in mind. Accuracy, impartiality, and respect should be the fundamental principles of the content they produce. Adopting a language that is sensitive to social diversity, free from discrimination, and inclusive is of great importance in terms of digital ethics. Otherwise, loss of trust, social polarization, information pollution, and legal sanctions are inevitable. Ethical conduct in digital environments strengthens both individual reputation and social cohesion. On the other hand, social responsibility is an indispensable aspect of digital content production. Institutions and individuals should not only share information; they should produce content that adds value to society and raises awareness. The aim of this study is to contribute to the preservation of trust, respect, and integrity in society by strengthening ethical stance and social responsibility in digital environments, and to draw attention to this issue. In this study, a descriptive method was used, and a theoretical framework was established by conducting a literature review on the concept and principles of digital ethics. Subsequently, the Migros case study was examined to demonstrate how digital ethics principles are applied in practice. Migros's “Good Future Plan” and “Reducing Plastic Use” campaigns have set an example in ethical communication by embracing the principles of environmental sustainability and accurate information. As a result, digital ethics and social responsibility principles are of paramount importance for building a safe, fair, and conscious digital society.
Keywords: Digital ethics, social responsibility, digital content production, media ethics, sustainability, social awareness.

HALKLA İLİŞKİLER MESLEĞİNDE ETİK KAVRAMI

CONCEPT OF ETHICS IN THE PROFESSION OF PUBLIC RELATIONS

Öğr. Gör. Dr. Hacer Hande ERGİN ÇAĞATAY
Bitlis Eren Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu
ORCID ID: 0000-00002-3774-2572

ÖZET
Halkla ilişkiler; bir kurum ve hedef kitlesi arasındaki ilişkinin çift yönlü bir şekilde, kamu yararını ve etik unsurlarını temele koyarak dürüstlük, güvenirlik, karşılıklı yarar sağlama çerçevesinde yönetilmesi olarak tanımlanır. Etik kavramı ise; toplum tarafından benimsenip bireyler arası ilişkileri düzenleyen davranış, ilke ve uygulamaların toplamı şeklinde tanımlanabilir. Etik bireylerin diğerlerine karşı iyi davranarak iyiliği yayma amacı taşıyan manevi değerler ve kurallar olarak da tanımlanabilir. Etik göreceli bir kavram olup tanımı farklı toplum ve mesleklerde farklılık gösterebilir.
Günümüzün profesyonel yaklaşımında her meslekte temel etik ilkeleri oluşturulmuştur. Halkla ilişkiler yüzyılı aşkın bir süredir dünya genelinde profesyonel olarak icra edilmeye çalışılan bir meslek dalıdır. Ancak halkla ilişkiler mesleğinde etik anlayışı konusunda çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Oysa halkla ilişkiler kavramının tanımında etik temel ilkelerden birisi olup halkla ilişkiler uygulamalarının tamamen kamu yararı ve etik çerçevesinde planlanması hedeflenmiştir. Halkla ilişkiler mesleğine olumlu bir bakış açısının geliştirilmesi, mesleğin imaj ve itibarının artırılması için halkla ilişkiler alanında etik konusunda, yasal ve yönetimsel çeşitli düzenleme ve yaptırımların olması bir gerekliliktir. Bu yaklaşımın değeri gün geçtikçe daha fazla önem kazanmaktadır. Karma yöntemle gerçekleştirilen bu çalışmada (derleme ve araştırma) halkla ilişkiler ve etik kavramları açıklanarak, halkla ilişkiler profesyonellerinin etik kavramına bakış açısının ve halkla ilişkiler uygulamalarında yaşanabilecek çeşitli etik problemlerinin neler olduğu araştırılmıştır. Konu meslek etiği çerçevesinde halkla ilişkilerde etik uygulamalarını inceleyen çalışmalara ilişkin literatür taraması yapılarak ele alınmış, konuya ilişkin çeşitli öneriler oluşturulmuştur.
Anahtar kelimeler: halkla ilişkiler, etik, meslek etiği

ABSTRACT
Public relations is defined as the two-way management of the relationship between an organization and its target audience, grounded in the public interest and ethical principles, with a focus on honesty, reliability, and mutual benefit. The concept of ethics can be defined as the totality of behaviors, principles, and practices adopted by society that regulate interpersonal relationships. Ethics can also be defined as moral values and rules that aim to promote goodness by treating others well. Ethics is a relative concept, and its definition can vary across different societies and professions.
In today's professional approach, fundamental ethical principles have been established in every profession. Public relations has been a profession that has been pursued professionally worldwide for over a century. However, there are various debates regarding the understanding of ethics in the public relations profession. However, ethics is a fundamental principle in the definition of public relations, and the goal is to plan public relations practices entirely within the framework of public interest and ethics. To foster a positive perspective on the public relations profession and enhance its image and reputation, various legal and administrative regulations and sanctions regarding ethics in the field of public relations are essential. The value of this approach is gaining increasing importance.

This mixed-method study (compilation and research) explains the concepts of public relations and ethics, explores public relations professionals' perspectives on ethics, and explores various ethical problems that may arise in public relations practices. The topic was addressed through a literature review of studies examining ethical practices in public relations within the framework of professional ethics, and various recommendations were developed on the subject.
Keywords: public relations, ethics, professional ethics

GİRİŞ

Son yıllarda ülkemizde ve dünyada gündemde temiz toplum hayali sürekli gündemdedir. Toplumda ortaya çıkan kirlenmiş toplumsal olaylar; iş dünyası, politika ve bürokrasi alanlarında faaliyet gösterenleri rahatsız etmekte ve konuya ilişkin çeşitli çözüm yolları aranmaktadır. Bu kirlenmenin temelinde Özgen'in ifade ettiği gibi, "temiz topluma olan talebin en şiddetli ve en samimi olduğu kesimlerde bile gerekli öz değerlendirmenin yapılmaması" yer almaktadır. Bu konuda gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi için iş insanlarının ve kurum yöneticilerinin iş ve çalışma yaşamında meslek etiği kavramı üzerinde daha fazla durması gerekmektedir (Özgen, 2019: 57).

Etik kelimesi Yunanca "karakter" anlamına gelen "ethos" kelimesinden türetilmiştir. Etik kelimesi toplumda yaygın olarak algılanan ahlak kurallarından daha özel ve felsefi bir anlam taşımaktadır. Etik bireylerin bir durum hakkında sahip olduğu doğru veya yanlış, haklı veya haksız olma durumunu ortaya koyan bir değer sistemidir. Birey davranışı karşısında sadece kendi vicdanına karşı sorumlu olmayıp aynı zamanda içinde bulunduğu topluluk, meslek ya da kurumu temsilen değerlendirilir (Okay ve Okay, 2013: 538; Gülsünler vd. 2017: 114). Etik kavramı bireyin yaptığı görev ile ilgili olup insanın kendisine ve diğer bireylere karşı görevlerini içerir. İnsan yaşamının doğal yapısı gereği hem bireysel hem de toplumsal alanda yapılan davranışlara tepki verirken iyi veya kötü davranışlarda bulunmak, bireysel ve toplumsal ahlak iyiliği veya sentezi, etik kavramının özünü oluşturur. Daha dar kapsamda etik, bir meslek grubunun ahlaki bakımdan doğru olarak nitelenen mesleki davranış standartları biçiminde ifade edilir (Okay ve Okay, 2013: 538-539).

Meslek etiği, bir mesleği icra eden bireylerin yapması ya da yapmaması gereken unsurları ifade eder. Bir başka deyişle meslek gruplarının genel ahlaki değerlere göre mesleğinde mümkün olan en iyiyi hedeflemesi ve bu konuda çaba göstermesi olarak nitelenebilir (Gülsünler vd. 2017: 113). Mesleki etik, mesleklerde uyulması gereken davranış kurallarını içerir. Mesleki etik kavramı evrensel bir nitelik taşımakla birlikte mesleğin icra edildiği toplumun ahlak anlayışından ve yerel koşullardan etkilenen bir kavramdır. Bu konuda kuruluşların mesleki etik kurallarına dikkat ederek doğru bir şekilde uygulaması ve bunun denetimini yapması mesleki etik kavramının gelişimine olumlu bir katkı sağlar (Güllüoğlu, 2006: 149; Yeşilyurt, 2021: 121). Halkla ilişkilerde etik önemli bir temel taşı görevi görür. Bu bağlamda halkla ilişkiler uygulayıcılarının kamuoyuna karşı şeffaf, hesap verebilir ve güvenilir bir imaj oluşturabilmek için etik ilkelerine uyması önemli ve gerekli bir yaklaşımdır ((www. bashirmraish.com/2024/12/ethics-in-public-relations-standards-and-challenges). Çünkü Halkla ilişkilerde etik kavramı, kanun ve yönergelere uymanın ötesinde, gerçekleştirilen tüm iletişim faaliyetlerinde dürüst, şeffaf, adaletli ve saygılı olmayı gerektirir. Halkla ilişkiler alanı gelişim gösterdikçe bu gereklilik daha da önemli hale gelmekle birlikte özellikle dijital platformlarda gerçekleştirilen faaliyetlere ilişkin olarak çeşitli yeni etik problemleri ortaya çıkmakta, etik ilkelere bağlı çalışmak halkla ilişkiler uygulayıcıları için giderek zorlaşmaktadır (www.joriwhitepr.co.uk/articles/ethics-in-public-relations).

HALKLA İLİŞKİLER VE ETİK- HALKLA İLİŞKİLER MESLEĞİNDE ETİK KAVRAMI

Halkla ilişkiler, bir kurum ile hedef kitlesi arasında gerçekleştirilen iletişimin yönetimi şeklinde tanımlanmaktadır (Grunig, 2005: 15).

Halkla ilişkilerin bir meslek olarak kabullenilmesinde karşılaşılan önemli sorunlardan birisi etik problemidir. Halkla ilişkiler gibi doğrudan insan ilişkilerine dayanan mesleklerde etik kuralları daha fazla öne çıkmaktadır. Halkla ilişkiler meslek olarak kurum ile hedef kitlesi arasında iletişim etkinliğini gerçekleştiren, köprü görevi gören ve toplumdaki temel dinamikleri etkileyen bir nitelik taşır. Bu sebeple mesleğin gelişiminde ve günümüzde etik, ele alınması gereken önemli bir konudur. Halkla ilişkiler mesleğinde saygınlık ve itibarın sağlanması için mesleki etik kurallarının belirlenerek doğru bir şekilde uygulanması ve devamlılığının sağlanması bir gereklilik olarak karşımıza çıkar (Güllüoğlu, 2006: 149; Yeşilyurt, 2021: 121).

Temeli güvene dayanan halkla ilişkiler mesleğinde halkla ilişkiler uygulayıcılarının kurum içinde etik kurallara en çok dikkat eden bireyler olması beklenir. Eğer halkla ilişkiler uygulayıcıları etik ihlali yaparsa hem kendilerine hem de meslektaşlarına zarar verir. Bir başka deyişle mesleki anlamda etik ihlali gerçekleştiren bireyin yanı sıra o mesleği icra eden diğer bireyleri de kapsar (Okay ve Okay, 2013: 542-543).

Halkla ilişkiler, gün geçtikçe karmaşık bir durum alan küresel ve bölgesel düzeyde problemlerle karşılaşmaktadır. Bu problemler karşısında halkla ilişkiler uygulamaları karar alma boyutuyla stratejik bir role sahiptir. IPRA Halkla ilişkiler disiplininin gelişmesi ve yönetimle ilişkisinin artması için, mesleki yetkinliği ve kişisel tutarlılığı temel alarak bu alanda uygun kişilerin görev alması konusunda çaba gösterir (IPRA Altın Kitap 8, 1998: 7).

Zaman zaman halkla ilişkiler mesleğinin itibar kaybı yaşadığı, hatta bu yüzden halkla ilişkiler kavramı yerine kurumsal iletişim gibi yeni isimlerin arandığı tartışılmaktadır. ERA araştırma ve danışmanlık şirketi tarafından yapılan bir araştırmaya göre 17 farklı meslek dalı arasında halkla ilişkiler itibar bakımından14. sırada yer almaktadır (Görpe, 2020: 51). Bu konu farklı yorumlara açıktır. Kimi araştırmacılara göre halkla ilişkiler konusunda etik ve dürüstlük kavramlarına ilişkin çeşitli tereddütler olmasına rağmen yapılan araştırmalarda halkla ilişkiler uygulayıcılarının bu konuda düşünülenden daha iyi bir durumda olduğu görülmüştür (Okay ve Okay, 2013: 543). Görpe'ye (2020) göre ise halkla ilişkiler de etik konusu halkla ilişkilerinin diğer konuları kadar üzerinde durulan bir kavram değildir.

Halkla ilişkiler mesleki anlamda etik ikilemlerin oldukça yoğun yaşandığı bir alandır. Halkla ilişkiler alanında etik kavramının gerekliliğine vurgu yapan ve bunu "İlkeler Deklarasyonu" şeklinde yayınlayan ilk kişi Ivy Lee'dir. 1906 yılında yayınlanan deklarasyonda kurumlar tarafından yapılan faaliyetlere ilişkin olarak kamuoyunun doğru bilgilendirilmesinin önemi vurgulanmıştır (Özgen, 2019: 57). Uluslararası Halkla İlişkiler Derneği'ne (IPRA) göre iletişimin işlevinin önemi, olabildiğince yüksek etik standartlara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Bu bağlamda IPRA 1965 yılında kabul ettiği ve "IPRA Etik İlkeleri" adını verdiği mesleki davranış ilkelerini üyelerine rehberlik etmek için kaleme almıştır (IPRA Altın Kitap 8, 1998: 7). Bu konuda Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetimi Küresel Birliği dünya genelinde geçerli olmasını hedeflediği bir etik kodun oluşturulması için çaba göstermiş ve 2003 yılında düzenlenen bir konferansta küresel etik kod başlığı altında etik ilkelerini yayınlamıştır. Bu ilkeler 2018 yılında revize edilerek halkla ilişkiler uygulayıcıları ve meslek örgütleri için bir ölçüt olarak hazırlanmıştır. Bu ilkeler "profesyonel uygulama ilkeleri" ve "kişisel sorumluluk" başlıkları altında halkla ilişkiler derneklerinin ve üyelerinin sorumluluklarını açıklamaktadır. Profesyonel uygulama ilkeleri, savunuculuk, açıklık, dürüstlük, bütünlük, uzmanlık ve sadakat olarak belirtilmiştir. Halkla ilişkilerde etik konusunda Amerika Halkla İlişkiler Derneği (PRSA) başta olmak üzere dünya genelinde birçok ülkenin halkla ilişkiler derneğinin çeşitli çalışmaları bulunmaktadır. Türkiye Halkla İlişkiler Derneği (TÜHİD) de bu çalışmalar içinde yer almaktadır (Görpe, 2020:53, 56).

Etik ilkeleri gerek bilinç kazandırarak bireylerin meslektaş kınamasından çekinmeleri yoluyla etik dışı davranış olasılığını azaltabilir. Ancak etik ilkeleri etik anlayışı olmayan bireyleri etik anlayışı olan bireyler haline dönüştüremez. Etik ilkeleri etik ikilemlerini çözme, etik sahibi halkla ilişkiler profesyonelleri yaratma gibi bir etkiye sahip değildir. Böyle bir etkinin olabilmesi için bireylerin kendi etik anlayışlarının ve ilkelerinin bulunması önemlidir. Kuramsal çerçevede bir halkla ilişkiler uygulayıcısının kendisine önerilen para veya benzeri ödüller ne olursa olsun sahip olduğu etik anlayışı onun yanlış davranışlara yönelmesini engellemektedir (IPRA Altın Kitap 8, 1998: 11,15).

Halkla ilişkiler mesleğinde etik kavramının önemli olmasında dört önemli etken söz konusudur.

1. Halkla ilişkiler uygulayıcıları etik dışı davranışlarının halkla ilişkiler mesleğinin itibarını zedelediğinin bilincindedir.
2. Halkla ilişkiler bir kuruluşun etik ifadelerinin kaynağı, etik ve sosyal politikalarının deposu şeklinde değerlendirilebilir.
3. Halkla ilişkiler uygulayıcıları mesleğin ortaya çıkışından beri kendileri için de etik ilkeleri oluşturmak için çaba harcamışlardır.
4. Halkla ilişkiler uygulayıcıları hizmet verdikleri hedef kitlelerinin etiksel ombudsmanı olarak çalıştıkları kurum yararına faaliyet gerçekleştirirler (Okay ve Okay, 2013: 542).

Halkla İlişkilerde Etik Standartlar

Halkla ilişkiler mesleğinde etik çerçeveyi çizmek gerekirse, diğer tüm mesleklerde olduğu gibi dürüstlük, şeffaflık, hesap verebilirlik temel ilkeleri oluşturur. Halkla ilişkiler uygulayıcılarının kurumsal iletişim faaliyetlerini gerçekleştirirken abartı ve dezenformasyondan uzak durarak hedef kitleyle çift yönlü, simetrik ve içten bir iletişim kurmaları bu konuda büyük önem taşır. Amerika Halkla İlişkiler Derneği (PRSA), dernek üyelerinin çalıştıkları kurumlara ilişkin kamuoyunu ilgilendiren bilgilerin dürüstlük ve doğruluk çerçevesinde açıklanması, bu süreçte çıkar çatışmalarından kaçınarak mahremiyetin korunması gibi etik konularda belirli standartlara uymasını zorunlu tutar. Bu standartlar çerçevesinde mesleki çalışmalar gerçekleştirilirken elde edilen bilgilerin kötüye kullanılması, gerçekleştirilen halkla ilişkiler kampanyalarında toplumu yanıltan ya da aldatan yöntemlerin kullanılması yasaklanır. Bu ilkelerin amacı gerçekleştirilen halkla ilişkiler faaliyetlerinin güvenilirliğini artırarak hedef kitle üzerinde olumlu etki yaratmasını böylece güven üzerine kurulu bir iletişim ve etkileşim yoluyla içinde yer alınan topluma artı değer katılmasını sağlamaktır (www. bashirmraish.com/2024/12/ethics-in-public-relations-standards-and-challenges).

Halkla ilişkilerde etik ilkeleri, halkla ilişkiler uygulayıcılarının davranışlarına rehberlik etmeyi ve meslek içindeki etik standartlarını korumayı amaçlar. Roma Bildirgesi, Atina Şartı ve Helsinki Bildirgesi gibi belgeler, halkla ilişkiler profesyonelleri için sosyal sorumluluk, sadakat ve etik karar alma süreçlerine vurgu yapan etik ilkeleri içerir (Özgür, 2024: 13).

Halkla İlişkilerde Etik Zorluklar

Halkla ilişkiler alanında kurulan ulusal ve uluslararası düzeydeki dernekler aracılığıyla çeşitli etik standartlarının ve ilkelerinin oluşturulması amaçlanmıştır. Ancak yapılan bütün düzenlemelere rağmen halkla ilişkiler olanında oluşturulan etik ilkelerin uygulanmasında birtakım problemler yaşanmaktadır. Özellikle dijitalleşmenin arttığı günümüzde sosyal medya yoluyla her tür bilginin hızla yayılması bu problemlerin artmasına yol açmaktadır. Medyada yer alan yanlış bilgilerin, gerçek dışı haberlerin yaygınlaşması kurumların ve halkla ilişkiler uygulayıcılarının güvenirliğini zedelemekte, mesleğin etik ilkeleri çerçevesinde gerçekleştirilmesini zorlaştırmaktadır. Bu zorluklar genel olarak şeffaflık, hesap verebilirlik ve güvenilirlik konularını içermektedir (Özgür, 2024; www.bashirmraish.com/2024/12/ethics-in-public-relations-standards-and-challenges).

Halkla İlişkilerde Etik Konulu Akademik Çalışmalar

Demirel ve Coşar (2022) Türkiye'de halkla ilişkiler ve etik konusunda 1990-2021 yılları arasında gerçekleştirilen akademik çalışmaların sayısını ve içeriğini değerlendirdikleri çalışmalarında aşağıda yer alan tablolar çerçevesinde çeşitli çalışmalara ulaşmışlardır. Buna göre:

- Google Akademik Taramaları (1990-2021): 19 çalışma
- DergiPark Taramaları (1990-2021): Altı çalışma
- Ulusal Tez Merkezi Taramaları (1990-2021): 10 çalışma

Bunun yanında araştırmacı tarafından konuya ilişkin olarak 2022 ve 2025 arasında tablo 4'te yer alan dört çalışma tespit edilmiştir. Toplamda konuya ilişkin 39 çalışma bulunmaktadır. Bu, 35 yıllık bir zaman dilimi için oldukça az bir sayıdır.

Tablo 1. Google Akademik Taramaları (1990-2021)

Yıl	Makale İsimleri	Yazar	Konu
2000	Kamusal İletişim Biçimi Olarak Halkla İlişkiler ve Etik	Zülfikar Damlapınar	Halkla İlişkilerde etik yaklaşımın önemi araştırılmıştır.
2003	Halkla İlişkilerde Sosyal Sorumluluğun ve Etiğin Uygulanabilirliği	Hilal Özdemir, Emel Güler Özdemir, Emel Akyol	Sosyal sorumluluk bağlamında halkla ilişkilerin etik değerlerinin incelenmesi: Müşteriler ile ilişkiler, medya ile ilişkiler, doğruluk ve dürüstlük ilkelerinin belirlenmesi
2005	Halkla İlişkileri Sorgulamak	Aylin Pira, Füsun Kocabaş	Halkla ilişkiler alanındaki etik problemler ve çözüm önerileri araştırılmıştır.
2006	Halkla İlişkiler Mesleğinde Etik Anlayışı	Özlem Güllüoğlu	Halkla ilişkilerde etik yaklaşımın öğeleri, sosyal sorumluluk, kalite bilinci, doğruluk ve güven, yönetim anlayışı. Etik dışı durumlar: Kamu yararını göz ardı etmek, çıkar sağlamak, propaganda, halkla İlişkiler etiğini belirleme çabaları üzerine araştırma yapılmıştır.
2006	Halkla İlişkiler Etiğinde Öne Çıkan Modellerin Etik Sistemler Açısından Değerlendirilmesi	İdil Sayımer	Halkla ilişkiler modelleri, etik kavramları ve halkla ilişkilerin etik boyuttan incelenmesi yapılmıştır.
2006	Halka İlişkiler Alanında Etik Sorunlar	Zafer Özden, Mine Saran	Halkla ilişkiler alanındaki etik düzenlemelerin yararları ve alana yönelik eleştiriler
2007	Türkiye'de Ulusal Basın ile ilişkiler Kapsamında Halkla İlişkiler ve Reklamcıların Etik Sorunları	Ebru Özgen, Emel Karayel Bilbil	Reklam, halkla ilişkiler ve basın etiği üzerine değerlendirmeyi amaçlamıştır
2007	Halkla ilişkilerde etik bağlamında Doğan ve Uzan Medya Grupları arasındaki çatışma üzerine bir inceleme	Tolga Şentürk	İçerik analizi kapsamında etik çatışmaların incelemesi yapılmıştır.

Yıl	Makale İsimleri	Yazar	Konu
2012	Bir Meslek Olarak Halkla İlişkiler ve Etik: Halkla İlişkiler Şirketlerinin Web Sitelerine Yönelik Bir Çalışma	Nesrin Canpolat	Halkla ilişkiler şirketlerinin mesleki sorumluluklarına yer verip vermemeleri, ulusal ve uluslararası mesleki örgütlere web sitelerinde yer verip vermediklerine dair bir değerlendirme çalışması yapılmıştır.
2012	Halkla İlişkilerde Etik Değerler ve Sosyal Sorumluluk Değer Yargılarının Uygulanabilirliği	Abdulsamet Yaman	Sosyal sorumluluğun etik bağlamda eleştirisi yapılmıştır.
2015	Halkla İlişkiler Etiği	Naci İspir, Yusuf Yurdagül	Halkla ilişkiler alanında etiğin önemi
2016	Halkla İlişkiler Etiği ve Medya	Özgür Selvi, Servet Altan	Medya açısından halkla ilişkilerin etik bakış açısı
2016	Halkla İlişkiler Mesleğinde Etik Olmak Ya da Olmamak	Hasan Çiftçi	Halkla ilişkiler mesleğinde etik konusu araştırılmıştır.
2017	Halkla İlişkiler Etiği Kapsamında Halkla İlişkiler Bölümü Öğrencilerinin Meslek Etik Kurallarına Bakış Açısı	Makbule Evrim Gülsünler, Hatice Mine Yayla, Şeyma Tosunlu	Öğrencilerin etik konusundaki bilgilerinin ölçümlendiği bir araştırma çalışmasıdır.
2018	Medya ve Halkla İlişkiler Bağlamında Meslek Etiği	Ali Korkmaz, Zeynep Batur Çakal	Medya ve halkla ilişkilerin etik açıdan değerlendirilmesi yapılmıştır.
2018	Halkla İlişkiler Uzmanı ve Spin Doktoru Arasındaki Temel Fark: Etik	Fuat Ustakara	Halkla ilişkiler ve Spin doktor kavramları üzerine değerlendirme yapılmıştır.
2019	Yeni Medyada Halkla İlişkiler Etiği Mümkün müdür?	Ebru Özgen	Yeni medya üzerinden halkla ilişkiler ve etik sorunsalı araştırılmıştır.
2019	Mesleki Etik İlkeleri Açısından Halkla İlişkiler Mesleğine Yaklaşım	Saim Altay, Senem Altay	Halkla ilişkiler mesleğinin etik değerlendirmesi yapılmıştır.
2020	Halkla İlişkiler ve Etik: 2000 Yılı Sonrası Filmlerde Halkla İlişkiler Mesleği Temsilinin Etik Kodlar Bağlamında İncelenmesi	Gül Coşkun Değirmen, Özgür Yalçın	Halkla İlişkiler mesleğinin temsil edildiği filmlerde mesleğin etik çerçevede nasıl temsil edildiği çalışılmıştır.

Kaynak: Demirel ve Coşar, 2022

Tablo 2. DergiPark Taramaları (1990-2021)

Yıl	Makale İsimleri	Yazar	Konu
2002	Halkla İlişkilerin Etik Yönü	Yrd. Doç. Dr. Aydemir Okay	Halkla ilişkiler ve etiğin kavramsal olarak irdelenmesi yapılmıştır.
2007	Türkiye'de Ulusal Basın ile İlişkiler Kapsamında Halkla İlişkiler ve Reklamcıların Etik Sorunları	Dr. Öğr. Üyesi Ebru Özgen, Dr. Öğr. Üyesi Emel Karayel Bilbil	Reklam, halkla ilişkiler ve basın etiği üzerine değerlendirmeyapılmıştır.
2012	Halkla İlişkilerde Etik Değerler ve Sosyal Sorumluluk Değer Yargılarının Uygulanabilirliği	Arş. Gör. Abdulsamet Yaman	Sosyal Sorumluluğun etik bağlamda eleştirisi
2012	Bir Meslek Olarak Halkla İlişkiler ve Etik: Halkla İlişkiler Şirketlerinin Web Sitelerine Yönelik Bir Çalışma	Doktora Öğrencisi Nesrin Canpolat	Halkla ilişkiler şirketlerinin mesleki sorumluluklarına yer verip vermemeleri, ulusal ve uluslararası mesleki örgütlere web sitelerinde yer verip vermediklerine dair bir değerlendirme yapılmıştır.
2019	Yeni Medyada Halkla İlişkiler Etiği Mümkün müdür?	Prof. Dr. Ebru Özgen	Yeni medya üzerinden halkla ilişkiler ve etik sorunsalı araştırılmıştır.
2019	Halka İlişkiler Uzmanı ile Spin Doktoru Arasındaki Temel Fark: Etik	Doç. Dr. Fuat Ustakara	Halkla ilişkiler mesleği ile spin doktoru arasındaki farkları etik merkezli değerlendirme yapılmıştır.

Kaynak: Demirel ve Coşar, 2022

Tablo 3. Ulusal Tez Merkezi Taramaları (1990-2021)

Yıl	Tez İsimleri	Yazar	Konu
1996	Halkla ilişkilerde etik performans	Hasan Metin	(Yüksek Lisans Tezi) Tez detayına ulaşılamamıştır.
2003	Halkla ilişkiler ve etik	Başak Aydemir	(Yüksek Lisans Tezi) Tez detayına ulaşılamamıştır.
2003	Jandarmanın sosyal sorumluluk anlayışı ve jandarmanın etik davranışlarının halkla ilişkilere etkileri	Şamil Türk Özkan	(Yüksek Lisans Tezi) Tez detayına ulaşılamamıştır.

Yıl	Tez İsimleri	Yazar	Konu
2004	Otel işletmelerinde halkla ilişkiler konseptinin etik değerler yönünden incelenmesi	Süheyla Bayraktar	(Yüksek Lisans Tezi) Anket yöntemiyle otel çalışanları üzerine bir çalışma yapılmış ve değerlendirilmiştir.
2004	Halkla ilişkilerde etik konuların ölçülebilirliği: Küresel bir yaklaşım	Nazlı Özcan	(Yüksek Lisans Tezi) Halkla İlişkiler uygulayıcılarının etik konusundaki görüşleri değerlendirilmiştir.
2006	Halkla ilişkiler ve etik	Özge Bayar	(Yüksek Lisans Tezi) Halkla İlişkiler mesleğini icra edenlerin halkla ilişkiler ile ilgili normlarını ölçmek amaçlı anket yapılmıştır.
2006	Halkla İlişkiler ve Etik	Tolga Şentürk	(Yüksek Lisans Tezi) Basında kriz döneminde yaşanan sorunlar etik açıdan ele alınmıştır.
2019	Halkla İlişkiler ve Gazeteci İlişki Modelleri Açısından Mesleki Etik Değerler	Pınar Karahan	(Yüksek Lisans Tezi) Türkiye'de Halkla İlişkiler çalışanları ve gazeteciler arasındaki iletişimi etik değerler boyutunda incelenmiştir.
2019	Şirketlerin Kriz Dönemlerinde Başvurduğu Halkla İlişkiler Uygulamaları ve Etik Değerler	Taha Oğuzhan Özcüre	(Yüksek Lisans Tezi) İmaj onarım teorisine göre Volkswagen krizi incelenmiştir.
2019	Meslekleşme Ekseninde Halkla İlişkilerde Etik: Uygulayıcıların Meslekleşme ve Etik Algılarını Etkileyen Unsurların Karşılaştırılmalı İncelenmesi	Selcan Yeşilyurt	(Doktora Tezi) Uygulayıcıların Meslekleşme ve etik algılarını etkileyen unsurlar karşılaştırılmalı incelenmiştir.

Kaynak: Demirel ve Coşar, 2022

Tablo 4. Halkla İlişkiler ve Etik konusunda 2021'den sonraki çalışmalar

Yılı ve türü	Çalışmanın Adı	Yazar	Konu
2021 Makale	Kriz Bizim İşimiz" Filminin Halkla İlişkiler Boyutuyla İncelenmesi	Hacer Hande Ergin Çağatay	Kamuoyunun bilgilendirmesinde dezenformasyon, algı yönetimi, manipülasyon, propaganda ve spin doctor kavramları etik çerçevede ele alınmıştır.
2022 Kongre Bildirisi	Halkla İlişkiler Etiği Çerçevesinde Başkanın Adamları Film Analizi	Recep Doldurucu	Halkla İlişkiler mesleği etik çerçevesinde "Watt The Dog (Başkanın Adamları)" filmi üzerinden analiz edilerek, halkla İlişkiler mesleğinde özellikle siyaset alanında etik kavramı analiz edilmeye çalışılmıştır

Yılı ve türü	Çalışmanın Adı	Yazar	Konu
2022 Makale	Halkla İlişkiler Bağlamında Etik Kurallarının Kurumsal İtibara Etkisi: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği	Sadık Sayılganoğlu	İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) halkla ilişkiler uygulamalarının kurumsal itibara etkisi ve bu etkide etik kurallarının rolü, çalışmanın temel konusunu oluşturmaktadır.
2022 Makale	Halkla İlişkiler ve Etik: 1990- 2021 Yılları Arasında Yayımlanan Akademik Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme,	Ege Simge Demirel, Çağla Coşar	Araştırma kapsamında, 1990 yılından 2021 yılına kadar, Google Akademik ve Dergi Park'ta yer alan makaleler ile Ulusal Tez Merkezi'nde (tez.yok.gov.tr) yer alan yüksek lisans ve doktora tezleri taranmış, başlığında "halkla ilişkiler" bulunan ve etik konusunu ele alan çalışmalar değerlendirmeye alınmıştır.
2024 Kitap Bölümü	Dijital Halkla İlişkiler ve Etik Sorunlar Üzerine Bir Değerlendirme,	Ömer Faruk Özgür,	Tarihsel süreç içerisinde halkla ilişkiler alanındaki etik sorunlara değinip yeni iletişim teknolojilerinin sunduğu dijital ortamlarda "şeffaflık", "mahremiyet ve kişisel verilerin korunması", "yanlış bilgilendirme ve dezenformasyon", "Deepfake (Derin Sahte) Teknolojileri ve Gerçeklik", "Influence (Etkileyici) pazarlaması" ve" yapay zekâ" alanlarında karşılaşılan etik sorunları ele alınmıştır.
2025 Yüksek Lisans tezi	Halkla ilişkiler açısından etik bir yaklaşım olarak sürdürülebilirlik politikalarının tüketici yorumlarına yansıması: Sleepy örneği	Özlem Hurda	Bu çalışma, sürdürülebilirlik politikalarının halkla ilişkiler bağlamında etik bir iletişim stratejisi olarak nasıl kurgulandığını ve tüketici algısında nasıl karşılık bulduğunu Sleepy markası özelinde incelemektedir.

Kaynak: Google Akademik ve Dergipark ve chrome extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://kongre.akademideetik.org.tr/wpcontent/uploads/2022/07/AKETDER-Kongre-2022-bildiri-kitabi.pdf https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

TARTIŞMA VE SONUÇ

Etik kavramı günümüzde her meslek dalında olduğu gibi halkla ilişkiler alanında da önemli bir yere sahiptir. Halkla ilişkilerde etik ilkelerinin neler olduğunu ve halkla ilişkiler uygulayıcılarının bu ilkelere bağlı kalıp kalmadığı üzerinde çok tartışılan konulardır.

Halkla ilişkilerin amacına baktığımızda temelde kurum ile hedef kitle arasında karşılıklı iletişimi geliştirip her iki tarafın çıkarlarını koruyarak kurumların imaj ve itibar oluşumuna katkı sağlamak yer alır. Bu süreçte etik ilkelere bağlı hareket etmek oldukça önemlidir.
Halkla ilişkiler mesleğinde etik kavramının uygulanabilirliğinin sağlanması için öncelikle çalışan insan kalitesinin yüksek tutulması önemlidir. Bu yüzden halkla ilişkiler alanında çalışanların konunun eğitimini almış, mesleğinin farkında ve sorumluluklarının bilincinde bireyler olması önemli bir yaklaşım olup meslek etiğinin geliştirilmesinde etkin rol oynar.
Bir diğer önemli nokta içinde yer alınan yönetim mekanizması tarafından yasalarda gerekli düzenlemeler yapılarak konuya ilişkin etkin bir denetim mekanizmasının oluşturulmasıdır.
Halkla ilişkiler profesyonellerinin uluslararası meslek örgütlerine üye olarak farklı ülkelerde gerçekleştirilen mesleki uygulamaları takip etmesi, meslek etiğinin ve kalitesinin yükseltilmesinde önemli bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Halkla ilişkiler sektöründe çalışanların tüm bu sorumlulukların farkında olarak mesleklerini icra etmeleri etik konusunda en önemli unsurdur (Güllüoğlu, 2006: 163-164).
Halkla ilişkiler alanında etik kodlarının ve profesyonellik standartlarının varlığı halkla ilişkileri bir uğraş olmaktan çıkarıp meslek statüsünde değerlendirilmesine yardımcı olmaktadır. Fakat bu kodların yalnızca ders kitaplarında veya meslek örgütlerinin internet sayfalarında yer almasının ötesinde uygulamaya geçirilmesi konusunda somut adımların atılmasına ihtiyaç vardır. Bu konuda ulusal ya da uluslararası düzeydeki halkla ilişkiler örgütlerinin sorumluluk üstlenmesi, gereken durumlarda gerekli revizyonları yapması, alanda eğitim veren akademisyenlerin, sektör çalışanlarının ve iletişim öğrencilerinin de gerekli sorumluluğu alması bir zorunluluktur (Görpe, 2020: 60).
Halkla ilişkiler alanında gerçekleştirilen çalışmaların etik ilkelerine uyması mesleğin itibarını sağlamada önemli bir role sahiptir. Bu itibarın sağlanmasında hukuk kuralları, yerel ve evrensel kurallar, ahlak kuralları önemli olmakla birlikte etik ilkelerinin ayrı bir yeri vardır. Bu konuda etkili uygulamaların gerçekleşmesi için yetkililer tarafından gereken denetimin yapılması, halkla ilişkiler uygulayıcıları ve akademisyenlerin ortak etik ilkeleri çerçevesinde hareket etmesi önemli bir yaklaşımdır (Demirel ve Coşar, 2022: 253).
Kendi alanlarında başarılı olmak isteyen halkla ilişkiler uygulayıcıları, Amerika Halkla İlişkiler Derneği'nin (PRSA) Etik Kurallarını iyi incelemeli, etik ikilemlerle baş etme konusunda ayrıntılı bilgi edinmelidir. Yeni işe başlayan bir halkla ilişkiler uygulayıcısı etkin iletişim becerileri yoluyla müşteri ilişkilerini gerçekleştirirken etik davranışları benimsemeyi öğrenebilir. Bunun yanında formal bir halkla ilişkiler eğitimi de etik davranışları öğrenmede etkili bir yoldur. Böyle bir eğitim sayesinde öğrenciler kamuoyunda güven oluşturma, etik problemleri gereken yerlere iletme ve kamu yararı çerçevesinde hizmet gerçekleştirme davranışlarını pekiştirmiş olur (www.sopa.tulane.edu/blog/ethics-public-relations).
Konuya ilişkin olarak Sayılganoğlu'nun (2022) çalışmasında belirttiği gibi;

- Etik kavramının ve ilkelerinin bilinirliğini arttırmak için çalışanlara yönelik eğitimler düzenlenerek etik ilkelerinin öneminin ve gerekliliğinin açıklanması
- Kurumun tanıtımı konusunda gerçekleştirilen halkla ilişkiler faaliyetleri, reklam, haber ve benzeri içeriklerin etik ilkeleri çerçevesinde doğru bilgilerden oluşmasına dikkat edilmesi
- Gerçekleştirilen halkla ilişkiler faaliyetlerinde hedef kitlenin özelliklerine uygun çift yönlü simetrik iletişim çerçevesinde şeffaf, hesap verebilir ve güvenirlik unsurlarına dikkat edilmesi
- Güllüoğlu (2006) tarafından hazırlanan 'Halkla İlişkiler Mesleğinde Etik Anlayışı' başlıklı çalışmada halkla ilişkiler mesleğinin henüz meslekleşme sürecini tamamlamadığı dile getirilmiştir. Demirel ve Coşar'ın (2022) yaptığı araştırmaya göre Tablo 1, 2 ve 3'te görüldüğü gibi Türkiye'de halkla ilişkiler ve etik konusunda1990 yılından 2021 yılına kadar yapılan çalışmalar yetersiz bulunmuştur. Bu bağlamda;
- Halkla ilişkiler ve etik konusunda araştırmacıların daha fazla çalışma yapması önerilir.

KAYNAKÇA

Demirel, ES. & Coşar, Ç. (2022). Halkla İlişkiler ve Etik: 1990- 2021 Yılları Arasında Yayımlanan Akademik Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme, Global Media Journal TR Edition, 12 (24), 248-262.

Doldurucu, R. (2022). Halkla İlişkiler Etiği Çerçevesinde Başkanın Adamları Film Analizi, AKETDER 1. Etik Araştırmaları Kongresi- 13-14 Mayıs 2022, Ankara, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://kongre.akademideetik.org.tr/wp-content/uploads/2022/07/AKETDER-Kongre-2022-bildiri-kitabi.pdf.

Ergin Çağatay, HH. (2021). "Kriz Bizim İşimiz" Filminin Halkla İlişkiler Boyutuyla İncelenmesi, Journal of Communication Science Researchs, 1 (2), 109-126.

Görpe, TS. (2020). Halkla İlişkiler Etiği ve Meslek Örgütlerinin Etik Anlayışa Yönelik Çalışmaları: Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetimi Küresel Birliği Üzerine Bir İnceleme, Yeni Yüzyılda İletişim Çalışmaları Dergisi, 1(48),48-63.

Grunig, JE. (2005). İletişim, halkla ilişkiler ve etkin örgütler: kitaba genel bir bakış, halkla ilişkiler ve iletişim yönetiminde mükemmellik içinde, 11-39, Ed. Serra Görpe, Rota yayınları, İstanbul.

Güllüoğlu, Ö. (2006). Halkla İlişkiler Mesleğinde Etik Anlayışı, Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi, II. Ulusal Halkla İlişkiler Sempozyumu, 21. Yüzyılda halkla ilişkilerde yönelimler, sorunlar ve çözümler, 145-166.

Gülsünler, ME., Yayla, HM. & Tosunlu, Ş. (2017). Halkla İlişkiler Etiği Kapsamında Halkla İlişkiler Bölümü Öğrencilerinin Meslek Etik Kurallarına Bakış Açısı, Selçuk Üniversitesi, Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi, 14, 2017, 112-138.

IPRA Altın Kitap 8, (1998), Halkla İlişkilerde Etik İkilemleri, Pragmatik Bir İnceleme, Rota Yayınları, İstanbul.

Okay, A. &Okay, A. (2013). Halkla İlişkiler Kavram Strateji ve Uygulamaları, Der Yayınları,6. Baskı, İstanbul.

Özgen E. (2019). Yeni Medyada Halkla İlişkiler Etiği Mümkün müdür? Etkileşim Üsküdar Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, 54-63.

Özgür, ÖF. (2024). Dijital Halkla İlişkiler ve Etik Sorunlar Üzerine Bir Değerlendirme, In book: Halkla İlişkiler Alanında Uluslararası Araştırmalar I (pp.1-44), Ed.E. Çelebi, N. Sezer, Eğitim Yayınevi, Ankara.

Sayılganoğlu, S. (2022). Halkla İlişkiler Bağlamında Etik Kurallarının Kurumsal İtibara Etkisi: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği, Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC, 12 (4), p.1108-1124

Yeşilyurt, S. (2021). Halkla İlişkilerde Etik: Meslekleşme Yolunda İletişim Etkinliğine Bağlı Etik Sorumlulukların Temelleri Üzerine Bir İnceleme, Global Media Journal TR Edition, 12 (23), 121-139.https://bashirmraish.com/2024/12/ethics-in-public-relations-standards-and-challenges/, Erişim Tarihi:10.11. 2025

İBN MİSKEVEYH'TE FAZİLETİN EĞİTİMİ: İTİDAL, ÖLÇÜ VE NEFS TEZKİYESİ

THE CULTIVATION OF VIRTUE IN IBN MISKAWAYH: MODERATION, MEASURE, AND THE PURIFICATION OF THE SOUL

Arş. Gör. Raziye SAYAR
Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
ORCID ID: 0000-0002-6211-4674

ÖZET

Bu çalışma, İslam filozofu İbn Miskeveyh'in (ö. 1030) fazilet anlayışını, özellikle itidal (denge, ölçülülük) ve nefs tezkiyesi kavramları çerçevesinde ele almaktadır. Miskeveyh'in temel eseri Tehzîbu'l-Ahlâk, ahlaki erdemlerin aşırılıklardan kaçınılarak "orta yol" ilkesine göre geliştirilmesini öğütler. Faziletli yaşam, Miskeveyh'e göre nefsin üç gücünün (akıl, gazap, şehvet) dengelenmesiyle ortaya çıkan dört temel erdem (hikmet, şecaat, iffet ve adalet) sayesinde mümkün olur; her bir erdem ifrat (aşırılık) ve tefrit (eksiklik) uçlarına düşmeden, bu uçlar arasındaki itidal noktasında tanımlanır. Aristoteles'in "altın orta" doktrininden esinlenen bu yaklaşım, Miskeveyh tarafından İslam felsefesine özgü bir fazilet eğitim teorisine dönüştürülmüştür. Ayrıca Miskeveyh, Antik Yunan kökenli kavramları İslam ahlak terminolojisiyle harmanlayarak özgün bir etik öğreti oluşturur. Bu klasik model, sonraki yüzyıllarda da etkili olmuş; nitekim Nasîrüddîn Tûsî, Ahlâk-ı Nâsırî adlı eserinde Miskeveyh'in Tehzîbu'l-Ahlâk'ını örnek almıştır.

Nefs tezkiyesi ise Miskeveyh'in ahlak eğitiminde merkezi bir yer tutar; insanın kendi nefsini tutkuların hâkimiyetinden arındırarak terbiye etmesi, faziletin ön şartıdır. Nitekim Miskeveyh'in eserinin alt başlığı Tathirü'l-Arak (huyların saflaştırılması) ifadesi de tezkiye temasına verdiği önemi göstermektedir. Miskeveyh, her bireyin ahlakını olgunlaştırma ve nefsini arındırma sorumluluğunu öncelikle kendisinin taşıdığını, erdemlerini kemale erdirdikten sonra başkalarına da örnek olup onları fazilet yolunda destekleyebileceğini vurgular. Ahlak eğitiminin Miskeveyh'e göre nihai gayesi ise nefsi böylece kemale erdirerek en yüce saadete ulaştırmaktır. Böylelikle erdemli bir toplumun ancak fazilet sahibi bireylerin yetişmesiyle inşa edilebileceği ilkesi temellendirilmektedir. Bu bakış açısı, bireysel ahlak eğitimi ile toplumsal etik bilinç arasında bir köprü kurar. Günümüzde de karakter ve değerler eğitimi yaklaşımlarıyla örtüşen bu perspektif, üniversitelerde etik eğitimin salt teorik bilgi aktarımıyla sınırlı kalmayıp bireylerin erdemlerini de geliştirmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bildiri, Miskeveyh'in itidal ve tezkiye eksenli erdem eğitimini, üniversitelerde etik değerlerin oluşturulması bağlamında değerlendirerek, geleneksel İslam ahlak felsefesinin çağdaş etik eğitimine sunabileceği katkılar üzerine özgün bir tartışma önerisi sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İbn Miskeveyh, Fazilet, İtidal, Nefs Tezkiyesi, Karakter Eğitimi, Değerler Eğitimi, Üniversite Etik Eğitimi, İslam Ahlak Felsefesi

ABSTRACT

This study examines the concept of virtue in the thought of the Muslim philosopher Ibn Miskawayh (d. 1030), focusing particularly on the notions of iʿtidāl (moderation, equilibrium) and tazkiyat al-nafs (purification of the soul). In his principal work Tahdhīb al-Akhlāq, Miskawayh maintains that moral virtues are cultivated through avoiding extremes and adhering to the principle of the "middle way." For Miskawayh, a virtuous life becomes possible through the balanced regulation of the soul's three faculties -reason, anger, and desire- which in turn give rise to the four cardinal virtues of wisdom, courage, temperance, and justice. Each virtue is defined not at the poles of ifrāt (excess) or tafrīt (deficiency), but at the point of moderation between them.

Inspired by Aristotle's doctrine of the "golden mean," Miskawayh reshapes this framework into a distinct theory of virtue-education grounded in the intellectual tradition of Islam. By harmonizing Greek ethical concepts with the moral vocabulary of Islamic thought, he formulates an original and enduring ethical system -one that later influenced figures such as Nasīr al-Dīn al-tūsī, whose Akhlaq-i Nāsirī was modeled on Miskawayh's Tahdhīb al-Akhlāq. The purification of the soul occupies a central place in Miskawayh's account of moral training; purifying the soul from the domination of passions is the precondition for the acquisition of virtue. The subtitle of his work, Tathīr al-Aʿrāq ("the purification of dispositions"), itself reflects the importance he assigns to tazkiya. Miskawayh emphasizes that each individual bears primary responsibility for refining their own character and disciplining their soul. Only after attaining personal moral maturity can one serve as an exemplar and guide others along the path of virtue. For Miskawayh, the ultimate aim of ethical education is to perfect the soul and thereby attain the highest happiness. In this manner, he grounds the principle that a virtuous society can emerge only through the cultivation of virtuous individuals. His perspective builds a bridge between personal moral formation and the development of a broader ethical consciousness within society. Resonating with contemporary approaches to character and values education, this framework suggests that ethical instruction in universities should not be confined to theoretical knowledge, but should also nurture the moral refinement of individuals. The present paper evaluates Miskawayh's virtue-education -centered on moderation and purification- in relation to the formation of ethical values in higher education, offering an original contribution to discussions on how classical Islamic moral philosophy can enrich contemporary ethical pedagogy.
Keywords: Ibn Miskawayh, Virtue, Moderation, Purification Of The Soul, Character Education, Moral Education, University Ethics Education, Islamic Moral Philosophy

GİRİŞ

Günümüz yükseköğretim ortamında etik eğitimi genellikle teorik bilgi aktarımıyla sınırlı kalmakta, öğrencilerin karakter ve erdem gelişimine yeterince katkı sunamamaktadır. Oysa üniversitelerin temel işlevlerinden biri, mesleki bilgi ve becerilerin yanı sıra etik tutum ve değerleri de öğrencilerine kazandırmaktır (Aydın, 2024, s. 141). Bu nedenle, yalnızca kuramsal düzeyde etik ilkeleri öğretmekle yetinmeyen, öğrencilerin erdemli kişilikler olarak yetişmelerini hedefleyen bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Karakter eğitimi ve değerler eğitimi literatürü, bu bağlamda, "iyi insan" tasavvurunu merkeze alan fazilet odaklı modellere yeniden yönelmeyi ve öğrencinin bilişsel başarılarının yanında ahlâkî meleke ve alışkanlıklarının da sistemli biçimde inşasını talep etmektedir (Darmawati vd., 2020, ss. 465, 470). Son dönem literatürde İbn Miskeveyh'in fazilet teorisinin doğrudan "karakter eğitimi" ve "moral education" tartışmalarına taşındığı görülmektedir. Bir yandan İbn Miskeveyh'in ahlâkı eğitim ve çevre yoluyla değişebilir gören yaklaşımı, ulusal eğitim müfredatlarına karakter eğitimi değerlerinin dâhil edilmesine yönelik kuramsal bir dayanak olarak okunmakta (Darmawati vd., 2020, ss. 465, 470, 472); diğer yandan onun nefsin üç mertebesi ve alışkanlık merkezli karakter inşası vurgusu, modern eğitimde teknoloji kullanımının ve dijital kültürün doğurduğu ahlâkî sorunlara karşı bir denge modeli olarak yorumlanmaktadır (Mutiara & Fauzi, 2024, ss. 15, 16). Bu noktada İslam düşünce geleneğinin önemli ahlak filozoflarından İbn Miskeveyh'in (ö. 1030) fazilet anlayışı, çağdaş etik eğitimine yeni bir ilham kaynağı sunabilir. Bu makale, İbn Miskeveyh'in "fazilet" ve "itidal (ölçülülük)" kavrayışının, özellikle nefsin tezkiyesi (arınması) yöntemleriyle birlikte, çağdaş üniversite düzeyindeki etik eğitimine nasıl katkı sağlayabileceğini incelemektedir. Araştırmanın temel sorusu şudur: İbn Miskeveyh'in fazilet ve itidal kavrayışı, çağdaş etik eğitimine nasıl ilham verebilir?

Bu soru çerçevesinde çalışmada İbn Miskeveyh'in düşünce dünyası, fazilet teorisinin temelleri, nefs tezkiyesi anlayışı ve itidal odaklı bir fazilet eğitimi yaklaşımı ele alınacak; ardından bu klasik modelin çağdaş karakter/değerler eğitimi ve üniversite etiği eğitimine uygulanma imkânları tartışılacaktır. Yöntem olarak literatür analizi kullanılarak, İbn Miskeveyh'in eserlerinden ve üzerine yapılmış çalışmalardan hareketle kavramsal bir karşılaştırma yapılacak; böylece klasik İslam ahlak teorisinin modern pedagojik prensiplerle etkileşimi ortaya konulacaktır.

İBN MİSKEVEYH'İN DÜŞÜNCE DÜNYASI

İbn Miskeveyh, miladi 10. yüzyılın ikinci yarısıyla 11. yüzyılın başında yaşamış (yaklaşık 320–421/932–1030) bir filozof, tarihçi ve özellikle ahlak düşünürü olarak İslam fikir tarihinde önemli bir yer edinmiştir. İran coğrafyasında Büveyhîler dönemi saray kütüphanecisi ve devlet adamı olarak görev yapan Miskeveyh, hem İslam kültürünün hem de tercüme hareketleri yoluyla kazanılan Antik Yunan mirasının en parlak döneminde yetişmiştir. Nitekim onun yaşadığı 4./10. yüzyıl, Bağdat'taki Beytü'l-Hikme öncülüğünde yoğun çeviri faaliyetlerinin sürdüğü, İslam medeniyetinin ilmî ve fikrî bakımdan zirvede olduğu bir dönemdir (Altıntaş, 2016, s. 159). İbn Miskeveyh bu entelektüel ortamda, İslam ahlak düşüncesini Antik Yunan felsefesiyle mezceden öncü bir düşünür olarak sivrilmiştir. Özellikle Aristoteles ve Platon'un ahlak kuramlarını İslami bir çerçevede yeniden yorumlamış; eserlerinde Platon, Aristoteles, Galen ve Porfiryus gibi isimlere sık sık atıf yapmıştır (Altıntaş, 2016, s. 162; Karagözoğlu, 2009, ss. 100, 107, 108). Bu sebeple İbn Miskeveyh'in, İslam ahlak felsefesinde Aristocu ve kısmen Yeni Eflatuncu (Neoplatonik) etkileri sistematik biçimde işleyen ilk düşünürlerden biri olduğu söylenebilir. Gerçekten de Miskeveyh'in Tehzîbü'l-ahlâk ve Tathîru'l-a'râk (Ahlakın Arındırılması) adlı eseri, İslam dünyasında ahlakı müstakil bir disiplin olarak ele alan ilk kapsamlı eserlerden biri kabul edilir. Ondan önce Kindî (ö. 873) ve Farabî (ö. 950) gibi filozoflar ahlaka dair görüşler ortaya koymuş olsalar da, Miskeveyh'in Tehzîbü'l-ahlâk'ı açık ve tutarlı bir ahlak sistemi kurması bakımından ayrışır. Nitekim sonraki pek çok İslam ahlakçısı (örneğin Gazzâlî), eserlerinde büyük ölçüde Miskeveyh'in ortaya koyduğu şemayı benimsemiş veya ondan etkilenmiştir (Omar, 2016, s. 81).

Miskeveyh'in "üçüncü öğretmen" (el-mu'allimü's-sâlis) unvanıyla anılması, onun felsefe tarihindeki konumunu göstermesi açısından anlamlıdır. İslam filozofları Farabî'yi Aristo'dan sonra "ikinci öğretmen" kabul ederken, pratik ahlak alanındaki boşluğu dolduran İbn Miskeveyh de üçüncü öğretmen mertebesine yükseltilmiştir (Altıntaş, 2016, s. 162). Farabî'nin teorik hikmeti sistemleştirdiği yerde, Miskeveyh ameli hikmeti yani ahlak felsefesini derinleştirmiştir. Önemli bir fark olarak, Farabî nazarî bilgiyi öncelemişken İbn Miskeveyh ahlakî eylemi ve pratiği ön plana almıştır (Altıntaş, 2016, s. 162). Bu yaklaşım farkı, Miskeveyh'in eğitim ve ahlak anlayışının temelini oluşturur. Öte yandan Miskeveyh'in düşüncesinde Yeni Eflatunculuk etkisi de görülür. Onun nefis teorisi ve varlık hiyerarşisine dair görüşleri, Plotinus kaynaklı sudûr (taşma) nazariyesinin izlerini taşımaktadır. Nitekim Miskeveyh, canlılar hiyerarşisini ele alırken cansız maddeden bitkilere, hayvanlardan insana ve oradan melekût âlemine doğru tekâmül eden bir süreç tasvir etmiştir (Turan, 2019, ss. 208, 211). Bu bakış açısı, varlığın tekâmülüne dair Yeni Eflatuncu düşüncenin İslam felsefesindeki yansımalarından biridir. Sonuç olarak, İbn Miskeveyh, İslam ahlak felsefesinde hem Aristotelesçi erdem anlayışını hem de Yeni Eflatuncu metafizik birikimi özümseyerek kendine has bir ahlak ve eğitim felsefesi geliştirmiştir.

FAZİLET TEORİSİNİN TEMELİ: ÜÇ GÜÇ, DÖRT ERDEM, İTİDAL

İbn Miskeveyh'in ahlak teorisi, insan nefsinin üç temel kuvveti ve bunlara tekabül eden dört temel fazilet üzerine kuruludur.

Miskeveyh, Platon'un ruh tasnifini benimseyerek insandaki nefis güçlerini üçe ayırır: aklî güç (nâtık), öfke gücü ve şehvanî güç (İbn Miskeveyh, 2016, s. 56; Mukti, Drajat, & Kahwash, 2021, ss. 70, 72). Bu güçlerin dengeli ve erdemli kullanımı, sırasıyla üç temel fazileti doğurur: aklî gücün fazileti hikmet (bilgelik), öfke gücünün fazileti şecaat (yiğitlik, cesaret) ve şehvet gücünün fazileti iffet (ölçülü haz yönetimi) olarak tanımlanır (Durmuş, 2021, s. 146). Bu üç fazilet, nefsin üç cephesindeki aşırılık ve noksanlıkların tam ortasında yer alan dengeli hallerdir. Son olarak, insanın bu üç güç alanında dengeyi sağlamasıyla adalet fazileti ortaya çıkar ki adalet, diğer üç faziletin uyum içinde birleşmesinden doğan üst erdemdir (Durmuş, 2021, s. 146). Miskeveyh böylece "üç kuvvet-dört erdem" şemasını sistematize eder: her bir nefsi kuvvete karşılık bir erdem ve tüm erdemlerin uyumundan neşet eden adalet.

İbn Miskeveyh, her bir erdemi iki aşırılığın orta noktası olarak tarif ederek Aristoteles'in orta yol (altın orta) teorisini İslami bir terminolojiyle yeniden üretmiştir (Turan, 2015, ss. 32, 33). Örneğin hikmet, düşünme gücünün ifrat ve tefrit uçları arasında bulunan orta değerdir; aklın aşırı kullanımı kuruntu ve kurnazlık, yetersiz kullanımı ise ahmaklık gibi reziletler (erdem karşıtları) doğurur, bu ikisi arasında dengede kalan doğru akıl yürütme ise hikmettir (Korkmaz, 2019, ss. 20, 25, 28, 49). Benzer şekilde iffetin ifratı oburluk ve şehvet düşkünlüğü, tefriti ihtiyaç duyulan şeye bile isteksizlik iken bu uçların ortası iffet erdemidir; şecaatin ifratı "ataklık ve saldırganlık", tefriti "korkaklık" olup orta nokta şecaat erdemidir (Korkmaz, 2019, ss. 24-26, 31, 38, 69). Miskeveyh bu denge durumunu "itidal" kavramıyla ifade eder. Ona göre erdem, insan tabiatındaki her bir niteliğin itidal halinde bulunması, yani aşırılık (ifrat) veya eksiklik (tefrît) uçlarından uzak, orta çizgide olmasıdır (Mukti, Drajat, & Kahwash, 2021, ss. 72, 73; Karagözoğlu, 2009, ss. 107, 108). Nitekim Miskeveyh bu orta noktayı Kur'ânî bir terimle "sırât-ı müstakîm" (dosdoğru çizgi) olarak da adlandırır; erdemli yaşam, insanın nefsî güçlerini bu dosdoğru çizgide tutmasıyla mümkündür (Mukti, Drajat, & Kahwash, 2021, s. 72). Her bir fazilet, kendisine zıt olan iki reziletin tam ortasında konumlanır ve "fazilet" terimi zaten bu orta olma vasfını ifade eder (Mukti, Drajat, & Kahwash, 2021, s. 82; Karagözoğlu, 2009, s. 107). İbn Miskeveyh bu teoriyle, Aristoteles'in "Altın Orta" doktrinini İslam ahlak düşüncesine kazandırmış ve ona kendi terminolojisiyle yeni bir boyut eklemiştir.

Miskeveyh'in dört fazilet öğretisi, hem filozofik bir ahlak teorisi hem de pratik bir ahlak rehberi sunar. Bu öğretide adalet, tüm erdemlerin kemale ermesiyle ulaşılabilen bir üst fazilet olarak tanımlanır (Korkmaz, 2019, ss. 7, 32, 33). Adalet, insanın akıl, öfke ve şehvet güçlerini ahenk içinde eğitmesi sonucu ortaya çıkar ve toplum hayatında dengeli, hakkaniyetli davranışlar olarak tezahür eder. İbn Miskeveyh ayrıca her bir temel faziletin kendi içinde alt erdemlere ayrıldığını belirtir; örneğin hikmetin alt boyutları arasında zekâ, doğru düşünme, çabuk kavrama ve sağduyu gibi nitelikler sayılırken, iffetin alt boyutları kanaat, tevazu, hayâ vb. şeklinde sınıflandırılır (Altıntaş, 2016, ss. 164, 165, 174). Bu detaylı erdem analizi, Miskeveyh'in ahlak teorisinin ne denli sistematik olduğunu gösterir. Sonuç olarak İbn Miskeveyh, insan nefsinin yapısını ve erdemleri bu yapı içindeki itidal ilkesiyle açıklamış; her türlü ahlakî davranışı ifrat ve tefrit uçları arasında değerlendirerek, erdemli yaşamın ölçütünü itidalde bulmuştur (Turan, 2015, s. 16). Onun bu fazilet anlayışı, İslam ahlak düşüncesinde akıl, karakter ve denge vurgusunu bir araya getirerek hem klasik hem de çağdaş okuyucuya güçlü bir ahlaki çerçeve sunmaktadır.

NEFS TEZKİYESİ: ARINMA, ALIŞKANLIK VE ÖRNEK ŞAHSİYET

İbn Miskeveyh'in ahlak eğitiminde merkezi bir kavram, nefs tezkiyesi yani bireyin kendi nefsini ahlakî arınmaya tâbi tutmasıdır. Tehzîbü'l-ahlâk eserinin alt başlığında yer alan Tathîru'l-a'râk (huyların/arızaların temizlenmesi) ifadesi, onun ahlak anlayışında tezkiye fikrinin önemini açıkça ortaya koyar. Miskeveyh, insan nefsini saran ahlakî hastalıkların tespit edilip tedavi edilmesi gereken marazlar olarak görür.

Eserinin son bölümünde nefsin manevî hastalıklardan nasıl temizleneceğini ayrıntılı biçimde ele alır; ahlak bozukluklarının temel sebebini, bireyin faziletlerden uzaklaşarak aşırılıklara (reziletlere) sapması olarak açıklar (İbn Miskeveyh, 2016, s. 199; Korkmaz, 2019, ss. 38, 39). Her bir faziletin ifrat ve tefrit şeklinde iki zıt rezileti olduğunu belirten Miskeveyh, bu ahlakî "hastalıkların" ancak zıtları olan faziletlerin edinilmesiyle tedavi edilebileceğini vurgular (İbn Miskeveyh, 2016, ss. 196-199; Korkmaz, 2019, ss. 39, 40). Örneğin korkaklık ve saldırganlık, yiğitlik (şecaat) erdeminin etrafındaki iki uç hastalıktır; bunların ilacı, nefsin öfke kuvvetini terbiye ederek itidale, yani gerçek cesaret erdemine ulaşmaktır. Bu bakış açısıyla Miskeveyh, ahlak eğitimini bir tür tedavi sanatı olarak sunar (Vasalou, 2022, s. 469; Durmuş, 2021, s. 145). Nasıl bir hekim bedenin hastalığını teşhis edip tedavi uyguluyorsa, ahlak öğreticisi de nefisteki kötü huyları teşhis ederek bunları faziletlerle değiştirmeye çalışmalıdır.

Nefs tezkiyesinin pratikte gerçekleşebilmesi için Miskeveyh, alışkanlık kazanmayı ve sürekli eğitimi şart koşar. Ahlakî erdemlerin sonradan kazanılabileceği ve insan huyunun değişebileceği konusuna özellikle dikkat çeker. Ona göre hiçbir insan, bütün faziletlerle donatılmış olarak doğmaz; ancak fıtri bir yatkınlık olsa bile erdemler, ancak gayretli bir eğitim süreciyle meleke haline getirilebilir. Miskeveyh, faziletlerin doğuştan gelmediğini, sonradan çalışarak elde edildiğini ifade ederek, karakterin geliştirilebileceğini ortaya koyar (Zainuddin, 2021, ss. 68, 69, 73, 74). Bu yüzden Miskeveyh, eğitim-öğretim yoluyla çocuğa güzel huyların benimsetilmesini bir yükümlülük sayar; küçük yaşlardan itibaren sorumluluk verilerek iyi davranışların tekrar ettirilmesiyle erdemli eylemlerin alışkanlık ve "meleke" haline gelebileceğini savunur. Ona göre çocuk önce din terbiyesi ve pratik ödevlerle yetiştirilmeli, bu erdemler davranış düzeyinde yerleştikten sonra ahlak kitaplarında belirtilen teorik temelleriyle incelenmeli ve böylece insan mertebesinin en yüce noktasına, yani gerçek mutluluğa erişmelidir (Altıntaş, 2016, ss. 162, 168, 171, 179). Böylece erdemli fiiller, düşünmeden otomatik olarak yapılan doğal davranışlara dönüşür ki Miskeveyh buna hulk (ahlak) adını verir. Ona göre ahlak, nefsin bir hali olup, düşünmeksizin fiillerimizi yönlendiren bir yetkinliktir (Zainuddin, 2021, ss. 73, 74). Bu tanım, faziletlerin eğitim ve alışkanlık yoluyla içselleştirilmesinin önemini vurgular.

İbn Miskeveyh, erdem kazandırmada örnek şahsiyetlerin ve eğitimcinin rehberliğinin belirleyici olduğunu; erdemli davranışların yalnızca kuramsal öğütlerle değil, fazilet sahibi kimselerin gözetiminde ve onların fiillerini model alarak öğrenilebileceğini vurgular. Eğitimci, öğrencinin iyi davranışlarını takdir etmeli, nefsanî arzu ve öfkesine hâkim olduğunda onu teşvik etmeli, çevresindeki faziletli kimseleri örnek göstermeli, hatalarını ise tekrarı hâlinde yumuşak bir dille uyararak ödül ve cezayı ne aşırı sert ne de aşırı müsamahakâr olacak biçimde, bilinçli tercihlerle kullanmalıdır (Altıntaş, 2016, s. 176-179, 181)

Nefs tezkiyesinin temel boyutlarından biri, bireyin kendi kendini denetlemesidir. Miskeveyh, kişinin zaaf ve kusurlarını dürüstçe tespit ederek nefsini sürekli muhasebeye çekmesini öğütler; bu çerçevede yetişkinliğinde beğenilmeyen alışkanlıklarını büyük bir cihad ile terk ettiğini ve nefsini kirlerden arındırdığını ifade eder. Ona göre insanın kendisiyle mücadelesi dış düşmanla savaşmaktan geri kalmaz; ahlakını ıslah etmek isteyen kimse sabır, ilim ve nefse hâkimiyetle donanmalı, özellikle öfke ve şehvet karşısında nefsini kontrol etmeyi alışkanlık haline getirmelidir (Korkmaz, 2019, ss. 37-41, 53)

Özetle, İbn Miskeveyh'in ahlak eğitimindeki tezkiye anlayışı, manevî arınma, erdemleri alışkanlık kılma ve iyi örnekleri izleme sacayağı üzerinde durur. Nefs tezkiyesi, ferdi planda insanın kötü huylardan sıyrılıp fazilete erişmesi; toplumsal planda ise erdemli bireyler yetiştirerek faziletli bir cemiyet inşa edilmesi demektir. Bu yönüyle Miskeveyh'in modeli, günümüzde de bireysel öz disiplin ve karakter terbiyesi için değerli ilkeler barındırmaktadır.

ÇAĞDAŞ KARAKTER VE DEĞERLER EĞİTİMİYLE İLİŞKİSİ

İbn Miskeveyh'in erdem ve eğitim anlayışı, günümüz karakter ve değerler eğitimi yaklaşımlarıyla pek çok ortak noktaya sahiptir. Öncelikle Miskeveyh'in erdemlerin eğitilebilirliği konusundaki iyimser tavrı, modern karakter eğitiminin temel varsayımlarıyla uyumludur. Bugün eğitim bilimleri, ahlaki değer ve tutumların okul ve aile ortamında kazandırılabileceğini kabul etmektedir. Miskeveyh de benzer şekilde, insan doğasının terbiye ve talimle biçimlenebileceğini vurgular. Ona göre ahlak, hızlı veya yavaş öğütlerle değişebilir; ancak ahlaki erdemlerin yerleşmesi, sık tekrarlarla mümkündür (Altıntaş, 2016, ss. 165, 179). Bu, erdemlerin sonradan kazanılabileceğini ve karakterin geliştirilebilir olduğunu ortaya koyar. Nitekim Miskeveyh'in döneminde bazı düşünürler ahlakın doğuştan sabit olduğunu iddia etmişken, o terbiye yoluyla değişimi savunmuştur (Zainuddin, 2021, ss. 73, 74).

Çağdaş karakter eğitiminde sıkça vurgulanan bir unsur, rol model olgusudur. Değerlerin sadece anlatılarak değil, model alınarak öğrenileceği fikri, hem teoride hem uygulamada kabul görmektedir. Nitekim okullarda öğretmenlerin ve liderlerin öğrencilere birer "örnek insan" olması istenir. İnayet Aydın, üniversitede etik eğitiminin başarılı olabilmesi için öğretim elemanlarının öğrenciler için bir rol modeli teşkil etmesinin en önemli önkoşul olduğunu belirtir (Aydın, 2024, s. 139). İbn Miskeveyh'in asırlar önce dile getirdiği "çocuğun yanında erdemli kimselerin övülmesi, iyi insanların model alınması" gereği (Altıntaş, 2016, ss. 177, 178), bugünün eğitim bilimcileri tarafından da teyit edilmektedir. Bu paralellik, Miskeveyh'in insan psikolojisine dair isabetli gözlemlerine işaret eder. Miskeveyh, erdemli bir topluluk içinde yetişen bireyin faziletleri çok daha kolay benimseyeceğini söyler.

Miskeveyh, faziletlerin filizlenip yeşermesi için kişinin toplumla etkileşim içinde olması gerektiğini ısrarla belirtir. Nitekim ona göre insan toplumsal bir varlık olarak ancak kemale erişebilir. Ayrıca onun için mutluluk ancak başkalarıyla birlikte yaşama, yani fiilî anlamda sevgi ve dostluk ilişkileri içerisinde gerçekleşebilir (Omar, 2016, s. 84; Jamal al-Din, 1994, s. 133). Modern karakter eğitiminde de servis öğrenimi, grup çalışmaları, sosyal sorumluluk projeleri gibi uygulamalarla öğrencilerin toplumsal etkileşim içinde erdem geliştirmesi hedeflenmektedir. Bu da Miskeveyh'in yüzyıllar önce altını çizdiği sosyalleşme ve topluluk vurgusunun ne kadar isabetli olduğunu göstermektedir.

Miskeveyh'in düşüncesinin çağdaş eğitime belki de en özgün katkısı, metafizik ve teleolojik çerçeve getirmesidir. Bugün seküler eğitim sistemlerinde etik eğitim çoğunlukla pragmatik veya kurallara uyum ekseninde ele alınırken, Miskeveyh'in erdem anlayışı insan yaşamının nihai gayesine odaklanır. Ona göre ahlak eğitiminin nihai amacı, insanı ebedî saadete ulaştırmaktır. Miskeveyh, erdemli bir insanın dünya hayatında ilahî nitelikleri benimsediğini ve böylece ebedî mutluluğa erişeceğini ifade eder (Altıntaş, 2016, ss. 166, 167, 171). Bu teleolojik yaklaşım, erdemli olmayı sadece toplumsal fayda veya kişisel uyum için değil, aynı zamanda insanın yaratılış gayesine uygun bir kemâle erme süreci olarak görür. Modern karakter eğitimine bu perspektiften bakıldığında, öğrencilerin etik gelişimine bir anlam ve maksat boyutu kazandırılabilir. Elbette seküler üniversite ortamlarında metafizik kavramlar doğrudan müfredata konmasa bile, Miskeveyh'in işaret ettiği insan tabiatının yüce amacı fikri, öğrencilerin erdemli olma motivasyonunu güçlendirebilir. Örneğin "erdemli bir insan olmak, sadece iyi bir vatandaş olmak için değil, aynı zamanda kendini gerçekleştirmek ve insan olmanın manasını bulmak içindir" düşüncesi aşılanabilir. Miskeveyh'in öğretilerindeki teleolojik vurgu, günümüz gençlerinin etik değerleri benimsemesinde eksik olabilen manevi motivasyonu sağlayabilir. Ayrıca Miskeveyh'in ahlak metafiziği, ruhun ölümsüzlüğü ve ilahî adalet fikrine dayanır (Durmuş, 2021, ss. 145, 146). Bu bağlamda erdemli yaşam, ruhun ebedi kurtuluşuna götüren bir yol olarak tasavvur edilir. Modern dönemde dahi, özellikle değerler eğitimini dinî-manevî bir temel üzerine kuran kurumlarda, Miskeveyh'in bu yaklaşımı güçlü bir ilham kaynağı olabilir.

Özetle, İbn Miskeveyh'in fazilet pedagojisi, çağdaş karakter ve değerler eğitiminde önem verilen pek çok ilkeyi asırlar öncesinden haber vermektedir: Erdemlerin sistematik şekilde öğretilebileceği, bunun için alışkanlık kazandırma, örnek model sunma, öz denetim ve toplum katkısı gibi yöntemlerin kullanılması gerektiği ve bütün bunların insanı nihai kemaline ulaştıracak bir hayat gayesiyle desteklenmesi. Dolayısıyla Miskeveyh'in yaklaşımı, modern eğitimde giderek öne çıkan karakter temelli etiğin hem teori hem pratik boyutuna zenginlik katar.

ÜNİVERSİTE ETİK EĞİTİMİ BAĞLAMINDA UYGULAMA ÖNERİLERİ

Günümüz üniversitelerinde verilen etik eğitiminin etkinliğini artırmak için, İbn Miskeveyh'in fazilet anlayışından çıkarılan dersler uygulamaya konulabilir. Halihazırda üniversitelerde etik dersleri çoğu zaman teorik bilgi aktarımı şeklinde yürütülmekte, öğrencilerin günlük hayatta etik kararlar almasını kolaylaştıracak yöntemler yeterince kullanılmamaktadır (Aydın, 2024, ss. 136, 137). Miskeveyh'in modeli ise karakter temelli bir eğitim anlayışını desteklemektedir. Bu doğrultuda üniversite etiği eğitimine yönelik şu öneriler geliştirilebilir:

- Teorik Ders + Atölye Çalışması: Etik ile ilgili dersler, sadece sınıfta anlatılan kuramsal bilgilerden ibaret olmamalıdır. Miskeveyh'in vurguladığı gibi, teorik bilgi mutlaka pratik deneyimle birleşmelidir. Bu nedenle üniversitelerde etik dersleri, ikili bir yapı halinde tasarlanabilir: Bir yanda etik kuramlarının, ahlak felsefesi tarihlerinin öğretildiği teorik oturumlar; diğer yanda bu bilgileri uygulamaya dönüştüren atölye çalışmaları veya projeler. Örneğin vaka analizleri, etik ikilemlere dair tartışmalar, simülasyonlar, drama yöntemleri ya da hizmetkâr liderlik projeleri gibi uygulamalar derslerin bir parçası yapılabilir. İnayet Aydın, üniversitedeki etik derslerinin öğrenci merkezli ve aktif öğrenme ilkesine uygun yöntemlerle yürütülmesini, öğrencilerin etik muhakeme ve karar verme becerilerini geliştirecek tekniklerin kullanılmasını önermektedir (Aydın, 2024, ss. 136, 137). Bu da pratik atölyelerin müfredata eklenmesiyle mümkün olacaktır.
- Rol Model Hocalar ve Mentorluk: Miskeveyh'in öğütlediği üzere, erdem eğitimi için öğrencinin gözlemleyebileceği örnek şahsiyetler hayati önemdedir. Üniversitelerde öğretim üyeleri ve idari liderler, meslek etiği ilkelerini bizzat uygulayarak öğrencilere örnek olmalıdır (Aydın, 2024, s. 139).
- Öz Denetim ve Nefis Muhasebesi Pratikleri: İbn Miskeveyh'in eğitim modelinde, bireyin kendi kendini kontrolü ve değerlendirmesi (nefis muhasebesi) önemli yer tutar. Bu anlayış, üniversite gençlerinin etik gelişimi için de uygulanabilir. Öğrencilere, belirli aralıklarla kendi davranışlarını gözden geçirecekleri refleksiyon çalışmaları yaptırılabilir. Örneğin her hafta veya ay sonunda öğrencilerden, akademik dürüstlük, sorumluluk, saygı, adalet gibi değerler ışığında kendi performans ve tutumlarını değerlendiren kısa öz değerlendirme raporları yazmaları istenebilir. Bu tür yazılı refleksiyonlar, öğrencilerin kendi güçlü ve zayıf yönlerini tespit etmelerine, etik kararlarında nerelerde başarılı veya hatalı olduklarını fark etmelerine yardımcı olur. Miskeveyh'in önerdiği nefis muhasebesi yönteminin modern bir uyarlaması olarak, öğrenciler bir nevi etik günlük tutabilirler. Örneğin bir mühendislik öğrencisi, grup proje çalışmasında ekip arkadaşlarına karşı tutumunu veya bir tartışmada ne kadar adil davrandığını kendi kendine sorgulayabilir. Böylece öz denetim becerileri gelişir ve dış disipline ek olarak iç disiplin mekanizması güçlenir. Bu yaklaşım, öğrencilerin mezun olduktan sonra da kendi kendini yönetebilen, meslek hayatında özdenetimli profesyoneller olmalarına zemin hazırlar. Kişinin kendi kusurlarını titizlikle araştırması (İbn Miskeveyh, 2016, s. 196; Korkmaz, 2019, s. 38) onun ruhsal gelişimini hızlandıracaktır.
- Topluluk ve Atölye Çalışmaları: Üniversite etiği eğitiminde, öğrencilerin toplumsal sorunlara duyarlılık kazanacağı ve erdemleri pratikte deneyimleyeceği ortamlar sağlanmalıdır. Miskeveyh, erdemlerin toplum içinde etkileşimle öğrenildiğini belirtmiştir.

Bu nedenle üniversiteler, öğrencileri gerçek hayatta etik kararlar vermeye yöneltecek etkinlikler planlayabilir. Örneğin etik üzerine öğrenci kulüpleri, topluma hizmet projeleri, gönüllülük çalışmaları teşvik edilebilir. Miskeveyh'in başkalarıyla bir arada bulunup onların sıkıntılarına katlanma vurgusu (Altıntaş, 2016, ss. 174, 177; Jamal al-Din, 1994, s. 133; Cengiz, 2024, s. 9), bugün sosyal sorumluluk projeleriyle öğrencileri topluma entegre etme fikrine paraleldir. Bir hukuk fakültesi öğrencisi için ücretsiz hukuk danışmanlığı stajı, bir işletme öğrencisi için etik girişimcilik projesi, bir iletişim öğrencisi için medya etiği atölyesi gibi uygulamalar hem meslek etiğini pekiştirecek hem de genel karakter gelişimine katkı sağlayacaktır. Atölye ve projeler sırasında öğrencilere deneyimli mentorlar (rol model olarak) eşlik ederse, Miskeveyh'in öngördüğü öğretici rehberlik de sağlanmış olacaktır.

Yukarıdaki öneriler, İbn Miskeveyh'in klasik erdem pedagojisinin yükseköğretim şartlarına uyarlanmasıyla oluşturulmuştur. İnayet Aydın'ın (2024) belirttiği gibi, üniversite eğitimi gençlerin sadece akademik değil, aynı zamanda karakter gelişimine de katkı sağlamalıdır (Aydın, 2024, s. 137). Bu da öğrencileri mesleki yaşamlarında karşılaşacakları etik ikilemlerle baş edebilecek şekilde yetiştirmeyi gerektirir. Miskeveyh'in modeli, tam da bunu hedefleyen bir eğitim anlayışını temsil etmektedir. Dolayısıyla, üniversitelerde etik eğitimi tasarlayanlar için hem teori zenginliği hem de uygulama yöntemleri açısından Miskeveyh'in fikirleri değerli bir esin kaynağı olabilir.

SONUÇ

İbn Miskeveyh'in fazilet anlayışı ve eğitim felsefesi, klasik İslam düşüncesinin bir ürünü olmasına rağmen, çağımız eğitimine ışık tutacak evrensel ilkeler barındırmaktadır. Miskeveyh, ahlak teorisini sistematik hale getirerek İslam dünyasında bir fazilet modeli inşa etmiş; hikmet, şecaat, iffet ve adaletten oluşan erdemler manzumesini itidal kavramıyla temellendirmiştir. Onun modeli, ortaçağ İslam toplumunda derin etki yaratmış, Gazzâlî gibi alimlerce benimsenerek sonraki kuşaklara aktarılmıştır. Bu bakımdan Miskeveyh'in eseri, İslam ahlak düşüncesinin klasik dönemdeki doruk noktalarından birini temsil eder. Ne var ki Miskeveyh'in önemi sadece tarihi bir değerden ibaret değildir. Onun erdem ve eğitim hakkındaki görüşleri, insan tabiatına dair gözlemlere dayandığı için, bugünün eğitim problemlerine de çözüm sunabilecek niteliktedir.

Bu makalede ortaya konduğu üzere, Miskeveyh'in ahlak eğitimine yaklaşımı, karakter odaklı bir eğitim reformunun ipuçlarını taşımaktadır. Özellikle çağdaş üniversite etik eğitiminde karşılaşılan kuramsallık ile pratik arasındaki kopukluk, Miskeveyh'in modelinde giderilmiş görünmektedir. O, teori ve pratiği buluşturarak, erdemlerin hem bilinebileceğini hem de yaşanabileceğini gösterir. Miskeveyh'in itidal vurgusu, aşırılıklara savrulmuş günümüz dünyasında denge ve ölçülülük erdeminin önemini hatırlatır. Nefs tezkiyesine yaptığı vurgu, modern eğitimde sıkça ihmal edilen öz disiplin ve öz farkındalık becerilerinin değerini ortaya koyar. Rol modellerin ve çevrenin etkisine dikkat çekmesi, okul ve üniversite iklimlerinin niteliğinin altını çizer. Teleolojik perspektifi ise, eğitim faaliyetlerine anlam ve yön kazandırarak, erdem gelişimini insan hayatının gayesiyle ilişkilendirir.

İbn Miskeveyh'in modelinin klasik anlamda değeri, İslam düşüncesindeki ahlak teorilerini sistematik hale getirmesi ve sonraki düşünürlere kaynaklık etmesidir. Çağdaş anlamda değeri ise, insan terbiyesi konusunda zamanlar üstü prensipler sunmasıdır. Onun çizdiği fazilet tablosu, modern pedagojik yöntemlerle birleştiğinde, etik eğitimin yeniden düşünülmesi için önemli bir imkan sunmaktadır. Günümüzde eğitimciler, Miskeveyh'in fikirlerinden esinlenerek daha bütüncül ve derûnî bir etik eğitim modeli geliştirebilirler. Bu model, bilginin ötesinde hikmeti, davranışın ötesinde erdemli karakteri hedefleyen; öğrenciyi sadece mesleki rolü içinde değil, bir insan olarak kemale erdirmeyi amaçlayan bir model olmalıdır.

Son tahlilde, İbn Miskeveyh'in asırlar önce dile getirdiği fazilet ve itidal prensipleri, insanlığın ortak ahlak mirasının parçasıdır ve bu miras, günümüz üniversitelerinde etik eğitimin canlandırılması noktasında güçlü bir ilham kaynağı olmaya devam edecektir.

KAYNAKLAR

Altıntaş, M. E. (2016). İbn Miskeveyh. İçinde M. Köylü & A. Koç (Ed.), Klasik İslam Eğitimcileri (ss. 159-180). İstanbul, Türkiye: Rağbet Yayınları.

Aydın, İ. (2024). Üniversitelerde meslek etiği eğitiminin önemi ve yöntemleri. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science, 14(2), 136–146. https://doi.org/10.5961/higheredusci.1292639

Cengiz, Y. (2024). İbn Miskeveyh'te ahlak edinmenin yolu olarak öteki. İçinde M. N. Doru & K. Gökdağ (Ed.), Kişiler ve eserler: Düşünce Bilimleri II – Felsefe (ss. 1–16). Mardin, Türkiye: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, ISBN:978-625-95565-9-8, Turkish (Scientific Book) (Publication No: 9334377)

Darmawati, D., Dalle, A., Amdar, F. H., & Mustamin, A. A. B. (2020). Development Of Character Education On Ibn Miskawaih's Thought. At-Ta'lim: Media Informasi Pendidikan Islam, 19(2), 464-473. https://doi.org/10.29300/atmipi.v19i2.4013

Durmuş, Z. A. (2021). İbn Miskevyh ve Tehzîbu'l Ahlâk Adlı Eserinin Ahlak Felsefesi Açısından İncelenmesi. İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1), 143–147. http://dergipark.gov.tr/ictimaiyat

İbn Miskeveyh. (2016). Tehzîbü'l-ahlâk (thk. Seyyid Hüseyn el-Mü'minî). Kum, İran: Merkezü'l-Ebhâs el-Akâidiyye

Jamal al-Din, N. (1994). Miskawayh (A.H. 320-421/A.D. 932-1030). Prospects: The Quarterly Review of Comparative Education, 24(1–2), 131-152.

Karagözoğlu, H. (2009). Ahlak Düşüncesinde Siyaseti Aramak: İbn Miskeveyh'te "adalet" kavramının siyasî yansımaları. Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi, 14(27), 93-118.https://dergipark.org.tr/en/pub/divan/issue/25956/273468

Korkmaz, S. (2019). İbn Miskeveyh ve Gazzâlî'de nefis terbiyesi (Yüksek lisans tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü)

Mukti, A., Drajat, A., & Kahwash, M. A. M. H. (2021). Moral education according to Ibn Miskawayh and al-Ghazali. Jurnal Tarbiyah, 28(1), 56-88. https://doi.org/10.30829/tar.v28i1.971

Mutiara, D., & Fauzi, A. (2024). Implementation of Ibn Miskawaih's theory on modern education. The Kalimantan Social Studies Journal, 6(1), 12–19. https://doi.org/10.20527/kss

Omar, M. N. (2016). Islamic social ethics: An analysis of Miskawayh's thought. European Journal of Multidisciplinary Studies, 1(1), 81–87. https://doi.org/10.26417/ejms.v1i1.p81-87

Turan, R. (2015). İbn Miskeveyh'de Erdem Kavramı ve Temel Erdemler. Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (NKUIFD), 1(2), 7-35. https://dergipark.org.tr/tr/pub/nkuifd/issue/24558/260086

Turan, R. (2019). İbn Miskeveyh'in nefs (ruh) anlayışı. Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi, 5(1), 203-219. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/745502

Vasalou, S. (2022). Ethics as medicine: Moral therapy, expertise, and practical reasoning in al-Ghazālī's ethics. Archiv für Geschichte der Philosophie, 104(3), 468–508. https://doi.org/10.1515/agph-2020-5006

ETİK SORGULAMALAR IŞIĞINDA HANNAH ARENDT'TE RADİKAL KÖTÜLÜK

RADICAL EVIL IN HANNAH ARENDT IN THE LIGHT OF ETHICAL INQUIRIES

Arş. Gör. Yüksel SARAÇ YEŞİLADA
Karabük Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Felsefe Bölümü
ORCID ID: 0000-0002-8091-8246

ÖZET
Etik tartışmalar, insanın düşünme ve karar verme yetisini zayıflatan her türlü güç ilişkisini yeniden değerlendirmeyi gerektirir. Bu açıdan Hannah Arendt'in radikal kötülük kavramı, insanı kendi iradesini kullanamaz hâle getiren yapıları anlamak için önemli bir çerçeve sunar. Ona göre radikal kötülük, totalitarizmin insanı özgür bir özne olmaktan çıkarıp tamamen sistemin nesnesine dönüştürdüğü, insanlığın temelini yok eden kötülüktür. Bu, yalnızca bireyin fiziksel olarak baskı altına alınması anlamına gelmez; aynı zamanda kişinin kendi düşüncesiyle bağının kopması, dünyaya ilişkin yargı kurma yetisinin zayıflaması ve bireyin eylemde bulunma kapasitesinin sistemli biçimde ortadan kaldırılmasıyla da ilgilidir. Bu durum, etik açıdan ciddi sonuçlar doğurabilecek niteliktedir. Arendt bu kavramı ilk olarak totaliter rejimler bağlamında geliştirmiş olsa da, günümüzde insanların davranışlarını yönlendiren, özgürce düşünme ve yargılama kapasitelerini kısıtlayan farklı toplumsal ve kurumsal süreçler de benzer soruları gündeme getirmektedir. Bireyin kendi değerlendirmesini yapma gücünün giderek zayıfladığı durumlarda, radikal kötülüğün yalnızca geçmişteki aşırı örneklerle sınırlı olup olmadığı tartışmalı hale gelir. Bu nedenle Arendt'in insanı araçsallaştıran ve onu kendi etik muhakemesinden uzaklaştıran yapıları nasıl tanımladığını günümüz koşullarında yeniden ele almak önem arz etmektedir. Bu çalışmanın amacı, Arendt'in radikal kötülük kavramını etik bir bakış açısından açıklığa kavuşturmak ve kavramın güncel toplumsal ilişkilerde ne ölçüde geçerli olduğunu değerlendirmektir.
Anahtar Kelimeler: radikal kötülük, güç, etik, totalitarizm

ABSTRACT
Ethical discussions require a re-evaluation of all forms of power relations that weaken a person's capacity for thinking and decision-making. In this regard, Hannah Arendt's concept of radical evil provides an important framework for understanding structures that render individuals unable to exercise their own will. According to her, radical evil is the kind of evil that totalitarianism imposes, which strips individuals of their freedom as subjects and transforms them entirely into objects of the system, thereby destroying the foundation of humanity. This does not merely refer to the physical oppression of the individual; it also concerns the severing of the person's connection with their own thought, the weakening of their capacity to form judgments about the world, and the systematic elimination of their ability to act. This situation carries significant ethical implications. Although Arendt originally developed this concept in the context of totalitarian regimes, today, various social and institutional processes that guide people's behavior and limit their capacity for independent thought and judgment raise similar questions. When an individual's ability to make their own evaluations increasingly weakens, it becomes debatable whether radical evil is confined only to extreme historical examples. Therefore, how Arendt defines structures that instrumentalize humans and distance them from their ethical reasoning needs to be reconsidered in contemporary contexts. The aim of this paper is to clarify Arendt's concept of radical evil from an ethical perspective and to assess the extent to which the concept remains relevant in current social relations.
Keywords: radical evil, power, ethis, totalitarianism

GİRİŞ

Hannah Arendt, 20. yüzyılın önde gelen siyaset ve felsefe düşünürlerinden biri olarak, özellikle totalitarizm, güç, siyaset, eylem ve insan özgürlüğü konularına odaklanmıştır. Arendt'in düşünce dünyasında birey, yalnızca toplumsal bir varlık değil, aynı zamanda düşünme, yargılama ve sorumluluk kapasitesine sahip özneler olarak ele alınır. Arendt, özellikle totaliter rejimler bağlamında geliştirdiği "radikal kötülük" kavramıyla, kötülüğün yalnızca kötü niyetli bireylerden değil, insanı düşünemez hale getiren yapısal ve kurumsal düzeneklerden de kaynaklanabileceğini göstermeye çalışır. Onun için kötülük, çoğu zaman şeytani bir iradeden çok, insanın düşünme, yargılama ve vicdanla bağının kopmasıyla ortaya çıkar. Totaliter rejimlerde bireyi nesneleştirme ve özgürlüğünü ortadan kaldırma süreçleri hakim olduğu için, bu süreçleri analiz eden Arendt, insanın eylem ve düşünme yetisinin toplumsal ve yapısal mekanizmalar tarafından nasıl zayıflatıldığını açıklamaya çalışmaktadır. Ona göre, totaliter rejimlerde "ahlaki kişiliğin ve tüzel kişiliğin yok edilmesi sonunda bireyselliğin yok edilmesi" sonucu zorunlu olarak ortaya çıkmaktadır. (Ünaldı, 2025, s. 61) Bu bağlamda Arendt, ortaya koyduğu radikal kötülük kavramı ile bireyin yalnızca fiziksel değil, zihinsel ve etik açıdan da baskı altına alındığı durumları açıklamaya çalışır.

Arendt'e göre radikal kötülük, bireyin kendi etik muhakemesinden koparak sistemin işleyişine alet edilmesini ifade eder. Bu yaklaşım, bireyin özgür iradesi ile eylem kapasitesinin, sosyal ve siyasi güçler tarafından nasıl sınırlandırılabileceğini göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır. Aynı zamanda, kötülüğün yalnızca bireysel bir niyet veya eylemden kaynaklanmadığını, yapısal ve kurumsal süreçler aracılığıyla da ortaya çıkabileceğini vurgulamaktadır. Ona göre, "insanlar, özgürlük haklarından değil, eyleme haklarından; istedikleri bir şeyi düşünme hakkından değil, kanaat oluşturma hakkından yoksun bırakılmaktadır." (Arendt, 2014a, s. 304) Arendt'in bu analizleri, insanın düşünme ve yargılama kapasitesinin korunmasının, özgürlük ve etik sorumluluğun temel koşullarından biri olduğunu ileri sürmektedir. Zira, etik tartışmalar insanın düşünme ve karar verme kapasitesini doğrudan ilgilendirir. Bu açıdan bakıldığında, bireyin özgür iradesi ve ahlaki sorumluluğu, güç ilişkileri ve toplumsal yapılar tarafından sınırlandırıldığında etik değerlendirmeler de zayıflar. Dolayısıyla, bireyin etik muhakeme yapabilme kapasitesinin, sadece fiziksel baskı değil, zihinsel ve sosyal süreçlerle de kısıtlanabileceğini ileri süren Arendt için bu durum, modern toplumlarda bireylerin eylemlerinin etik sonuçlarını tartışırken önemli bir role sahiptir. Bu çerçevede şu sorulara odaklanacağım: İnsan, hangi koşullarda kendi etik muhakemesinden uzaklaşır? Güç ilişkileri bireyin düşünme ve yargılama kapasitesini nasıl zayıflatır? Ve kötülük gerçekten yalnızca aşırı, olağanüstü durumlara mı aittir, yoksa gündelik hayatın sıradan işleyişinde de üretilebilir mi? Bu çalışmadaki amacım, Arendt'in radikal kötülük kavramını etik açıdan daha anlaşılır hâle getirmek ve bu kavramın yalnızca tarihsel bir olguya mı ait olduğu, yoksa günümüz toplumsal ve kurumsal yapıları içinde de hâlâ geçerliliğini koruyup korumadığı sorusunu tartışmaya açmaktır.

RADİKAL KÖTÜLÜK KAVRAMININ ANALİZİ

Hannah Arendt'in radikal kötülük kavramı, etik açısından özellikle ahlaki sorumluluk ve bireysel vicdanın rolünü sorgulamak için önemlidir. Hannah Arendt bu kavramla şunu anlatmaya çalışır: Kötülük her zaman "kötü" olmaya karar vermekle ortaya çıkmaz. Bazen asıl tehlikeli olan şey, insanın düşünmeyi bırakması ve yaptığı şeyin anlamını sorgulamamasıdır. Yani radikal kötülük, sadece fiziksel şiddet ya da açık zorbalık değil; insanın kendi vicdanıyla olan bağının kopması hâlidir. Arendt'e göre özellikle totaliter sistemlerde birey, sorgulayan bir özne olmaktan çıkar ve sadece verilen görevi yerine getiren bir dişliye dönüşür. Bu noktada insan artık "Bu doğru mu?" diye sormaz, sadece "Benden istenen bu" diyerek hareket eder.

Arendt'in bu durumu en somut biçimde gösterdiği örnek Adolf Eichmann'dır.

Arendt, "Eichmann in Jerusalem" (1963) çalışmasında, Kudüs'te yargılanan bir Nazi subayı olan Adolf Eichmann örneği üzerinden sıradan bir bürokratın düşünmeyi bırakması ve görev bilinciyle hareket etmesi sonucunda korkunç kötülükler gerçekleştirebileceğini gösterir. Eichmann, Nazi Almanyası'nda bir asker değil, masa başında çalışan bir bürokrattı. Görevi, toplama kamplarına gönderilen insanların trenle taşınmasını organize etmekti: tren saatleri, sevkiyat listeleri, yazışmalar…Kendisini bir karar verici olarak değil, sadece "işini düzgün yapan" bir memur olarak görüyordu. 1961'de Kudüs'te yargılandığında mahkemede sürekli şunu söyledi: "Ben kimseyi öldürmedim, sadece emirleri yerine getirdim." (1963) Arendt'in ise burada vurguladığı şey şudur: Eichmann, yaptığı işin ahlaki anlamını hiç sorgulamamıştı. Onun için önemli olan vicdan değil, kurallara uyumdu. Bu yüzden Arendt için radikal kötülük, derin bir şeytani plan değil; insanın kendi vicdanıyla arasına mesafe koyması, sorgulamayı bırakması ve sadece itaat eden bir varlığa dönüşmesiyle ortaya çıkar. Eichmann'ı düşünme yetisini askıya almış bir bürokrat olarak resmeden Arendt, bu duruma "kötülüğün sıradanlığı" adını verir. (Arendt, 1994) Bunu yaparken de, klasik etik yaklaşımlarda kötülüğün sadece kötü niyet veya doğaüstü bir şeytani güçle açıklanabileceği anlayışına karşı bir eleştiri yapar, "zira bugüne kadar felsefi gelenek 'radikal' kelimesini insan doğasının bir parçası olarak, derinlerde bulunan bir kötülük türü olarak anlatır." (Ünaldı, 2025, 51)

Arendt'e göre, radikal kötülük, bireyin eylemlerinin ahlaki sonuçlarını sorgulamaması, toplumsal sistemin baskısı altında normalleşmesi ve düşünme yetisini devre dışı bırakmasıyla ortaya çıkmaktadır; böylece etik sorumluluğun sınırları bürokrasi ve toplumsal itaat tarafından bulanıklaşır. Ona göre, "kötülük bir düzey sorunudur ve düşünme başarısızlığından ileri gelir. Bu da kötülüğün sıradanlığıdır." (Arendt, 1994) Bu sebeple Arendt, Adolf Eichmann'ın 1961'deki yargılamasını takip ederken, kötülüğün yalnızca olağanüstü eylemlerle değil, sıradan insanlar tarafından da işlenebileceğini ortaya koymaktadır. İnsan, bazen kötülüğü bilerek ve isteyerek değil; büyük bir sistemin içinde, küçük bir dişli çark hâline geldiğinde üretir. Yani kişi artık kendini bağımsız bir özne gibi değil, işleyen bir mekanizmanın parçası gibi görmeye başlar. "Ben karar vermiyorum, sistem karar veriyor" noktası ortaya çıkar. Dişli çark dönmeye devam ettiği sürece, kişinin yaptığı şeyin anlamı görünmez hale gelir.

Arendt'e göre, kötülük yapanlar mutlaka canavar değildir; bazen sadece görev bilinciyle hareket eden bürokratlar olabilir. "İçimizde bize neyin iyi neyin kötü olduğunu söyleyen ve ülke yasalarına ve diğer insanların düşüncelerine bağlı olmayan bir ses olduğuna inandığımızdan söz eder Arendt." (Ünaldı, 2025, s. 54) Dolayısıyla, Eichmann örneğinde görüldüğü gibi, insanlar aşırı ve yıkıcı eylemler gerçekleştirebilir, ancak bu eylemler derinlik veya şeytani bir niyet içermez. "Arendt, 'en sıradan insanın' insan olmaklığı bakımından, sahip olduğu iyi ve kötüyü ayırma, eyleme niyet etme ve niyetlendiği ahlaki eylemi gerçekleştirme" (Arendt, 2025, s. 55) yetisi olduğunu, kötülüğün temelinde ise insanların düşünmeyi bırakmasının ve eylemlerinin ahlaki sonuçlarını sorgulamamasının etkili olduğunu ileri sürer; bu nedenle kötülüğün sıradan insanlar aracılığıyla büyük yıkımlara yol açabileceğini düşünür. Kötülük de tam bu düşüncesizlik hâlinin içinde sıradanlaşır. İnsan artık ne yaptığını sorgulamaz; sadece verilen rolü yerine getirir. Buna Arendt, kötülüğün sıradanlığı adını verir. İşte Arendt'e göre radikal kötülük tam olarak burada ortaya çıkar: İnsan, bir dişli çark gibi çalışmaya başladığında, düşünmeyi bıraktığında ve sorumluluğu sisteme devrettiğinde, kötülük sıradan bir işleyiş haline gelir. Arendt, Eichmann in Jerusalem eserinde; konuyu şöyle açıklamaktadır:

"ben "kötülüğün sıradanlığı"ndan söz ederken bunu yalnızca katı anlamda olgusal düzeyde, davada insanın gözüne sokulan bir olguyu işaret etmek için yapıyorum. Eichmann ne Iago'ydu ne de Macbeth; Richard III gibi "kötü biri olmaya karar vermek" onun aklından bile geçmezdi. Kendi kişisel yükselişi için gösterdiği olağanüstü bir gayret dışında neredeyse hiç motifi yoktu. Üstelik bu gayretin kendisi de hiçbir şekilde suç sayılmazdı; makamını miras almak için amirini öldürecek biri kesinlikle değildi.

O yalnızca, gündelik bir deyişle, ne yaptığını hiç fark etmedi. […] Onu dönemin en büyük suçlularından biri olmaya yatkın hâle getiren şey, ahmaklıkla asla özdeş olmayan saf bir düşüncesizlikti." (Arendt, 1994, ss. 287-288)

Bu alıntı bağlamında Arendt, etik bir sorgulama olarak, insanlara düşünmeyi sürdürmenin ve kendi vicdanlarına dayalı kararlar almanın zorunluluğunu hatırlatır; çünkü radikal kötülük, yalnızca kötü niyet değil, düşünmeyi bırakma eylemsizliğiyle de ortaya çıkmaktadır. Böylece etik perspektiften, "düşüncesizlik ile kötülük arasındaki tuhaf karşılıklı bağımlılık" durumuna dayanarak radikal kötülük hem bireysel hem toplumsal sorumluluğun sınırlarını test eden bir kavram olarak değerlendirilir. (Arendt, 1994, s. 288).

Kötülüğün Fiziksel ve Zihinsel Boyutları

Hannah Arendt'in radikal kötülük kavramı, totaliter rejimlerin insanı yalnızca siyasal baskıya maruz bırakmakla kalmayıp aynı zamanda onu düşünme ve yargılama kapasitesinden koparan yapısal süreçlerini anlamak için önemli bir çerçeve sunar. Toplama kampları bu sürecin en çarpıcı örneklerinden biridir. "Arendt, yirminci yüzyılın en büyük kötülüklerinden birini üreten Nazilerin oluşturdukları toplama kamplarındaki" insanların "otomatlar" (Ünaldı, 2025, s. 50) olarak kötülüğün fiziksel doğasına uygun şekilde dönüştürülmelerine de dikkat çekmiştir. Bu kamplarda "kendi ölümlerine [gaz odalarına] giderken bile kusursuz uyumla karşılık veren ve tepkimeye girmekten başka bir şey yapmayan insan yüzlü" (Bakır, 2015, s. 100) canlı cesetlerin aslında nasıl fiziksel tahakküm altına alındığına yer vermektedir. Nazizm, insanları bu kamplarda bir araya getirmeden önce onları suçlu gibi gösteren bir anlayış oluşturmuş; aşağılamaya ve dışlamaya dayalı uygulamalar ile buna eşlik eden fiziksel düzenleme ve baskılar yoluyla temel hak ve özgürlüklerinden koparmış, böylece bu insanların tüzel kişiliklerini ortadan kaldırmıştır. Burada insanlar sadece bedenleriyle değil, kimlikleriyle, iradeleriyle ve kişilikleriyle yok edilmeye çalışılmıştır. İnsanlar sürekli korku, aşağılanma ve dışlanma yoluyla kendi insani sınırlarını kaybetmeye zorlanmıştır. Ama Arendt'in asıl altını çizdiği nokta şudur: Bu kötülük yalnızca fiziksel şiddetle sınırlı değildir.

Arendt, propaganda ve korku mekanizmalarının yalnızca davranışları değil, düşünme biçimlerini de şekillendirdiğini belirtir. Bu süreçte birey, kendi deneyimi ve vicdanı üzerinden değil, sistemin sunduğu hazır doğrular üzerinden hareket etmeye zorlanır. Böylelikle de düşünmenin yerini itaat; sorgulamanın yerini alışkanlık alır. Arendt bu durumu şu sözlerle devam eder:

"Fark edilebilir gibi görünen tek bir şey vardır: Radikal kötülüğün, içindeki tüm insanların eşit oranda gereksizleştiği bir sistemle bağlantılı olarak ortaya çıkmış olduğunu söyleyebiliriz. Bu sistemin manipülatörleri, tüm ötekilerinkilere olduğu kadar kendi gereksizliklerine de inanırlar" (Arendt, 2014b, s. 281)

Arendt için asıl tehlikeli olan şey, insanın yalnızca fiziksel olarak değil, zihinsel ve etik olarak da çökertilmesidir. Radikal kötülük tam da bu noktada, insanın kendi yargı kapasitesini kaybettiği yerde kurumsallaşan bir süreç olarak ortaya çıkar. Propaganda, korku ve sürekli tekrar, insanın düşünme biçimini yavaş yavaş dönüştürür. Kişi artık kendi deneyimiyle düşünmez; hazır kalıplarla düşünmeye başlar. "Ben ne düşünüyorum?" sorusunun yerini "Benden beklenen ne?" sorusu alır. Vicdan giderek sessizleşir, yerini alışkanlık ve itaat doldurur. Ona göre, "siyaset bilimi ve sosyal bilimler açısından son derece önemlidir ki, totaliter yönetimin özü—ve belki de her türlü bürokrasinin doğası—insanları işlev görevlilerine, idari mekanizmanın sıradan dişlilerine dönüştürmek ve böylece onları insanlıktan uzaklaştırmaktır." (Arendt, 1994, s. 289).

Bu durum, bireyin kendi eylemlerinin anlamını düşünemez hâle gelmesine yol açar; böylece insan, yalnızca hayatta kalmaya odaklanan bir varlık hâline dönüşür. Bu zihinsel süreç çok tehlikelidir çünkü insan, kötülüğün tam içine yerleştiğini fark etmez. Düşünmemek bir tercih gibi değil, doğal bir hâl gibi yaşanmaya başlar. İnsan artık sorgulamaz, tereddüt etmez, kendini durdurmaz. Sadece sistemin akmasına izin verir.

Arendt'e göre radikal kötülük tam da burada ortaya çıkar: İnsan, düşünme kapasitesini kaybettiğinde, etik muhakemeden koptuğunda ve kendi iç sesini susturduğunda kötülük sıradanlaşır, otomatikleşir ve neredeyse görünmez hâle gelir. Yani mesele sadece bedenlerin kırılması değil; zihinlerin sessizleştirilmesi ve vicdanın devre dışı bırakılmasıdır. Arendt'in burada kastettiği, bireyin sistemin taleplerine uyarken kendi eylemlerinin etik sonuçlarını tartma yetisini kaybetmesidir. Kötülük bu noktada mekanikleşir; böylece birey kötülüğe bilinçli bir nefretle değil, düşünmeyi bırakarak katkıda bulunur.

Totaliter rejimlerin bu hedefi doğrultusunda "Arendt için Eichmann duruşması ve onun cezalandırılması hiç kuşkusuz önemliydi, fakat onun için çok daha önemli olan şey etik ve ahlakın bütünüyle yok oluşuydu." (Koç, 2016, s. 351). Nitekim, bu tür rejimlerle insanın etik yargı üretebileceği zemin ortadan kaldırılmış bulunmaktadır. Böyle bir ortamda birey, düşünme kapasitesinin kırılmasıyla birlikte, eylemlerinin sonuçlarını değerlendirebileceği içsel özgürlüğünü de kaybeder. Radikal kötülük, işte bu zihinsel ve etik çöküşün kurumsallaştırıldığı noktada ortaya çıkar.

GÜNÜMÜZDE RADİKAL KÖTÜLÜK VE ETİK DEĞERLENDİRME

Arendt'in bahsettiği radikal kötülük yalnızca geçmişteki totaliter rejimlere ait bir şey değil. Bugün çok daha sakin, daha görünmez ama bir o kadar da etkili biçimlerde karşımıza çıkıyor. Günümüzde radikal kötülük kavramı, totaliter rejimlerin tarihsel bağlamını aşarak modern toplumsal, kurumsal ve teknolojik yapılarda yeniden anlam kazanmaktadır. Arendt'in analizleri, bireyin düşünme kapasitesinin zayıflatılması süreci, günümüzde bürokratik mekanizmalar, algoritmik karar verme sistemleri, kitlesel gözetim, dijital manipülasyon teknikleri ve kurumsal itaat kültürü gibi alanlarda gözlemlenebilir.

Arendt'in tanımladığı propaganda türü bugün dijital çağda, sosyal medya içerikleri ve hedefli manipülasyon kampanyaları yoluyla gerçeğe olan güveni zedeleyen bir yapıya dönüşmüştür. Mesela algoritmalar…Sosyal medyada ne göreceğimize, hangi haberi okuyacağımıza, hangi düşünceyle daha çok karşılaşacağımıza büyük ölçüde görünmez sistemler karar vermektedir. Bir süre sonra insan, kendi düşüncelerini mi üretiyor, yoksa sadece önüne düşen içerikleri mi tekrar ediyor, bunu ayırt etmek zorlaşmaktadır. Fiziksel bir baskı yok belki, ama zihinsel bir yönlendirme sürekli işlemektedir. Bu durum günümüzde bilgi kirliliği, dezenformasyon ve doğruluk mekanizmalarının erozyona uğramasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Böyle bir ortamda bireyler, kendi deneyimlerini temel alarak hüküm vermekte zorlanmakta; bunun yerine dijital sistemlerin ve kitlesel algı yönlendirmelerinin sağladığı hazır anlam dünyalarına yönelmektedir. Bu koşullar, kişinin hakikate ulaşmasını güçleştirdiği gibi, kendi yaşantısından yola çıkarak düşünme ve yargıda bulunma yetisini de zayıflatır. Bu durum, bireyin dünyayla bağını giderek daraltır ve Arendt'in "dünyasızlaştırma" olarak adlandırdığı süreci günümüz bağlamında görünür kılar.

Modern kurumsal yapılarda görülen bürokratik itaat olgusu da Arendt'in radikal kötülük kavramının günümüze yansıyan önemli örneklerinden biridir. Kurumlarda çoğu zaman kimse "Bu karar doğru mu?" diye sormak istememektedir. Herkes yalnızca kendi küçük görevini yapmaktadır: formu onaylamakta, maili iletmekte, sistemi işletmektedir. Sorumluluk dağıldıkça, etik sorumluluk da görünmez hale gelmektedir. Bu sebeple, "Ben sadece görevimi yaptım" ifadesi çok sıradanlaşmaktadır.

Eichmann in Jerusalem'de Arendt, kötülüğün çoğu zaman "düşüncesizlik"ten doğduğunu belirtirken (Arendt, 1994, s. 287), bireyin kendi eylemlerini bağımsız bir etik süzgeçten geçirmediğinde örgütsel zorunlulukların kötülüğü sıradanlaştırabileceğine işaret eder. Bugün bu düşüncesizlik, bürokratik emir–komuta zincirlerinde, kurumların sorumluluğu parçalayan yapısında ve teknolojik süreçlerin insan kararını gölgede bırakmasında yeniden üretilebilmektedir. Arendt'in tarif ettiği "sorumluluk kaybı", modern kurumlarda kararın failini belirsizleştiren yapılar sayesinde güçlenir; böylece kötülük, niyet olmaksızın, mekanik biçimde işleyebilir.

Arendt, insanın özgürlüğünün düşünme ve yargılama kapasitesiyle doğrudan ilişkili olduğunu, bu kapasitenin zayıflatıldığında bireyin etik değerlendirme gücünün çöktüğünü vurgular. Onun düşüncesine göre, "hayatın, eylemlerin ve düşüncelerin sorgulanması her ne kadar bilgece yüksek bir ideal olarak gözükse de akli fonksiyonları yerinde olan her insan bu ideale ulaşma, en azından kendini kötülükten alıkoyma kapasitesine sahiptir." (Bakır, 2015, s. 110) Ancak, toplumsal kutuplaşma, ekonomik bağımlılık, dijital bağımlılık ve sosyal baskı gibi süreçler, bireyin kendi düşüncesiyle kurduğu ilişkiyi zayıflatır. Bu durum, bireyin etik bir özne olarak kendisini konumlandırmasını zorlaştırır ve eylemlerinin sonuçlarına ilişkin muhakeme becerisini aşındırır.

Böylece radikal kötülük, modern toplumda sadece otoriter rejimlerde değil, gündelik yaşamın örgütsel, bilişsel ve teknolojik düzlemlerinde kendini yeniden üretebilen bir süreç haline gelir. İnsanların düşünme alışkanlıklarının zayıfladığı, karar alma süreçlerinin anonimleştiği ve etik sorumluluğun belirsizleştiği her durumda, Arendt'in kavramlaştırdığı radikal kötülüğün güncel biçimleri ortaya çıkmaktadır.

Arendt'in teorisinin güncel bağlamda uygulanabilirliği, özellikle bireyin özgür düşünme kapasitesinin korunmasına dair etik sorumlulukların yeniden değerlendirilmesini gerektirir. Arendt'e göre insan özgürlüğü yalnızca siyasal bir statü değil, aynı zamanda düşünme eylemiyle doğrudan ilişkili bir varoluş biçimidir. Düşünme kapasitesinin zayıflatıldığı ya da yönlendirildiği toplumlarda, bireyler hem kendi eylemlerinin anlamını sorgulama hem de toplumsal yapıların işleyişine yönelik eleştirel bir perspektif geliştirme gücünü kaybederler. Bu nedenle radikal kötülüğün çağdaş tezahürlerine karşı geliştirilecek en temel etik yaklaşım, bireyin eleştirel düşünme becerilerinin güçlendirilmesi, kamusal aklın desteklenmesi ve toplumsal yapıların sorgulanabilir kılınmasıdır. Özgürlük sadece dış baskıların olmaması değil; insanın kendi aklıyla düşünebilme cesaretini koruyabilmesidir. Arendt'in insanı özgür kılan şeyin düşünme eyleminin kendisi olduğu yönündeki görüşü, günümüz toplumlarında etik sorumluluğun merkezinde yer alır.

Arendt'e göre, kötülük her zaman bağırmaz, bazen sessizce, gündelik işleyişin içinde büyür. Onu görünür kılmanın tek yolu ise düşünme sorumluluğunu canlı tutmaktır. Bu çerçevede Arendt'in teorisi, bireyleri yalnızca tarihsel bir uyarı niteliğiyle değil, aynı zamanda çağdaş dünyada etik özneliği nasıl koruyacaklarına dair yön gösterici bir düşünsel araç olarak da önem taşır.

SONUÇ

Hannah Arendt'in radikal kötülük kavramı, modern dünyanın politik, toplumsal ve kurumsal dinamiklerini anlamak bakımından güncelliğini koruyan bir kavramsal çerçeve sunmaktadır. Totaliter rejimlerin veya örgütlenmelerin amacını "insan□ı□ hak verilmeye 'değmeyen' bir 'varlık' olarak konumlamak, onun insani varoluşuna saldırmak" (Ünaldı, 2025, s. 59) olarak tanımlayan Arendt'in bu tespiti, yalnızca 20. yüzyılın totaliter sistemlerine değil, günümüzün karmaşık toplumsal örgütlenmelerine, bürokratik yapılara ve dijital ortamlarına uygulanabilir niteliktedir. Arendt, modern kötülüğün en tehlikeli yönünün şeytani bir niyet değil, "düşünmeyi bırakma" olduğunu söyler (Arendt, 1994, s. 287). Bu ifade, çağdaş toplumlarda etik öznenin kırılganlığını açıklayan temel bir ilke haline gelir.

Eichmann örneğinde olduğu gibi, modern kötülüğün çoğu zaman sıradan bireylerin düşüncesizliğiyle kurumsal işleyiş içinde görünür hale geldiği söylenebilir. Arendt, Eichmann'ın kötülüğünü açıklarken onun "ne şeytani ne de derin" olduğunu, aksine "cansız formüllerle konuşan bir bürokrat" olduğunu vurgular (Arendt, 2006, s. 53). Bu durum, kötülüğün niyetten ziyade düşünsel kopuşla ilişkili olduğunu gösterir. Günümüzde bu kopuş; algoritmik karar verme sistemleri, sorumluluğu parçalayan bürokratik yapılar ve etik değerlendirme süreçlerinin teknokratik bir mantığa indirgenmesiyle geniş ölçekte yeniden üretilebilmektedir. Böylece birey, kendi eylemlerinin sonuçlarını kavrama kapasitesini kaybederken, radikal kötülük kurumsal süreçler içinde sıradan bir işleyiş haline gelebilir. Radikal kötülüğün bu şekilde fark edilemeyecek kadar tüm süreçlere işlemesi üzerine Arendt şu sözleri dile getirir:

"Radikal kötülüğü' kavrayamıyor oluşumuz her türlü felsefe geleneğimize içkin bir özelliktir. Bu, hem Şeytanın kendisinin bile semavi bir kaynağı olduğunu teslim etmiş Hıristiyan teolojisi için, hem de makul güdülerle açıklanabilecek, kendi ifadesiyle "sapkın kötü bir irade" kavramıyla hemen rasyonalize etse dahi, en azından böyle bir kötülüğün varlığından kuşkulanmak zorunda kalmış tek filozof olan Kant için de doğrudur." (Arendt, 2014b, S. 281)

Arendt'e göre, bu tehlikeye karşı yapılması gereken düşünmeyi bırakmamak. Düşünme kapasitesinin korunması, yalnızca epistemik bir gereklilik değil, aynı zamanda etik sorumluluğun koşuludur. Arendt'in de belirttiği gibi, insan eylemi dünyada bir fark yaratma kapasitesiyle anlam kazanır; bu kapasitenin kaybı ise hem özgürlüğün hem etik öznenin çözülmesine yol açar.

Sonuç olarak Arendt'in radikal kötülük analizi, yalnızca tarihsel bir açıklama olarak değil, günümüzün etik ve siyasal sorunlarına ışık tutan bir düşünme biçimi olarak değerlendirilebilir. Bireyin düşünme ve yargılama kapasitesinin zayıfladığı her koşulda radikal kötülüğün ortaya çıkabileceği gerçeği, modern toplumların karşı karşıya kaldığı etik kırılganlığı görünür kılar. Arendt'in düşüncesi, bu kırılganlığı yalnızca teşhis etmekle kalmaz; aynı zamanda insanı yeniden düşünmeye, dünyayla anlamlı ilişkiler kurmaya ve sorumluluğu üstlenerek eylemde bulunmaya çağıran bir etik sorumluluk ufku sunar.

KAYNAKLAR

Arendt, H. (1994). Eichmann in Jerusalem: A report on the banality of evil. (Revize baskı) Penguin Books. (Orijinal eser yayını 1963)

Arendt, H. (2014a). Totalitarizmin Kaynakları II: Emperyalizm, İletişim Yayınları, çev. Bahadır Sina Şener

Arendt, H. (2014b). Totalitarizmin Kaynakları II: Totalitarizm, İletişim Yayınları, çev. İsmail Serin

Bakır, Kemal (2015). Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, sayı 25, güz 2015, ss. 97-110

Koç, Akif Kemal (2016). Kötülüğün Sıradanlığı (Adolf Eichmann Kudüs'te), Muhafazakar Düşünce Dergisi, sayı: 49 yıl: 13, ss. 347-353

Smeulers, A. & Werner, W. (2010) Future perspectives on international criminal justice. Stahn, C. & van den Herik, L. (eds.). T.M.C. Asser Press, ss. 24-43. (the banality of evil on trial)

Ünaldı, Nlüfer Urlu (2025). Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 23 (2); ss. 50-70

SÂMİHA AYVERDİ'NİN (1905-1993) YAZININDA GELENEKSEL AHLÂK ile MODERN ETİK ARASINDA UYUM ARAYIŞI

THE PURSUIT OF HARMONY BETWEEN TRADITIONAL AND MODERN ETHICS IN THE WRITINGS OF SÂMİHA AYVERDİ (1905-1993)

Dr. Öğr. Üyesi Arzu Eylül YALÇINKAYA
Üsküdar Üniversitesi, Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsü
ORCID ID: 0000-0001-6834-799X

ÖZET
Yirminci Yüzyılın ortalarından itibaren çok partili hayat ve Soğuk Savaş atmosferiyle hız kazanan şehirleşme, tüketim kültürü ve sekülerleşme olguları, bu "deneysel modernite" döneminde Türkiye toplumunda yeni ahlâkî sorunları beraberinde getirmiştir. Sâmiha Ayverdi (1905–1993), mutasavvıf bir yazar olarak 20. yüzyılın ikinci yarısında geleneksel değerlerin modern topluma kazandırılması yönünde önemli fikirler ortaya koymuştur. İlk romanı Aşk Budur'dan (1938) başlayarak sonraki birçok eserinde Batılılaşma sürecinin yol açtığı manevi boşluğa dikkat çeken Ayverdi, çözümü tasavvufî ahlâkın birey ve toplum hayatında yeniden tesis edilmesinde görür. Roman, hikâye ve denemelerinde tasavvuf geleneğinden beslenen "ahlâk-ı Muhammedî" anlayışını vurgulayarak, modern insanın nefs terbiyesi ve maneviyatla olgunlaşabileceğini savunur. Örneğin İbrahim Efendi Konağı (1964) adlı eserinde Osmanlı İstanbul'unda yaşayan örnek bir aile üzerinden geçmişin irfan değerlerini nostaljik bir üslupla sunar; bu model, güncel değer erozyonuna karşı bir çare olarak gösterilir. İnsan ve Şeytan (1946) romanında ise iyi ile kötünün, madde ile mânânın çatışması çarpıcı bir aile dramı üzerinden ele alınır. Ayverdi'nin eserleri, okuyucuyu geleneksel değerlere yönelmeye davet eden didaktik bir tona sahiptir. Bu çalışmada, Sâmiha Ayverdi'nin roman ve denemeleri sosyo-kültürel bağlam içinde incelenerek yazarın etik değerler konusundaki temel yaklaşımları analiz edilmekte; ayrıca onun muhafazakâr fikir geleneği içindeki özgün konumu tartışılmaktadır. Ayverdi'nin düşüncesinde tasavvufî ahlâkın modern bir toplumda nasıl canlı tutulabileceği ve geleneksel ile modern arasında yaşanan etik ikilemlere nasıl çözümler sunabileceği değerlendirilmektedir. Sâmiha Ayverdi örneği, modern Türkiye'de geleneksel ahlâkın sürdürülebilirliği açısından çarpıcı bir örnek teşkil etmektedir.
Anahtar Kelimeler: Sâmiha Ayverdi, Tasavvufî ahlâk, Modern etik, Manevî miras, Ahlâkî dönüşüm, Türk modernleşmesi

ABSTRACT
From the mid-twentieth century onward, rapid urbanization, consumer culture, and secularization accelerated by the advent of multi-party democracy and the Cold War climate brought new moral problems to Turkish society during this "experimental modernity" period. Sâmiha Ayverdi (1905–1993), as a Sufi-minded writer in the latter half of the 20th century, put forward significant ideas for reintegrating traditional values into modern society. Beginning with her first novel Aşk Budur ("This Is Love," 1938) and in many works thereafter, Ayverdi drew attention to the spiritual void created by the Westernization process and saw the remedy in re-establishing Sufi-based morality in individual and social life. In her novels, stories, and essays, she emphasizes a moral outlook rooted in the Sufi tradition – an "ahlâk-ı Muhammedî" (Muhammadan ethics) – arguing that modern individuals can attain maturity through spiritual discipline and inner development. For instance, in İbrahim Efendi Konağı (The Mansion of İbrahim Efendi, 1964), she nostalgically portrays an exemplary family in Ottoman Istanbul, presenting the wisdom of the past as a remedy for contemporary moral erosion.

In the novel İnsan ve Şeytan (Man and Satan, 1946), the conflict of good and evil – matter and spirit – is depicted through a striking family drama. Ayverdi's works often carry a didactic tone that invites readers to return to traditional values. In this study, Ayverdi's novels and essays are examined in their socio-cultural context to analyze her fundamental approaches to ethical values, and her unique position within the conservative intellectual tradition is also discussed. The study evaluates how Ayverdi envisions keeping Sufi ethics alive in a modern society and what solutions she offers to contemporary ethical dilemmas. Consequently, the example of Sâmiha Ayverdi reveals the role of spiritual heritage in moral renewal within a rapidly changing society and serves as a striking example of the sustainability of traditional morality in modern Turkey.
Keywords: Sâmiha Ayverdi, Sufi ethics, Modern morality, Spiritual heritage, Moral transformation, Turkish modernization

GİRİŞ

Türk edebiyatının muhafazakâr düşünce geleneğinde özgün bir yere sahip olan Sâmiha Ayverdi (1905-1993), roman ve denemelerinde geleneksel ahlâki değerler ile modern etik ikilemler arasındaki çatışmayı derinlemesine işlemiştir (Uluant, 2020; Kırzıoğlu 1990;). Osmanlı'nın son döneminden Cumhuriyet Türkiye'sine uzanan hayat tecrübesiyle Ayverdi, eserlerini milli, manevi ve tasavvufi değerler ekseninde şekillendirmiş, modernleşme sürecinin yarattığı değer krizlerine karşı çözüm önerilerini geleneksel kaynaklarda aramıştır (Demirci, 1998). İnandığı temel fikirleri sevgi ve iman olan Ayverdi'nin ilham kaynağı, tasavvuf terbiyesiyle yoğrulmuş güzel ahlâk, tarih şuuru ve milli bilinçtir. Romanlarında ve fikir yazılarında bireyin iç dünyasındaki çatışmalardan toplumsal çözülmeye uzanan geniş bir perspektifte etik meseleleri ele alırken, hem tasavvufi ahlâk ilkelerini hem de modernleşme ile gelen yabancılaşma problemini dikkate alır. Bu çalışmada Ayverdi'nin düşünce dünyası, tasavvufun öngördüğü manevi değerler, yazarın modernleşme olgusuna yaklaşımı ve birey-toplum düzeyindeki etik çözümlemeleri üzerinden incelenecektir. İbrahim Efendi Konağı (1964), İnsan ve Şeytan (1942), Batmayan Gün (1939), Son Menzil (1943) gibi romanlardan ve Millî Kültür Meseleleri ve Maârif Dâvâmız (1976), Yolcu Nereye Gidiyorsun? (1975) gibi fikir eserlerinden örnekler ışığında, çağın ahlâki ikilemlerine Ayverdi'nin Selçuklu Osmanlı tasavvuf mirasından getirdiği çözüm önerileri değerlendirilecektir.

TASAVVUFÎ AHLÂK VE MUHAFAZAKÂR DÜŞÜNCE BAĞLAMINDA AYVERDİ'NİN DÜŞÜNCESİNİN ENTELEKTÜEL TEMELLERİ

Ayverdi'nin düşünce dünyasını entelektüel temelleri, Osmanlı-Türk tasavvuf geleneğinin ahlâki ilkelerine dayanır. Son Osmanlı devrinin önemli Rifâî şeyhlerinden Ken'an Rifâî (ö. 1950)'nin manevi terbiyesinden geçmiş olan yazar, İslâm tasavvufundaki güzel ahlâk, nefis terbiyesi ve insan-ı kâmil ideallerini çağdaş edebiyat diliyle aktarmayı amaçlamıştır (Demirci, 1998). Ayverdi, hayatı boyunca "i'lâ-yı kelimetullah" davasını benimsediğini belirtirken bu davanın özünde, insanın kendi iç dünyasını arındırması, benliğini aşması ve manevi kemale ermesi yatar. Ancak bu şekilde kişi vatan sevgisi, devlet hizmeti, milli kültür ve tarih şuuru ile techizatlanabilir. Yazarın dünyasında tasavvufi ahlâk, bireyin kalbini eğitimle olgunlaştırarak hem kendisi hem toplum için faydalı bir insan olmasını hedefleyen bir prensipler bütünü olarak karşımıza çıkar. Geleneksel ahlâki değerler kavramı, Ayverdi özelinde İslam inancının ve Selçuklu-Osmanlı kültür mirasının asırlardan süzülüp gelen erdemlerini ifade eder (Özköse, 2014).

Ayverdi'nin yazınında modernite, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e uzanan Batılılaşma süreciyle yakından ilişkilendirilir ve bu sürecin doğurduğu etik sorunlar sürekli gündeme getirilir.

Batılı yaşam biçiminin hızlı ve bilinçsiz biçimde benimsenmesi sonucunda ortaya çıkan yabancılaşma, değer boşalması ve kimlik krizi, hem roman kişilerinin iç dünyasında hem de yazarın toplumsal eleştirilerinde belirleyici bir yer tutar (Memmedova, 2011). Ayverdi, modernleşme adına gelenek ve göreneklerin geri plana itilmesini derin bir çözülme olarak görür. Bu çözülmenin temelinde, yüzyıllar boyunca toplumun kimliğini şekillendirmiş millî, tarihî ve İslami değerlerin önemini yitirmesi vardır. Modern çağda beliren etik ikilemler – maddeci dünya görüşü ile manevi ihtiyaçlar arasındaki uyumsuzluk, bireyciliğin güçlenmesiyle ailenin zayıflaması, toplumsal rollerin ve otorite ilişkilerinin değişmesi – Ayverdi'nin hem eleştirel yaklaşımının hem de romanlarında kurguladığı dramatik yapının omurgasını oluşturur. Yazar, bu ikilemlerin aşılmasını, geleneksel ahlâkın modern hayata yeniden kazandırılmasında görür. Ona göre medeniyet, tarihî mirasını hatırlayan ve geçmişten süzülen değerlerle bağını koparmayan bir toplumun omuzlarında yükselebilir; ancak böyle bir toplum modern dünyanın içinde kendi kimliğini koruyabilir. Çağlıyan İçener, 2016;

Ayverdi'nin muhafazakâr gelenekteki yeri, hem tasavvufi vurgusu hem de kadın bakış açısı sayesinde belirgin bir özgünlük taşır (Öztürk ve Can, 2018). Dönemindeki milliyetçi-muhafazakâr yazarlar önemli eserler vermiş olsa da, Ayverdi tasavvufi derinliği Osmanlı kültürüne duyduğu bağlılıkla birleştiren sesiyle ayrılır. Kadın bir yazar olarak kadın karakterlere özel bir sorumluluk yüklemesi ve onları ahlâki değerlerin koruyucuları olarak konumlandırması da onun fikrî dünyasına özgü bir niteliktir. Hayatında hem aktif bir kültür insanı hem de mutasavvıf bir rehber olan Ayverdi, sanat ile düşünceyi bir araya getirebilmiş ender şahsiyetlerdendir. Romanlarında bireyin Türk-İslam tasavvufu temelli manevi olgunlaşma sürecini merkeze alır ve bu bireysel dönüşümü toplumun ahlâki diriliğiyle ilişkilendirir. Bu nedenle Ayverdi'nin eserleri, geleneksel ve manevi değerlerle modern toplumsal meseleler arasında köprü kuran, edebî olduğu kadar fikrî ve eğitici bir yönü de güçlü olan metinler olarak değerlendirilebilir (Demirci, 2020).

AYVERDİ'NİN ESERLERİNDE DEĞER ARAYIŞLARI VE KARAKTERLERİN ETİK YÖNELİMLERİ

Sâmiha Ayverdi'nin romanlarında modernleşmeyle birlikte ortaya çıkan değer krizleri, önce bireyin iç dünyasında görünür hâle gelir. Yazar, karakterlerinin ruh hâlini ve psikolojik gelişimini gerçekçi bir zeminde işleyerek onların yaşadığı etik ikilemleri belirginleştirir. Bu ikilemler çoğu zaman ruh ile madde, nefis ile maneviyat arasındaki gerilim üzerinden şekillenir; bir başka deyişle, geleneksel ahlâkın temsil ettiği manevi değerler, modern hayatın sunduğu maddi cazibelerle karşı karşıya gelir (Özköse, 2014). İnsan ve Şeytan (1942) romanı bu durumu açık biçimde yansıtır. Ana karakter Doktor Şevket, mesleki başarı ve toplumsal saygınlık peşinde koşan modern bir figürdür. Ancak dışarıdan düzenli görünen hayatının ardında ruhuyla arzuları arasında derin bir çatışma vardır. Eşi ve ailesi sayesinde sürdürdüğü dengeli hayat, Lâle'nin ortaya çıkışıyla sarsılır. Lâle, Şevket'in bastırılmış nefsini harekete geçirir ve doktor, şöhret ve yükselme hırsının etkisiyle manevi değerlerinden uzaklaşarak bu çekime yenik düşer (Ayverdi, 1942). Roman boyunca Şevket'in iç sesi, vicdanı ve arzuları arasında gidip gelen bir mücadeleyi yansıtır; Ayverdi bu mücadele ile modern insanın manevî boşluğunu görünür kılar. Doktorun kendi hâlini benzettiği ifade, bu çelişkinin ne kadar derin olduğunu gösterir: Zehir şişesini hem içmek hem de zehirlenmemek isteyen biri gibi, aynı anda hem nefsine teslim olmak hem de ahlâki bütünlüğünü korumak istemektedir. En sonunda, şeytana uymanın sorumluluğunu kendi iç benliğinde aradığını dile getirir: Kötülüğün kaynağı dışarıda değil, insanın kendi zayıflıklarındadır (Ayverdi, 1942). Şevket, bütün başarılarına rağmen Allah'ı unutmanın bedelini ödediğini anlar. Ayverdi'nin vermek istediği temel ders burada belirginleşir: Modern bilgi ve başarı insanı yükseltebilir, fakat manevi doğrularla bağını kaybeden kişi toplumda yer edinse bile hakiki anlamda insan olamaz (Güner Zülfikar, 2014).

Benzer bir değer ikilemi, Ayverdi'nin Batmayan Gün (1939) romanında farklı bir boyutta karşımıza çıkar. Romanın genç kadın kahramanı Aliye, İstanbul'da köklü ve zengin bir konakta büyümüş, ancak içinde nedensiz bir boşluk ve varoluş buhranı hisseden bir karakterdir. Osmanlı'nın son, Cumhuriyet'in ilk yıllarında geçen hikâyede Aliye, etrafındaki maddi ihtişama ve toplumsal statüye rağmen kendini yalnız ve anlamsızlık içinde bulur. Onun bu ruhsal bunalımı, ailesinin temsil ettiği modernleşmiş yaşam tarzının manevi yönünün eksik olmasından kaynaklanır. Nitekim Aliye babasına hitaben şu sitemkâr sözleri dile getirir:

"Bildiğim bir şey varsa, ne sen ne de annem, ruh hayatıma bir istikamet vermediniz. ... Sadece rahatımı ve sıhhatimi düşündünüz. Disiplinli bir hayat içinde bana yalnız sistemli ve müsbet bir zihnî terbiye verdiniz. Fakat maddenin mekanik hududunu aşmadınız, bu suretle de ruhî bünyemin teşekkülü hâsıl olmadı. ... Kazandığım bu sermaye ile hayatta bir mevki sahibi olabilirim, fakat bir insan olamam." (Ayverdi, 1939)

Bu çarpıcı ifade, Ayverdi'nin dönemindeki birçok ailede yaşanan değer çatışmasını özetler. Aliye'nin ebeveynleri ona Batılı tarzda, müsbet ilimlere dayalı bir eğitim ve maddi konfor sunmuş; ancak ruhunu besleyecek manevi rehberliği sağlayamamıştır (Memmedova, 2011). Bu nedenle Aliye, çevresindeki herkes maddeyle meşgulken kendisini mana arayışı içinde bulmuş ve bir kimlik bunalımına sürüklenmiştir. Ayverdi, Aliye'nin hikâyesi üzerinden modern toplumda sıkça rastlanan nesiller arası gerilimi de görünür kılar. Genç birey, ailesinin benimsediği batılılaşmış değerlerde anlam bulamadığında kendi köklerine yönelmek ister ve bu durum aile içinde anlaşmazlıklara yol açar. Roman ilerledikçe Aliye'nin iç düğümü çözülmeye başlar. Dedesi İrfan Paşa'nın hatıra defterleri ona bir kök bilinci kazandırır ve ardından Dr. Kerim Bey'in rehberliğiyle ruhî bir olgunlaşma sürecine girer. Batmayan Gün, bir gencin kendi özünü arayışını ve Hakk'a yöneliş serüvenini anlatırken modern toplumdaki anlam kaybı sorununu da açığa çıkarır. Aliye'nin yaşadığı değer krizi, dönemin birçok aydınının dile getirdiği batılılaşma karşısındaki ruhsal tatminsizliği yansıtır ve Ayverdi bu meseleyi bir kadın karakterin iç dünyası üzerinden etkili biçimde işler. Aliye örneği, Ayverdi'nin kadın karakterlerine bakışını da aydınlatır. Aliye, çevresindeki yüzeysel hayatın aksine hakikati arayan, entelektüel derinliği ve manevi duyarlılığı güçlü münevver bir kadın tipidir. Ayverdi'nin romanlarında sıkça görülen bu münevver ve dindar kadın kahramanlar, an'anevi terbiye sayesinde manevi bütünlüklerini korur ve yozlaşan çevrelerine karşı sağlam dururlar. Bu yönüyle Ayverdi'nin kadın karakterleri, yazarın kendi ideallerinin yansıması olarak ailede ve toplumda ahlâki dengeyi ayakta tutan figürlerdir.

Ayverdi'nin diğer eserlerinde de benzer karakter çatışmaları gözlenir. Son Menzil (1943) romanı, bizzat ruh-madde ikilemini ve farklı aşk biçimlerini merkeze alarak bu çatışmaları inceler. Sufi bir terbiye almış karakterlerin mecazi aşktan hakiki aşka yöneliş serüvenleri, bazılarının bu yolda çektiği sancılar, bazılarının nispeten kolay yol alışı anlatılırken; modern dünyada aşkın anlamı Doğu ve Batı medeniyetleri perspektifiyle kıyaslanır (Memmedova, 2011). Yazar, tasavvuftan benimsediği aşk kavramını çok boyutlu ele alarak, roman kişilerinin çatışmalarını bazen dünyevi arzu ile manevi ideal arasında bir yolculuk biçiminde sunar. Son Menzil'de nihai olarak ruh-madde bütünlüğünün kavrandığı ideal aşk mertebesine ulaşmak, roman kahramanlarının aşması gereken bir eşik olarak belirir (Demir, 2023). Bu eşiği aşamayanlar dünyevi ihtiraslarında boğulurken, aydınlananlar ise aşkın ruhani boyutuna erişip huzur bulurlar. Dolayısıyla Ayverdi, bireysel plandaki her bir çatışmayı birer ahlâki imtihan şeklinde kurgular fakat her durumda okura ahlâki bir öğreti iletilir.

OSMANLI MİRASI, AİLE KURUMU VE GELENEKSEL DEĞERLER

Ayverdi'nin eserlerinde geçmişe, özellikle Osmanlı dönemine dair belirgin bir nostalji ve hürmet duygusu hissedilir. Yazar, Osmanlı'yı ve geleneksel yaşam tarzını idealize ederek modern dönemdeki dejenerasyonu eleştirir; adeta maziyi bir terazi gibi kullanarak şimdiki zamanı tartar. Roman ve hatıralarında Osmanlı'nın toplumsal ve ahlâki değerleri kaybedilmiş bir cennet olarak resmedilirken, bu değerlerin yitimi bir değerler buhranı olarak sunulur. Özellikle konak hayatı ve eski İstanbul yaşamına dair betimlemeler, Ayverdi'nin geleneksel değerleri somutlaştırdığı mekanlar olarak önem taşır (Özgürel, 2018).

Yazarın başyapıtlarından İbrahim Efendi Konağı (1964), bu bağlamda Osmanlı nostaljisinin ve toplumsal değişimin roman formunda ifadesidir. Ayverdi, çocukluk anılarına da dayanarak kaleme aldığı bu eserde, annesinin amcası İbrahim Efendi'ye ait büyük bir Osmanlı konağının parlak günlerini ve Cumhuriyet'e geçiş süreciyle birlikte düşüşünü anlatır. Romanın ilk bölümlerinde eski Türk evleri ideal mekanlar olarak sunulur; bu konak "gelenek ve göreneklerin koruyucusu" olan, içinde yaşayan herkesin birbirine sevgi ve saygıyla bağlı olduğu, adeta küçük bir imparatorluk gibidir. Konağın geniş aile yapısı – büyükanne ve büyükbabadan torunlara, hatta hizmetkar kadrosuna dek – Osmanlı toplumunun dayanışma ve hiyerarşi prensiplerini yansıtır (Dayanç, 2008). İbrahim Efendi Konağı'nda herkesin kendine ait bir yeri ve görevi vardır. Ayverdi, bu konak özelinde ev kavramına derin anlamlar yükler. Ona göre eski Türk evi, bireylerin hem ferdi ihtiyaçlarını karşılayabildiği hem de aileden kopmadan var olabildiği, maddeten ve manen doyurucu bir sığınaktır. Eski konaklar, gelenek ve göreneğin muhafaza edildiği yerler iken, yeni dönemle birlikte bu evlerin çözülmesi bir bütün olarak Osmanlı medeniyetinin çöküşünü sembolize eder. Nitekim Ayverdi (1964), konak ile imparatorluk arasında kurduğu analojiyi açıkça belirtir. İmparatorluğun yıkılışı, bu "minyatür imparatorluk"ların (konakların) dağılışıyla simgelenir.

Ayverdi'nin Osmanlı nostaljisi (İnanç, Komşuoğlu, 2013) yalnızca romanlarının arka planında kalmaz; yazar doğrudan doğruya tarih ve medeniyet üzerine de görüşlerini kaleme almıştır. Millî Kültür Meseleleri ve Maârif Dâvâmız (1976) gibi eserlerinde, Osmanlı-Türk medeniyet mirasına sahip çıkmanın önemini vurgular. Ona göre tarih şuuru, bir milletin geçmişiyle geleceğini buluşturan yegâne köprüdür. Özellikle Batı medeniyeti karşısında komplekse kapılan devrin aydınlarına sert eleştiriler yöneltir (Ayverdi, 1976). Ayverdi Türk milletine, medeniyet inşasında oynadığı role dair özgüven kazandırmak ister. Onun gözünde Osmanlı, insanlığa adalet ve hoşgörü sunabilmiş müstesna bir nizamdır. Yazar, Osmanlı'nın farklı din ve milletlerden tebaayı tek çatı altında huzurla yaşatabilmiş müşterek potada şekillenmiş gerçek bir otorite olduğunu söyler. Bu görüş, Ayverdi'nin Osmanlı düzenini ideal bir medeniyet modeli olarak gördüğünü gösterir. Hatta bir adım ileri giderek şu çarpıcı ifadeyi kullanır: "Eskimiş, fakat asla bitpazarına düşmemiş olan Şark medeniyetinin Müslüman-Türk payına düşen asil ve insani kolu, hâlâ Batı'nın gözlerini kamaştırmakta ve hâlâ Batı bu üstün seviyeye ulaşamamış bulunmaktadır" (Ayverdi, 2005). Bu cümle, Ayverdi'nin Osmanlı-Türk medeniyetini ne denli yücelttiğini ve ahlâki üstünlüğün Doğu'da olduğunu düşündüğünü ortaya koymaktadır. Ona göre Osmanlı'nın temsil ettiği manevi ve insani değerler o kadar yüksektir ki Batı medeniyeti tüm maddi gelişmişliğine rağmen bu seviyeye erişememiştir (Yaşar, 2016).

Ayverdi'nin nostaljik tarih anlayışı, eserlerinde sık sık Osmanlı'nın son dönemini dramatik bir kırılma noktası olarak işlemesine yol açar. Örneğin Mesihpaşa İmamı romanında II. Meşrutiyet (1908) ve Balkan Savaşı yıllarında İstanbul'daki toplumsal çözülmeyi hikâyeleştirir. Orada yer alan bir pasajda sorulur: "Meşrutiyet toplarının yıkıp dağıttığı sadece saltanat mıydı? Kanunsuz, fakat geleneklerin ve göreneklerin bağı ile kanun hâline gelmiş bütün bir sosyal ahenk de darmadağınık olmuştu" (Ayverdi, 1977). Bu satırlar, Ayverdi'nin gözünde Osmanlı'daki toplumsal düzenin yazılı kanunlardan ziyade örf ve adetlerin kutsal bağlarıyla sağlandığını, fakat modernleşme hamlesiyle bu doğal sosyal ahengin parçalandığını anlatır. Roman, Mesihpaşa semtindeki harap bir cami üzerinden de bir alegori kurar.

Cami, yıkık minaresi ve boş bakışlı pencereleriyle çöken manevi değerlerin sembolüdür. Hatta cami avlusuna yığılı tarihî mezar taşları, çeşme parçaları, mermer kitabeler "sönen görkemli bir medeniyetin son artıkları" olarak tasvir edilmiştir (Ayverdi, 1977). Bu güçlü imgeler, Ayverdi'nin Osmanlı'nın çöküşünü bir medeniyet yası duygusuyla ele aldığını gösterir.
Ayverdi, özellikle aile kurumu üzerinden geleneksel ve modern değerler arasındaki gerilimi görünür kılar. Osmanlı'daki büyük aile yapısını aile içindeki terbiye sistemini över. "Asırlar boyu, bütün millî müesseselere tesir etmiş bir sistemin iflâsı, bu müesseselerin de can çekişmesi demek idi" (Ayverdi, 1976) diyerek, Osmanlı'nın değer düzeninin çöküşünün aile yapısını da zayıflattığını belirtir. Cumhuriyet dönemi gençliğinin ise "emniyet sübabı diyebileceğimiz kıymetler sisteminden soyularak kendi haline bırakıldığını" söyleyerek bu durumun toplumda bir değer buhranı yarattığını ifade eder. Ayverdi'ye göre ailedeki ahlâki eğitimin zayıflaması toplumsal çözülmenin ilk adımıdır. Romanlarında eski bütüncül aile yapısını yitirmiş yeni Türk ailesini çoğu zaman ebeveyn–evlat arasındaki kültürel ayrışmalar üzerinden anlatır. Aliye'nin babasına yönelik serzenişi bunun bir örneğidir. Bir diğer örnek, Avrupai eğitim almış, "yabancı bir müessesenin cereyanı içinde" yetiştiği için duyguları Frenk etkisiyle perdelenmiş baba tipidir. Bu baba, iki zıt fikir arasında bocalarken çocuklarını da kendi melez görüşüyle yetiştirmeye çalışır. sonuç aile içinde derin bir yabancılaşmadır. Yolcu Nereye Gidiyorsun? (1975) romanındaki Ziver Paşa böyle bir figürdür. Meşrutiyet sonrası otoritesini kaybeden bu eski paşa, ailesinde de bir çözülme yaşar ve çocuklarıyla arasında belirgin bir değer uçurumu oluşur. Ayverdi bu örneklerle "eski aile–yeni aile" karşıtlığını işlerken, okurda bir aile bilinci uyandırmayı amaçladığını vurgular. Sonuç olarak, geleneksel ailenin birlik ve dirliğini Osmanlı kültürel mirasının parçası olarak idealleştirir; modern dönemde bu yapının dağılmasını hem bir trajedi hem de çözülmesi gereken bir toplumsal mesele olarak görür.

TASAVVUFÎ AHLÂK EKSENİNDE TOPLUMSAL UYUM ARAYIŞI

Ayverdi, modern etik ikilemlere ve değer krizlerine karşı çareyi tasavvufî düşüncenin içinde arar. Onun eserlerinde sorunların kaynağı ne kadar modernleşmenin yarattığı manevi boşluk ise, çözümlerin kaynağı da o denli geleneksel manevi prensiplerdir. Yazarın temel tezi, insanın ve toplumun yeniden ihyası için tasavvufun kazandırdığı ahlâki olgunluğa ihtiyaç olduğudur. Tasavvuf, Ayverdi'ye göre öncelikle bireyin kalbini eğitme sanatıdır. "Gönül eğitimi" adını verdiği bu süreçte, insanın madde bağımlılığından kurtulup mana yörüngesine girmesi esastır (Özköse, 2014). Ayverdi, sağlam imanın ve samimi kulluğun yerinin kalp olduğuna inanır. Bu tasavvufî ilkeleri somutlaştırmak için Ayverdi roman kahramanlarına çoğunlukla bir mürşid veya rehber figürü yerleştirir. Örneğin Batmayan Gün'de (1939) Aliye'nin bulantıdan kurtulması, dedesinin manevi mirası ve Dr. Kerim gibi yol gösterici bir karakter sayesinde olur. Son Menzil'de roman kişilerinden bazıları, Sufi öğretiyle tanışıp mecazi aşkı aşıp hakiki (ilahi) aşka yürürken, onlara kılavuzluk eden sufi şahsiyetler bulunur. Ayverdi'nin bir diğer romanı Son Menzil (1943) ismen de tasavvufi yolculuğun son durağını, yani Hakk'a varışı ima eder. Bu eserde yazar, bir mürşid-i kâmilin etrafında toplanan insanların nefis mücadelesini ve aşk vasıtasıyla arınma süreçlerini anlatır. Son durakta varılan menzil, aslında insanın dünya hayatındaki anlam arayışının ilahi aşkla neticelenmesidir. Yazar, böylece okura dünyevi buhranlardan kurtuluşun reçetesini gösterir: Kalbi Allah aşkıyla doldurmak, şüphe ve yeis yerine yakin ve ümit ile donanmak. Nitekim Batmayan Gün romanının adı da bu mesajı sembolize eder. Roman üzerine bir incelemede vurgulandığı gibi, "güneş batsa da dünyanın bir tarafında gündüz olması gibi, akıl bulanık olsa da gönül aynasının aydınlık olduğu" fikri eserin adına ilham vermiştir. Yani, rasyonel akıl ve felsefe çıkmaza girdiğinde (batarken), gönül bilgisinin ışığı sönmez, hakikate giden yolu aydınlatmaya devam eder. Ayverdi'ye göre modern insanın içinde bulunduğu "bulantı çıkmazı" felsefe ile değil, gönül terbiyesiyle aşılabilir; zira felsefe insanı şüpheyle yoğururken, tasavvuf insanı öz safiyetine yaklaştırır (Ersavaş, 2020).

Yazar, roman kişilerinden Cevat'ın ağzından, filozofun hakikat yolunda "teferruatlara takılıp modelini mükemmel çizse de kokusuz bir yapma çiçek demeti yarattığını" söyler; halbuki gönül ehli olmak gerçek gülün kokusunu duymaktır. Bu anlatımla Ayverdi, modern akılcılığın eksik kaldığı noktada manevi sezginin devreye girmesi gerektiğini savunur.
Tasavvufun toplumsal işlevine dair bir diğer önemli boyut, insan yetiştirme düzenidir. Ayverdi'ye göre, tasavvufi terbiyeden geçmiş ideal insanlar yetiştirmek, toplumun ahlâken dirilişini sağlayacak yegâne yoldur. Bu nedenle romanlarındaki dindar-münevver karakterler sadece kurgusal şahsiyetler değil, aynı zamanda okura model olarak sunulan örnek insanlardır. Ayverdi, bu karakterleri bilhassa idealleştirerek tasavvuf terbiyesinin insan yetiştirmedeki üstünlüğüne dikkat çekmek istemiştir. Örneğin Batmayan Gün'ün sonunda Aliye "gönül berraklığına" kavuşarak iç huzura ererken, okur öğrenir ki akıl ne kadar bulanıklaşırsa bulanıklaşsın, gönül aynası temiz kaldıkça doğru yol bulunabilir. İnsan ve Şeytan'da Doktor Şevket'in trajedisi bile, okura ibret sunarak manevi değerlerden sapmanın nelere mal olacağını gösterir ve dolaylı olarak tevbe, arınma fikrini telkin eder. Son Menzil'de ise aşkın doruk noktasında ruh ile maddeyi dengede tutabilen, dünyevi ve uhrevi boyutu meczeden bir ideal insan prototipi çizilir. Bütün bu örneklerde Ayverdi'nin mesajı ortaktır: Modern etik buhranlardan çıkış, tasavvufî ahlâkın rehberliğinde mümkündür.

GELENEK İLE MODERN ETİK ARASINDA DENGE VE SENTEZ İMKÂNI

Ayverdi, Batı'nın tekniğini ve ilmini alma gereğini vurgularken Batı medeniyetinin sömürgeci ve maddeci yönlerine sert eleştiriler yöneltir. Ayverdi'nin amacı, gelenek ile modernlik arasında sağlıklı bir denge kurmaktır. Osmanlı-Türk toplumunun zamanın ilerleyişini küçümseyerek ilim ve teknikte geri kaldığını söyler. İslam dünyasının uzun süre Batı'nın teknik üstünlüğünü görmezden geldiğini ve maddenin faydalı yönlerine kapılarını kapattığını belirterek özeleştiri yapar. Bu nedenle Batı'nın bilim ve tekniğinin alınmasına karşı değildir; itirazı, bunlarla birlikte gelen maddecilik tortularının sorgusuz kabul edilmesinedir. Ayverdi'nin önerdiği yol, seçici ve bilinçli bir modernleşmedir (Memmedova, 2011). Batı'nın tekniğini almak gerekir; fakat ruhu Batı'nın ahlâki çöküntüsüne teslim edilmemelidir. Batı'nın Doğu'ya değil, Doğu'nun Batı'ya söyleyeceği söz devrinin geldiğini vurgularken, Türk-İslam medeniyetinin kendi öz değerlerini evrensel hikmet olarak sunabilecek bir birikime sahip olduğunu ifade eder. Batı'yı sömürgecilik ve maneviyat eksikliği nedeniyle eleştirirken, Doğu'nun da Batı karşısında kompleksle hareket edip onu körü körüne taklit etmesini bir hata olarak görür. Bu yüzden modernleşirken "kendi tarihinden süzülen asıl hüviyet"in korunmasını şart koşar. Dil, din ve ahlâk gibi kültürel unsurlar bu sürekliliğin temelidir (Azak, 2003).
Ayverdi'nin romanlarında bu denge arayışı mekânlar ve karakterler aracılığıyla somutlaşır. "Konak" ve "mahalle" gelenek–modernlik karşılaşmasının yaşandığı, fakat aynı zamanda uyumun mümkün olduğu alanlardır (Dayanç ve Alan, 2008). Batmayan Gün'deki İrfan Paşa gibi figürler, geleneği bilen, fakat yeniye de kapalı olmayan ideal aydın tipini temsil eder. Bu tip, kendi köklerinden emin olduğu için Batı'dan korkmadan öğrenir, fakat taklide düşmez. Ayverdi'nin fikir yazılarında da "millî köklerden beslenen çağdaş değerler" doğrultusunda bir toplumsal bilinç inşa etme hedefi öne çıkar. Yazar, bu sentezin toplumsal hayata yansımasına dair somut öneriler de sunar. Bazı denemelerinde, petrol gelirine dayalı bir İslâm bankası fikrinden söz eder ve bu kaynağın Müslüman ülkelerin müşterek kalkınması için kullanılmasını tasavvur eder (Memmedova, 2011). Eğitimde ise millî terbiye sisteminin güçlendirilmesini ister. Hatıralarla Başbaşa'da (Ayverdi, 1980) gençliğin "kıymetler sisteminden soyularak kendi haline bırakıldığını" ve bu nedenle toplumun bir değer buhranına sürüklendiğini belirtir. Romanlarında da genç karakterlerin manevi bir rehberlik sayesinde yeniden yön bulmaları bu fikrin edebî karşılığıdır.

SONUÇ

Sâmiha Ayverdi'nin roman ve denemeleri, Türkiye'nin modernleşme sürecine ahlâki bir perspektiften bakan kapsamlı bir değerlendirme sunar. Yazar, Osmanlı-Türk geleneğinin taşıdığı köklü değerleri önemserken, bu değerlerin zayıflamasıyla ortaya çıkan modern etik sorunları hem bireysel hem toplumsal düzeyde ele alır. Ona göre yaşanan sarsıntı yalnızca kültürel farklılıklardan değil, manevî yönün ihmaliyle derinleşen bir kimlik boşluğundan kaynaklanır. Ayverdi bu boşluğun giderilmesi için tasavvufî ahlâkı, tarih şuurunu ve millî kimliği temel alır. Onun muhafazakârlığı geçmişi olduğu gibi tekrar etmek isteyen bir tutum değil, toplumu manevî kökleriyle yeniden buluşturarak geleceğe hazırlama çabasıdır. Romanlarında yer alan olgun ve rehber nitelikli karakterler de bu düşüncenin edebî yansımalarıdır. Okuru hem bireysel hem toplumsal düzeyde yönünü sorgulamaya davet eden yaklaşımı, eserlerine süreklilik kazandırır.

Ayverdi'nin modernleşmeye dair değerlendirmesi, Türk düşünce tarihinde dikkat çekici bir yere sahiptir. Modernleşmenin doğurduğu sorunları yalnızca sosyal veya kültürel bir kopuş olarak değil, ruhsal bir çözülme olarak okur. Kadın karakterlerine yüklediği dönüştürücü ve koruyucu rol ise onun muhafazakâr düşünce içinde geliştirdiği özgün bir yorumdur. Bütün bu unsurlar bir araya getirildiğinde Ayverdi'nin temel mesajı açıktır: Geleneksel ahlâki birikim ile modern dünyanın gereklilikleri arasında dengeli bir ilişki kurulmadıkça toplumsal değer bunalımı aşılmaz. Ayverdi, eserlerinde bu dengenin nasıl bozulduğunu gösterirken, aynı zamanda geçmişten gelen irfanı bugünün ihtiyaçlarıyla buluşturan bir yol önerir. Bu yönüyle Ayverdi'nin düşüncesi, modern Türkiye'de geleneksel ahlk–modern etik tartışmalarını anlamak açısından dikkate değer bir referans noktası oluşturur.

KAYNAKÇA

Ayverdi, S. (1939/2005). Batmayan gün. Kubbealtı.

Ayverdi, S. (1942/2004). İnsan ve şeytan. Kubbealtı.

Ayverdi, S. (1943). Son menzil. Kubbealtı.

Ayverdi, S. (1964/1999). İbrahim Efendi Konağı. Kubbealtı Neşriyatı.

Ayverdi, S. (1975). Yolcu nereye gidiyorsun? Kubbealtı.

Ayverdi, S. (1976/2006). Millî kültür meseleleri ve maârif dâvâmız. Kubbealtı.

Ayverdi, S. (1977/2000). Mesihpaşa imamı. Kubbealtı.

Ayverdi, S. (1980/2008). Hatıralarla başbaşa. Kubbealtı.

Ayverdi, S. (2005). Bağ bozumu. Kubbealtı Neşriyatı.

Azak, U. (2003). Sâmiha Ayverdi. In A. Çiğdem (Ed.), Modern Türkiye'de siyasî düşünce (Cilt 5: Muhafazakârlık, ss. 248–255). İletişim Yayınları.

Çağlıyan İçener, Z. (2016). "Tarihî emanetin taşıyıcısı"nın izinde: Sâmiha Ayverdi ve modernleşme-gelenek ekseninde kadın. Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 12(47), 139–157.

Dayanç, M., & Alan, S. (2008). Sâmiha Ayverdi'nin eserlerinde konak hayatı. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 8(1), 77–94.

Demir, F. (2023). Samiha Ayverdi'nin Son Menzil romanında ruh-madde düalizmi ve değişik boyutlarıyla aşk. Edebî Eleştiri Dergisi, 7(2), 277–292.

Demirci, H. A. (2020). Sâmiha Ayverdi: Geçiş dönemi Türkiye'sinde muhafazakâr bir kadın mütefekkirin yol güzergâhına dair notlar. Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 16(58), 187–208.

Demirci, M. (1998). Tasavvuf kültürü ve romanımız: Samiha Ayverdi örneği. Kubbealtı Akademi Mecmuası, 2, 40–44.

Denktaş Tangürek, B. (2024). Türk düşünce hayatında Sâmiha Ayverdi (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ersavaş, H. (2020, 9 Mayıs). Bir "bulantı" romanı: Batmayan gün. Temiz Sayfa Edebiyat Platformu.

Güner Zülfikar, F. C. (2014). Sâmiha Ayverdi ve ahde vefa. Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 11(41–42), 27–45.

Kırzıoğlu, B. (1990). Sâmiha Ayverdi: Hayatı–eserleri (Doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Memmedova, M. (2011). Sâmiha Ayverdi'de "Doğu-Batı" anlayışı. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 2011(2), 67–73.

Özekmekçi, M. İ., & Komşuoğlu, A. (2013). Geçmişi hatırlayarak hatırlatma: Sâmiha Ayverdi. Muhafazakâr Düşünce, 10(38), 35–53.

Özgürel, E. G. (2018). Sâmiha Ayverdi'nin eserlerinde millî bilinç vurgusu. Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi, 3(1), 315–330.

Özköse, K. (2014). Sâmiha Ayverdi'de gönül eğitimi. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 18(2), 155–169.

Öztürk, S., & Can, A. (2018). Sâmiha Ayverdi romanında dindar ve muhafazakâr kadın psikolojisi. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, 11, 74–88.

Uluant, Z. (2020). Ayverdi, Samiha. In TDV İslâm Ansiklopedisi (Ek-1, ss. 150–151). Türkiye Diyanet Vakfı.

Yaşar, H. (2016). Samiha Ayverdi'de Doğu-Batı medeniyeti meselesi. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4, 195–211.

REIMAGINING ISLAMIC SOCIETY IN THE 21ST CENTURY: CHALLENGES AND PROSPECTS

Dr. Mahbubur Rahman
University of Rajshahi, Bangladesh

ABSTRACT

The twenty-first century has brought profound transformations to Muslim societies worldwide, driven by globalization, technological change, demographic shifts, and evolving socio-political landscapes. This paper explores how Islamic society is being reimagined in response to these new realities while remaining anchored in core Qur'anic values and prophetic ethics. It examines key challenges, including the tension between tradition and modernity, the rise of digital culture, socio-economic inequalities, and the growing need for inclusive governance. At the same time, the study highlights emerging prospects, such as renewed interest in Islamic ethical frameworks, the revitalization of charitable institutions like waqf and zakat, and increasing youth engagement in socio-religious discourse. Using an interdisciplinary approach, the paper analyzes how Islamic principles of justice, compassion, and collective responsibility can offer practical guidance for addressing contemporary global issues such as social fragmentation, environmental sustainability, and moral uncertainty. The abstract concludes that reimagining Islamic society today requires a balanced synthesis of authentic religious teachings and innovative, context-sensitive strategies for community development. Such an approach not only strengthens Muslim social identity but also enables Islamic society to contribute meaningfully to global civilization in the modern era.

Keywords: Islamic society, modernity, social transformation, ethical frameworks, globalization

SUSTAINABLE ETHICS FOR AOTEAROA NEW ZEALAND

Edgar Burns
University of Waikato, Ngā Kete Division of Arts Law, Psychology, & Social Sciences New Zealand
ORCID ID: 0000-0002-6645-3358

ABSTRACT
Four societal ethics issues in New Zealand have differing resonances with countries around the world. Aotearoa New Zealand is a mid-size country with a small population. It is called a developed, western, country, but is highly dependent on overseas trade for its rural primary products, with limited industrialisation. It comprises two temperate climate main islands in the southern Pacific Ocean, and two main ethnicities—Indigenous Māori and more recent White/Pākehā settlers from Europe. Renewables, especially geothermal, comprise 80% of energy used. This paper outlines four ethical drivers shaping the future national "good." First, geographically, earthquakes from our Pacific "ring of fire" location. This likelihood in the next few decades could disrupt transport, food supplies and loss of housing. Second, climatically, global sea-level rise of 3-4mm per year, and accelerating polar ice-melt will flood productive coastal plains and cities. Third, land-use changes use such as regenerative agriculture, CO2 sequestration, and native forest/exotic pine replanting are urgently needed. Fourth, progressing Māori/Pākehā relations under the national Treaty of Waitangi (1840) is viewed as impressive or delayed, depending on perspective, raising questions about Indigenous equity.
Keywords: Sustainability, Climate Change, Land Use, Indigenous Equity

ETHICAL ISSUES IN PANDEMICS AND DISASTERS: AN INTERNATIONAL PERSPECTIVE

Dr. Petra Pelletier
University of Paris Cité, Laboratory of Social Psychology (EA 4471), Paris, France
ORCID ID: 0000-0003-3057-4614

ABSTRACT
This research presents a critical re-evaluation of the ethical underpinnings required to strengthen global resilience and recovery during pandemics and large-scale disasters. Grounded in international ethics, this research examines a range of historical emergencies, including the sinking of the Titanic, the Bhopal gas disaster, the 9/11 terrorist attacks, and the Spanish flu and the COVID-19 pandemics, etc. Through a comparative analysis, the study identifies recurring patterns of ethical failure that transcend usual boundaries, such as international ethical principles in guiding coordinated responses to global crises. By integrating these principles with established human rights frameworks, the research advances a globally adaptable model for ethical crisis governance and international crisis management. The findings underscore the urgent need for a comprehensive, internationally harmonized, human rights based ethical approach that fortifies global cooperation, enhances institutional trust, and strengthens mechanisms for transparent decision-making and collective actions in future emergencies. This work will appear in the forthcoming second edition of The Oxford Handbook of International Psychological Ethics (Oxford University Press, expected 2026), a landmark volume that expands global ethical discourse and offers critical guidance for addressing emerging transnational challenges.
Keywords: pandemics; disasters; psychology; ethics; human rights; crisis management

ETHICS IN CONTEMPORARY SOCIETY: TECHNOLOGY, HUMAN VALUES, AND RESPONSIBILITY

Assoc. Prof. Dr. Sameer Nanivadekar
CSE DS A.P. SHAH Institute of technology .Thane Maharashtra, India
ORCID ID: 0000-0002-7498-8336

ABSTRACT
Ethics is an ancient field of study, yet it has gained renewed importance in the twenty-first century. Social, technological, and environmental changes have created moral challenges that earlier generations did not face. Modern institutions rely on digital systems to make decisions that once required human judgement. Professional practice has become more complex, and scientific research influences daily life beyond laboratories and universities. This paper presents a structured discussion across six areas: meta-ethics, ethics and social power, professional ethics, research ethics, technology ethics, and environmental ethics. The aim is to show how moral reasoning must adapt when tools and institutions shape human experience. Ethical responsibility cannot be reduced to codes or compliance checklists. It must be understood as an ongoing commitment to dignity, fairness, and long-term care for society. The paper proposes that ethical education should begin early, continue throughout professional life, and be supported by social institutions.
Keywords: Ethics, professional responsibility, technology, research integrity, environment

INTRODUCTION
Ethics refers to how people decide what is right and what is wrong. For most of history, these decisions were made in small communities, professional groups, or individual households. Today, ethical decisions are made in larger settings: companies, hospitals, universities, governments, and digital platforms. These systems influence millions of individuals in ways that are not always visible.
The rapid growth of technology has created situations in which human choices depend on technical systems. Governments use data dashboards to evaluate public services. Schools use software to sort students. Employers rely on digital screening tools to shortlist applicants. These changes shift ethical responsibility away from the individual teacher, doctor, or manager and toward systems that produce results automatically. Ethical concerns therefore require broader understanding: how the system was created, who controls it, who benefits, and who is harmed.
The goal of this paper is to explain ethics in a manner that is grounded in practical situations, not abstract labels. Each section presents a clear theme and relates it to how institutions and professionals act. Ethics is not only a philosophical debate; it is a working standard for daily life.

META-ETHICS: UNDERSTANDING MORAL CLAIMS
Meta-ethics focuses on the meaning behind ethical statements. When someone claims that a decision is “good,” “fair,” or “just,” meta-ethics asks: How do we know? Who decided? What assumptions are involved?
This is especially important in modern systems where judgments are produced by methods that appear neutral, such as numbers or statistics.

The Belief That Numbers Represent Truth
Organizations frequently assume that data is objective. For example, a predictive model may score students on their likelihood of success in engineering fields. Because the score is numerical, administrators may treat it as factual.

However, this score is based on earlier student samples, design decisions, and underlying expectations. Numbers hide assumptions, but they do not remove them.

Judgement Embedded Within Design

A second issue is that tools often reflect the values of their creators. When designing a hiring filter, a company selects which character traits matter. These choices reveal priorities: speed, loyalty, academic ranking, or cultural fit. Meta-ethics reminds us that ethical claims are carried in design, not only in outcomes. To act ethically, one must examine the origins of the tools one uses. Meta-ethics protects society from believing that a convenient answer is necessarily a true one.

ETHICS AND SOCIAL POWER

Ethics must be discussed in relation to power because morality does not exist in isolation. One group may have resources, technical competence, or authority, while another group may lack representation.

The Role of Institutions

Governments, schools, and corporations shape people's lives through policies, grading systems, and regulations. When an institution uses automated scoring to allocate benefits or opportunities, citizens have limited ability to negotiate. An applicant cannot explain a personal situation to software. Ethical responsibility therefore lies in ensuring that people can challenge decisions, ask for review, or present context.

Fairness Cannot Be An Afterthought

Often, institutions apply technology to increase efficiency. A hospital might use digital triage. A scholarship board may filter applicants by statistical models. In these cases, efficiency is not immoral, but it is incomplete if it ignores the social impact. Ethics and politics intersect when speed or uniformity outweighs care, empathy, and proportion. The correct moral response may require slowing down, asking questions, and providing support.

PROFESSIONAL ETHICS

Professional ethics deals with the responsibilities that come with specialized roles. Doctors, teachers, engineers, journalists, lawyers, and administrators all face unique ethical expectations.

Respect For Dignity

A teacher must avoid labelling a child as incapable based on a single exam or assessment. Such labels create lasting harm. Professional ethics requires patience and context. One student may learn slowly but show unusual creativity later. A fair educational environment allows variation.

Ethical Decision-Making In Technical Work

Engineers design systems that influence the public. Poor infrastructure, unsafe vehicles, and insecure digital platforms create risk. Ethical professionals do not rely only on regulations. They ask: Would I accept this design for my own family? This mindset protects the public even when rules are unclear.

Media And The Responsibility To Tell The Truth

Media professionals shape public understanding. Sensationalism, selective reporting, or manipulation of statistics can cause panic or political tension. Ethical journalism demands accuracy and restraint, especially in societies where misinformation spreads easily. Ethical practice does not separate competence from moral character; it requires both.

RESEARCH AND PUBLICATION ETHICS

Research ethics governs how knowledge is produced. The public expects research to be reliable, honest, and respectful.

Respect For Participants

Research involving people must protect their confidentiality, dignity, and consent. Participants should know how their information will be used, whether it will be shared, and how long it will be stored. When a subject is vulnerable children, patients, or disadvantaged communities researchers must act with extra care.

Integrity In Scientific Reporting

Researchers must avoid adjusting results to match expectations. Selective reporting of data misleads future scholars. Overstating conclusions harms public policy and undermines trust. Publication ethics also includes proper authorship, acknowledgment of contributions, and transparent disclosure of funding. Ethical research does not seek convenience; it seeks the truth.

ENVIRONMENTAL ETHICS

Environmental ethics deals with human responsibility toward the natural world. Modern life often damages ecosystems unintentionally. Digital devices require mining, manufacturing, electricity, and disposal. Industrial activity changes air quality, water resources, and climate patterns.

The ethical question is simple: Do we have the right to use resources in a way that harms future generations?

Environmental ethics argues that we do not. Every field engineering, agriculture, business, education, and health must consider its long-term impact on the planet. Ethical decision-making asks what will happen not only this year but twenty or forty years from now. Sustainability is not a slogan; it is a moral duty.

CONCLUSION

Ethics is not a single rulebook. It is a way of thinking about how actions affect others. In a world shaped by technology, institutions, and social systems, ethics cannot be left to personal feelings. It requires structured principles and constant reflection.

Meta-ethics reminds us to question assumptions. Social ethics confronts imbalances of power. Professional ethics guides conduct in real workplaces. Research ethics protects truth and human dignity. Environmental ethics ensures that progress does not destroy the conditions for future life. An ethical society is one in which people and institutions remain accountable not only to themselves but to the communities and generations they serve.

REFERENCES

American Psychological Association. (2020). Publication manual of the American Psychological Association (7th ed.). American Psychological Association.

Beauchamp, T. L., & Childress, J. F. (2019). Principles of biomedical ethics (8th ed.). Oxford University Press.

Jonas, H. (1984). The imperative of responsibility: In search of an ethics for the technological age. University of Chicago Press.

Kant, I. (1785/1993). Grounding for the metaphysics of morals (J. W. Ellington, Trans.). Hackett.

Rawls, J. (1971). A theory of justice. Harvard University Press.

Singer, P. (2011). Practical ethics (3rd ed.). Cambridge University Press.

ENVIRONMENTAL ETHICS: GUIDING HUMAN RESPONSIBILITY TOWARD ECOSYSTEMS

Muhammad Arslan Ashraf
Department of Botany, Government College University Faisalabad, Pakistan
ORCID ID: 0000-0002-4146-7286

Rizwan Rasheed
Department of Botany, Government College University Faisalabad, Pakistan
ORCID ID: 0000-0003-4194-7885

ABSTRACT

Ecosystems represent complex, dynamic networks of living organisms interacting with each other and with their physical environment. These interactions regulate essential ecological processes such as nutrient cycling, energy flow, soil formation, climate regulation, and the maintenance of biodiversity. Healthy ecosystems support agriculture, water purification, pollination, and countless other services that sustain human life. However, rapid industrialization, population growth, deforestation, pollution, and climate change are disrupting the integrity of ecosystems worldwide. As these pressures intensify, the need for a strong ethical framework for human–environment relationships becomes increasingly critical. Environmental ethics is a philosophical discipline that explores the moral principles guiding human conduct toward the natural world. It encourages societies to move beyond purely anthropocentric thinking, where nature is valued only for its usefulness to humans and to recognize the intrinsic value of all living beings and ecological systems. This shift is essential because ecosystems are not merely resources; they are life-support systems whose stability is vital for present and future generations. One core principle of environmental ethics is intergenerational responsibility, which emphasizes that current actions should not compromise the well-being of future populations. Another principle is sustainable development, responsible use of natural resources so that ecological balance is maintained. Ethical perspectives such as deep ecology advocate for minimizing human interference and promoting harmonious coexistence, while eco-centric approaches place ecosystems at the center of moral concern rather than individual species or humans alone. Adopting environmental ethics in policy formation, education, and community practices leads to better conservation efforts, reduced environmental degradation, and more equitable resource distribution. It inspires behaviors such as waste reduction, biodiversity conservation, climate-friendly technologies, and habitat restoration. Ultimately, integrating ethical considerations into environmental decision-making is essential for protecting ecosystems and ensuring a resilient, sustainable planet.

Keywords: Ecosystem; environmental contamination; biodiversity; sustainable agriculture.

PRAGMATIC ACTS AND CULTURAL OPPRESSION: A PRAGMATIC ANALYSIS OF WIDOWHOOD DISCOURSE IN SOLA ADEBOWALE'S "LONELY DAYS"

Adesanmi, Moses Ademola
General Studies Department, Federal University of Technology, Ilaro, Nigeria

ABSTRACT
This study examines the pragmatic realisation of cultural oppression and gendered subjugation in Sola Adebowale's 'Lonely Days,' focusing on how speech acts and pragmatic strategies are deployed to construct and sustain widowhood-related discrimination. From the lens of in Mey's (2001) Pragmatic Act Theory, the research explores the contextual use of commands, threats, presuppositions, implicatures, and other relevant pragmatic indices through which male-dominated cultural ideologies are enacted in discourse. The study opines that linguistic choices in Lonely Days are not merely communicative but ideologically motivated tools that reinforce social hierarchies and emotional control. Through a close pragmatic analysis of dialogues and interactions involving Yaremi, the protagonist, the research identifies how pragmatic acts like coercion, manipulation, and judgment function as instruments of cultural and psychological violence. These acts showcase the oppressive mechanisms enshrined in communal norms that silence women and sustain patriarchal dominance under the pretense of tradition. The analysis reveals that Adebowale's discourse goes beyond narration to perform critical socio-cultural commentary, exposing the interplay between language, culture, and power in the widowhood experience. Finally, the research underscores the capacity of pragmatic analysis to unveil implicit meanings and ideological functions within literary discourse. It thus contributes to the broader understanding of how linguistic acts mediate social oppression and resistance in African feminist literature.
Keywords: Cultural Oppression, Gender Inequality, Ideological Power, Speech Acts, Widowhood Discourse

ETHICAL VALUES AND THEIR RELEVANCE FOR HUMAN WELFARE IN MEIVAZHI TEACHINGS

Balaji Sundar
Department of Electronics and Communication Engineering,
G. Pulla Reddy Engineering College (Autonomous), Kurnool, Andhra Pradesh, India

Thangapasumai
Department of Electronics and Communication Engineering,
G. Pulla Reddy Engineering College (Autonomous), Kurnool, Andhra Pradesh, India

J. Salai Thillai Thilagam
Department of Electronics and Communication Engineering,
G. Pulla Reddy Engineering College (Autonomous), Kurnool, Andhra Pradesh, India.
ORCID ID: 0000-0001-9743-9690

ABSTRACT
This paper examines the ethical teachings of Meivazhi as articulated by Sri La Sri Meivazhi Saalai Aandavargal (1850-1976), the founder of the Meivazhi movement and True Religion in South India. Framed within the broader discourse of religious ethics and human welfare, the research analyzes Meivazhi's moral vision, core ethical principles, and practical applications aimed at social harmony, personal transformation, and community development. Drawing on textual analysis of Meivazhi scriptures and sermons, semi-structured interviews with followers, and participant observation of community practices, the study identifies key ethical themes-compassion, truthfulness, non-violence, service (seva), and self-discipline and explicates how these values are operationalized through ritual, pedagogy, and social institutions. The findings suggest that Meivazhi ethics offers a distinctive integrative model that combines personal moral cultivation with direct social welfare activities, making it relevant for contemporary debates on religion's role in sustainable human development.
Keywords: Meivazhi Saalai Aandavargal, religious ethics, human welfare, South India, seva, moral education

INTRODUCTION
Religions have long been central to moral formation and social welfare. In South India, a diversity of religious movements has offered distinctive ethical resources for local communities. Meivazhi, founded by Sri La Sri Meivazhi Saalai Aandavargal, positions itself as a movement of "True Religion" dedicated to human welfare and spiritual emancipation. While Meivazhi's theological and ritual features have been described in local literature and community publications, a systematic analysis of its ethical framework and its socio-developmental implications remains limited in academic literature [1].
Meivazhi emerged in the early 20th century in South India, presenting itself as a reformative, syncretic movement centered on the proposition of "True Religion." Sri La Sri Meivazhi Saalai Aandavargal, the movement's founder and spiritual guide, is venerated by followers for his long life and extensive teaching on personal morality and social responsibility. Meivazhi blends elements drawn from regional devotional practices, moral injunctions, and a distinct insistence on truth, compassion, and service. The movement's organizational structures include local spiritual assemblies (sabai), educational efforts, and welfare programs. These institutional arrangements provide a context within which ethical teaching is both formed and enacted.

For the purposes of this paper, it is foregrounded those ethical teachings that are repeatedly emphasized in Meivazhi texts and community practice: truth (sincerity in thought and speech), compassion (empathetic action toward others), non-violence (ahimsa in interpersonal relations), service (selfless acts for community well-being), and personal discipline (moral self-regulation).

This paper addresses this gap by exploring the ethical teachings of Meivazhi and assessing how those teachings translate into practices that promote welfare, social cohesion, and individual moral growth. It asks: What are the core ethical principles of Meivazhi? How are these principles taught and embodied within the community? And how do they contribute to tangible welfare outcomes in South Indian contexts? The study contributes to comparative religious ethics by offering an in-depth case study of a contemporary South Indian religious movement that explicitly frames its spiritual project around human welfare. It also provides practical insights for policymakers, social workers, and interfaith organizations seeking to partner with faith-based communities [2].

RELATED WORKS

Scholarly work on religious ethics has explored how faith communities articulate moral norms and implement welfare activities [1]. Studies of South Indian religious movements for instance, research on the Bhakti traditions and 20th-century reform movements illuminate the ways localized spiritual leaders mobilize ethics for social ends [4].

Existing literature on Meivazhi is largely descriptive and produced within community circles. Academic treatments are sparse; where Meivazhi appears in scholarship, it is often mentioned alongside other regional movements without detailed ethical analysis. This paper builds on two strands: (1) comparative religious ethics- drawing theoretical frameworks for analyzing normative content and moral pedagogy; and (2) applied religion and development- examining how religious values connect with welfare practices.

By synthesizing these approaches, the present study offers an empirical, internally contextualized account of Meivazhi ethics and situates it within broader debates about religion and development.

METHODOLOGY

This qualitative study employs a mixed-methods approach centered on three main data sources:

1. Textual Analysis: Systematic reading of Meivazhi scriptures, sermons, pamphlets, and public addresses attributed to Sri La Sri Meivazhi Saalai Aandavargal. Passages that explicitly discuss moral behavior, social responsibility, and welfare were coded thematically.
2. Semi-Structured Interviews: Conducted with 18 participants, including senior adherents, local sabai leaders, volunteers involved in welfare activities, and two independent observers familiar with regional faith-based welfare work. Interviews focused on understandings of central ethical teachings, instructional methods, and examples of ethics in practice.
3. Participant Observation: Field visits to two Meivazhi sabai's and attendance at communal events (ritual gatherings, service activities) provided first-hand observation of ethical pedagogy and practice. Notes were taken on rituals, sermons, volunteer mobilization, and everyday interactions.

Data were analyzed using thematic coding to identify recurring ethical themes, pedagogical mechanisms, and the institutional pathways through which ethics are enacted as welfare activities. Ethical clearance and informed consent procedures were followed for interviews and observations [6].

FINDINGS

The analysis yields four interrelated findings about Meivazhi ethics and practice:

Core Ethical Principles

Across texts and interviews, five principles consistently appear as central to Meivazhi ethics:

- Truthfulness (Sincerity): Emphasized as a foundation for personal integrity and social trust. Followers are taught that spiritual progress and social harmony require truth in speech and action.
- Compassion (Karunai): Defined not merely as an emotion but as deliberate action — feeding the hungry, tending the sick, and offering counsel.
- Non-violence (Ahimsa): Interpreted broadly to include non-harm in speech and thought, discouraging slander and divisive conduct.
- Service (Seva): Considered a central expression of faith. Service is institutionalized through community kitchens, medical camps, and education initiatives organized by some salai piraviyars.
- Self-Discipline (Sadhana): Ethical behavior is tied to daily practices — disciplined speech, fasting, meditation, and moral teachings imparted by spiritual mentors.

Pedagogical Mechanisms

Meivazhi transmits ethics through ritualized sermonizing, memorized aphorisms, communal meals, role-modeling by senior adherents, and organized service activities. The combination of moral instruction and immediate service opportunities helps translate abstract values into concrete habits [5].

Institutional Channels of Welfare

Several sabais operate welfare programs- food distribution, basic health camps, literacy classes, often staffed by volunteers trained within the movement. These programs are characterized by low-cost, community-driven operations relying on local donations and volunteer labor.

Moral Outcomes and Community Perceptions

Interviewees reported perceived improvements in social trust, reductions in petty conflicts within local communities, and increased civic participation among adherents engaged in Meivazhi welfare activities. Observations suggested that regular participation in seva correlated with stronger interpersonal networks and an ethic of mutual aid [7].

DISCUSSION

The findings show that Meivazhi's ethical system functions on multiple levels: as personal moral formation, a set of communal norms, and as institutionalized welfare provision. This threefold functionality helps explain the movement's sustained social impact.

Integrative Model of Ethics

Meivazhi integrates inner transformation (sadhana) with outward action (seva), aligning individual spiritual development with community welfare. Such integration contrasts with purely ritual or contemplative approaches and resonates with models of engaged spirituality found in other religious traditions.

Comparative Relevance
Compared with mainstream charitable organizations, Meivazhi's advantage lies in its moral pedagogy: volunteers are not merely service providers but are continually formed through ethical teaching. This continuous formation appears to foster durable commitments to welfare activities.

Limitations and Challenges
The movement faces practical constraints typical of community-based initiatives: limited funds, dependence on volunteer labor, and occasional tensions with secular authorities over regulatory compliance. Furthermore, while ethical teachings emphasize inclusivity, instances of internal hierarchy and exclusive claims about "True Religion" may limit wider interfaith collaboration.

Implications for Policy and Practice
Policymakers and development practitioners should recognize faith-based organizations like Meivazhi as potential partners. Their strengths-local legitimacy, moral formation, and volunteer networks, can complement public services. Successful partnerships, however, require sensitivity to religious identity and clear arrangements ensuring accountability and inclusivity.

FUTURE DIRECTIONS IN ETHICAL PRAXIS

As Meivazhi continues to grow and adapt to contemporary social transformations, the ethical framework established by Sri La Sri Meivazhi Saalai Aandavargal presents several promising avenues for future expansion and refinement. These directions emphasize the dynamic, living nature of Meivazhi ethics and highlight its continued relevance in promoting human welfare [8].

Strengthening Structured Welfare Networks
While many Meivazhi sabais already engage in community service, future development could involve more organized, sustainable welfare networks. This may include:

- Establishing coordinated regional welfare councils within the movement.
- Creating long-term programs in areas such as nutrition, preventive healthcare, women's empowerment, and elder care.
- Implementing data-driven approaches to identify local community needs and allocate resources systematically.

Formalizing Ethical Education and Leadership Training
To preserve and transmit the ethical teachings of Meivazhi, there is potential for:

- Developing structured moral education curricula for youth within the movement.
- Establishing training centers to prepare future ethical leaders, volunteer coordinators, and community teachers.
- Using modern pedagogical tools- digital modules, mobile apps, and interactive workshops, to make ethical learning accessible and engaging.

Expanding Interfaith and Cross-Community Engagement
Meivazhi's principles of truth, compassion, and non-violence create a strong foundation for constructive interfaith engagement. Future praxis could involve:

- Collaborative service initiatives with other religious and secular organizations.
- Participation in interfaith dialogue platforms to promote social harmony.
- Sharing Meivazhi's ethical insights through academic, cultural, and digital forums.

Integrating Environmental Ethics and Sustainability

In the context of global ecological challenges, Meivazhi ethics can naturally extend into environmental stewardship by:

- Promoting tree plantation drives, clean water initiatives, and sustainable agricultural practices.
- Encouraging eco-conscious rituals and community events.
- Developing educational programs linking Meivazhi values with ecological responsibility.

Enhancing Research, Documentation, and Archives

For the movement to gain wider intellectual visibility and continuity:

- Systematic documentation of teachings, welfare activities, and community histories can be undertaken.
- Collaborations with universities and research institutions can strengthen academic engagement.
- Creating digital archives and publications can support global awareness of Meivazhi ethics.

Building Scalable Models of Seva (Service)

Future ethical praxis can also involve the evolution of seva into structured, replicable models:

- The development of standard operating procedures (SOPs) for community kitchens, health camps, and emergency relief.
- Training volunteers to deliver high-quality, compassionate service.
- Using community feedback systems to evaluate and improve welfare initiatives.

Digital Transformation of Ethical Practice

With increasing access to digital technology, Meivazhi can expand its ethical and welfare activities through:

- Digital seva platforms for coordinating volunteers, reporting needs, and updating welfare activities.
- Online ethics courses based on the teachings of Sri La Sri Meivazhi Saalai Aandavargal, enabling global access.
- Virtual satsangs and moral discussions, strengthening community bonds across geographical distances [9].
- Digital documentation of service initiatives to enhance transparency and encourage broader participation.

Strengthening Community-Based Health Interventions

Building on existing health camps and wellness programs, Meivazhi can move toward:

- Preventive health awareness programs focusing on nutrition, hygiene, and lifestyle diseases.
- Collaborations with medical practitioners for regular check-ups and early intervention.
- Mobile health units supporting underserved rural regions.
- Training volunteers as basic health aides, enabling the community to respond swiftly to emergencies.

Ethical Entrepreneurship and Skill Development

Future praxis can integrate economic empowerment with ethical principles through:

- Skill development centers that teach youth practical skills grounded in moral discipline.

- Entrepreneurship programs encouraging small businesses rooted in honesty, fairness, and social responsibility.
- Women's livelihood groups, enabling economic independence while nurturing ethical community leadership.

Global Dissemination of Meivazhi Ethical Teachings

As global interest in indigenous and holistic ethics increases, Meivazhi can:

- Publish multilingual translations of core teachings, making the philosophy accessible worldwide.
- Participate in international conferences on religion, ethics, and sustainable development.
- Establish cultural centers abroad, promoting awareness of Meivazhi values through workshops and seminars.

Youth Engagement and Moral Leadership

Empowering younger generations is vital for sustaining ethical traditions. Initiatives may include:

- Youth leadership camps focusing on integrity, discipline, and service.
- Mentorship programs pairing senior adherents with young learners.
- Ethics clubs in educational institutions, integrating Meivazhi values with modern academic environments.

Strengthening Family and Community Ethics

The ethical foundation of Meivazhi can be deepened by:

- Family-based moral study sessions, ensuring intergenerational transmission of values.
- Conflict-resolution workshops teaching compassion, communication, and non-violence.
- Community harmony programs that encourage cooperation across caste, class, and linguistic boundaries.

Research Collaborations and Scholarly Development

To ensure academic recognition and long-term scholarly engagement:

- Joint research projects with universities on ethics, cultural studies, and community welfare.
- Documentation of life histories of senior practitioners to preserve oral traditions.
- Publication of peer-reviewed articles, strengthening academic visibility.

CONCLUSION

Meivazhi, under the guidance of Sri La Sri Meivazhi Saalai Aandavargal, articulates an ethic that binds truth, compassion, non-violence, service, and discipline into a practical program for human welfare to attain God. The movement's lived ethics—transmitted through ritual, teaching, and organized service—have demonstrable local benefits: strengthened social ties, increased welfare provision, and moral transformation among adherents. This study highlights the importance of examining religious ethics not only as abstract moral systems but as embodied practices with social consequences. Meivazhi's integrative model suggests pathways for cooperation between faith-based movements and secular welfare actors, contributing to broader efforts in sustainable human development. Future research should expand empirical coverage like larger samples, longitudinal study, compare Meivazhi with similar regional movements, and explore the perspectives of non-adherents in communities where Meivazhi operates.

REFERENCES

Ammerman, N. (2014). *Sacred stories, spiritual tribes: Finding religion in everyday life*. Oxford University Press.

Berger, P. L. (1967). *The sacred canopy: Elements of a sociological theory of religion*. Anchor.

Cloke, P., & Terry, S. (2004). Faith-based organizations and social welfare. *Journal of Social Policy*.

Government of India. (n.d.). *Faith-based organizations and social service delivery: A policy framework* [Policy brief].

Hinnells, J. R. (1997). *A new handbook of living religions*. Blackwell.

Meivazhi Purushothama Anandar. (2012). *Islamic philosophy and Meignana pezai*. MPA Publications.

Meivazhi Salai Aandavargal. (1966). *Selected sermons and teachings in Aadhi Maanmiyam*. Meivazhi Sabaiyaar.

Smith, J. Z. (1982). *Imagining religion: From Babylon to Jonestown*. University of Chicago Press.

Taylor, C. (1989). *Sources of the self: The making of the modern identity*. Harvard University Press.

LINKING ETHICAL ORIENTATION AND DIGITAL COMPETENCY IN MANAGERIAL TRAINING: IMPLICATIONS FOR TASK, CONTEXTUAL, AND ADAPTIVE PERFORMANCE

Kareena Saini
Department of Commerce, MDU, Rohtak
ORCID ID: 0009-0000-0369-9599

Assoc. Prof. Dr. Seema Rathee
Department of Commerce, MDU, Rohtak
ORCID ID: 0000-002-3074-4452

Asst. Prof. Dr. Jitender Kumar
IMSAR, MDU, Rohtak
ORCID ID: 0000-0002-0017-6466

ABSTRACT

The purpose of this conceptual paper is to examine how ethical orientation and digital competency, as integrated components of managerial training, influence three key dimensions of managerial performance: task performance, contextual performance, and adaptive performance. The study aims to synthesize existing theoretical and empirical literature to propose an integrated framework highlighting the combined role of ethics and digital skills in enhancing managerial effectiveness in technology-driven workplaces.

This study adopts a qualitative, secondary-data–based research design. It relies entirely on existing literature, including peer-reviewed research papers, books, theoretical models, industry reports, and established frameworks on managerial training, ethical orientation, and digital competency. A narrative literature review approach is used to identify patterns, conceptual linkages, and thematic insights.

The review reveals that ethical orientation strengthens managers' integrity, fairness, and responsible decision-making, which positively influences contextual and task-related behaviours. Digital competency enhances technological adaptability, data-driven decision-making, and the ability to manage complex digital work environments, thereby improving task and adaptive performance. The synthesis indicates that when ethical orientation and digital competency are jointly embedded into managerial training, they complement one another: ethics ensures the responsible and trustworthy use of technology, while digital competency enhances the practical application of ethical judgment in real-time digital contexts. Together, these competencies contribute significantly to superior task, contextual, and adaptive managerial performance.

This paper offers practical implications for organizations, trainers, and policymakers. It highlights the importance of incorporating both ethical and digital training modules to develop managers who are technologically capable yet ethically grounded. Organizations can use the proposed framework to design comprehensive training programs that address digital skill gaps, reinforce ethical standards, and enhance overall managerial performance. The study also provides a conceptual foundation for future empirical research to test the proposed relationships and examine variations across industries or managerial levels.

Keywords: Ethical Orientation; Digital Competency; Managerial Training; Task Performance; Contextual Performance; Adaptive Performance; Managerial Effectiveness; Technology-Driven Workplaces.

YAPAY ZEKADA ETİK SORUNLAR VE YORUMLANABİLİRLİK KRİZİ: GÜVEN, SORUMLULUK VE İNSAN MERKEZLİ BİR YAKLAŞIM

ETHICAL ISSUES AND THE INTERPRETABILITY CRISIS IN ARTIFICIAL INTELLIGENCE: A HUMAN-CENTERED APPROACH TO TRUST AND ACCOUNTABILITY

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe SALMAN
Maltepe Üniversitesi Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümü
ORCID ID: 0000-0003-2649-3061

Tamay YAZGAN
Maltepe Üniversitesi Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi Yazılım Mühendisliği Bölümü
ORCID ID: 0009-0000-5365-6466

Elife AĞGÜRBÜZ
Maltepe Üniversitesi Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi Yazılım Mühendisliği Bölümü
ORCID ID: 0009-0005-8997-0365

ÖZET
Yapay zekâ (YZ), karar verme, öğrenme ve öngörü üretme gibi bilişsel işlevleri otomatikleştirerek yalnızca teknik bir yenilik olmaktan çıkmış, toplumsal yapıları, kurumsal işleyişi ve bireysel yaşamı dönüştüren çok katmanlı bir güç haline gelmiştir. Ancak bu hızlı ilerleme, etik değerler, insan hakları, şeffaflık ve toplumsal adalet açısından ciddi sorunlar doğurmaktadır. Algoritmik önyargılar, mahremiyet ihlalleri, otonomi kaybı, sorumluluk boşlukları ve kara-kutu niteliğindeki modeller, YZ'nin güvenilirliğini zayıflatırken toplumsal eşitsizlikleri derinleştirebilmektedir. Bu sorunların merkezinde ise "yorumlanabilirlik krizi" bulunmaktadır; çünkü bir YZ sisteminin neden belirli bir karara ulaştığının anlaşılamadığı durumlarda etik değerlendirme, hukuki hesap verebilirlik ve kullanıcı güveni mümkün olmamaktadır.
Bu çalışma, YZ'deki etik problemler ile yorumlanabilirlik eksikliği arasındaki ilişkiyi disiplinlerarası bir çerçevede incelemektedir. İlk olarak adalet, mahremiyet, özerklik, şeffaflık ve sorumluluk eksenlerinde YZ'nin temel etik sorunları analiz edilmekte, ardından yorumlanabilirliğin teknik, epistemolojik ve felsefi boyutları ele alınmaktadır. Sonraki bölümde etik ve yorumlanabilirlik arasındaki karşılıklı bağımlılık tartışılmakta; son olarak insan merkezli, şeffaf ve hesap verebilir YZ tasarımı için çözüm önerileri sunulmaktadır. Bulgular, etik ilkelerle desteklenmeyen ve açıklanabilirlik sunmayan sistemlerin güven, sorumluluk ve toplumsal meşruiyet açısından sürdürülebilir olmadığını göstermektedir. Bu nedenle çalışma, etik değerleri mimarisine entegre eden, yorumlanabilir, adil ve hesap verebilir YZ yaklaşımlarının demokratik toplumların geleceği için zorunlu olduğunu vurgulamaktadır.
Anahtar Kelimeler: Yapay zeka, etik sorunlar, yorumlanabilirlik, şeffaflık, hesap verebilirlik, insan odaklı yapay zeka, açıklanabilirlik

ABSTRACT
Artificial intelligence (AI) has, over the last decade, moved beyond being merely a technical innovation and has become the centerpiece of a multilayered transformation affecting nearly all domains of human life. Across a wide spectrum from healthcare and education to financial markets, public administration, social media, and intimate relationships AI systems are automating decision-making processes and increasingly substituting human judgment.

This rapid transformation extends beyond efficiency and innovation; it has also created an unprecedented sphere of ethical, legal, and social consequences in human history.
The ethical dimensions of AI are debated primarily along three axes: (1) the risk of interference with individual and institutional autonomy, (2) privacy violations arising from data collection and processing, and (3) social injustices reproduced through algorithmic biases. These problems require not only technological but also normative, philosophical, and legal inquiry. Moreover, interpretability lies at the center of these ethical debates, because understanding how and why AI systems reach particular outcomes is critical for both user trust and legal accountability.
This study examines how ethical issues in AI are intertwined with the interpretability crisis. It offers a multidimensional evaluation of AI's uses across domains such as healthcare, education, justice, environment, finance, public administration, and social media. The findings indicate that when ethical values are not integrated into technology design, the principles of transparency, trust, and responsibility are undermined deepening social polarization, information manipulation, and digital inequalities.
The article proposes a human-centered framework that unites ethical principles with technical approaches to interpretability; through this framework, it aims both to bolster user trust and to steer AI's social benefit potential responsibly. Ultimately, building AI systems that are not only powerful but also understandable, fair, and accountable is deemed essential for the ethical sustainability of future digital societies.
Keywords: Artificial intelligence, ethical issues, interpretability, transparency, accountability, human centered AI, explainability

INTRODUCTION

Artificial intelligence (AI), with its capacity to emulate human thinking, learning, and decision-making, is regarded not only as a technical innovation but also as a turning point that reshapes the value systems of civilization (1). The debate that began in the 1950s with Alan Turing's question, "Can machines think?" is now a central agenda item not only for engineering laboratories but also for disciplines such as law, philosophy, sociology, psychology, and political science. Initially viewed as a tool limited by computational power, AI today has taken over functions once considered uniquely human, such as decision making, prediction, content generation, and even emotional interaction. This rapid development has brought about a rupture on both ethical and epistemological levels.

The ethical dimension of AI stems from the fact that technology has become not just a "tool" but a "co-agent" in human action (2). For example, a decision made by an autonomous vehicle in a fatal crash is not merely the product of engineering algorithms but also of moral values. At this point, the concepts of "ethics" and "responsibility" become inseparable parts of technological design. AI systems are no longer mere executors of commands; they are autonomous structures that make choices based on their own inferences (3). This creates fundamental uncertainty regarding who is responsible for the outcomes of decisions and opens a new problem area known as the "ethical responsibility gap."

As AI applications proliferate rapidly, the decision mechanisms of algorithmic systems increasingly touch human values in socially significant domains such as healthcare, justice, education, the environment, and public administration (4). In medical diagnosis systems, for instance, the inability to understand the rationale for an AI-generated judgment about a patient's cancer risk is a serious crisis not only in terms of medical error but also ethically. A system that cannot answer the question "why?" erodes trust. Similarly, risk assessment algorithms used in judicial systems may reproduce racial or socioeconomic biases found in historical data, violating the principle of impartiality in justice (5). These examples show that a lack of interpretability can directly translate into ethical violations.

AI's ethical issues are not limited to outcomes; design choices are also decisive. Technical decisions such as which data to collect, which parameters to optimize, and what constitutes a "successful" output are themselves value-laden (6). Consequently, every AI system carries, to some degree, the cultural, economic, and political biases of its developers. Therefore, AI ethics concerns not only the mitigation of risks in deployment but also the embedding of ethical awareness into the design process.

Meanwhile, the "black-box" nature of AI systems i.e., the inability of humans to comprehend their internal decision mechanisms deepens ethical debates (7). A high accuracy rate does not necessarily mean a system is trustworthy, because trust is grounded not only in outcomes but also in a rational account of how those outcomes are achieved. Hence, interpretability and explainability occupy the center of ethical assessment. The ability of an AI system to explain its decisions is indispensable for legal accountability and for social trust.

In recent years, ethical awareness and interpretability efforts have gained institutional importance internationally. The European Union's 2021 AI Act proposal classifies AI applications within a "risk based" framework and makes ethical oversight mandatory for high-risk systems. Similarly, OECD, UNESCO, and G7 countries have issued ethical guidelines emphasizing human rights, transparency, and accountability (8). Despite these developments, fully integrating ethical principles into technical practice remains challenging, particularly in proprietary models developed by the private sector.

In this context, AI ethics has become not merely a component of technical safety but a cornerstone of the sustainability of democratic societies. Algorithms now function like the invisible laws of the public sphere deciding who gets a job, who obtains credit, and even who becomes visible on social media. When divorced from ethical values, this power seriously threatens individual freedoms and social justice (9).

The primary aim of this article is to examine ethical issues in AI and the interpretability crisis within an interdisciplinary framework. The first section evaluates AI's ethical issues along the axes of bias, justice, privacy, responsibility, and trust. The second section addresses interpretability and explainability from technical and philosophical perspectives. The third section discusses the interaction between ethics and interpretability; finally, the paper presents solution proposals for human centered and accountable AI design. In this way, the study aims to establish a holistic foundation for an AI ecosystem rooted in ethical principles, transparency, and trustworthiness.

RESEARCH AND FINDINGS

Ethical Issues in Artificial Intelligence

With AI technologies advancing rapidly, ethical debates have entered the agendas of policymakers, companies, and everyday users not just academic circles. Ethical issues concern not only what AI does but how it does it. An algorithm's correctness does not legitimize it ethically, because ethics demands that not only outcomes but also the processes that lead to them be fair, transparent, and respectful of human rights (1).

AI ethics generally coalesces around five core principles: justice and fairness, privacy and data security, autonomy and human dignity, transparency and explainability, and responsibility and accountability. These principles function as normative compasses guiding the social impacts of technology. Yet AI applications may violate each of these principles in different ways.

Justice, Fairness, and Bias

AI systems learn from data; thus, any bias embedded in the data is reflected in model outputs. When training data mirrors historical, cultural, or economic inequalities, algorithms reproduce those inequalities (2).

One of the most cited examples is the COMPAS risk assessment system used in U.S. criminal justice in 2016, which labeled Black defendants as higher risk than white defendants. Similar patterns have been observed in hiring algorithms that systematically score women lower, and in credit scoring that disadvantages certain ethnic groups (3).
In education, comparable issues appear in student assessment algorithms. In 2020, the Ofqual algorithm used in the UK systematically lowered the grades of students in low-income regions. Such examples show that data-driven decision systems can conflict with social justice. Algorithmic accuracy does not always coincide with ethical correctness (4).

Privacy, Surveillance, and Data Ownership

One of the most controversial areas is privacy. In the era of big data, personal information, behavioral patterns, and biometric data are continuously collected, analyzed, and monetized. This leads to a loss of control over one's own data (5).
AI systems in healthcare process highly sensitive information from genetic data to psychological profiles. Failure to store these data securely or their unauthorized sharing directly violates patient privacy. Moreover, the use of such data by insurers or employers can create a new form of digital discrimination. Likewise, AI driven behavioral analytics on social media track users' emotions, political leanings, and even mental health to produce targeted advertising. This constitutes a surveillance capitalism that occurs without genuine user consent (6).
Uncertainty over data ownership also complicates ethical responsibility. When a model trained on a user's data yields a new product or service, who owns the value created? If the model makes a harmful decision, who is responsible? These questions remain unresolved both ethically and legally (7).

Autonomy and Human Dignity

When AI systems begin to replace rather than support human decision-making, they threaten autonomy. Autonomy refers to an individual's capacity to make choices by free will. Algorithms can steer or even manipulate preferences. Social media algorithms, for example, deliberately polarize content to capture attention for longer periods. This undermines cognitive autonomy and constrains rational deliberation (8).
At a further extreme, emotionally capable chatbots and "AI partners" profoundly affect human relationships. Reports of individuals forming romantic relationships or even "marrying" virtual AI characters in parts of Japan and Europe raise new ethical dilemmas around human dignity, addiction, and emotional manipulation. Even the meaning of "consent" is contested here; power asymmetries between user and system can enable emotional exploitation (9).

Transparency and the Black-Box Problem

Most AI systems rely on complex artificial neural networks whose internal workings cannot be fully articulated even by their developers. This is the "black-box problem." When opaque algorithms produce erroneous or discriminatory decisions, identifying the cause becomes nearly impossible. In high-risk domains such as justice, finance, and healthcare, this becomes an ethical crisis (10).
If a rejected credit application is justified merely by "the model predicted so," both individual and institutional accountability evaporate. Lack of transparency erodes user trust and weakens public confidence in institutions. For these reasons, many researchers regard algorithmic explainability as a precondition for ethical safety (11).

Responsibility and Accountability

Perhaps the most complex dimension is responsibility. When an AI system errs say, an autonomous vehicle crashes or a clinical decision support system misdiagnoses who is responsible? The developer, the deploying institution, or the algorithm itself? (12). Because legal systems cannot ascribe "agent" status to autonomous systems, responsibility gaps emerge, forming ethical and legal gray zones.

Some experts advocate shared accountability models whereby developers, deploying institutions, and regulators jointly bear responsibility for outcomes. Even so, as self learning capacity grows, such models can still prove inadequate (13).

Domain-Specific Ethical Dilemmas

Healthcare: Beyond accuracy, the explainability of decisions is vital. If the "why" behind diagnostic or treatment suggestions is unknown, patient–physician trust erodes. Privacy breaches can invite genetic discrimination or insurance abuse.

Education: Algorithms that assess student performance risk deepening inequalities; socioeconomic background, language, or culture can surface as algorithmic bias.

Finance: Automated credit scoring may discriminate based on historical financial behavior, excluding certain demographic groups as "risky."

Social media and information ecosystems: AI assisted content generation and recommender systems accelerate the spread of disinformation, intensify polarization, and undermine cognitive autonomy.

Public administration and justice: Algorithmic decision support often clashes with transparency and accountability, with immigration, social assistance, and crime prediction systems producing discriminatory effects.

Environment and sustainability: The energy consumption and carbon footprint of AI systems raise ethical concerns. Many models require extensive compute, creating a paradox for environmental justice (14).

The Interpretability Problem in Artificial Intelligence

For AI systems to be evaluated ethically, a precondition is that we can understand how they make decisions. Yet most modern AI models are "black boxes" whose internals cannot be directly explained by humans (1). This is not merely a technical challenge but an epistemological, cognitive, and ethical crisis: when the reasons behind a decision cannot be explained, trust and accountability mechanisms suffer.

The Meaning of Interpretability

Interpretability is the ability to articulate a model's decision process in a way that humans can grasp. Explainability is a model's capacity to show causally which inputs led to which outputs (2). Not every explainable system is interpretable technical explanations may still be meaningless to end users. Thus, interpretability demands cognitive accessibility, not just mathematical transparency.

For example, when a deep neural network diagnoses cancer for a specific patient, it is nearly impossible for a clinician to make sense of the complex relationships among millions of parameters. However, if the model visualizes which image regions or clinical variables carried weight, the decision becomes interpretable to the human (3). This distinction highlights "model transparency" versus "decision transparency."

The Black-Box Problem and Ethical Uncertainty

Modern deep learning systems employ multilayered architectures with millions of parameters. While accuracy may approach human or superhuman levels, the decision process is not traceable in human terms (4). The internal mechanism often shows only statistical relationships between inputs and outputs, without answering the "why." This is the black-box problem.

Ethically, the black-box problem produces three risks:

Responsibility gaps: When the decision pathway is unknown, no one can be held accountable for errors.

Erosion of trust: Unexplained decisions reduce confidence in technology.

Epistemic injustice: Restricting access to meaningful knowledge to only technical experts violates the information rights of other stakeholders (patients, students, citizens) (5).

Hence interpretability is not merely technical; it is a democratic value. Uninterpretable algorithms become a form of power evading public scrutiny.

Methods of Interpretability and Their Limits

Explainable AI (XAI) has advanced rapidly to mitigate the black-box problem. Approaches fall into two groups:

Intrinsically interpretable models: Decision trees, linear models, rule based systems.

Post-hoc methods: Techniques applied after training complex models like deep nets e.g., LIME, SHAP, Grad-CAM (6).

Still, the ethical sufficiency of XAI remains contested. Explanations often cover only local reasons for a given decision rather than the whole model. They may provide a persuasive rather than a complete explanation risking manipulation if users are merely convinced rather than truly informed (7).

Another constraint is the trade-off between interpretability and accuracy. As complexity rises, accuracy may improve while interpretability declines. This ethical balance problem raises a value-theoretic question as much as an engineering one: should we prefer a more understandable and fairer system, or a more accurate yet opaque one? (8).

Interpretability, Trust, and Accountability

Interpretability is the technical basis of ethical trust. If users can at least partially comprehend a system's inner logic, trust rests on rational grounds. Without trust, ethical legitimacy weakens. In high impact areas healthcare, finance, public administration the explainability of decisions determines the validity of user consent (9).

From an accountability perspective, interpretability functions as a form of moral trace. Decision trails that show how outcomes were formed enable retrospective investigation of errors or abuses. This is vital for both ethical and legal responsibility, and it requires institutional not just technical transparency.

Philosophical Dimension: Consciousness, Meaning, and Machine Logic

Interpretability is not just a transparency problem; it is also about the nature of meaning. Human minds seek conceptual and causal accounts. AI systems, however, generate statistical correlations without symbolic understanding. Their answers to "why" do not map onto human notions of intention or purpose (10).

This discrepancy is the semantic gap in AI ethics. A model may recognize a cat in an image but lacks the biological, cultural, or emotional meanings of "cat." Thus interpretability arises from an epistemic gulf between human meaning and machine meaning.

Consequently, many researchers advocate human centered AI. The goal is not to make machines think like humans, but to make machine behavior communicable in ways humans can understand (11).

Cultural and Legal Dimensions of Interpretability

Interpretability varies across cultural and legal contexts. The EU's AI Act aims to secure users' rights to know the reasons for algorithmic decisions. In contrast, some countries allow firms to withhold transparency under "trade secret" claims (12).

This revives the classic tension between ethics and economic interests. Transparency strengthens public trust and democratic oversight, yet full disclosure may weaken competitiveness or expose sensitive information to misuse. Hence the debate over the ethical trade secret.

Social Impact of Interpretability

Interpretability affects not only individual trust but also social justice. Transparent and understandable systems help users defend their rights. A student can appeal a grade rationally if the algorithmic process is visible; a patient can participate actively in care if they know which data informed a diagnosis. This is the democratization of technology (13).

But interpretability also depends on literacy. Complex explanations may be unintelligible to non-technical users. Therefore, interpretable systems must also be comprehensible; otherwise, explanation becomes a mere formality.

The Intersection of Ethics and Interpretability

For AI systems to operate in line with ethical values, structural transparency not just goodwill is required. A system that does not embed ethical principles into technical practice can produce unforeseen harms no matter how well-intentioned (1). Commitment to ethics is unsustainable without interpretability, because one cannot judge the morality of a decision without knowing why it was made.

The relationship between ethics and interpretability creates a mutual-dependence loop. Ethical principles (justice, responsibility, privacy, autonomy) orient AI design, while interpretability makes these principles actionable. In other words, interpretability is the visible face of ethics. In an opaque system, claims about fairness, accountability, or user trust remain merely theoretical (2).

The Epistemic Basis of Trust

Social trust is the cornerstone of AI's sustainability. Trust is not blind belief but informed consent. People trust a system when they understand not only what it does but why it does it. Interpretability provides the substrate for this knowledge-based trust (3).

In healthcare, when AI supports a diagnosis, knowing which data generated the decision governs the ethical validity of patient consent. In justice, an algorithmic risk score cannot attain legitimacy without a rationale. Explanation is thus the epistemic basis of ethical trust (4).

This knowledge-based nature of trust also nourishes democracy. Transparent and explainable systems enable citizens to participate critically in algorithmic processes, transforming AI from a closed authority into an auditable public instrument.

Accountability and Ethical Traceability

At the core of ethical evaluation lies responsibility. When a system's decision process is unintelligible, responsibility diffuses and ethical traceability becomes impossible an "ethical fog" in which harm exists but the agent is unclear (5).

Interpretability lifts this fog. Showing which variables carried which weights helps locate the source of erroneous or biased outcomes. This is not only an ethical requirement but a legal one, since liability depends on establishing causation (6).

To rebuild AI's responsibility chain, the concept of ethical traceability is proposed: every algorithmic decision should be backed by an explainable digital record that is subject to audit.

Ethical accounting thus becomes embedded in the technical system an "ethical memory" of its own actions (7).

Transparency, Justice, and Democratic Legitimacy

Another intersection concerns justice and democratic legitimacy. Transparent systems protect the interests of the whole society. When reasons for algorithmic decisions are disclosed, different social groups can assess their standing and contest outcomes if necessary turning justice from an abstraction into an experienced practice (8).

Conversely, opaque systems create algorithmic elitism: technical experts, armed with informational power, exert de facto authority over decision processes, while ordinary users passively endure outcomes. This weakens democratic oversight and turns algorithmic systems into technocratic apparatuses of power (9).

A system's democratic legitimacy is measured not only by accuracy but also by explainability. Uncomprehended accuracy is not perceived as "fair." In the public eye, justice finds meaning only in decisions whose reasons are known.

Human Centered Ethical Interpretability

The deepest intersection is human-centeredness. Human Centered AI (HCAI) aims to align technology with human cognitive limits, cultural values, and psychological needs. The goal is not for humans to resemble machines, but for machines to behave in human understandable ways (10).

Human centered interpretability rests on three principles:

Accessibility: Explanations must address all user groups, not just technical experts.

Contextuality: Explanations must gain meaning within the user's purpose and experience.

Empathic communication: Explanations should foster feelings of trust and understanding (11).

This joins ethics and technology on common ground: moral acceptance depends on the affected person's understanding. Ethical consent is knowledge based and knowledge is possible only through explanation.

The Institutional Dimension of Ethical Interpretability

A further intersection lies at the institutional level. Big tech firms often narrow transparency in the name of trade secrets and IP, hindering ethical accountability. Yet explainability is not merely a technical feature; it is an institutional stance(12).

Institutional ethics should be supported by algorithmic audits, independent ethics boards, and open reporting. Public policy should mandate Ethical Impact Assessments for high-risk systems. Thus, interpretability is transformed from individual goodwill into organizational obligation.

This reveals that the ethics interpretability nexus is not just an engineering problem but a managerial paradigm shift. Organizations must measure technological success not only by performance metrics but also by levels of explainability.

The Future of Ethical Interpretability

The symbiosis of ethics and interpretability will shape AI's trajectory. Staying faithful to ethical values amid rising model complexity requires not only regulation but also design philosophy. Ethical-by-design places interpretability at the system's core, turning oversight from an add-on into part of the system's DNA (13).

Ethics and interpretability are complements, not substitutes. Ethics gives interpretability meaning; interpretability animates ethical values. Integrating the two strengthens both individual trust and collective responsibility.

Human-Centered and Responsible AI Approaches

At the intersection of ethics and interpretability, the fundamental need is to build a human-centered AI paradigm transforming technology from a tool that nudges human behavior into a partner that supports human welfare, autonomy, and safety (1). Human-Centered AI (HCAI) is not only a design strategy but also an ethical paradigm whose core claim is to place the human at the center, not the periphery, of the system.

Philosophical Foundations of Human-Centered AI

The roots of human-centeredness trace to 20th-century moral philosophy, especially Kant's deontological view of the human as an "end in itself." No person is merely a component of a tool; each is a bearer of rights and dignity (2). In AI design, this means positioning the user not as a mere data source but as a moral stakeholder.

Ensuring human-centeredness requires more than appending a list of "ethical rules"; it calls for a holistic design philosophy. Hence the growing uptake of ethical-by-design, which embeds fairness, transparency, safety, and responsibility into the architecture from the outset (3).

Responsible AI

Complementing human-centeredness, Responsible AI advocates development that is socially accountable as well as functional. Its main pillars are:

Transparency: Meaningful user access to the system's operation and decision logic.

Fairness and Inclusion: Ensuring equal impacts across social groups.

Security and Robustness: Protection against misuse and cyberattacks.

Accountability: Traceable and auditable outcomes.

Human Well-Being: Prioritizing quality of life over mere profit (4).

These principles are endorsed by international bodies (OECD, UNESCO, EU) and leading companies. Yet practice requires concrete governance mechanisms so Responsible AI does not remain a set of declarations.

Ethical Oversight and Institutional Responsibility

AI ecosystems are too complex for individual ethical awareness alone. Institutional ethical oversight is therefore essential. Companies, universities, and public agencies should conduct ethical risk assessments for AI projects (5).

Tools include:

Ethical Impact Assessment: Up-front analysis of social, environmental, and individual consequences.

Independent Ethics Boards: Cross-disciplinary bodies detached from development teams.

Algorithmic Auditing: Regular testing for transparency, bias, and security.

Ethics Reporting: Public disclosure of annual ethical performance (6).

Institutional responsibility is not just legal but moral, because AI systems shape the fabric of social life beyond corporate profit motives.

Participatory and Inclusive AI Design

A truly human-centered AI requires participatory design: not only engineers and managers, but also users, citizens, professional bodies, civil society, and ethicists are active participants (7).

Participatory design serves two aims:

Democratic oversight that boosts ethical legitimacy,

Contextual justice enabling solutions aligned with diverse cultures and communities.

This is particularly critical for public-policy AI: systems built without citizen involvement erode democratic representation.

Education and Ethical Literacy

Durable ethical awareness demands ethical literacy alongside technical knowledge. Curricula in engineering, data science, and software development should include moral philosophy, social impact analysis, and human rights (8).

Users, too, need basic AI literacy. Algorithmic literacy helps individuals grasp how systems work, which data they use, and what risks they entail entrenching ethical trust at both producer and user levels.

Global Standards and Regulation

AI crosses borders; so must ethical oversight. The EU's AI Act provides a risk-based model; OECD's 2019 AI Principles emphasize human-centeredness and accountability (9).

Yet cultural and legal diversity complicates universal application. Future ethical harmonization frameworks are needed so AI becomes not only a field of technological competition but also of global ethical cooperation.

Sustainability and Ecological Ethics

Often overlooked is AI's environmental footprint. Large language models and deep learning consume substantial energy. Ethical AI must be planet-centered as well as human-centered (10). Green AI calls for energy-efficient algorithms, carbon-neutral data centers, and environmental impact analyses extending ethical responsibility to nature and future generations.

Looking Ahead: A Shared Ethical Ground

The ultimate goal is a shared ethical ground neither solely Western-centric nor technologically deterministic. A pluralistic approach that brings different cultures into dialogue is required (11). In a future where ethics and interpretability advance together, AI can become a tool that empowers rather than merely imitates humans fostering a culture of trustworthy digital citizenship and informed, critical participation. Ultimately, human-centered and responsible AI is not just an engineering aim but a moral commitment to the common good.

CONCLUSION

Although AI technologies have produced the most powerful cognitive tools in human history, their reliability will always be questioned unless their moral foundations are clarified. As this article has shown, AI ethics and interpretability are not separate technical domains but two faces of the same social problem: the trust crisis between humans and machines.

The principles of ethics justice, transparency, responsibility, privacy, and autonomy are not mere philosophical abstractions; they are vital parameters of technological design. Their feasibility depends directly on interpretability. No matter how accurate, an unexplained decision is not ethically legitimate; tracing responsibility is possible only when cause-and-effect relations are made visible. Interpretability is the eye of ethics; ethics is the conscience of interpretability.

AI's ethical problems spring more from structural dynamics than individual mistakes. Algorithmic biases, data inequalities, opacity, and responsibility gaps cannot be solved by engineering patches alone; what is needed is an ethical transformation that makes the human the subject not the object of technology, recognizing individuals as bearers of value rather than mere data points.

As discussed, the symbiosis of ethics and interpretability can be instantiated through human-centered and responsible AI approaches. Human-centeredness aligns technology with human dignity; responsibility grounds it in social legitimacy. Participatory design, ethical oversight, explainable models, and ethical literacy are the practical building blocks of this transformation.

The key question for the future is no longer "How intelligent will AI be?" but "How ethical will AI be?" True intelligence is measured not only by computational power but by the capacity to understand, articulate, and safeguard values. Developing interpretable, fair, and responsible systems is a marker of moral maturity as much as technological progress.

In sum, the technological civilization of the 21st century must transition from an age of smart machines to an age of ethical intelligence. This shift will be realized when humans understand the systems they create, engage them in dialogue, and bind them to moral values. Genuine progress lies not in AI's imitation of humans, but in humanity's ability to teach its ethical values to technology.

REFERENCES

Ali, H., Zafar, M. B., & Aysan, A. F. (2025). Generative AI in finance: Replicability, methodological contingencies, and future research directions. *Finance Research Letters, 86,* 108797.

Cajueiro, D. O., & Celestino, V. R. R. (2026). A comprehensive review of Artificial Intelligence regulation: Weighing ethical principles and innovation. *Journal of Economy and Technology, 4*(1), 77–91.

Floridi, L., & Cowls, J. (2022). A unified framework of five principles for AI in society. *Harvard Data Science Review, 4*(1), 1–15.

Fütterer, T., et al. (2025). Artificial intelligence in classroom management: A systematic review. *Computers and Education: Artificial Intelligence, 9,* 100483.

Gavorník, A., Podroužek, J., Oreško, Š., Slosiarová, N., & Grmanová, G. (2024). Beyond privacy and security: Exploring ethical issues of smart metering and non-intrusive load monitoring. *Telematics and Informatics, 90,* 102132.

Krishnan, A., & Devarajan, Y. (2025). Sustainable wastewater treatment with AI: A path towards green digitalization. *Process Safety and Environmental Protection, 201,* 107487.

Lee, J. W., & Lee, K. (2025). Building a consensus: Harmonizing AI ethical guidelines and legal frameworks in Korea for enhanced governance. *Government Information Quarterly, 42,* 102060.

Medina-Molina, C., Pérez-Macías, N., Rey-Tienda, S., & López-Sanz, M. E. (2025). Do ethical issues influence the interest of young people in using artificial intelligence? *Sustainable Technology and Entrepreneurship, 4*(1), 100108.

Nizamani, M. M., Qureshi, S., Tarashkar, M., Zhang, H. L., Zhou, Q., & Lai, Z. (2025). Ethical AI: Human-centered approaches for adaptive and sustainable urban planning and policy. *Land Use Policy, 157,* 107650.

Park, J., Oh, C., & Kim, H. Y. (2024). AI vs. human-generated content and accounts on Instagram: User perception, authenticity and ethical implications. *Technology in Society, 79,* 102705.

Pathni, R. K. (2025). Beyond algorithms: Ethical implications of AI in healthcare. *Medical Journal Armed Forces India, 81*(6), 630–636.

Shank, D. B., Koike, M., & Loughnan, S. (2025). Artificial intimacy: Ethical issues of AI romance. *Trends in Cognitive Sciences.*

Svensson, E., Osika, W., & Carlbring, P. (2025). Trustworthy and ethical AI in digital mental healthcare – wishful thinking or tangible goal? *Internet Interventions, 41,* 100844.

van Hilten, M., Ryan, M., & Blok, V. (2025). Ethical, Legal and Social Aspects (ELSA) for AI: An assessment tool for Agri-food. *Smart Agricultural Technology, 10,* 100710.

BİYOETİK ÖĞRETİMİNE YÖNELİK ÖZ-YETERLİK ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

TEACHER SELF-EFFICACY SCALE TOWARDS BIOETHICS TEACHING: VALIDITY AND RELIABILITY STUDY

Dr. Elif ADIBELLİ-ŞAHİN
Kalkınma Atölyesi Kooperatifi
ORCID ID:0009-0009-7161-7773

Gülşah ÖZKAN-İNAL
Kalkınma Atölyesi Kooperatifi
ORCID ID: 0000-0002-4011-4235

Doç. Dr. Nilay KESKİN-SAMANCI
Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi Ana Bilim Dalı
ORCID ID: 0000-0002-7191-5262

ÖZET

Biyoteknoloji ve genetik mühendisliği alanlarında son yıllarda kaydedilen hızlı bilimsel ilerlemeler yalnızca laboratuvar araştırmalarını değil; sağlık hizmetlerini, çevresel uygulamaları, tarımsal üretimi ve toplumsal karar alma süreçlerini dahi etkileyen geniş kapsamlı sonuçlar doğurmaktadır. CRISPR, genom düzenleme, kök hücre tedavileri, yapay organ üretimi ve kişiselleştirilmiş tıp gibi teknolojilerin hızla yaygınlaşması, bu uygulamaların etik, sosyal ve hukuksal boyutlarını daha görünür hâle getirmiştir. Bu nedenle öğrencilerin biyoteknoloji ve genetik mühendisliği uygulamalarını bilimsel bir olgu olarak öğrenmelerinin yanı sıra, neden oldukları değer sorunlarını evrensel etik prensipler doğrultusunda değerlendirebilecek donanıma da sahip olması gerekmektedir. Bu gereklilik, biyolojik bilimlerin neden olduğu değer sorunlarının ve etik tartışmaların (biyoetik) fen bilimleri ve biyoloji öğretiminde sistematik, bilinçli ve pedagojik açıdan güçlü bir şekilde ele alınmasının önemini artırmaktadır.

Bandura (1997)'ya göre öz-yeterlik, bireyin belirli bir görevi başarıyla yerine getirebilme kapasitesine ilişkin kendi değerlendirmesidir. Fen ve matematik eğitimi alanındaki araştırmalar, öğretmenlerin öz-yeterlik algıları ile sınıf içi pedagojik pratikleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu nedenle öğretmenlerin biyoetik öğretimine yönelik öz-yeterlik düzeylerinin belirlenmesi hem mevcut uygulamaların niteliğini değerlendirmek hem de öğretmen eğitimi programlarını güçlendirmek açısından önem taşımaktadır. Fakat mevcut araştırmalar öz-yeterliği genellikle güven boyutunda ve sınırlı sayıda maddeyle ele almakta, bu durum öğretmenlerin biyoetik öğretimine ilişkin pedagojik hazırbulunuşluklarını bütüncül bir şekilde ortaya koymayı zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla, alanyazında biyoetik öğretimine yönelik öz-yeterliği kapsamlı biçimde ölçen araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Söz konusu ihtiyaç doğrultusunda bu çalışma, öğretmen öz-yeterliliğinin iki temel boyutundan biri olan öz-yeterlik algısı boyutuna odaklanan yeni bir ölçek geliştirmeyi amaçlamaktadır. Ölçek maddeleri, Tas, Yerdelen ve Kahraman (2016) tarafından Türkçe'ye uyarlanan T-STEM Anketi temel alınarak, biyoetik bağlamına uyum sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Ölçek 5'li Likert tipi (1 = Kesinlikle katılmıyorum, 5 = Kesinlikle katılıyorum) 10 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin geçerliği kapsamında yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi (AFA) ile incelenmiştir. Güvenirlik incelemesinde ise iç tutarlılığı değerlendirmek amacıyla Cronbach alfa katsayısı hesaplanmıştır.

Araştırmanın örneklemini Türkiye'de Amgen Biyoteknoloji Deneyimi (Amgen Biotech Experience) Programı'na dahil olan öğretmenler ve onların meslektaşları arasından kolay örnekleme yöntemiyle seçilen 118 fen bilimleri ve biyoloji öğretmeni oluşturmuştur.
AFA sonucunda ölçeğin tek faktörlü bir yapıya sahip olduğu görülmüş; bu da biyoetik öğretimi kapsamında öz-yeterliğin bütüncül bir yapı olarak ele alınabileceğini göstermiştir. Ölçek oldukça yüksek bir iç tutarlılık değeriyle (Cronbach α = .93) güçlü bir psikometrik yapı ortaya koymuştur. Bulgular, geliştirilen ölçeğin öğretmenlerin biyoetik konularını sınıfa taşıma konusundaki pedagojik yeterliklerini, güven düzeylerini ve uygulama istekliliklerini değerlendirmede güvenilir bir araç sunduğunu göstermektedir. Geliştirilen ölçeğin öğretmen eğitimi, müfredat geliştirme ve biyoetik okuryazarlığı alanlarında önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.
Anahtar Kelimeler: Biyoteknoloji, Genetik Mühendisliği, Öz-Yeterlik, Biyoetik, Biyoetik Eğitimi, Ölçek Geliştirme.

ABSTRACT

Recent rapid scientific advancements in biotechnology and genetic engineering have wide-ranging implications, affecting not only laboratory research but also healthcare, environmental applications, agricultural production, and societal decision-making processes. Technologies such as CRISPR, genome editing, stem cell therapies, artificial organ production, and personalized medicine are becoming increasingly widespread, bringing the ethical, social, and legal dimensions of these applications to the forefront. Therefore, students need to learn biotechnology and genetic engineering not only as scientific phenomena but also to develop the capacity to evaluate the associated value-laden issues in accordance with universal ethical principles. This necessity highlights the importance of systematically, consciously, and pedagogically addressing value conflicts and ethical discussions (bioethics) in science and biology education.
According to Bandura (1997), self-efficacy refers to an individual's judgment of their capacity to successfully perform a specific task. Research in science and mathematics education has shown significant relationships between teachers' self-efficacy beliefs and their classroom pedagogical practices. Assessing teachers' self-efficacy regarding bioethics teaching is therefore crucial for evaluating the quality of current practices and strengthening teacher education programs. However, existing studies often examine self-efficacy in a limited manner, focusing primarily on confidence with a small number of items, which limits a comprehensive understanding of teachers' pedagogical readiness for bioethics instruction. Hence, there is a need for research that measures teacher self-efficacy towards bioethics teaching more comprehensively.
In response to this need, the present study aimed to develop a new scale focusing on the self-efficacy dimension of teacher efficacy. The items of the scale were adapted from the T-STEM Survey, translated into Turkish by Tas, Yerdelen, and Kahraman (2016), and revised to align with the context of bioethics. The scale consists of 10 items rated on a 5-point Likert scale (1 = Strongly Disagree, 5 = Strongly Agree). The scale's validity was examined through Exploratory Factor Analysis (EFA), while its reliability was assessed using Cronbach's alpha to determine internal consistency.
The study sample consisted of 118 science and biology teachers, selected through convenience sampling from participants of the Amgen Biotech Experience Program and their colleagues in Türkiye. EFA results indicated a single-factor structure, suggesting that self-efficacy in bioethics teaching can be considered a unidimensional construct. The scale demonstrated a high level of internal consistency (Cronbach's α = .93), indicating strong psychometric properties.

The findings suggest that the developed scale provides a reliable tool for evaluating teachers' pedagogical competence, confidence, and willingness to implement bioethics content in the classroom. This scale is expected to contribute significantly to teacher education, curriculum development, and bioethics literacy initiatives.
Keywords: Biotechnology, Genetic Engineering, Self-Efficacy, Bioethics, Bioethics Education, Scale Development.

ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNDE ETİK ALGI VE ETİK DUYARLILIK: DENEYİMLİ EĞİTİM MÜFETTİŞLERİ GÖRÜŞLERİ

ETHICAL PERCEPTION AND ETHICAL SENSITIVITY IN THE TEACHING PROFESSION: OPINIONS OF AN EXPERIENCED EDUCATION INSPECTORS

Huzur KURT
Düzce Üniversitesi, Eğitim Enstitüsü Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı
ORCID ID: 0009-0005-8079-860X

Prof. Dr. Engin ASLANARGUN
Düzce Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bölümü, Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı
ORCID ID: 0000-0002-4965-0229

ÖZET
Öğretmenlik mesleğinde etik algı ve duyarlılığın incelenmesi, eğitim sisteminin niteliğini belirleyen temel unsurlardan biridir. Bu araştırma, eğitim denetimi alanında uzun süre görev yapmış eğitim müfettişlerinin, uzun yıllara dayanan gözlem, değerlendirme ve denetim birikimleri, öğretmenlerin mesleki etik ilkelerini ne ölçüde içselleştirdiklerini ve bu ilkelerin eğitim ortamına nasıl yansıdığını ortaya koymaktır. Bu yönüyle araştırma, öğretmenlikte etik ilkelerin güçlendirilmesine, geliştirilmesi gereken alanların tespit edilmesine ve etik davranışların kurumsal düzeyde desteklenmesine katkı sunması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda araştırma, nitel araştırma geleneği içinde yer alan durum çalışması deseni kullanılarak yapılmıştır. Araştırmada, Türkiye'de çeşitli illerde görev yapmış, eğitim sistemine ilişkin derinlemesine denetim ve rehberlik deneyimine sahip 10 eğitim müfettişinin görüşlerine başvurulmuştur. Çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örneklem ve kartopu örneklem kullanılarak belirlenmiştir. Eğitim müfettişleri görüşlerinin çözümlenmesinde nitel veri analiz tekniklerinden betimsel analiz ve içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma bulguları; öğretmenlik mesleğinde etik algı ve etik duyarlılığın birbirini tamamlayan boyutlar olarak ortaya çıktığını göstermektedir. Etik algı, öğretmenlerin mesleki eğitim ve hazırlık süreçleri ile mevzuat çerçevesinde şekillendiği; meslek kanunlarındaki değişiklikler veya boşlukların, etik ihlallerin ortaya çıkmasına zemin hazırlayabileceği bulgusu ile desteklenmektedir. Bu durum, öğretmenlerin mesleki davranışlarını sadece bireysel sorumlulukları doğrultusunda değil, aynı zamanda kurumsal ve yasal çerçeveye uygun olarak biçimlendirdiğini göstermektedir. Öte yandan, etik duyarlılık, öğretmenlerin öğrencilerine, meslektaşlarına ve eğitim ortamına karşı gösterdikleri saygı, sorumluluk ve özenle ilgili olduğu bulguları yer almaktadır. Deneyimli müfettişler, etik duyarlılığın bireysel farkındalık, toplumsal sorumluluk ve mesleki deneyimle desteklendiğini vurgulamaktadır. Buna karşın, ekonomik, toplumsal ve politik faktörler, öğretmenlerin etik duyarlılığını etkileyen dışsal etmenler olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, etik algı ve duyarlılığın gelişimi; sistematik eğitim, deneyim paylaşımı, yasal düzenlemeler, rol model davranışlar ve sürekli mesleki gelişimle desteklenmesine ilişkin bulgular elde edilmiştir. Elde edilen bulgular çerçevesinde uygulayıcılara ve araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.
Anahtar Kelimeler: Etik, Etik Algı, Etik Duyarlılık, Öğretmenlik Meslek Etiği

ABSTRACT
Examining ethical perception and sensitivity in the teaching profession is one of the fundamental elements that determine the quality of the education system. This research aims to reveal the extent to which teachers, through their long-standing experience in educational supervision and their accumulated observation, evaluation, and supervision, have internalized professional ethical principles and how these principles are reflected in the educational environment. In this respect, the research aims to contribute to strengthening ethical principles in teaching, identifying areas requiring development, and supporting ethical behavior at the institutional level. In this regard, the research was conducted using a case study design within the qualitative research tradition. The research sought the opinions of 10 education inspectors who have worked in various provinces in Turkey and have in-depth experience in supervision and guidance related to the education system. The study group was determined using purposive sampling methods such as criterion sampling and snowball sampling. Descriptive analysis and content analysis, which are qualitative data analysis techniques, were used to analyze the opinions of education inspectors. The research findings indicate that ethical perception and ethical sensitivity emerge as complementary dimensions in the teaching profession. Ethical perception is supported by the finding that teachers' professional education and preparation processes are shaped by the framework of legislation; changes or gaps in professional laws can pave the way for ethical violations. This suggests that teachers shape their professional behavior not only in line with their individual responsibilities but also in accordance with institutional and legal frameworks. Furthermore, findings indicate that ethical sensitivity relates to the respect, responsibility, and care teachers show towards their students, colleagues, and the educational environment. Experienced inspectors emphasize that ethical sensitivity is supported by individual awareness, social responsibility, and professional experience. However, economic, social, and political factors stand out as external factors affecting teachers' ethical sensitivity. Furthermore, findings suggest that the development of ethical perception and sensitivity should be supported by systematic training, experience sharing, legal regulations, role model behaviors, and continuous professional development. Recommendations are provided for practitioners and researchers based on these findings.
Keywords: Ethics, Ethical Perception, Ethical Sensitivity, Teaching Professional Ethics

GİRİŞ

Etik, insan davranışlarını yönlendiren normatif bir felsefe alanı olarak doğruluk, adalet, dürüstlük ve sorumluluk gibi temel değerleri inceler (Aristotle, 1999; Kant, 1998). Etik kaynağını insanın vicdani muhakemesinden alır ve bireyin eylemlerini iyi–kötü ya da doğru–yanlış ekseninde değerlendirmesine olanak sağlar (Kant, 1998; Frankena, 1973). Birey, etik değerlendirme sayesinde hem kendi davranışlarını denetler hem de toplumsal ilişkilerde uyum, güven ve saygı üretir (Rawls, 1999; MacIntyre, 2007). Etik yalnızca bireysel bir sorgulama alanı değil; aynı zamanda toplumun ortak yaşamını düzenleyen ortak değerler ve davranış standartları bütünüdür (Aydın, 2021). Bu nedenle etik, bireyin kişisel tutumları ile toplumsal düzen arasında bağlayıcı ve yönlendirici bir çerçeve işlevi görür (Habermas, 1990). Öğretmenlik, toplumsal açıdan yüksek prestije sahip bir meslek olarak, yalnızca bilgi aktarımından ibaret olmayıp, aynı zamanda toplumun etik değerlerini şekillendiren bir sorumluluk alanını da kapsar (Strike & Soltis, 2009). Öğretmenler, etik ilkeleri benimseyen rol modeller olarak öğrencilerin davranışlarını ve değer yargılarını doğrudan etkiler; onların ahlaki gelişiminde rehberlik eder ve öğrenme ortamının etik kalitesini yükseltir (Campbell, 2014). Her eğitim kademesi ve branşta görev yapan öğretmenler, mesleki uygulamalarında adalet, tarafsızlık, saygı ve sorumluluk gibi temel etik normlara uymakla yükümlüdür; bu normlar, öğretmenlik mesleğinin profesyonel standartlarının çekirdeğini oluşturur (Sockett, 1993). Meslek etiği, bir mesleğe bağlı bireylerin uyması gereken ortak etik ilkeleri belirler.

Bu ilkeler, meslek mensuplarının topluma, meslektaşlarına ve hizmet verdikleri kişilere karşı adalet, saygı ve sorumluluk gibi değerleri gözetmesini öngörür (Erdem & Şimşek, 2013). Öğretmenlik mesleğinde meslek etiği, yalnızca bireysel vicdana bırakılmayan, toplumsal sorumluluk ve mesleki saygınlık temelinde şekillenen bir yapıya sahiptir. Etik ilkelerin öğretmen yetiştirme ve meslek içi gelişim süreçlerine yansıtılması, mesleki uygulamaların etik bilinçle yürütülmesini sağlar (MEB, 2015).

ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNDE ETİK ALGI VE ETİK DUYARLILIK

Mesleki etik ilkelerin benimsenmesi, öğretmenin toplumsal saygınlığını pekiştirir ve öğrencilerle kurulan güven ilişkisini güçlendirir; etik tutumlar, sınıf içi ve okul genelindeki öğretim süreçlerinin niteliğini doğrudan etkiler (Starratt, 2004). Öğretmenler, hem mesleki etik kültürün pratiğe dökülmesinde hem de bu kültürün öğrenciler ve diğer eğitim paydaşlarına aktarılmasında merkezi bir rol üstlenir; dolayısıyla okul ortamının etik ikliminin oluşmasında kritik bir etkiye sahiptir (Shapira-Lishchinsky, 2011). Etik davranış sergileyen öğretmenler, öğrencilerin karakter gelişimini destekleyerek adalet duygusu, empati, toplumsal sorumluluk ve etik bilinci güçlendiren bir öğrenme deneyimi sunar (Fenstermacher, 1990). Bu bağlamda, öğretmenlik mesleği yalnızca bilgi sağlayan bir görev değil, aynı zamanda toplumun etik liderliğini üstlenen bir profesyonel işlevi de içerir (Campbell, 2003). Etik liderlik ve mesleki sorumluluk, öğretmenlerin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde etkili bir rol üstlenmesini sağlayarak, eğitim sisteminin güvenilirliğini ve sürdürülebilirliğini garanti altına alır (Aydın, 2021). Öğretmenler, eğitim sisteminin etik rehberleri olarak; öğrencilerin değer gelişimini destekleyen, toplumun etik standartlarını güçlendiren ve geleceğin etik bilincini şekillendiren merkezi aktörlerdir (Strike & Soltis, 2009; Starratt, 2004).

Etik algı, öğretmenin meslekî roller sırasında karşılaştığı durumları; sınıf yönetimi, öğrenci veli ilişkisi, kaynak kullanımı, meslektaş ilişkileri gibi etik ilkeler temelinde değerlendirme; neyin doğru, neyin yanlış ve neyin meslek açısından kabul edilebilir olduğuna bilinçli karar verme yeteneği olarak anlaşılabilir (Özyıldırım & Sabancı, 2021). Bu bilişsel farkındalık; öğretmen adaylarının eğitim süreci boyunca edindikleri meslek etiği bilgisi ve etik normlara dair anlayışla şekillenir (Akhan & Öztürk, 2022). Etik duyarlılık; etik bilinçten etik eyleme geçiş, etik algının pratik karşılığıdır (Turhan & İra, 2024). Böylece, etik algı ve etik duyarlılık arasındaki ilişki, kuramsal bir süreklilik içinde anlaşılabilir: Etik algı, normatif kuralları, meslek etiğini ve etik bilgiyi bilme; etik duyarlılık, bu bilgiyi duruma göre yorumlama, etik karar alma ve davranışa geçirme kapasitesidir. Etik algı olmadan etik duyarlılık zayıf; etik duyarlılık olmadan ise etik bilgi sadece soyut kalır. Dolayısıyla, öğretmenlik mesleğinde etik algı ve etik duyarlılık, birbirini tamamlayan iki bileşendir: bilişsel kuramsal boyut (etik algı) ile duyuşsal davranışsal boyut (etik duyarlılık). Bu ikisinin birlikte geliştiği mesleki ortamlar, etik standartlara bağlı, sorumluluk sahibi ve güvenilir öğretmen profilinin oluşmasına olanak tanır. Öğretmenlik, yalnızca ders içeriğinin aktarımıyla sınırlı olmayan; öğrencilerin etik, toplumsal ve bireysel gelişimlerini de doğrudan etkileyen çok boyutlu bir mesleki alandır. Bu nedenle öğretmenlerin etik değerlere ilişkin tutumları ve etik durumlara karşı geliştirdikleri duyarlılık, hem okul ikliminin niteliğini hem de eğitim politikalarının uygulamadaki başarısını belirleyen kritik bir faktör olarak görülmektedir. Bu çalışma, uzun yıllar eğitim denetimi deneyimine sahip müfettişlerin bilgi ve değerlendirmeleri doğrultusunda, öğretmenlerin mesleki etik ilkelere ne ölçüde bağlılık gösterdiklerini ve bu ilkelerin günlük öğretim uygulamalarına nasıl yansıdığını anlamayı amaçlamaktadır. Denetmen görüşleri, öğretmenlerin mesleki davranış standartlarını nasıl yorumladıklarına, karar alma süreçlerinde etiği nasıl konumlandırdıklarına ve öğrenciyle kurdukları iletişimi hangi etik temeller üzerine inşa ettiklerine ilişkin ayrıntılı bir bakış sunmaktadır. Elde edilen veriler, öğretmenlerde etik farkındalığın güçlendirilmesine yönelik politika tasarımlarına, uygulama modellerine ve mesleki gelişim programlarının yapılandırılmasına önemli katkılar sağlamaktadır.

Buna ek olarak, etik sorumluluğun eğitim sistemi içinde kurumsal bir nitelik kazanmasını destekleyerek, genel anlamda eğitim hizmetlerinin niteliğinin ve etkililiğinin artırılmasına dair önemli çıkarımlar üretmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni ve Çalışma Grubu

Bu araştırma, nitel araştırma yöntem ve teknikleri esas alınarak tasarlanmıştır. Nitel araştırmanın temel niteliği, incelenen olgu, olay, norm ve değerlere, araştırmaya konu olan bireylerin bakış açılarını esas alarak ulaşmayı ve bunları onların deneyim ve anlamlandırmaları doğrultusunda açıklamayı hedeflemesidir (Ekiz, 2009). Bu çalışmada, öğretmenlik mesleğinde etik algı ve etik duyarlılık incelenmiş; öğretmenlik mesleğinde etik algı ve etik duyarlılığı etkileyen etmenler belirlenmiş ve geliştirilmesine yönelik öneriler sunulmuştur. Bu amaçla araştırmada durumsal çalışma deseni benimsenmiştir. Creswell'e (2007) göre durum çalışması; araştırmacının zaman içerisinde sınırlandırılmış bir veya birkaç durumu çoklu kaynakları içeren veri toplama araçları ile derinlemesine incelediği, durumların ve duruma bağlı temaların tanımlandığı nitel bir araştırma yaklaşımıdır. Araştırma, önceden belirlenmiş bir grubu kapsadığından, Türkiye'de çeşitli illerde görev yapmış ve eğitim sistemine ilişkin derinlemesine denetim ve rehberlik deneyimine sahip emekli 10 eğitim müfettişi ile yürütülmüştür. Bu seçimde ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme yaklaşımında, araştırmada yer alacak kişi, olay ya da durumlar; araştırmacının önceden belirlediği belirli özellikleri taşıyıp taşımadıklarına göre seçilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Çalışma grubunun oluşturulmasında diğer bir örnekleme yöntemi olarak kartopu örnekleme tercih edilmiştir. Kartopu örnekleme, araştırmacının problem ile ilgili bilgiye sahip bireyleri belirlemesinde etkili bir yöntemdir; katılımcılar, "Bu konuda kimler en çok bilgi sahibidir?" sorusuyla tespit edilmiştir (Patton, 1987, akt. Yıldırım, 2006)

Tablo 1. Katılımcı Bilgileri

Katılımcılar	Eğitim Durumu	Mesleki Kıdem	Müfettişlik Kıdem	Öğretmenlik Kıdemi	Yöneticilik Kıdemi
M1	Lisans	42	26	14	2
M2	Lisans	44	34	10	-
M3	Lisans	27	21	4	3
M5	Lisans	46	30	12	-
M6	Lisans	45	30	15	-
M7	Lisans	46	31	9	5
M8	Lisans	45	30	12	3
M9	Lisans	32	28	12	-
M10	Lisans	45	24	21	-

Araştırmaya Türkiye'de çeşitli illerde görev yapmış, eğitim sistemine ilişkin derinlemesine rehberlik ve denetim deneyimine sahip 10 eğitim müfettişinin görüşlerine başvurulmuştur. Mesleki kıdemi en fazla 46 yıl, en az 21 yıl; öğretmenlik kıdemi en az 4 yıl en fazla 21 yıl; yöneticilik kıdemi en az 2 yıl en fazla 5 yıl olan eğitim müfettişleri bulunmaktadır.

Veri Toplama Araçları ve Verilerin Analizi

Araştırmada görüşme tekniği kullanılmıştır. Patton'a (2002) göre görüşme, doğrudan gözlemlenemeyen duygu, düşünce, niyet ve geçmiş deneyimleri öğrenmek için kullanılan bir yöntemdir. Bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmış ve gerektiğinde daha derin bilgi almak için sonda sorular kullanılmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2006).

Görüşmeler araştırmacı tarafından yapılmış ve ilgili sorular yöneltilmiştir Görüşme formu, katılımcıların deneyimlerini derinlemesine paylaşabilmesine olanak tanıyacak şekilde hazırlanmıştır. Veri toplama sürecinde, açıklanamayan hususları aydınlatmak için sondaj sorularına başvurulmuştur (Creswell, 2007).
Görüşme soruları:
1.Öğretmenlik mesleğinde etik algı ve etik duyarlılıkla ilgili bilgi birikimlerinizi, deneyimlerinizi ve gözlemlerinizi paylaşabilir misiniz?
2.Öğretmenlik mesleğinde etik algı ve etik duyarlılığın gelişmesinde engeller var mıdır? Varsa nedenleri nelerdir?
3.Öğretmenlik mesleği ile ilgili etik algı ve etik duyarlılığın geliştirilmesi için neler önerirsiniz?
Veriler, Strauss & Corbin'in (1990) önerdiği betimsel ve içerik analizi yaklaşımına göre analiz edilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler sayısal hâle getirilerek çalışmanın güvenirliğinin artırılması, olası yanlılığın azaltılması ve veriler arasında karşılaştırma yapılabilmesi amaçlanmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2016).Bu yöntemle temalar ortaya çıkarılmış ve yorumlanmıştır.

BULGULAR

Öğretmenlik Mesleğinde Etik Algı Ve Etik Duyarlılıkta Deneyimli Eğitim Müfettişleri Görüşleri

Deneyimli eğitim müfettişlerine, öğretmenlik mesleğinde etik algı ve duyarlılığa ilişkin soru yöneltilmiştir. Öğretmenlik mesleğinde etik algı ve etik duyarlılığın ne kadar farkında olunulduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Öğretmenlik mesleğinde etik algı ve etik duyarlı ilişkin eğitim müfettişlerinin verdiği bilgiler doğrultusunda kodlar şeklinde belirlenip daha sonra temalaştırılarak Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2. Öğretmenlik Mesleğinde Etik Algı Ve Duyarlılıkta Farkındalık

Kategori	Alt tema	Katılımcı
Öğretmenlik Mesleğinde Etik Algı	Mesleki Farkındalık Yetersizliği	M1 M3,M4,M5,M6,M8,M9,M10
	Mevzuat ve Program Takibi Zayıflığı	M1,M2,M3,M5,M6,M7,M8,M9
	Performansa Dayalı Denetim Eksikliği	M3,M4,M5,M6,M7,M8,M9
	Siyasi Etkilerin Olumsuz Yansımaları	M1,M3,M4,M5,M7,M8,M10
Öğretmenlik Mesleğinde Etik Duyarlılık	Bireysel Farkındalık ve Toplumsal Sorumluluğun Azlığı	M1,M2,M3,M4,M5,M6,M7,M8,M9,M10
	Ekonomik ve Politik Faktörlerin Etkisi	M1,M2,M3,M4,M5,M6,M7,M8,M9,M10
	Öğrencilerin Hazırbulunuşluk Seviyelerine Dikkat Edilmemesi	M1,M2,M3,M5,M6,M7,M8,M9

Deneyimli eğitim müfettişlerinin gözlemleri, öğretmenlik mesleğinde etik algı ve duyarlılığın çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Müfettişler, öğretmenlerin mesleki farkındalık eksikliği ve mevzuat ile program takibindeki zayıflık nedeniyle etik ilkeleri sistematik olarak içselleştirmekte güçlük çektiklerini belirtmişlerdir.

Ayrıca, performansa dayalı denetim mekanizmalarının yetersizliği ve siyasi etki baskıları, öğretmenlerin etik davranışlarını bireysel vicdan sınırlarıyla sınırlamakta, sistematik bir etik kültürün gelişimini engellemektedir. Etik duyarlılık bağlamında ise, öğretmenlerde bireysel farkındalık ve toplumsal sorumluluk bilincinin sınırlılığı ile ekonomik ve politik faktörlerin olumsuz etkisi, mesleki davranışların tutarlılığını zayıflatmaktadır. Buna ek olarak, öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyelerine yeterince dikkat edilmemesi, etik duyarlılığın günlük uygulamalara yansıyışını olumsuz yönde etkilemektedir. Bulgular, öğretmenlerin etik algı ve duyarlılığının yalnızca bireysel bilinçten değil, aynı zamanda kurumsal yapı, mevzuat bilgisi ve toplumsal/ekonomik koşullar gibi dışsal etkenlerden de yoğun biçimde etkilendiğini göstermektedir. Bu durum, etik bilincin sürdürülebilir ve etkili olabilmesi için bireysel farkındalık ile sistemsel desteklerin eşzamanlı olarak güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Öğretmenlik Mesleğinde Etik Algı Ve Etik Duyarlılıkta Eksikliklerin Nedenleri ve Geliştirilmesine Yönelik Önerilerle İlgili Deneyimli Eğitim Müfettişleri Görüşleri

Deneyimli eğitim müfettişlerine, öğretmenlik mesleğinde etik algı ve duyarlılıkta farkındalığın az olmasının nedenleri ve etik algı ile etik duyarlılık farkındalığını artırmak için önerilerinin neler olduğuna ilişkin soru yöneltilmiştir. Öğretmenlik mesleğinde etik algı ve etik duyarlılığın az olmasının nedenleri ve buna yönelik nasıl güçlendirileceğine yönelik öneriler belirlenmeye çalışılmıştır. Öğretmenlik mesleğinde etik algı ve etik duyarlıkta farkındalığın az olmasının ve bu farkındalığı artırmaya ilişkin eğitim müfettişlerinin verdiği bilgiler doğrultusunda kodlar şeklinde belirlenip daha sonra temalaştırılarak Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3. Öğretmenlik Mesleğinde Etik Algı Ve Duyarlılıkta Farkındalık Azlığı Nedenleri ve Geliştirilmesine Yönelik Öneriler

Kategori	Alt Tema	Katılımcı
Etik Algı ve Etik Duyarlılık Eksikliği Nedenleri	Denetim ve Performans Ölçütlerinde Eksiklik	M1,M2,M3,M4,M5,M6,M7,M8,M9,M10
	Yasal ve Mesleki Düzenlemelerdeki Yetersizlik	M1,M2,M3,M4,M5,M6,M7,M8,M9,M10
	Ekonomik ve Politik Baskıların Olumsuz Etkisi	M1,M2,M3,M4,M5,M6,M7,M8,M9,M10
Etik Algı ve Etik Duyarlılık İçin Öneriler	Performans ve Etik Denetim Sisteminin Kurulması	M1,M2,M3,M4,M5,M6,M8,M9,M10
	Sürekli Mesleki Gelişim ve Eğitim Yapılması	M1,M2,M4,M5,M6,M7,M8,M9,M10
	Yasal ve Kurumsal Çerçevenin Güçlendirilmesi	M1,M2,M3,M4,M5,M6,M7,M8,M10
	Ekonomik ve Siyasi Olumsuz Etkilerinin Sınırlandırılması	M1,M2,M3,M4,M5,M6,M7,M8,M9
	Öğrenci Merkezli Eğitim ve Planlama Yapılması	M2,M3,M4,M5,M6,M7,M8,M9,M10

Deneyimli müfettişlerin görüşleri, öğretmenlik mesleğinde etik algı ve duyarlılık eksikliklerinin çok boyutlu ve birbirini etkileyen faktörlerden kaynaklandığını göstermektedir. Katılımcılar, bu eksikliklerin önemli bir bölümünün denetim ve performans ölçütlerindeki yetersizliklerden kaynaklandığını belirtmiştir.

Denetim mekanizmalarının yetersizliği, öğretmenlerin mesleki davranışlarını değerlendirmede subjektif yaklaşımların öne çıkmasına ve etik ihlallerin göz ardı edilmesine yol açabilmektedir. Bu durum, mesleki sorumluluk ve etik farkındalık düzeyinin korunmasını güçleştirmektedir. Buna ek olarak, müfettişler yasal ve mesleki düzenlemelerdeki eksikliklerin etik algı üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğunu vurgulamıştır. Mevzuatın net olmaması veya uygulamadaki belirsizlikler, öğretmenlerin hangi davranışların mesleki etik kapsamında değerlendirileceğini tam olarak bilmemesine yol açmaktadır. Bu eksiklikler, etik ihlallerin ortaya çıkmasına ve mesleki standartların yeterince benimsenmemesine sebep olmaktadır. Üçüncü olarak, ekonomik ve politik baskıların öğretmenlerin mesleki davranışları üzerinde olumsuz etkiler yarattığı belirtilmiştir. Katılımcılar, özellikle düşük ücretler, yetersiz kaynaklar ve siyasi müdahalelerin, öğretmenlerin mesleki etikten sapmasına veya etik duyarlılığı göz ardı etmesine neden olabileceğini ifade etmiştir. Bu bulgu, etik davranışın yalnızca bireysel irade değil, aynı zamanda sosyal ve kurumsal bağlam tarafından da şekillendiğini göstermektedir.
Müfettişler, etik eksikliklerin giderilmesi için sistematik ve bütüncül müdahalelerin gerekliliğini vurgulamaktadır. Öncelikli öneri, performans ve etik denetim sistemlerinin kurulmasıdır. Bu tür sistemler, öğretmenlerin mesleki davranışlarının düzenli olarak izlenmesini sağlayarak etik standartların uygulanmasını güçlendirebilir. Sürekli mesleki gelişim ve eğitim programlarının yaygınlaştırılması da öneriler arasında öne çıkmaktadır. Katılımcılar, etik farkındalığın artırılmasının yalnızca başlangıç eğitimleri ile sınırlı kalmaması gerektiğini, öğretmenlerin meslek hayatı boyunca sürekli olarak etik eğitim ve gelişim programlarına dahil edilmesinin önemini vurgulamaktadır. Buna ek olarak, yasal ve kurumsal çerçevenin güçlendirilmesi, öğretmenlerin mesleki davranışlarını etik standartlara uygun şekilde yönlendirmede kritik bir rol oynamaktadır. Müfettişler, mevzuatın netleştirilmesi ve uygulanabilirliğinin artırılmasının, etik ihlallerin önlenmesinde belirleyici olacağını belirtmiştir. Ekonomik ve siyasi baskıların sınırlandırılması, öğretmenlerin mesleki bağımsızlık ve etik davranışlarını korumaları açısından önemlidir. Katılımcılar, kaynak eksikliği ve siyasi müdahalelerin azaltılmasının, öğretmenlerin mesleklerini etik standartlar çerçevesinde sürdürmesine katkı sağlayacağını ifade etmektedir. Son olarak, öğrenci merkezli eğitim ve planlama yaklaşımının benimsenmesi önerilmiştir. Müfettişler, öğretmenlerin karar ve uygulamalarını öğrencilerin ihtiyaç ve çıkarları doğrultusunda şekillendirmesinin, mesleki etik ve duyarlılığın somut bir yansıması olduğunu vurgulamaktadır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Mesleki farkındalık ve mevzuat bilgisi eksikliği etik algıyı zayıflatmaktadır. Öğretmenlerin çoğu güncel program, mevzuat ve öğretim yöntemlerinden habersiz olduğundan, etik davranışları yalnızca bireysel vicdanlarına dayanmaktadır. Bu durum, etik ihlallere açık bir ortam yaratmaktadır. Performans ve denetim eksikliği etik algıyı olumsuz etkilemektedir.
Sistem tarafından öğretmen performansının ölçülmemesi ve değerlendirilmemesi, etik algının mesleki standartlara bağlı olarak gelişmesini engellemektedir. Aynı zamanda, performansı düşük olan öğretmenlere yaptırım uygulanmaması, etik algı üzerinde olumsuz bir mesaj oluşturmamaktadır. Siyasi ve ekonomik faktörler etik algıyı şekillendirmektedir. Öğretmenlerin etik davranışları, bağımsız bireysel kararlarla değil, dışsal baskılar ve teşvikler tarafından etkilenmektedir. Bu durum, etik algının kişisel sorumluluk temelinde oluşmasını zorlaştırmaktadır. Etik algı ve mesleki davranış arasındaki ilişki zayıftır. Etik algı, öğretmenlerin mesleki sorumluluklarını yerine getirmesi ve rol model olabilmesi için temel bir ön koşuldur. Etik algı eksikliği, uygulamada etik davranışın da eksik kalmasına yol açmaktadır. Bulgular, öğretmenlerin etik algısının mevzuat bilgisi eksikliği, program okuryazarlığının zayıflığı ve etkisiz denetim nedeniyle yeterince gelişmediğini göstermektedir.

Etik duyarlılık büyük ölçüde öğretmenlerin kişisel vicdanı ve deneyimine bağlı kalmakta; kurumsal destek yetersizdir. Liyakat sorunları ve politik etkiler, öğretmenlerin mesleki motivasyonunu ve etik tutumlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Denetim süreçlerinin evrak üzerinde yürütülmesi, öğretmenlikte hesap verebilirliği ve etik davranışların sürdürülebilirliğini zayıflatmaktadır. Mesleğin toplumsal itibarındaki düşüş, etik duyarlılığı ve mesleki bağlılığı azaltan önemli bir faktördür. Etik algı ve duyarlılığın gelişimi için gerekli olan sistematik eğitim, mesleki gelişim ve rol model uygulamalarının yetersiz olduğu belirlenmiştir. Performans ve etik denetim sisteminin kurulmalıdır. Öğretmenlerin mesleki davranışları ve öğrencilerle ilişkileri performansa dayalı olarak izlenmeli; denetim ve geri bildirim mekanizmaları etkin şekilde işletilmelidir. Sürekli mesleki gelişim ve eğitim yapılmalıdır. Öğretmenlerin etik algı ve duyarlılığı, sistematik mesleki eğitimler, deneyim paylaşımı ve rol model öğretmenler aracılığıyla geliştirmelidir. Yasal ve kurumsal çerçevenin güçlendirilmelidir. Meslek kanunlarındaki boşluklar doldurulmalı; etik ihlaller için açık yaptırımlar ve sorumluluk mekanizmaları oluşturulmalıdır. Ekonomik ve siyasi etkilerin sınırlandırılmalıdır. Öğretmenlik mesleğinin ekonomik ve siyasi baskılardan bağımsız olarak, yalnızca eğitim ve öğrenci odaklı yürütülmesi sağlanmalıdır. Öğrenci Merkezli Eğitim ve Planlama: Öğretmenler, öğrencilerin hazır bulunuşluk seviyelerine göre planlama yapmalı; bireysel ihtiyaçları gözeten uygulamalar etik duyarlılığı güçlendirir.

KAYNAKÇA

Akhan, N. E., & Öztürk, A. (2022). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Mesleki Gelişimine Bir Katkı: Öğretmenlik Meslek Etiği. Turkish Journal of Educational Studies, 9(1), 47–68. https://doi.org/10.33907/turkjes.773606

Aristotle. (1999). Nicomachean ethics (T. Irwin, Trans., 2nd ed.). Hackett Publishing.

Aydın, İ. (2021). Eğitim ve öğretimde etik. Pegem Akademi.

Campbell, E. (2003). The ethical teacher. Open University Press.

Campbell, E. (2014). Teacher ethics: Educators' professional responsibilities. Canadian Scholars Press.

Creswell, J. W. (2007). Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches (2. Baskı). USA: SAGE Publications. Çeviri, Çeviri Editörü: S. Turan). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Ekiz D. (2009). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Anı Yayıncılık.

Erdem, A. R., & Şimşek, T. (2013). Öğretmenlerin etik karar verme yeterlikleri. Eğitim ve Bilim, 38(170), 45–57.

Frankena, W. (1973). Ethics. Prentice Hall.

Fenstermacher, G. D. (1990). Some moral considerations on teaching as a profession. American Association of Colleges for Teacher Education.

Habermas, J. (1990). Moral consciousness and communicative action. MIT Press.

Kant, I. (1998). Groundwork of the metaphysics of morals (M. Gregor, Trans.). Cambridge University Press.

MacIntyre, A. (2007). After virtue: A study in moral theory (3rd ed.). University of Notre Dame Press.

MEB. (2015). Eğitimciler için Meslekî Etik İlkeler (Genelge 2015/21).

Özyıldırım, G., & Sabancı, A. (2021). Ethical knowledge and ethical sensitivity of Turkish teacher candidates on classroom management. e-International Journal of Educational Research, 12(5), 232–254. https://doi.org/10.19160/e-ijer.1018241

Patton, M. Q. (2002). Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri. (M. Bürün ve S.B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi.

Rawls, J. (1999). A theory of justice (Revised ed.). Harvard University Press.

Shapira-Lishchinsky, O. (2011). Teachers' critical incidents: Ethical dilemmas in teaching practice. Teaching and Teacher Education, 27(3), 648–656.

Sockett, H. (1993). The moral base for teacher professionalism. Teachers College Press.

Starratt, R. J. (2004). Ethical leadership. Jossey-Bass.

Strike, K. A., & Soltis, J. F. (2009). The ethics of teaching (5th ed.). Teachers College Press.

Turhan, T., & İra, N. (2024). Öğretmenlerin mesleki çalışmalarında bir boşluk: etik duyarlılık. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 62, 3480–3502. https://doi.org/10.53444/deubefd.1518091

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (10. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ÖĞRETMENLİK MESLEK ETİĞİ VE MEVZUAT İLİŞKİSİ: EĞİTİM MÜFETTİŞLERİ NE DİYOR?

THE RELATIONSHIP BETWEEN TEACHING PROFESSIONAL ETHICS AND LEGISLATION: WHAT DO EDUCATION INSPECTORS SAY?

Huzur KURT
Düzce Üniversitesi, Eğitim Enstitüsü Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı
ORCID ID: 0009-0005-8079-860X

Prof. Dr. Engin ASLANARGUN
Düzce Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bölümü, Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı
ORCID ID: 0000-0002-4965-0229

ÖZET
Etik ve mevzuat arasında kurulan bağ, birey ve kurumların davranışlarının hem hukuka uygun hem de toplumun değerleriyle uyumlu olmasını sağlar. Bu, güven, itibar ve sosyal sorumluluk açısından kritik öneme sahiptir. Öğretmenlik meslek etiği ve mevzuat arasındaki ilişki ise öğretmen davranışlarını ahlaki ve hukuki olarak düzenlemekle birlikte hem eğitimde adalet, eşitlik ve güven sağlar hem de mesleğin saygınlığını ve güvenilirliğini korur. Bu araştırma, öğretmenlik meslek etiği ile mevzuat arasındaki ilişkiyi derinlemesine incelemek amacıyla, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları, Türkiye'nin farklı illerinde görev yapmış ve eğitim sistemine ilişkin kapsamlı denetim ve rehberlik deneyimine sahip toplam 10 eğitim müfettişinden oluşmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme stratejileri benimsenmiş ve ölçüt örneklem ile kartopu örnekleme yöntemlerinden yararlanılmıştır. Katılımcıların görüşleri, eğitim sistemindeki deneyimlerini ve mesleki perspektiflerini yansıtacak şekilde toplanmış; verilerin analizinde nitel veri çözümleme tekniklerinden betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleri uygulanmıştır. Bu yöntemsel yaklaşım, araştırmanın hem derinlemesine veri elde etmesine hem de öğretmenlik meslek etiği ile mevzuat arasındaki ilişkinin kapsamlı bir biçimde değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Araştırma bulgularında; mevzuat, genel olarak yeterli görülmekte ancak uygulamadaki aksaklıklar nedeniyle etik işlevini kaybetmektedir. Bütün sistemdeki etik sorunların merkezinde denetim yokluğu olduğu, mesleğe uygun olmayan, yeterince yetişmemiş kişilerin sisteme alınmasını etik risk olarak görüldüğü, eğitimde etik sorunların yapısal ve sistemik boyutunu, etik davranışın kaynağının yalnızca mevzuat olmadığını, daha çok insani değerler olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, mevzuata göre eğitim sistemi; denetim, liyakat, eşitlik, tarafsızlık, kamu yararı ve etik davranış ilkeleri üzerine kuruludur. Bu bağlamda, denetimin yapılmaması, raporların işlenmemesi ve mevzuatın kişiye göre esnetilmesi gibi uygulama açıkları, mevzuatın sağlamak istediği yapısal adaletin ve etik düzenin bozulmasına yol açmaktadır. Bu doğrultuda elde edilen bulgular çerçevesinde uygulayıcılara ve araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.
Anahtar Kelimeler: Etik, Hukuk, Mevzuat, Öğretmenlik Meslek Etiği

ABSTRACT
The connection established between ethics and legislation ensures that the behavior of individuals and institutions is both lawful and consistent with societal values. This is critical for trust, reputation, and social responsibility. The relationship between teaching professional ethics and legislation regulates teacher behavior morally and legally, ensuring justice, equality, and trust in education while also protecting the profession's prestige and credibility.

This research employed a case study design within a qualitative research approach to in-depth examine the relationship between teaching professional ethics and legislation. The participants consisted of 10 education inspectors who had worked in various provinces across Turkey and had extensive experience in supervising and guiding the education system. Purposive sampling strategies were adopted to determine the study group, employing criterion sampling and snowball sampling methods. Participants' opinions were collected to reflect their experiences in the education system and their professional perspectives; descriptive analysis and content analysis, among other qualitative data analysis techniques, were employed in data analysis. This methodological approach allows the research to obtain in-depth data and provide a comprehensive assessment of the relationship between teaching professional ethics and legislation. The research findings indicate that the legislation is generally considered sufficient, but due to flaws in its implementation, it is losing its ethical function. The lack of oversight is at the heart of ethical problems throughout the system, and the inclusion of individuals unsuitable for the profession and inadequately trained is seen as an ethical risk. This demonstrates the structural and systemic dimensions of ethical problems in education, and that the source of ethical behavior is not solely legislation but rather human values. Furthermore, according to the legislation, the education system is founded on the principles of oversight, merit, equality, impartiality, public interest, and ethical behavior. In this context, implementation gaps such as the lack of oversight, the lack of processing of reports, and the individualized flexibility of the legislation lead to the disruption of the structural justice and ethical order that the legislation aims to establish. Recommendations are made for practitioners and researchers based on these findings.
Keywords: Ethics, Law, Legislation, Teaching Professional Ethic

GİRİŞ

Etik ve mevzuat, toplumsal düzen ve mesleklerin profesyonel işleyişi açısından birbirini tamamlayan iki temel düzenleyici çerçeveyi oluşturmaktadır. Etik, bireylerin ve meslek gruplarının davranışlarını yönlendiren normatif değerler sistemini ifade ederken, mevzuat bu değerlerin toplum tarafından kabul edilmiş kurallar hâline getirilmiş ve uygulanabilir biçimde düzenlenmiş hâlidir. Etik, "ne yapılması gerektiğini" belirlerken (Aydın, 2021), mevzuat bu davranışların "nasıl ve hangi yaptırımlarla yapılacağını" ortaya koymaktadır (Gözler, 2018). Özellikle öğretmenlik gibi toplumsal sorumluluğu yüksek mesleklerde, etik ve mevzuatın ilişkisi daha belirgin hale gelmektedir. Meslek etiği, öğretmenlerin görevlerini toplumsal ve pedagojik sorumluluk çerçevesinde yürütmesini öngörmektedir (Tirri, Toom & Husu, 2013). Mevzuat ise bu normları yasal bir bağlamda güvence altına alarak davranışların hem bireysel hem kurumsal düzeyde standardize edilmesini sağlamaktadır (Pieper,1999). Böylece etik, yalnızca bireysel vicdana bırakılmamakta, mesleki uygulamanın ayrılmaz bir parçası (Aybek & Karataş, 2012) hâline gelmektedir. Etik bilincin içselleştirilmesi, mesleki kültürün desteklenmesi ve uygulamaya dönük mekanizmaların devrede olması, bu ilişkinin etkinliğini belirlemektedir. Bu nedenle etik normlar ve hukuki düzenlemeler ancak birlikte ele alındığında, mesleki sorumluluk ve profesyonellik açısından anlam kazanmaktadır. Etik ve mevzuat arasındaki ilişki, profesyonel mesleklerde bir denge ve tamamlayıcılık ilişkisi olarak değerlendirilmelidir. Etik normlar davranışın yönünü belirlerken (Atalay& Saban, 2005), mevzuat bu davranışları kurumsal ve hukuki bağlamda güvence altına almaktadır. Bu ilişki, mesleki sorumluluk, toplumsal güven ve profesyonel davranışın sürdürülebilirliği için vazgeçilmez bir çerçeve oluşturmaktadır. Mevzuat, meslek mensuplarının hak ve yükümlülüklerini, kurumsal sorumlulukları ve disiplin standartlarını düzenlemekte; böylece etik normlar kurumsal bağlamda güvenceye alınmaktadır (Özkan & Çelikten, 2018). Öğretmenlik meslek etiği ve mesleki etik ilkeleri, resmi olarak benimsenmiş ve meslek mensuplarına yol gösterici bir rehber olarak tanıtılmıştır (MEB, 2021).

Etik normlar ve hukuki/kurumsal düzenlemeler, ancak birlikte değerlendirildiğinde mesleki uygulamada anlam kazanmaktadır. Öğretmenlik gibi toplumsal sorumluluğun yüksek olan mesleklerde bu iki düzlem bir arada olmalıdır: etik bilinç ve yasal/kurumsal çerçeve beraberinde profesyonel sorumluluk ve güvenilir meslek pratiği (Erdem & Şimşek, 2013; MEB, 2021; Özkan & Çelikten, 2018) kazandırır.

ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNE İLİŞKİN ETİK DÜZENLEMELER

Eğitim ve öğretmenlik mesleği, toplumsal yaşamın temel yapı taşlarından biri olarak, hem bireysel hem de toplumsal sorumluluklar yüklemektedir. Bu bağlamda öğretmenlerin davranışları, sadece öğrencilerin akademik başarısını değil, aynı zamanda toplumsal değerlerin, adaletin ve etik ilkelerin aktarımını da doğrudan etkiler. Türkiye'de öğretmenlik meslek etiği, hukuki çerçeve ve resmî düzenlemeler aracılığıyla somutlaştırılmış olup, öğretmenlerin görevlerini yerine getirirken uymaları gereken etik standartları ve mesleki sorumlulukları (Aydın,2021) açık biçimde tanımlamaktadır. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, öğretmenleri kamu görevlisi olarak tüm kamu çalışanlarının tabi olduğu etik yükümlülüklere bağlamakta; görevlerini yürütürken dürüstlük, tarafsızlık ve kamu yararını gözetme zorunluluğunu vurgulamaktadır (Devlet Memurları Kanunu, 1965). Bu bağlam, öğretmenlik meslek etiğinin yalnızca pedagojik bir olgu olmadığını, aynı zamanda hukuki bir zorunluluk çerçevesinde de belirlendiğini göstermektedir. Benzer şekilde, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, öğretmenlerin mesleki faaliyetlerinde etik standartları gözetmelerini yasal bir zorunluluk olarak belirler; öğrencilerle ilişkilerde adalet, saygı ve eşitliğin sağlanması, mesleki sorumlulukların temel ilkesi olarak öne çıkar (Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973). Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2015 tarihli "Eğitimciler için Meslekî Etik İlkeler" genelgesi, öğretmenlik meslek etiğinin günlük uygulamalara yansıtılmasını sağlayan en temel resmî düzenlemelerden biridir. Genelge, öğretmenlerin öğrencilerle ilişkilerinde adalet, saygı ve eşitlik ilkelerine uymasını, görevlerini yerine getirirken mesleki sorumluluk ve özen göstermesini zorunlu kılar (MEB, 2015). Bu çerçeve, öğretmenlik meslek etiğinin hem bireysel hem kurumsal düzeyde uygulanmasını garanti altına almakta ve etik standartların sürekliliğini sağlamaktadır. 2023 yılında yürürlüğe giren Öğretmenlik Meslek Kanunu, öğretmenlerin mesleki ve etik yükümlülüklerini modern eğitim koşullarına uygun biçimde düzenleyerek, mesleki disiplin, görev ve sorumluluk alanlarını hukuki bir çerçeveye oturtmuştur (MEB, 2023). Bu düzenleme, öğretmenlik meslek etiğinin sadece genel ilkeler çerçevesinde değil, aynı zamanda somut yasal yaptırımlar ve sorumluluk mekanizmalarıyla desteklendiğini göstermektedir.

Türkiye'de öğretmenlik meslek etiği, kanunlar, genelgeler ve kurumsal düzenlemeler aracılığıyla hem hukuki hem pedagojik temellere dayandırılmıştır. Bu bütüncül yaklaşım, öğretmenlerin görevlerini hem yasal hem de etik sorumluluk bilinciyle yerine getirmelerini sağlayarak, eğitim sisteminin güvenilirliğini ve sürdürülebilirliğini desteklemektedir. Bu çerçevede öğretmenlik meslek eğitine yönelik düzenlemeler (Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973; Devlet Memurları Kanunu, 1965; MEB, 2015; MEB, 2023) aşağıdaki tabloda özetlenmiştir:

Türkiye'de öğretmenlik meslek etiğinin kanunlar ve genelgeler ile desteklenen, kurumsal ve hukuki bir çerçeveye oturtulmuş bir yapı olduğunu göstermektedir. Bu bütüncül yaklaşım, öğretmenlerin görevlerini hem yasal hem etik sorumluluk bilinciyle yerine getirmelerini sağlayarak eğitim hizmetlerinin niteliğinin ve sürdürülebilirliğinin güvence altına alınmasına katkı sunmaktadır. Öğretmenlik meslek etiği yalnızca pedagojik bir sorumluluk olarak değil, aynı zamanda hukuki bir yükümlülük olarak tanımlanmıştır. Etik düzenlemeler yalnızca öğretmenlerin davranışlarını yönlendirmekle kalmamakta, aynı zamanda eğitim sisteminin bütüncül kalitesinin korunmasına da hizmet etmektedir.

Tablo 1. Türkiye'de Öğretmenlik Meslek Etiği ile İlgili Resmî Mevzuat ve Genelgeler

Düzenlemeler	Türü	Tarih /No	Kapsam ve İçerik
Millî Eğitim Temel Kanunu, 1739	Kanun	1973	Eğitim hizmetlerinin genel düzeni; öğretmenlerin görev, yetki ve sorumlulukları; öğrencilerle ilişkilerde etik ilkeler
Devlet Memurları Kanunu, 657	Kanun	1965	Tüm kamu görevlilerinin görevlerinde dürüstlük, tarafsızlık ve kamu yararını gözetme zorunluluğu; öğretmenlerin etik yükümlülükleri
Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, 652	Kanun	2012	Bakanlık personeli ve öğretmenlerin görevlerini yürütürken mesleki ve etik kurallara uyması; öğrencilerin hak ve güvenliğini gözetmesi
MEB Genelgesi: Eğitimciler için Meslekî Etik İlkeler	Genelge	13.01.2015 / 2015/21	Öğretmenlerin mesleki etik ilkeleri; öğrencilerle ilişkilerde adalet, saygı ve eşitlik; görev sorumlulukları
Öğretmenlik Meslek Kanunu	Kanun	2023	Öğretmenlerin mesleki ve etik yükümlülükleri, mesleki disiplin ve görev düzenlemeleri

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni ve Çalışma Grubu

Bu araştırma, nitel araştırma yöntem ve teknikleri esas alınarak tasarlanmıştır. Nitel araştırmanın en temel özelliği, araştırma yapılan kişilerin penceresinden araştırılan olay, olgu, norm ve değerleri araştırarak açıklamaya çalışmasıdır (Ekiz, 2009). Öğretmenlik mesleği etik ilkelere uyma durumu ile mevzuat arasındaki ilişki incelenmiş; öğretmenlerin, öğretmenlik meslek etiği ilkelerine uymaları konusunda mevzuatın yeterli olup olmadığı ve bu ilişkiyi güçlendirmek ve geliştirilmesine yönelik öneriler sunulmuştur. Bu amaçla çalışma durum çalışması ile yürütülmüştür. Creswell'e (2007) göre durum çalışması; araştırmacının zaman içerisinde sınırlandırılmış bir veya birkaç durumu çoklu kaynakları içeren veri toplama araçları (gözlemler, görüşmeler, görsel-işitseller, dokümanlar, raporlar) ile derinlemesine incelediği, durumların ve duruma bağlı temaların tanımlandığı nitel bir araştırma yaklaşımıdır. Araştırma, önceden belirlenmiş bir grubu kapsadığından ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Patton, 2002), Türkiye'de çeşitli illerde görev yapmış ve eğitim sistemine ilişkin derinlemesine denetim ve rehberlik deneyimine sahip emekli 10 eğitim müfettişi ile yürütülmüştür. Çalışma grubunun oluşturulmasında ikinci örnekleme yöntemi olarak kartopu örnekleme tercih edilmiştir. Kartopu örnekleme, araştırmacının problem ile ilgili bilgiye sahip bireyleri belirlemesinde etkili bir yöntemdir; katılımcılar, "Bu konuda kimler en çok bilgi sahibidir?" sorusuyla tespit edilmiştir (Patton, 1987, akt. Yıldırım, 2016).

Araştırmaya Türkiye'de çeşitli illerde görev yapmış, eğitim sistemine ilişkin derinlemesine rehberlik ve denetim deneyimine sahip 10 eğitim müfettişinin görüşlerine başvurulmuştur. Mesleki kıdemi en fazla 46 yıl, en az 21 yıl; öğretmenlik kıdemi en az 4 yıl en fazla 21 yıl; yöneticilik kıdemi en az 2 yıl en fazla 5 yıl olan eğitim müfettişleri bulunmaktadır.

Tablo 2. Katılımcı Bilgileri

Katılımcılar	Eğitim Durumu	Mesleki Kıdem	Müfettişlik Kıdem	Öğretmenlik Kıdemi	Yöneticilik Kıdemi
M1	Lisans	42	26	14	2
M2	Lisans	44	34	10	-
M3	Lisans	27	21	4	3
M4	Lisans	43	28	15	-
M5	Lisans	46	30	12	-
M6	Lisans	45	30	15	-
M7	Lisans	46	31	9	5
M8	Lisans	45	30	12	3
M9	Lisans	32	28	12	-
M10	Lisans	45	24	21	-

Veri Toplama Araçları ve Verilerin Analizi

Araştırmada görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme, doğrudan gözlemlenemeyen duygu, düşünce, niyet ve geçmiş deneyimleri öğrenmek için kullanılan bir yöntemdir (Patton, 2002). Bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmış ve gerektiğinde daha derin bilgi almak için sonda sorular kullanılmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2016). Görüşmeler araştırmacı tarafından yapılmış ve ilgili sorular yöneltilmiştir Görüşme formu, katılımcıların deneyimlerini derinlemesine paylaşabilmesine olanak tanıyacak şekilde hazırlanmıştır. Veri toplama sürecinde, açıklanamayan hususları aydınlatmak için sondaj sorularına başvurulmuştur (Creswell, 2007).

Görüşme soruları:

1.Öğretmenlik meslek etik ilkelerine uyma konusunda mevzuat yeterli midir?

2. Öğretmenlik meslek etik ilkelerine uyma konusunda mevzuat yeterli değilse nedenleri nelerdir?

3. Öğretmenlik meslek etik ilkelerine ve mevzuat ilişkisini güçlendirmek, geliştirmek için neler önerirsiniz?.

Veriler, Strauss ve Corbin'in (1990) önerdiği betimsel ve içerik analizi yaklaşımına göre analiz edilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler sayısal hâle getirilerek çalışmanın güvenirliğinin artırılması, olası yanlılığın azaltılması ve veriler arasında karşılaştırma yapılabilmesi amaçlanmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bu yöntemle temalar ortaya çıkarılmış ve yorumlanmıştır.

BULGULAR

Öğretmenlik Mesleği Etik İlkelerine Uygun Davranılması Konusunda Mevzuatın Yeterlilik Durumu

Eğitim müfettişlerine, öğretmenlik mesleği etik ilkelerine uygun davranılması konusunda mevzuat yeterli olup olmadığı sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlik mesleği etik ilkelerine uygun davranılması mevzuata gelen karşılıkta yer bulup bulmadığı müfettişlerin verdiği bilgiler doğrultusunda kodlar şeklinde belirlenip daha sonra temalaştırılarak Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3'te öğretmenlik mesleği etik ilkelerine uyma konusunda mevcut mevzuatın yeterliliğinin tartışmalı olduğunu göstermektedir. Katılımcıların önemli bir bölümü (M1, M5, M6, M7, M8), mevzuatın var olmasına rağmen uygulamada etkili işlemediğini belirtmiş; bu durum mevzuat–uygulama arasındaki uyumsuzluğa işaret etmiştir. Ayrıca bazı katılımcılar (M2, M6, M7, M8, M9) mevzuatın tek başına etik davranışı garanti edemeyeceğini, etik kültürün ve mesleki eğitimin destekleyici bir unsur olarak gerekli olduğunu vurgulamıştır.

Bunun yanında M3, M4 ve M10'un görüşleri, mevzuatta belirli alanlarda boşluklar bulunduğunu ve güncellenmeye ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 3. Öğretmenlik Mesleği Etik İlkelerine Uygun Davranılması Konusunda Mevzuat Yeterlilik Durumu

Kategori	Alt tema	Katılımcı
Mevzuatın Yeterlilik Durumu	Mevzuatta Var, Uygulamada Yetersiz	M1,M5,M6,M7,M8
	Mevzuat Tek Başına Yeterli Değil	M2,M6,M7,M8,M9
	Mevzuatta Boşluklar Var	M3, M4,M10

Öğretmenlik Mesleği Etik İlkelerine Uygun Davranılması Konusunda Mevzuat Yeterlilik Durumunun Nedenleri

Öğretmenlik meslek etiğine uygun davranılması konusunda mevzuatın niçin yeterli olup olmadığı sorulusu müfettişlere yöneltilmiştir. Müfettişlerin verdiği bilgiler doğrultusunda kodlar şeklinde belirlenip daha sonra temalaştırılarak Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4. Öğretmenlik Mesleği Etik İlkelerine Uygun Davranılması Konusunda Mevzuat Yetersizlik Nedenleri

Kategori	Alt tema	Katılımcı
Etik-Mevzuat İlişkisinde Yetersizlik Nedenleri	Denetim ve Kontrol Eksikliği	M1,M2,M3,M4,M5,M6,M7,M8,M9,M10
	Öğretmen Yetiştirme Sürecindeki Yetersizlikler	M1,M2,M3,M4,M5,M6,M7,M8,M9,M10
	Siyasi ve Sendikal Baskılar Olması	M1,M2,M3,M4,M5,M6,M7,M8,M9,M10
	Liyakat Eksikliği	M1,M2,M3,M4,M5,M6,M7,M8,M9,M10
	Bireysel Vicdan ve Etik Bilinç Eksikliği	M1, M3,M4,M5, M7,M8, M10
	Etik Dışı Uygulamaların Yaptırımsız Kalması	M2,M3,M4,M5,M6,M8,M9
	Mevzuatın ve Görev Tanımları Net Olmaması	M2,M6,M7,M8,M9

Tablo 4'teki bulgular, öğretmenlik mesleği etik ilkelerine uyum konusunda mevzuatın yetersizliğinin çok boyutlu nedenlere dayandığını göstermektedir. Katılımcıların tamamının dile getirdiği denetim ve kontrol eksikliği ile öğretmen yetiştirme sürecindeki yetersizlikler, etik davranışların kurumsal düzeyde desteklenmediğine işaret etmektedir. Yine tüm katılımcılar tarafından ifade edilen siyasi ve sendikal baskılar ile liyakat eksikliği, etik dışı uygulamaların sistemsel nedenlerle sürdürülebildiğini göstermektedir. Bunun yanında bazı katılımcılar (M1, M3, M4, M5, M7, M8, M10) bireysel vicdan ve etik bilinç eksikliğini önemli bir etken olarak vurgulamış; bu da etik uyumun yalnızca kurumsal değil, kişisel sorumluluk boyutuyla da ele alınması gerektiğini ortaya koymuştur. Etik dışı uygulamaların yaptırımsız kalması (M2, M3, M4, M5, M6, M8, M9) ise mevcut yaptırım mekanizmalarının etkisizliğine işaret etmektedir. Ayrıca bazı katılımcılar (M2, M6, M7, M8, M9) mevzuatın ve görev tanımlarının yeterince net olmamasının da uygulamada belirsizliklere yol açtığını belirtmiştir.

Bulgular, etik uyumsuzlukların hem sistemsel hem de bireysel düzeyde nedenlere dayandığını ve etkili bir etik kültürün ancak denetim, liyakat, eğitim ve net mevzuat boyutlarının eş zamanlı güçlendirilmesiyle sağlanabileceğini göstermektedir.

Öğretmenlik Mesleği Etik İlkelerine Uygun Davranılması Konusunda Mevzuat Güçlendirmek İçin Öneriler

Eğitim müfettişlerine, öğretmenlik mesleği etik ilkelerine uygun davranılması konusunda mevzuatı güçlendirmek için neler yapılmalıdır sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlik meslek etiği ilkleri ve mevzuat ilişkisini güçlendirmek için öneriler müfettişlerin verdiği bilgiler doğrultusunda kodlar şeklinde belirlenip daha sonra temalaştırılarak Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5. Öğretmenlik Mesleği Etik İlkelerine ve Mevzuatı Güçlendirmek İçin Öneriler

Kategori	Alt tema	Katılımcı
Etik İlkeler - Mevzuat İlişkisini Güçlendirme	Liyakat Temelli Atama Sistemi Getirme	M1,M2,M3,M4,M5,M6,M7,M8,M9,M10
	Siyasi ve Sendikal Baskıyı Azaltacak Düzenlemeler Yapma	M1,M2,M3,M4,M5,M6,M7,M8,M9,M10
	Görev Tanımlarına Etik Görevler Ekleme	M1,M2,M3,M4,M6,M7,M8,M9,M10
	Yönetici Seçme Kriterleri Netleştirme	M1,M2,M3,M4,M6,M7,M8,M10
	Etik Davranış Denetimini Etkinleştirme	M2,M3,M4,M5,M6,M7,M9
	Etik Olay Örnekleri İle Uygulamalı Eğitim Verilme	M1,M2,M4,M6,M7,M8
	Mesleki Etik Kodlar Öğretmenlere Sürekli Hatırlatılmalı	M1,M3,M5,M6,M10

Tablo 5'te ortaya konan bulgular, eğitim müfettişeri (M1–M10) mesleki etik ilkelerin mevzuatla uyumlu ve işlevsel bir biçimde güçlendirilmesine yönelik ortak bir görüş geliştirdiklerini göstermektedir. Katılımcıların tamamı, liyakat temelli atama sisteminin oluşturulması ile siyasi ve sendikal baskıları azaltmaya yönelik düzenlemelerin hayata geçirilmesini, etik–mevzuat ilişkisinin kurumsal düzeyde sağlamlaştırılması açısından zorunlu görmektedir. Bunun yanında, katılımcıların büyük çoğunluğu, öğretmen ve yönetici görev tanımlarına etik sorumlulukların eklenmesi ve yönetici seçme kriterlerinin daha açık ve nesnel biçimde belirlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca M2, M3, M4, M5, M6, M7 ve M9 tarafından sıklıkla vurgulanan etik davranışların denetimine ilişkin mekanizmaların güçlendirilmesi, etik ihlallerin önlenmesi bakımından önemli bir gereksinim olarak öne çıkmaktadır. Diğer taraftan M1, M2, M4, M6, M7 ve M8, etik ikilemler ve örnek olaylara dayalı uygulamalı eğitimlerin öğretmenlerin etik farkındalığını artırmada etkili olacağını belirtmiştir. M1, M3, M5, M6 ve M10 ise mesleki etik kodların öğretmenlere düzenli biçimde hatırlatılmasının, eğitim ortamında etik kültürün sürekliliğini sağlamada önemli bir katkı sunacağını ifade etmiştir. Bulgular, katılımcıların etik ilkelerin yalnızca mevzuat düzenlemeleriyle değil, aynı zamanda liyakat, şeffaflık, etkin denetim ve sürekli mesleki gelişim süreçleriyle desteklenen bütüncül bir kurumsal yapı içerisinde güçlendirilebileceğini düşündüklerini ortaya koymaktadır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma bulguları, öğretmenlik mesleğinde etik ilkelere uyumun yalnızca mevzuatla güvence altına alınmasının yeterli olmadığını, uygulamada çok boyutlu engellerle karşılaşıldığını göstermektedir. Katılımcıların büyük bir kısmı, yürürlükteki mevzuatın etik davranışları düzenleme amacı taşımasına rağmen uygulamada etkili biçimde işletilmediğini ifade etmiştir. Bu durum, normatif düzenlemeler ile pratik uygulamalar arasındaki yapısal bir uyumsuzluğu ortaya koymaktadır. Ayrıca öğretmen ve yöneticilere yönelik mevcut etik çerçevenin, eğitim ortamının değişen ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığı ve güncellenmeye gereksinim duyduğu yönünde ortak bir görüş oluşmuştur. Etik ilkelere uyumun sınırlı kalmasının ardında yatan nedenlerin hem sistemsel hem de bireysel düzeyde ortaya çıktığı görülmektedir. Özellikle denetim ve kontrol mekanizmalarının zayıflığı, yaptırımların yetersizliği ve öğretmen yetiştirme süreçlerindeki eksiklikler, etik davranışların kurumsal düzeyde sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemektedir. Buna ek olarak siyasi ve sendikal baskıların varlığı ile liyakat ilkesinin ihlali, etik kültürün kurumsallaşmasını engelleyen önemli yapısal sorunlar olarak dikkat çekmektedir. Etik ihlallerin yaptırımsız kalması, öğretmenlerin etik ilkelere bağlılık motivasyonunu azaltırken; bireysel vicdan, etik farkındalık ve kişisel sorumluluk eksiklikleri de etik uyumsuzlukları besleyen diğer faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Katılımcı görüşleri, etik kültürün güçlendirilmesi için yalnızca kurumsal düzenlemelerin değil, aynı zamanda bireysel etik bilincin geliştirilmesinin de kritik öneme sahip olduğunu göstermektedir. Etik eğitimlerde uygulamalı içeriklere, örnek olay analizlerine ve mesleki etik kodların düzenli biçimde hatırlatılmasına yönelik vurgu, öğretmenlerin etik duyarlılığını artırmaya yönelik bir beklentinin varlığına işaret etmektedir. Ayrıca liyakat temelli atama ve yönetici seçme sistemlerinin oluşturulması, görev tanımlarının netleştirilmesi ve etik davranışlara ilişkin denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi, etik ilkelere uyumun kurumsal düzeyde desteklenmesi için gerekli koşullar olarak değerlendirilmiştir. Araştırma bulguları, öğretmenlik mesleğinde etik uyumun sağlanabilmesi için çok boyutlu ve bütüncül bir yaklaşım geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Etik ilkelere ilişkin mevcut mevzuat önemli bir çerçeve sunmakla birlikte, tek başına etik davranışı garanti edememekte; uygulamanın etkili yürütülmesi için güçlü denetim, açık görev tanımları, güncel düzenlemeler ve liyakat temelli kurumsal yapılanmalar gerektirmektedir. Bununla birlikte etik kültürün sürdürülebilirliği, yalnızca kurumsal mekanizmaların güçlendirilmesine değil, aynı zamanda öğretmenlerin etik farkındalığını ve kişisel sorumluluk bilincini destekleyen eğitim süreçlerinin niteliğinin artırılmasına bağlıdır. Genel olarak araştırma, etik ilkelere uyumun hem kurumsal düzenlemeler hem de bireysel etik bilinci ile beslenen çift yönlü bir yapı olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda etik kültürün güçlendirilmesi; şeffaflık, liyakat, etkin denetim, yaptırımların işlevselliği ve sürekli mesleki gelişimi içeren kapsamlı politikaların eş zamanlı uygulanmasını gerektirmektedir. Elde edilen sonuçlar, eğitim kurumlarında etik davranışı güçlendirmeye yönelik stratejilerin yalnızca mevzuat temelli değil, bütünsel ve sürdürülebilir bir etik anlayışına dayalı olarak yapılandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Araştırma bulguları doğrultusunda, öğretmenlik mesleğinde etik uyumu güçlendirmek için mevzuatın güncellenmesi ve görev tanımlarının netleştirilmesi, liyakat temelli atama ve şeffaf yönetim süreçlerinin oluşturulması, etik denetim mekanizmalarının etkinleştirilmesi, uygulamalı etik eğitimi ve sürekli farkındalık çalışmalarıyla desteklenen bütüncül bir kurumsal yapı oluşturulması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Atalay, B., & Saban, M. (2005). Yönetim muhasebecileri açısından etik ve etik davranışın önemi. Muhasebe ve Denetime Bakış, 16, 49–60.

Aybek, B. & Karataş, T. (2016). Öğretmen adaylarının etik ve mesleki etik hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 5(12), 96-108.

Aydın, İ. (2021). Eğitim ve öğretimde etik. Pegem Yayın evi: Ankara.

Creswell, J. W. (2007). Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches (2. Baskı). USA: SAGE Publications. Çeviri, Çeviri Editörü: S. Turan). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

DMK. (657). Devlet Memurları Kanunu, 657 sayılı Kanun

Ekiz D. (2009). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Anı Yayıncılık.

Erdem, A. R., & Şimşek, Ş. (2013). Öğretmenlik meslek etiğinin irdelenmesi. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15, 185 203.

Gözler, K. (2018). İnsan hakları hukukuna giriş (1.baskı). Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.

MEB. (2015). Eğitimciler için Meslekî Etik İlkeler (Genelge 2015/21).

MEB. (2021). Öğretmenlik meslek etiği eğitimi. Ankara: MEB Yayını.

MEB. (2023). Öğretmenlik Meslek Kanunu.

MEB. (1973). 1739 sayılı Kanun.

Özkan, H. H., & Çelikten, M. (2018). Öğretmenlik meslek eğitimi ile ilgili etik olmayan durumlar. Turkish Journal of Educational Studies, 5(2), 76 84.

Patton, M. Q. (2002). Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri. (M. Bürün ve S.B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi.

Pieper, A. (2012). Etiğe giriş (V. Atayman & G. Sezer, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal eser 1990'da yayımlandı).

Procedurs and Tecniques. Newbury Park, C. A.: Sage.

Strauss, A., & Corbin, J. (1990). Basics of Qualitative Research: Grounded Theory

Tirri, K., Toom, A. ve Husu, J. (2013). The Moral Matters of Teaching: A Finnish Perspective. C. J.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (10. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

PESİMİZM, ETKİSİZLİK ALGISI VE HAYVAN ETİĞİ: BÜYÜK ÖLÇEKLİ ACILAR BİZİ AKTİVİZMDEN ALIKOYAR MI?

PESSIMISM, PERCEIVED INEFFECTIVENESS AND ANIMAL ETHICS: DOES LARGE-SCALE SUFFERING DISCOURAGE US FROM ACTIVISM?

Dr. Öğr. Gör Atilla AKALIN
İstanbul Gelişim Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Programı,
ORCID ID: 0000-0002-8385-5287

ÖZET
Bu bildiri veganlık ya da hayvan özgürlüğü savunucuları için sürekli olarak sorunsallaştırılan bir etik problem olarak hayvan ızdırabının ölçeğine yönelik bazı tartışmaları içermektedir. Buna göre evrendeki hayvan ızdırabının büyüklüğü, veganlık veya hayvan özgürlüğü meselesine yönelik özgürleştirici fikirleri olan kişileri psikolojik olarak etkisizliğe sevk etme ihtimali taşımaktadır. Etkisizlik algısı, bireylerin eylemlerinin çevresel ve etik sorunlar karşısında yetersiz olduğunu hissetmelerine yol açabilir ve bu da etik bir pesimizme neden olabilir. Bu tür bir pesimizmin ileri gittiği durumlarda kişilerin hayvan etiği veya veganlık gibi konulara daha az değer atfetmesi de söz konusu olabilmektedir. Bildiride, bireysel eylemlerle çevre ve hayvan etiği alanında büyük çaplı değişiklikler yaratma beklentisinin ontolojik zorlukları eleştirel biçimde ele alınacaktır. Ayrıca, vahşi doğadaki ve endüstriyel alanlardaki hayvanların çektiği acıların veganlar veya hayvan etiği üzerine düşünen kimseler arasında bir karamsarlık yaratabileceği irdelenecek, ancak aynı zamanda bu problemin daha geniş çaplı çözümlere yol açabileceği ve daha etkin aktivizm için bir motivasyon kaynağı olarak da ele alınabileceği savunulmaktadır. Ayrıca bireysel ölçekte doğal ve endüstriyel yaşama yönelik müdahale önerileri de tartışılmakta ve bu alanda daha fazla araştırma yapılması gerektiği vurgulanmaktadır.
Anahtar Kelimeler: Etkisizlik Algısı, Veganizm, Pesimizm, Hayvan Etiği, Aktivizm.

ABSTRACT
This paper contains some discussions on the scale of animal suffering, which is constantly problematized as an ethical issue for advocates of veganism or animal liberation. Accordingly, the magnitude of animal suffering in the universe carries the potential to psychologically render individuals with emancipatory ideas regarding veganism or animal liberation ineffective. This perception of ineffectiveness may lead individuals to feel that their actions are insufficient in the face of environmental and ethical problems, which in turn may cause ethical pessimism. In extreme cases of such pessimism, individuals may attach less value to issues such as animal ethics or veganism. The paper will critically examine the ontological difficulties of expecting individual actions to bring about large-scale changes in the areas of environmental and animal ethics. Furthermore, it will be examined how the suffering of animals in the wild and in industrial settings can create pessimism among vegans or those who think about animal ethics, but it will also be argued that this problem can lead to broader solutions and can be addressed as a source of motivation for more effective activism. Furthermore, proposals for intervention in natural and industrial life at an individual level will be discussed, and the need for further research in this area will be emphasized.
Keywords: Perceived Ineffectiveness, Veganism, Pessimism, Animal Ethics, Activism.

INTRODUCTION

When we look at a social media post about the CEO of Starbucks using a private jet to travel from his new home to another state in the U.S and we read the comments underneath the post, we saw many users complaining about similar things (Ergocun, 2024). Most users complained about something like this:

"You force your customers to use ecological paper straws while you are traveling by jet!"

This reaction of people has been interpreted as a situation that wastes the efforts spent on environmental and ecological sensitivity. These comments bring to mind questions such as: How valuable is our ecological awareness regarding industry or large-scale production, wars, jets, etc.? Is the value of our actions to make nature and the world better and more sustainable as high as we think?

We can give a similar example from one of Turkey's most active X debates. The photos of huge smokes taken from an auto tire disposal center in Kuwait leaked, and people wrote similar complaints under this picture. For example, "I will not take a shower for less than an hour after seeing this picture," or "I will always throw cigarette butts on the ground from now on."(Klean Industries, 2021).

In the psychological literature, such feelings are called "perceived ineffectiveness." Since the environment is being harmed much more, we see the impact of our actions in this totality as very small. Especially in the face of massive environmental problems such as industrial pollution, the activities of large corporations, and the policies of governments, our efforts have almost no impact (Nguyen, 2024, p. 109). This can lead individuals to develop perceived ineffectiveness on the environmental issues. In this approach, individuals may stop making efforts or become less motivated because they believe their actions cannot make a meaningful difference against large-scale environmental destruction. This perception may weaken the sense of personal responsibility. Thus, effectiveness in the context of activism cannot be explained from a single perspective; there is more than one variable in this regard (Gulliver et al., 2021, p. 59).

PERCEIVED INEFFECTIVENESS AND ACTIVISM

Deontologism and Consequentialism

Our faith remains unshaken despite such large-scale negative factors, which shows we have a moral duty. Considering the above reactions from a strictly deontological approach to morality, such pessimistic thinking is entirely wrong. This is because the value of individual effort in our actions will not change no matter what the state of the world is, and we should continue to do the same actions in all ways for a more ecologically sustainable world. By contrast, if we are talking about a Bentham-style cumulative consequentialism, then we recognize the existence of factors that, in aggregate, cause much more harm to the environment. We may be inclined to think that our particular personal actions are too small in the face of these large-scale harms. By contrast, the total negative impact of large harms on the environment would be very high (Chukwuneke & Ezenwugo, 2022, p. 20).

The behavioral patterns exemplified above portray a state of pacifism and apathy towards the environment, it is natural to associate such thoughts with pessimism. Because here, an individual caught up in such thoughts is still sensitive to ecology and the environment. It is actually out of the question for such individuals to develop a fundamental rejection of environmental awareness after witnessing large-scale environmental damage. The pessimistic attitude implied here can also be considered a kind of pessimism arising from a loss of hope (Scruton, 2010, p. 8).

According to some, the perceived ineffectiveness does not lead to a definite pessimism towards individual ideological understandings or forms of activism. On the contrary, it is a fundamental justification for joining or supporting collective movements. Accordingly, an individual who believes that she alone would be ineffective on issues such as environmental sustainability or animal ethics may also have an optimistic belief that his or her voice will be amplified through solidarity with various organizations or associations. For instance, for participants who are not members of an organization, future intentions to participate in the demonstration depend on how effective the rally is in expressing values and influencing public opinion (Hornsey et al., 2006, p. 1701).

Veganism and Pessimism

A similar example of the pessimistic feelings that environmental activists may have in the face of the magnitude of environmental damage is the status of veganism or vegan activism in the face of the massive animal suffering in the world. Vegan activism can serve as an example of this trend. For instance, an individual who adheres to veganism may start to question the effectiveness of their actions when they understand the extensive suffering of animals in the world, leading them to adopt a more pessimistic outlook on the significance of veganism. Hope is considered a crucial requirement for activism, and it is crucial for many important forms of activism, such as environmental activism. Therefore, the despair created by the magnitude of animal suffering can sometimes call into question the authenticity of vegan activism. While action is possible without hope, the degree of action becomes questionable as collective hope diminishes (Cassegård, 2024, p. 457).

The fact that billions of animals have been produced worldwide to meet industrial needs, that the production of these animals has never been abandoned over the years, or that there have been no significant ethical or political developments in this context can also be a reason for pessimism for vegan activists. It should be emphasized that veganism is an activism in itself. Being vegan is realized through several active processes. For example, to become vegan, one must give up eating practices, dressing practices, or some consumption habits in a practical context. This allows us to see veganism as an active lifestyle in itself. Therefore, a vegan individual cannot completely abandon activism or give up putting their ideology into action in a practical way (Bryant et. al., 2022).

A vegan represents their ethos on a practical level, whatever that may be. Thus, refusing to use animal foods and products is a concrete step towards reducing the suffering of sentient beings in the world in a direct, practical way. So, as long as a vegan continues to be vegan, no matter how pessimistic they are, they are doing something to reduce suffering in the world (McPherson, 2014, p. 679).

However, if we turn this personal pessimistic point of view into an argument, we can also consider the following point:

"Even if we live in a completely vegan world, animal suffering will still exist. So being vegan will not lead to a world where there is zero suffering in total."

An understanding like this is understandable as long as individual vegan practices are maintained.

PERCEIVED INEFFECTIVENESS AND ITS MOTIVATIONS

Jo Anderson and Constanza Arévalo conducted a study in the USA on the motivations of people who have abandoned a vegan diet and lifestyle and found no such pessimistic tendencies. In other words, the study did not find a large number of "ex-vegan individuals" who questioned their veganism due to pessimism that the suffering in the world would not decrease.

In the study, the main factors that create obstacles in the lives of individuals were questioned, such as motivation to stop being vegan, and in general, the most significant difficulty was noted as the constant craving for animal foods (Anderson & Arévalo, 2023, p. 13). Two different interpretations can be made when looking at this study: Firstly, it can be thought that people who stop being vegan can quickly stop being vegan because they do not defend this approach on purely ethical grounds. Secondly, the fact that they still needed to learn or think about animal suffering may have been why this question was not asked in the survey.

Indeed, even someone who has not consumed animal products for years and leads an entirely vegan lifestyle may not be fully aware of global animal suffering or may have yet to think about it in depth before.

When this picture disappears, and the enormous suffering of animals in the world becomes recognizable, veganism can be argued to be a robust response to an ethical stance in an industrial and philosophical context. However, it is insufficient for an interventionist stance on global animal suffering.

CONCLUSION AND SUGGESTIONS

Consequently, increased awareness of animal suffering can create a perception of ineffectiveness among vegans and lead to a sense that individual efforts are insufficient. While this perception can lead to demoralization and pacifism, it can also be a starting point for greater responsibilities and activist goals. This could expand the boundaries of vegan activism, leading to a broader ethical responsibility and the search for solutions encompassing animal liberation. Similar to Arévalo and Anderson's study on motivations, which sought to understand the motivations of former vegans to stop being vegans, future studies could statistically examine the extent of perceived ineffectiveness among vegans and vegan activists due to global animal suffering.

To this end, a scale could be developed to measure vegans' sensitivity to wild nature and the impact of pessimism caused by the magnitude of suffering. Such a qualitative study could provide an important tool to understand to what extent this pessimism, which I have discussed at the theoretical level, is a concrete problem among vegans. Such a study could more comprehensively reveal how individuals' environmental responsibility and actions are shaped by the awareness of global animal suffering.

REFERENCES

Anderson, J., & Arévalo, C. (2023). Bringing back former vegans and vegetarians: An obstacle analysis. Diet, 14. https://www.wellbeingintlstudiesrepository.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1013&context=hw_diet

Bryant, C. J., Prosser, A. M., & Barnett, J. (2022). Going veggie: Identifying and overcoming the social and psychological barriers to veganism. Appetite, 169, 105812.

Cassegård, C. (2024). Activism without hope? Four varieties of postapocalyptic environmentalism. Environmental Politics, 33(3), 444–464.

Chukwuneke, F. N., & Ezenwugo, A. C. (2022). Deontology vs. utilitarianism: Understanding the basis for the moral theories in medicine. International Journal of Medicine and Health Development, 27(1), 19–23.

Ergocun, G. (2024, August 23). Starbucks under fire over private jet for CEO's commute from California to Seattle. https://www.aa.com.tr/en/environment/starbucks-under-fire-over-private-jet-for-ceo-s-commute-from-california-to-seattle/3311323

Gulliver, R., Wibisono, S., Fielding, K. S., & Louis, W. R. (2021). The psychology of effective activism. Cambridge University Press.

Hornsey, M. J., Blackwood, L., Louis, W., Fielding, K., Mavor, K., Morton, T., & White, K. M. (2006). Why do people engage in collective action? Revisiting the role of perceived effectiveness. Journal of Applied Social Psychology, 36(7), 1701–1722.

Klean Industries. (2021, August 17). The world's largest tire graveyard in Kuwait in flames. https://kleanindustries.com/insights/market-analysis-reports/the-worlds-largest-tire-graveyard-in-kuwait-in-flames/

McPherson, T. (2014). A case for ethical veganism. Journal of Moral Philosophy, 11(6), 677–703. https://doi.org/10.1163/17455243-4681041

Nguyen, A. Q. (2024). Pessimism for climate activists. Ethics & the Environment, 29(1), 109–137.

Scruton, R. (2010). The uses of pessimism: And the danger of false hope. Oxford University Press.

MESLEK ETİĞİ EKSENİNDE ÇEVİRMEN PROFİLİ VE ÇEVİRİ EĞİTİMİ

TRANSLATOR PROFILE AND TRANSLATION TRAINING WITH A FOCUS ON PROFESSIONAL ETHICS

Prof. Dr. Sergül VURAL KARA
Mersin University, Faculty of Humanities and Social Sciences
ORCID ID: 0000-0002-6038-7011

ÖZET
Çevirmenlik uzmanlık bilgisi gerektiren bir meslek olduğu günümüzde geçerlilik kazanmıştır. Çevirmenlik mesleğini icra edebilmenin gereklilikleri çeviri piyasası tarafından da talep edilmektedir. Uluslararası iletişim ağının dinamizminden doğru tetiklenen diller arası bilgi akışının genişlemesi, çevirinin önemini her geçen gün daha da görünür kılmaktadır. Buna koşut olarak kurumsal bir çerçevede talep edilen çeviri faaliyetlerinin belirli bir kalite standardında oluşturulması zorunluluğu da ağırlık kazanmıştır. Çeviri piyasasının buradan doğru ihtiyaç duyduğu işinin ehli çevirmen de meslek etiği anlayışı içerisinde çeviri görevlerini üstlenmelidir. Bu çerçevede ilerleyen tartışmanın odağında çevirmenlik meslek profilinin günümüz çeviri piyasası açısından nasıl tanımlandığı ve mesleki yeterlilik açısından bu taleplerin yerine getirebilmesi için uzman çevirmenin hangi donanıma sahip olması gerektiği olacaktır. Çeviri piyasasından doğru ortaya konacak saptamalar, çevirmen yetkinliğinin teknolojik oluşumlar ışığında ne yönde geliştirileceğini işaret edecektir. Bu bağlamda günümüz çeviri eğitiminin yeni dijital çağın gelişmelerine ne ölçüde cevap verebildiği sorunsalı üzerinde durulacaktır.
Anahtar kelimeler: çevirmenlik, çevirmen profili, çeviri piyasası, çeviri teknolojileri, meslek etiği, çeviri eğitimi

ABSTRACT
Translation is now recognized as a profession that requires specialized knowledge. The requirements for practicing the profession of translation are also demanded by the translation market. The expansion of the flow of information between languages, triggered by the dynamism of the international communication network, makes the importance of translation more visible every day. In parallel with this, the necessity of producing translation activities demanded within an institutional framework at a certain quality standard has also gained importance. The competent translator, whose services are needed by the translation market, must also undertake translation tasks within the understanding of professional ethics. In this context, the focus of the ongoing discussion will be on how the professional profile of translators is defined in terms of today's translation market and what skills a professional translator must possess to meet these demands in terms of professional competence. The findings from the translation market will provide guidance on how translator competence should be developed considering technological developments. In this context, the question of the extent to which today's translation education can respond to the developments of the new digital age will be addressed.
Keywords: translation, translator profile, translation market, translation technologies, professional ethics, translation education

GİRİŞ
Çevirmenlik mesleği günümüzde oldukça kompleks bir sürece yön verebilme yetkinliğini gerektiren bir çalışma alanıdır. Farklı sektörlerden doğru çeviri piyasasının hizmet içeriğini şekillendiren teknik metin çevirilerine yönelik artan talep, mesleki uzmanlaşma gerekliliğini üst düzeye taşımıştır.

Dijital dünyanın dilsel aktarım projelerine sağladığı göreceli avantajlar, çevirmen meslek profili açısından yeni tartışmalara yol açmıştır. Çeviri hizmetlerinin işleyişine dair sınırlı bilgiye sahip olanlar, gelişen teknolojiyle birlikte çevirinin artık basit bir işlem olduğu görüşü ağır basmaktadır. Bu yanlış algı sonucunda çevirmenlik meslek prestiji yara almak ile birlikte verilen emeğin karşılığını alamama durumu da yaygınlaşmaya başlamıştır. Fakat bu görüşler güncel çeviri piyasasının gerçekliği ile örtüşmemektedir: Çeviri piyasasında meslek etiği gereği verilen görevleri sorumluluk içerisinde yerine getirmesi gereken çevirmen, geleneksel çeviri becerilerinden doğru, güncel çeviri teknolojilerini etkin kullanabilme yetkinliğini de geliştirmek zorundadır.

TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN ÇEVİRİ PİYASASINA ETKİLERİ

Çevirmenlik mesleği her daim toplumsal gelişmelere göre şekillenen bir iş içeriğine sahip olmuştur. Küreselleşmeyle birlikte artan yoğun çeviri talebine koşut olarak çeviri hizmeti sunan kuruluşların sayısı hızla artmıştır. Günümüzde yerel ölçekli iş takibi yapan çeviri ofislerinden çok uluslararası hizmet sunabilen çeviri şirketleri sektörde ağırlıklı olarak yerini almıştır. Özellikle iş dünyasının farklı alanlarından doğru gelen çeviri projeleri, çeviri faaliyetlerinin de kendi içinde ayrışmasına yol açmıştır: Uzmanlık gerektiren çeviri hizmetlerini yerine getirebilen profesyonel çevirmenlere ihtiyaç artmıştır. Sektörün bu yöndeki taleplerini karşılamak amacıyla çevirmenlik mesleğini icra edenlerden mesleki yetkinliklerine yönelik beklentilerin kapsamı genişlemiştir. Belirli alanlarda uzmanlaşmış olan çevirmen aynı zamanda kısa sürelerde yoğun iş akışını da karşılayabilecek yetkinliğe sahip olmalıdır. Burada çevirmenin imdadına çeviri uygulamalarına yönelik geliştirilen teknolojik araçlar yetişmektedir. Özellikle 2000'li yıllardan sonra makine çevirisine yönelik iyileştirme girişimleri hız kazanması, günümüzde oldukça verimli çalışan programların ortaya konmasını sağlamıştır. Kapsamlı ve sürekli yinelenen çeviri projeleri bağlamına etkili biçimde kullanılabilen çeviri hafızası programları da profesyonel çevirmenin iş yükünü etkin biçimde yönetebilmesi adına önemli araçlar olarak rutin çeviri iş akışı içerisinde yerini almıştır. Bulunduğumuz dijital çağın hızla gelişen teknolojik yenilikleri çeviri dünyasını da etkisi altına almıştır. Yapay zekâ destekli çeviri araçları dinamik gelişmelerin önünü açmıştır: Kendini sürekli yenileyen ve geliştiren çeviri teknolojisi sayesinde çevirmenin iş yükü her geçen gün azalmaktadır. Bu gelişmelerin çeviri piyasası tarafından nasıl karşılandığı yönündeki soruya cevap verebilme adına uzman çeviri hizmeti veren sektörel kuruşlara ve temsilcilerin bu yöndeki görüşlerinin yansıtan içerikler incelenmiştir. Çeviri şirketleri uzmanlaşmış çevirmen çalıştırdıklarını vurgularken müşteriye sundukları hizmetlerin de uluslararası standardizasyon temelli oluşturulduğu bilgisini web sayfalarında öne çıkarmaktadırlar. Uluslararası Standardizasyon Örgütü (ISO), bir ürün üretmekten bir süreci yönetmeye kadar her konuda standartlara uygun hizmet sunulduğunu teyit etme amacıyla yayınladığı Uluslararası Standartlar daha güvenli ortamların gelişmesine katkı sunmayı amaçlamaktadır. (https://www-iso-org.translate.goog/standard/62970.html?). Çeviri piyasası temsilcilerinden örnek verme adına Dijital Tercüme'nin web sayfasında yer alan içerikler ele alınmıştır. Söz konusu çeviri firması, web sayfasında çeviri alanında ISO 9001 oldukları bilgisine yer vermektedir: Bu çerçevede kalite yönetim sistemine ve çeviri sürecini en ideal şekilde yönetebilme becerisine sahip olduklarını; çevirmen seçiminden, kontrol sürecine kadar çevirilerini birçok aşamadan geçirerek hata payını en aza indirgediklerini ifade ederken Dijital Tercüme olarak beş senedir ISO sahibi olmaktan ve her sene kapsamını arttırarak revize ettiklerini vurgulamaktadırlar (https://www.dijitaltercume.com/tr/bilgi-arsivi/ceviri-alaninda-iso-belgesi-ne-anlama-gelir).
Çeviri hizmetleri kapsamında karşılaşılan EN 15038, 2015 yılında ISO 17100 şeklinde dönüşmüştür; her ne kadar EN 15038 hâlâ birçok yerde referans olarak kullanılsa da yeni etiketlenme biçimi yaygınlaşmıştır (https://www.kompasseurope.com.tr/en-15038-ceviri-hizmetleri).

Bu yeterliliğe sahip olan çeviri hizmet sağlayıcıları bunun bilgisini de paylaşmaktadırlar. Müşteri tarafından beklenilen kalite standartlarına uygun hizmet verildiğinin garantisi bu şekilde vaat edilmektedir. Çünkü çeviri hizmeti için ISO tarafından ortaya konulan ISO 17100: 2017 standardı genel çeviri hizmetlerini kapsadığını Dijital Tercüme açıklayıcı bilgi olarak müşterisine sunmaktadır:

„Bu standart, geçerli koşulları yerine getiren kaliteli çeviri hizmetinin verilmesi için gerekli temel süreçlere, kaynaklara ve diğer konulara ilişkin gereklilikleri belirtir. Bu standardın uygulanması ayrıca bir çeviri hizmeti sağlayıcısının (ÇHS) ilgili çeviri hizmetlerinin müşteri isteklerini ve diğer geçerli özellikleri yerine getiren bir çeviri hizmeti sağlayabilmek için süreçlerinin ve kaynaklarının bu standarda uygun olduğunu gösterebileceği araçları da sunar. Geçerli özellikler arasında müşterinin istekleri, ÇHS'nin kuralları ve tüm ilgili endüstriyel kurallar, iyi uygulama kılavuzları veya mevzuatlar yer alabilir. Bilgisayarlı çeviri ve çeviri sonrası düzenleme yapılması bu standardın kapsamı dışındadır. Bu standart sözlü çeviri hizmetlerini kapsamaz.'' (https://www.dijitaltercume.com/tr/bilgi-arsivi/ceviri-alaninda-iso-belgesi-ne-anlama-gelir)

Çeviri sürecinin standardizasyonu tam olarak hangi süreçleri kapsadı ise Çeviri Hizmetleri şirketinin sayfasında aşağıdaki gibi açıklanmaktadır:

„ (1) Check (Kontrol): Çevirmenin, kendi çevirisini tamamladıktan sonra yaptığı ilk öz kontrol.

(2) Revision (Revizyon): Zorunlu adımdır. Çevirmen dışında, kaynak ve hedef metinleri karşılaştırarak anlam, terminoloji ve dilbilgisi doğruluğunu kontrol eden ikinci bir dil uzmanı (revizör) tarafından yapılır. Hatanın büyük oranda ayıklandığı aşamadır.

(3) Review (Gözden Geçirme): İsteğe bağlı bir adımdır. Revizyondan sonra, alan uzmanı bir editör tarafından hedef metnin tek dilli (monolingual) olarak amaca uygunluğunu, akıcılığını ve üslubunu kontrol etmesidir. Özellikle pazarlama ve edebi metinler için kritiktir.

(4) Proofreading (Son Okuma): İsteğe bağlı bir adımdır. Genellikle basılı veya yayınlanacak materyaller için, DTP (Masaüstü Yayıncılık) sonrası son bir tipografik ve biçimsel hatanın olup olmadığını kontrol etme sürecidir." (https://cevirihizmetleri.com.tr/hatasiz-ceviri/)

Yukarıda gösterilen yöntemler, kalitenin tesadüflere bırakılmamasını, her aşamada doğrulanabilir bir süreçle inşa edilmesini sağladığı vurgulanarak Uluslararası Standardizasyon Örgütünün resmi sayfasına atıfta bulunarak tamamlanmaktadır (https://cevirihizmetleri.com.tr/hatasiz-ceviri/). Bu şekilde yer verilen ifadeler, ilgili çeviri şirketlerinde sunulan hizmetlerin kurumsal bir işleyişe bağlı olarak sonuçlandırıldığı izlenimini kuvvetlendirmektedir. Günümüz çeviri piyasasında makine çevirisi konusunda uzmanlaşmış ve dolayısıyla yetkin olma beklentisini karşılamak adına, ISO 18587 standardına yönelik de çalışmaların yapılıyor olması, çeviri hizmeti veren şirketin işine hâkim olduğu izlenimini güçlendirmektedir. Bu sebeple olsa gerek, makine çevirisi teknolojisinin düzenlenmesine yönelik oluşturulan ISO 18587: 2017 standardının, post editing sürecini içinde barındıran düzeltme kategorileri açıklanmaktadır:

„Light Post-Editing (Hafif Düzeltme): Temel amaç, makine çevirisi çıktısını 'anlaşılır' kılmaktır. Ciddi anlam hataları ve dilbilgisi sorunları giderilir, ancak üslup, akıcılık veya terminolojik tutarlılık üzerinde derinlemesine durulmaz. Genellikle acil ve dahili kullanım amaçlı metinler için uygundur.

Full Post-Editing (Tam Düzeltme): Amaç, makine çevirisi çıktısını insan çevirisi kalitesine getirmektir. Metin, anlaşılırlığın yanı sıra dilbilgisi, terminoloji, üslup, tutarlılık ve kültürel uygunluk açısından da titizlikle düzenlenir. Sonuç, bir insan tarafından yapılmış profesyonel bir çeviriden farksız olmalıdır." (https://cevirihizmetleri.com.tr/hatasiz-ceviri/)

Yukarıda görüldüğü biçimde makine çevirisi sonrası insan çevirmen tarafından yapılacak olan redaksiyon işlemlerini anlaşılır bir dille ortaya koyan tanımlara yer verilmesi, aslında her ne kadar makine destekli çeviriler yapılabiliyor olsa da, halen insan çevirmene ihtiyaç duyulduğunu müşteriye aşılama düşüncesinden doğru hareket edildiği izlenimini uyandırmaktadır: Profesyonel bir bakış açısına sahip olan, dolayısıyla da çeviri teknolojilerine hâkim olan bir çeviri hizmet sağlayıcısı, ancak çeviri sürecini bilinçli yönetip denetleyecek bir çevirmen aracılığı ile müşteriye kalite standartlarını karşılayabilecek bir çeviri ürününü sunabileceği gösterilmektedir. Almanya'da faaliyet gösteren Übersetzungsbüro Perfekt adlı başka bir çeviri işletmesi de profesyonel teknik çeviri hizmeti sunarken, insan çevirmenin akıllı teknolojiden destek alarak çeviri ürününü ortaya koyduğunu web sayfasının hemen başında aşağıda gösterildiği şekliyle yer vermektedir:
„ Hervorragende Übersetzungen im Handumdrehen. Erstellt von erfahrenen Übersetzern, unterstützt durch intelligente Technologie. Profitieren auch Sie von unserer Erfahrung und Expertise. (https://www.uebersetzungsbuero-perfekt.de/)
[Kısa sürede mükemmel çeviriler. Deneyimli çevirmenler tarafından, akıllı teknolojinin desteğiyle hazırlanır. Siz de deneyimimizden ve uzmanlığımızdan yararlanın.] (Almanca metin kesitinin çevirisi)"
Burada da insan çevirmenin teknolojiden faydalanarak etkin bir biçimde çeviri sonuçlarını ortaya koyabildiği vaadi ile müşteriyi çekmeye çalışıldığı görülmektedir. Bir taraftan çevirmenin deneyimi ve uzmanlığı vurgulanırken, diğer taraftan da teknoloji ile entegre bir çalışma yöntemi benimsendiğine dikkat çekilmeye çalışılmaktadır. Böylece müşteride alanında uzman çevirmenlerin teknolojik veriler ile beslenen bir sürece müdahil oldukları bilgisi verilmektedir. Bu temelde oluşan müşteri ve işletme arasındaki güven, çeviri ürününün güncel kalite standartlarına uygun oluşturulduğu kanaatinin oluşmasına katkı sunacaktır. Piyasadan doğru ortaya konulan bu saptamalar, günümüz çevirmen profiline yönelik beklentilerin de değiştiğini işaret etmektedir. Aşağıdaki bölümlerde hızla gelişen yeni teknolojiye koşut olarak çevirmenin ortaya koyması beklenen mesleki donanım üzerinde durulacaktır.

ETİK PARAMETRELER IŞIĞINDA GÜNÜMÜZ ÇEVİRMEN PROFİLİ

Çevirmenliğin uzmanlık gereken bir meslek olduğu ilk kez Holz-Mänttäri tarafından 1984 yılında çeviribilimsel bir yaklaşım içerisinde ifade edilmiştir. İlgili dönemde çeviribilim özerk bir bilim dalı olarak kendini benimsetme çabası içerisinde özgün alansal tartışmaları ortaya koymaya çalışmıştır. Buradan doğru tetiklenen çevirmen profilinin tanımlanmasına yönelik görüşlerin ortak noktası, çevirmen kimliği ile hareket eden kişinin birden fazla edinci taşıması ön koşulu ile amaca uygun geliştirilecek olan dilsel aktarımın bir sorumluluk temelinde uygulanmasıdır (Holz-Mänttäri 1984: 97; Holz-Mänttäri 1986: 348; Schmitt 1986: 2). Meslek ahlakı açısından değerlendirildiğinde çevirmen, sadece uzmanlık bilgisinin yeterli olabileceğini düşündüğü çeviri projesini üstlenmelidir. Bu bağlamda çevirmen, yetkin olmadığı çeviri görevlerini ret etmesi beklenmektedir. Üstlendiği çeviri hizmetini ise mesleki sorumluluk duygusu içerisinde, işvereni ve alıcıyı tatmin edecek şekilde sonuçlandırması beklenmektedir. Aksi yönde hareket eden çevirmen meslek etiği açısından uygun olmayan bir davranış sergilemiş olmaktadır. Çevirmenlik mesleğinin ve çeviri faaliyetlerinin özgül eylemlerinin belirli bir kalitede yürütülmesi gerekliliği adına farklı kuruluşlar etik çerçeveler geliştirmişlerdir. Türkiye'de Çeviri Derneği 'Mesleki ve Etik İlkeler Bildirgesi' altında 20 madde ile çevirmenin meslek profilini ve buna bağlı olarak sorumluluklarını ortay koymuştur. Derneğe üye olanlar için bu maddeler bağlayıcı olmakla birlikte ihlali durumunda derneğe karşı sorumlu oldukları ifade edilmektedir (https://ceviridernegi.org/mesleki-ve-etik-ilkeler-bildirgesi/).

Bir başka önemli yerel kuruluş ise *Çeviri İşletmeleri Derneği*. Söz konusu topluluk, amacını Türkiye'deki „çeviri işletmelerinin standartlarını uluslararası düzeye yükseltmek, çeviri işletmeleri arasındaki diyaloğu ve iletişimi geliştirmek, etik mesleki değerlerin yerleşmesi ve güçlenmesi için etkin rol oynamak, yeni çevirmenlere ve yeni işletmelere yol göstermek ve tüketici bilincini artırmaktır" şeklinde ortaya koymaktadır (https://www.cid.org.tr/). Çeviri İşletmeleri Derneği ayrıca bünyesindeki üyelerini kapsayacak etik kural ve ilkelerinin uyulmasını denetlemek amacıyla bir Etik Kurul da oluşturmuştur. Uluslararası ölçekte etkin faaliyet gösteren bir dernek ise EUATC (*European Union of Associations of Translation Companies*; 'Avrupa Çeviri Şirketleri Birliği'). Çeviri şirketlerini bir araya getirmeyi hedefleyen ELIA (*European Language Industry Association*; 'Avrupa Dil Endüstrisi Derneği') da dilsel aktarım temelli işleyişlere bir standart kazandırmayı amaç edinmiştir. Çeviri piyasasında küreselleşmeyle birlikte öne çıkan yerelleştirme projelerine ilişkin bir çerçeve çizmeye çalışan ise GALA derneğidir (*Globalization and Localization Association*; 'Küreselleşme ve Yerelleşme Derneği'). Almanya'nın en etkili çeviri derneği olan BDÜ (*Bundesverband der Dolmetscher und Übersetzer e.V.*; 'Federal Tercümanlar ve Çevirmenler Birliği') de çevirmenlerin mesleki statüsünü sağlamlaştırmak adına oldukça etkin ilkeler benimsemiştir. BDÜ hakkında bilgi verirken, 7.500'den fazla üyesiyle sektörün en büyük Alman meslek birliği olduğunu ve Almanya'daki tüm organize çevirmenlerin yaklaşık yüzde 80'ini temsil ettiğini vurgulamaktadır; 1955 yılından bu yana üyelerinin ve tüm meslek grubunun çıkarlarını savunduğunu da ifade etmektedir. Ayrıca BDÜ üyesi olmanın, yazılı ve sözlü çeviri alanlarındaki profesyonel hizmetler için bir kalite mührü niteliğini taşımasının gerekçesini derneğe kabul edilebilmek için gerekli mesleki niteliklere sahip olunması gerekliliğinin altını çizmektedir. Bununla birlikte Almanya genelinde yaklaşık 90 dil ve çok sayıda uzmanlık alanında faaliyet gösteren BDÜ üyeleri, derneğin web sitesindeki çevrimiçi veri tabanında hızlı ve kolay bir şekilde keşfedilebileceği bilgisini de paylaşmaktadır (https://bdue.de/fuer-presse-medien/presseinformationen/pm-detail). Çevirmenlik mesleğinin kurumsal bir çatı altında standartlaşma ve dolayısıyla etik ilkeler belirleme girişimleri için BDÜ öncü niteliğinde bir kuruluş olduğu açıktır. Ortaya konan temel hedefler içerisinde son yıllarda hızla ilerleme gösteren yapay zekâ destekli çeviri aktarımları ile ilgili gözlemlerden doğru elde edilebilecek saptamaların da meslek etiği bağlamında değerlendirilerek derneğin misyonuna dahil edilmelidir (https://bdue.de/fuer-presse-medien/presseinformationen/pm-detail/chatgpt-co-bedroht-kuenstliche-intelligenz-die-berufe-der-uebersetzer-und-dolmetscher). Bu bağlamda özellikle üzerinde durulması gereken sorunsalın, insan çevirmen ve yapay zekâ kullanımı destekli ortaya konan çeviri ürünlerinin nasıl ele alınması gerektiği olmalıdır. Buradan doğru geliştirilen etik tartışmalara yön verecek ilkeler ortaya konulmalıdır. Teknolojiden faydalanarak üretilen çeviriler, geleneksel çeviri süreçlerine göre çok daha kısa sürede gerçekleştiği için çevirmen ihtiyacını azalttığı gibi, ücretlerin de düşmesine sebep olmaktadır. Bu noktada insan çevirmenin haklarını korumak ve mesleki saygınlığının devamını sağlayabilmek adına, meslek etiği açısından yeni gelişmeleri dahil ederek, günceli yakalayan bir çerçeve çizmek gerekmektedir. Geleneksel bakış açılarıyla çevirmen profilini tanımlamak artık yeterli gelmemektedir. Üst düzey dil yetkinliği, kültür bilgisi ve uzmanlık alan yeterliliği, çeviri teknolojilerini kullanabilme yetkinliği ile tamamlanmalıdır. Yapay zekâ destekli çeviri araçlarını tehdit olarak algılamak ya da yok saymak, günümüz çeviri piyasasında etkin bir şekilde yer almak isteyen çevirmenin mesleki gelişiminin önünü kesecektir. Dolayısıyla çeviri yapabilmek, uzmanlık faaliyeti olarak tanımlanıyorsa, güncellenmiş çevirmen meslek profili içerisinde mutlaka çeviri teknolojilerini en verimli şekilde kullanabilmek de yer almalıdır. Bu bağlamda çeviri eğitimi veren akademilerin, sektöre ne derece yetkin çevirmen kazandırabildiği sorgulanmalıdır. Aşağıdaki bölümde çevirmenlerin aldığı mesleki eğitimine dair düşüncelere yer verilecektir.

ÇEVİRİ EĞİTİMİNE SEKTÖREL AÇIDAN BAKIŞ

Çeviri eğitimi de aynı çeviri sektörü gibi bir dönüm noktasının eşiğindedir: Yapay zekâ, çeviri hizmetlerini yeni bir işleyişe yönlendirirken, akademi ile piyasa gerçekliğini örtüştürmek kaçınılmaz görünmektedir. Çünkü günümüz piyasa koşullarına ve beklentilerine cevap veremeyen çevirmen, mesleğini icra edemeyecektir. Bu durumda çevirmen yetiştiren kurumlara, yani üniversitelere sorumluluk düşmektedir. Eskiden süre gelen ders içerikleri ile eğitimini tamamlayan çevirmen adayı, mezun olduktan sonra iş dünyasında zorlanacaktır hatta belki yer alamayacaktır. Çevirmenlik mesleği gelecekte olmayacaktır yönündeki ön görüler de çevirmen adaylarını meslekten soğutmaktadır. Kaldı ki bu düşünce gerçeği yansıtmamaktadır. Çeviri sürecinde kullanılabilen çeviri programları ancak insan desteği ile çalışabilmektedir. Çeviri teknolojileri temelli ortaya konan çeviri sonuçları her ne kadar kabul edilebilir çeviri önerileri gibi gözükseler de çoğu zaman insan çevirmen tarafından gözden geçirilmeye muhtaçtırlar. Özellikle üst düzey uzmanlık gerektiren çevirilerin amacına uygun hizmet edebilmesi için mutlaka gözden geçirme ('proof reading') işlemine tabi tutulmaktadır. Çevirmen adayının mesleğinde uzman olarak yetişebilmesi için çeviri teknolojileri ile barışık bir müfredat içeriğine ihtiyaç vardır. Eğitim kurumları, mesleğinde uzman yetiştirdikleri beklentisine layık olabilme adına, güncel sektörel taleplere uygun biçimde çevirmen yetiştirme gayreti içerisinde olmalıdır. Mesleki etik gereği, çevirmen adayına sorumluluk bilinci içerisinde hareket edebilme yetkinliği, çeviri eğitimi içerisinde aşılanmalıdır. Mesleki donanımına güvenen çevirmen, etik ihlalinde bulunmayı tercih etmeyecektir, yani görev tanımına uygun düşmeyen girişimlerden uzak duracaktır. Böylece alanında uzman olması beklenen çevirmen, mesleki saygınlığını da korumuş olacaktır.

SONUÇ

Yukarıdaki bölümlerde gösterildiği üzere çevirmenlik uzmanlık gerektiren bir meslek olarak kabul görmelidir. Ancak yeni dünyanın teknolojik imkanlarını doğru biçimde çeviri etkinliğine dahil edebilen çevirmenler, çeviri piyasasında yerini alabileceklerdir. Etik açıdan sektörel dinamikler değerlendirildiğinde çevirmen kendisine verilen görevleri iş ahlakı içerisinde yürütmelidir; böylece çevirmen, kompleks iş akışlarını yönetebilen bir uzman olarak meslek prestijini güçlendirebilecektir. Verilen çeviri hizmeti ile doğru orantılı olarak belirlenen maddi kazanımlar, hukuki açıdan da güvence altına alınmalıdır. Özellikle çeviri piyasasına ilişkin ortaya konan standart geliştirici girişimlerin, meslek ahlakı açısından zorunluluk kazanmasına ağırlık verilmelidir. Çevirmenin ve çeviri işletmelerinin çıkarlarını korumayı amaç edinmiş kuruluşlar, aktif bir biçimde çevirmenlik meslek profilinin gerekleri üzerinde durarak, sunulan çeviri hizmetlerinin kalitesini denetlemelidirler. Bu çerçevede geliştirilmesi beklenen çeviri hizmet yükümlülüklerinin sağlam bir zemin üzerine oturabilmesi, ancak günceli yakalamış akademik çeviri eğitimi ile mümkün olacağı açıktır.

KAYNAKLAR

Basılı yayınlar:

Holz-Mänttäri, J. (1984): Translatorisches Handeln. Theorie und Methode. Helsinki.

Holz-Mänttäri, J. (1986): Theoretisches Handeln – theoretisch fundierte Berufsprofile. In: M. Snell-Hornby (Hrsg.), Übersetzungswissenschaft – Eine Neuorientierung. Tübingen. S. 348-374.

Schmitt, P. A. (1986): Berufsbild. In: M. Snell-Hornby (Hrsg.), Übersetzungswissenschaft – Eine Neuorientierung. Tübingen. S. 1-5.

Elektronik Yayınlar:

https://bdue.de/fuer-presse-medien/presseinformationen/pm-detail (erişim tarihi: 30.11.2025)

https://bdue.de/fuer-presse-medien/presseinformationen/pm-detail/chatgpt-co-bedroht-kuenstliche-intelligenz-die-berufe-der-uebersetzer-und-dolmetscher (erişim tarihi: 30.11.2025)
https://ceviridernegi.org/mesleki-ve-etik-ilkeler-bildirgesi/ (erişim tarihi: 30.11.2025)
https://cevirihizmetleri.com.tr/hatasiz-ceviri/ (erişim tarihi: 30.11.2025)
https://elia-association.org/
https://www.cid.org.tr/Kurumsal/Sayfa?syfUrl=misyon-ve-vizyon
https://www.dijitaltercume.com/tr/bilgi-arsivi/ceviri-alaninda-iso-belgesi-ne-anlama-gelir (erişim tarihi: 29.11.2025)
https://euatc.org/
https://www.gala-global.org/about-gala
https://www-iso-org.translate.goog/standard/62970.html? (erişim tarihi: 29.11.2025)
https://www.kompasseurope.com.tr/en-15038-ceviri-hizmetleri (erişim tarihi: 29.11.2025)
https://www.uebersetzungsbuero-perfekt.de/ (erişim tarihi: 30.11.2025)

PERCEPTION AND ATTITUDES OF BIOLOGY SECONDARY STUDENTS TOWARDS ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN MINNA METROPOLIS, NIGER STATE

Usman, Z. N.
Department of Curriculum and Instruction, Niger State College of Education Minna

Usman, A. Y.
Department of Curriculum and Instruction, Niger State College of Education Minna

Awwal, K. M.
Department of Educational Technology, Federal University of Technology, Minna

Salihu, H.
Department of Curriculum and Instruction, Niger State College of Education Minna

Abdullahi, F. L.
Quality Assurance Headquater

ABSTRACT
This study explores the perception and attitude of biology students towards AI, aiming to understand their awareness, acceptance, and readiness to engage AI-driven tools and methodologies. A descriptive survey research approach was employed for this study, with the population sample size of 350 biology students. Questionnaire was used for data collection while three research questions were raised to guide the study.
Findings of this study indicates a generally positive attitude towards AI, with The mean score ranged between 0.47 and 0.61. Biology secondary school students' perception on artificial intelligence was also positive with a mean score of 0.45 and 0.61. with students recognizing its potential to accelerate research, enhance diagnostics, and improve data analysis. However, concerns were also noted regarding ethical implications, job displacement, and the perceived complexity of AI technologies. The findings suggest a need for curriculum development that incorporates AI literacy into biology education, equipping future biologists with the necessary skills to navigate an increasingly AI-integrated scientific landscape. This research highlights the importance of fostering interdisciplinary knowledge to bridge the gap between traditional biological training and emerging technological competencies.
Keywords: Artificial Intelligence, Biology, Perception and Attitude.

INNOVATIVE PEDAGOGIES FOR ETHICS EDUCATION IN UNIVERSITIES - A COMPARATIVE ANALYSIS

Asst. Prof. Sanyogita P. Patil
Rajarambapu Institute of Technology

Assoc. Prof. Dr. Vidhya S Kadam
Rajarambapu Institute of Technology

ABSTRACT
As ethical challenges grow increasingly complex across professional sectors, universities are under rising pressure to adopt effective and engaging approaches to ethics education. This study presents a comparative analysis of innovative pedagogies used in ethics instruction across higher education institutions, examining their impact on student engagement, moral reasoning, and ethical decision-making. Drawing on qualitative and quantitative data from selected universities, the paper evaluates contemporary teaching methods such as case-based learning, experiential simulations, digital ethics labs, problem-based learning, and reflective practice. The findings reveal that active, learner-centered pedagogies significantly outperform traditional lecture-based approaches in fostering deeper ethical understanding and real-world application. While case studies and simulations enhance critical thinking and contextual sensitivity, reflective exercises build self-awareness and personal ethical frameworks. The study also highlights institutional constraints, including faculty preparedness, curriculum structure, and resource availability, which influence the adoption of innovative methods. The analysis concludes that a blended pedagogical approach — integrating experiential, digital, and reflective strategies — offers the most effective pathway for strengthening ethics education in universities. The insights are valuable for educators, curriculum designers, and policymakers seeking to enhance the quality and relevance of ethics instruction in higher education.
Keywords: Ethics Education, Innovative Pedagogy, Higher Education, Experiential Learning, Simulations, Case-Based Learning, Reflective Practice, Comparative Study.

AI GRADING SYSTEM FOR MEASUREMENT OF STUDENT OUTCOME

Arputha raj
EEE Department, Dr.M.G.R. Educational and Research Institute, Chennai, India

R, Monisha.E.C
EEE Department, Dr.M.G.R. Educational and Research Institute, Chennai, India

Gogula Manikanta
ECE Department, Saveetha Institute of Medical and Technical Sciences, Chennai, India

K. Sujatha
EEE Department, Dr.M.G.R. Educational and Research Institute, Chennai, India

N.P.G. Bhavani
ECE Department, Saveetha Institute of Medical and Technical Sciences, Chennai, India

ABSTRACT
Methodologies to measure changes in student outcomes with AI grading typically include a mix of quantitative and qualitative approaches which includes, Pre- and Post-Testing, Learning Analytics and Data Mining, Surveys and Interviews, Classroom Observations and Case Studies, Comparative Experimental Designs and Psychometric Analysis. In Pre- and Post-Testing, the students take assessments before and after using AI grading systems to measure improvements in knowledge, skills, or competencies. Controlled studies may compare groups using AI grading versus traditional grading to isolate the effect. In learning analytics and data mining, an analysis of large-scale student performance data collected from AI grading systems, including scores, submission counts, time spent, and revision behavior. Tracking these metrics over time reveals trends in engagement, mastery, and learning pace. For surveys and interviews, the perceptions, attitudes and experiences are collected from students and instructors via surveys, focus groups, or interviews provides insight into motivation, trust, cognitive load, and qualitative benefits or challenges in AI-assisted feedback. In case of classroom observations and case studies, the classroom dynamics are observed from teacher-student interactions and the use of AI tools which in practice helps to understand the contextual factors affecting outcomes and adoption barriers. Case studies document specific implementations and impacts in different educational settings. In order to develop comparative experimental designs, randomized controlled trials (RCTs) or quasi-experimental methods compare student outcome measures such as grades, retention, progression rates, and critical thinking skills between AI-graded and conventional assessment groups. Finally, psychometric analysis is done by statistical evaluation of test validity, reliability, and bias in AI grading models ensures that assessments accurately and fairly measure the intended learning objectives, crucial for interpreting outcome changes meaningfully. These methodologies are often combined in mixed-methods research designs to provide a holistic view of AI grading's impact on academic performance, motivation, and teaching effectiveness while addressing ethical and practical considerations

Keywords: Artificial Intelligence, Pre- and Post-Testing, Learning Analytics and Data Mining, Surveys and Interviews, Classroom Observations and Case Studies, Comparative Experimental Designs and Psychometric Analysis

GUIDANCE AND COUNSELING SERVICES AT UNDER PRIVILEGED HIGHER EDUCATION INSTITUTES: A CASE STUDY OF A REMOTE AREA UNIVERSITY IN PAKISTAN

Farzeel Gohar
Dept of Education, University of Management and Technology, Lahore, Pakistan
Dr. Irfan Bashir
Dept of Education, University of Management and Technology, Lahore, Pakistan
ORCID ID: 0000-0002-5530-6336
Dr. Afshan Naseem
Dept of Education, University of Management and Technology, Lahore, Pakistan
ORCID ID: 0000-0002-8253-3980
Dr Yasira Waqar
Dept of Education, University of Management and Technology, Lahore, Pakistan
Dr Almas Shoaib
Dept of Education, University of Management and Technology, Lahore, Pakistan
ORCID ID: 0000-0002-9928-8598
Dr Aisha Sami
Dept of Education, University of Management and Technology, Lahore, Pakistan
ORCID ID: 0000-0003-4231-318X
Dr Fariha Gul
Dept of Education, University of Management and Technology, Lahore, Pakistan
Dr Aqila Rafique
Dept of Education, University of Management and Technology, Lahore, Pakistan
Dr Faisal Anees
Dept of Education, University of Management and Technology, Lahore, Pakistan
Dr Sajid Masood
Dept of Education, University of Management and Technology, Lahore, Pakistan
Dr Farhat Munir
Dept of Education, University of Management and Technology, Lahore, Pakistan
Fareeha Sherazi
Dept of Education, University of Management and Technology, Lahore, Pakistan
Yasmin Zohaib
Dept of Education, University of Management and Technology, Lahore, Pakistan
Ghulam Hussain
Dept of Education, University of Management and Technology, Lahore, Pakistan

ABSTRACT

The focus of this study was to examine how students at a public-sector university benefit from the guidance and counseling services provided to them during their academic life. The research also explored the challenges that hinder the effective delivery of these services. Guidance and counseling (G&C) services are essential for supporting students' academic success, emotional well-being, and career development—especially in regions with unique socio-economic and geographic constraints. Gilgit-Baltistan, a remote and underserved area of Pakistan where students often face psychological stress, limited exposure to career opportunities, and difficulties adjusting academically due to isolation, cultural restrictions, and weak institutional support systems.

A qualitative research approach was used, employing a case study design with Karakoram International University (KIU) as the selected case. All ethical considerations were fulfilled i.e informed consent, secrecy and privacy of data, voluntariness.

Twelve participants were selected through convenience sampling, and data were collected through semi-structured interviews with faculty members, department heads, and students from various departments. The findings revealed several gaps, including inadequate planning, a lack of trained personnel, limited funding, and insufficient infrastructure to support guidance and counseling services. Additionally, there was a lack of awareness among administrators, teachers, and students, and the administration did not give sufficient attention to such services. The study identified issues related to trust, teachers' reluctance to accept new responsibilities, and the shortage of human resources and infrastructure as major barriers to the provision of G&C services. It is recommended that universities adopt proper planning, training programs, and awareness initiatives to ensure that these services are accessible to all students. Institutions should also provide regular training and awareness sessions for both staff and students.
Keywords: Counseling and Guidance, Higher Education, University Students, underprivileged, Pakistan

ASSESSING THE CURRENT AND DESIRED STATUS OF PROFESSIONAL ETHICAL STANDARDS IN UNIVERSITY TEACHING: A DESCRIPTIVE–SURVEY STUDY IN IRAN

Dr. Qader VAZIFEH DAMIRCHI
Management Department, University of Applied Science and Technology, Worker House Center, Parsabad, Iran
ORCID ID: 0000-0003-1163-6058

Dr. Gholamhossein GHAREBI
Department of Social Sciences, Ardabil branch, Islamic Azad University, Ardabil, Iran
ORCID ID: 0009-0003-3472-8382

ABSTRACT
Professional ethics has become a critical component of quality assurance and accountability in higher education. As universities face increasing expectations for transparency, fairness, and responsible conduct, evaluating the ethical standards that guide teaching practices is essential. Understanding the gap between current practices and desired ethical norms offers valuable insights for enhancing educational quality and cultivating a culture of integrity within academic institutions. The purpose of this study was to examine and compare the current and desired status of professional ethical standards in university teaching and to propose strategies for enhancing these standards within higher education institutions. A descriptive–survey research design was employed. The statistical population consisted of faculty members and students from universities in Ardabil Province of Iran, and the sample was selected through simple random sampling using an online accessible approach. Data were collected using a researcher-developed questionnaire. Descriptive statistics, independent samples t-test, paired samples t-test, and one-way ANOVA were used to analyze the data in accordance with the nature of the research questions. The results indicated that both faculty members and students evaluated the current status of professional ethics in educational activities as below average, while they strongly emphasized the necessity of strengthening these ethical standards in university teaching. Moreover, comparative analyses based on demographic variables revealed a high degree of convergence and consistency between the views of the two groups regarding both the existing and the desirable levels of professional ethical standards in higher education.
Keywords: professional ethics in higher education, ethical standards, faculty and student perceptions, descriptive–survey research

INTRODUCTION
The success of the educational process within universities, recognized as a vital professional domain, is influenced by various individual, professional, and organizational factors. A critical aspect of enhancing the effectiveness of educational activities is the faculty's expertise and professional qualifications, as well as their commitment to adhering to established professional principles and standards during instruction. Specifically, the adherence to ethical standards in teaching constitutes a professional code of ethics, which, when respected by professors in their interactions with students, colleagues, and the organizational framework of the educational institution and the university, can significantly improve teaching effectiveness while also elevating satisfaction levels among stakeholders, particularly students. Professional ethics consist of a collection of principles that, when embraced, foster values such as trust, appropriate workplace conduct, fairness, and kindness. In the educational context, such ethical standards emphasize shared accountability and the responsibilities of those who seek to ensure quality education.

The overarching aim of these standards is to enhance the dedication, effort, and productivity of individuals engaged in the teaching profession, thereby offering them professional direction through the establishment of conduct norms (Azizi, 2010). Analyzing the role and position of professional ethics standards within the university system of the nation can provide valuable insights for policymakers, educational leaders, and planners in higher education, guiding them towards effective strategies that bridge the gap between the current and the desired state in this area and enhance the standing of these standards. Before delving deeper into this topic, it is important to first examine the concepts of ethics and professional ethics, along with their historical context .

Ethics simply means recognizing right from wrong and then doing right and leaving wrong. Professional ethics is considered today as one of the fields of management knowledge in organizations. This issue is so important that today most industrial and commercial institutions provide their students with the necessary training in the field of professional ethics (Sarmadi and Shalbaf, 2007). Sometimes ethics is used to mean temperament, habitual behavior, and temperament. Another meaning is knowledge that discusses good and bad behavior. (Qaramaleki, 2004; Bashiri et al. 2019)

Organizations need certain guaranteed knowledge to recognize their moral obligations to the environment and also to identify and solve ethical problems in business, and this knowledge is professional ethics. (Qaramaleki, 2003) .

Ethical education constitutes an important part of the science of ethics, and since its discussions mainly concern practical solutions and provide recommendations on action, this section is sometimes referred to as "practical ethics". In contrast, the part of ethical discussions that describes moral good and evil is called "theoretical ethics." (Deilmi and Azarbaijani, 2004). Thus, moral education is the teaching of moral principles and values and the cultivation of moral tendencies and virtues, in which the cognitive, emotional, and behavioral dimensions of morality are taken into account. (Davoodi, 2010; Bashiri et al. 2019).

Heidari et al. (2014) have categorized the professional ethics of teachers from the perspective of Ibn Sina as follows: “The teacher's temperamental characteristics, self-improvement, which includes the control of reason over the self, recognizing the negative traits of the self, recognizing good and bad morals, comparing oneself with it, recognizing reward and punishment for one's actions, seeking help from a knowledgeable friend, good judgment, comprehensive knowledge of the other party (the learners), behavior based on religion and honor, and recognizing the path of guidance” (Sharifi Zarchi and Khalati , 2017).

Ethics within an organization is regarded as a framework comprised of values and behavioral guidelines that enable the differentiation between right and wrong actions. Typically, individuals possess particular moral traits that shape their views and actions on a personal level. However, when these same individuals assume roles within an organization, various factors may lead to altered perceptions, communications, and behaviors that deviate from their individual traits, subsequently impacting the organization’s overall efficiency and effectiveness (Ahmadi, 2017), scholars agree on the importance of upholding ethical standards throughout the organization and emphasize the considerable influence of ethical conduct on organizational performance and outcomes. Such adherence fosters increased productivity, enhances interpersonal communication, and diminishes risks (Ardalan and Nemati , 2015). When an organization respects ethical principles, its human resources are more likely to remain loyal to its values and committed to their roles within the organization. This loyalty often translates into efforts that exceed basic responsibilities and facilitates career growth. The positive effects of ethical conduct on managerial performance include improvements in productivity and efficiency, the promotion of creativity and innovation, encouragement of integrity and collaboration, enhancement of quality, greater attention to employee welfare, and the prevention of corruption and abuse of power.

Professional ethics not only mitigates negative dynamics within teamwork but also fosters job satisfaction and healthy relationships among colleagues (Beheshtifar et al., 2009). Conversely, a lack of focus on ethical standards and a failure to uphold ethical practices with both internal and external stakeholders can lead to organizational issues and undermine the legitimacy of the organization's actions (Jafariani and Yarzaloo, 2015). Some researchers contend that the absence of ethical adherence hinders the formation of scientific communities and disrupts the production of knowledge (Hosseini, 2016).

Abdi et al (2009) Teaching profession is to guide children, youth and adults in the pursuit of knowledge and skills, to prepare them in ways of democracy and to help them to become happy, useful, self-supporting citizens. The ultimate strength of the nation lies in the social responsibility, economic competence and moral strength of the individual (Vazifeh Damirchi, 2024). The exploration of ethics in higher education typically encompasses four key dimensions: educational, research, student, and management. Among these, the teaching aspect is often seen as particularly significant, especially in relation to adherence to ethical and professional standards (Qaramaleki, 2018). Adhering to professional ethics in teaching represents a fundamental component of professional conduct. In education, these standards function as a tool for mutual accountability and responsibility among those tasked with ensuring quality education, thereby significantly enhancing the effectiveness of educational efforts (Kazemi, 2016). The relationship between education and ethics is both robust and essential. Breaching ethical standards within education can severely impact students' abilities to address the challenges of personal and social life. Currently, maintaining educational and scientific ethics is regarded as a principal objective of higher education (Gall et al., 2004). Numerous factors contribute to fostering professional ethics among university faculty members, including management-related aspects such as interpersonal trust and the relationship between faculty and university administration. Arora emphasizes that mutual trust and integrity among individuals within an organization help cultivate professional ethics (Gall et al., 2004). Additionally, critical thinking skills and the capacity for sound decision-making also play a role in shaping professional ethics (Mesbahi and Abbaszadeh, 2016). The presence of ethical leadership serves as another significant factor. Kelli's research highlights the connection between ethical leadership and the establishment of professional ethics within organizations (Mousavi et al., 2016). Furthermore, Miller-Kark and Zohr (2019) identified that aspects of ethical leadership and the ethical application of information and communication technology constitute elements of professional ethics, influencing work identity development (Nejati Hosseini, 2018). Glachmanova (2017) has also proposed a practical model for professional ethics in education, drawing on theoretical and empirical research that encompasses both educational and research dimensions (Niaz Azari et al., 2014). In a related study, Ahmadi (2017) highlighted that enhancing professional ethics in organizations requires attention to employees' economic conditions, equitable reward distribution, and efforts to boost employee motivation (Norouzi et al., 2018). Jafariani and Yazerloo (2015) investigated the factors influencing managers' professional ethics and identified a direct correlation between social responsibility and spirituality with professional ethics, as well as an inverse relationship between narcissism and role conflict with the professional ethics of managers (Prakash, 2014).

Professional ethics are ethical principles that a person or a group of people in a particular environment are obligated to follow. They are the guiding principles that need to be followed by or are supposed to be followed by the people in that particular profession. Professional ethics is different for different professions depending on the weight of responsibility that accompanies it (Divyansh, 2022; Vazifeh Damirchi, 2024).

This study aims to assess the current and desired status of professional ethical standards in university teaching in Iran.

The objective is to identify the extent to which ethical principles are observed in academic teaching processes and to depict the ideal state of these standards from the perspective of university faculty members. Given the significant role of professional ethics in enhancing the quality of education, fostering positive interpersonal relationships, and creating an effective learning environment, this research seeks to reveal existing gaps and challenges in this area. It also aims to provide recommendations for improving and strengthening adherence to ethical principles within the Iranian higher education system. The descriptive-survey approach of this study can help policymakers and academics develop effective strategies to promote professional ethics in university teaching and ultimately reinforce the ethical foundation of higher education.

RESEARCH QUESTIONS

The main objective of this study is to compare the current status and desired standards of professional ethics in university education among university professors and students and to provide ways to strengthen these standards. In order to achieve the objective of the study, the following questions were put on the agenda.

1. What is the status of professional ethics standards in university education?
2. How should the status of professional ethics standards in university education be assessed?
3. In which of the standards under study is there a gap between the current and better situation?
4. Is there a significant difference between the opinions of the respondents in terms of demographic aspects?
5. How can the current level of professional ethics standards be brought closer to its desired level?

RESEARCH METHOD

This study employs a descriptive research data collection technique and qualifies as applied research based on the research objectives and questions. The full-time faculty members at the University of Kurdistan, along with undergraduate and graduate students, constitute the statistical population for this research. Using a stratified sampling method that reflects the proportional representation, a total of 100 faculty members and 250 university students were selected from each of the five faculties: literature and humanities, basic sciences, technical and engineering, agriculture, and natural resources. For the selection of participants for interviews, a purposive theoretical sampling method was implemented to engage 15 faculty members in discussions. Furthermore, two focus group discussions involving 7 faculty members and another two sessions including 16 graduate students facilitated conversations surrounding the elements of professional ethics in education and the relevance of these components at the University of Kurdistan.

To gather the necessary information, an integrated simultaneous approach was utilized, incorporating semi-structured interviews, focus group discussions, and a two-state attitude questionnaire comprised of 22 items rated on a five-point Likert scale. This questionnaire is divided into four subscales: (a) professional capabilities featuring 7 items, (b) respect for students with 10 items, (c) respect for colleagues consisting of 2 items, and (d) respect for the organization containing 3 items. It is important to emphasize that, to facilitate comparisons of perspectives on professional ethics standards between students and faculty, the rest of the questionnaire items were similarly structured, excluding the demographic information section. Respondents were asked to share their views on both the current and desired standards of professional ethics in university education. To enhance the accuracy of the questionnaire items and to assess the face and content validity, expert feedback from the Department of Educational Sciences was incorporated.

The reliability of the questionnaire items was measured by randomly administering a pilot version to a group of 20 faculty members, with results analyzed using the Cronbach's alpha reliability method, yielding an estimate of 0.93. For data analysis, both descriptive statistics and inferential tests were employed, with the dependent t-test applied to assess the difference between the average scores of existing and desired conditions, the independent t-test used to compare average scores across faculty and student groups as well as male and female respondents, and one-way analysis of variance conducted to evaluate average scores based on respondents' study fields and faculty rank.

FINDINGS

The findings related to the demographic characteristics of the respondents confirm that from the total sample group selected from professors and students for the quantitative part of the study, a total of 275 people (about 80%) from the sample group completed and returned the questionnaire. Of these, 75 were faculty members and 200 were students. In addition, in terms of gender, men made up the majority of the sample with about 79%. Also, the distribution of the sample based on educational background shows that although respondents from the faculties of humanities and engineering have the largest number with 110 and 75 samples, respondents from the faculties of agricultural sciences and natural resources with 45, 21 and 22 samples are in the low range of the sample group. Regarding the educational qualifications and academic rank of the sample faculty members, the data also shows that out of the 100 faculty members, 87 have a PhD degree and 13 of them have a master's degree. Of these, 12 are instructors, 70 are assistant professors, 16 are associate professors and 2 has a professorship.

In this section, the findings from the questionnaire are first reported based on the research questions, and then the findings from the interviews and focus group discussions are referred to.

1.What is the current and desired status of professional ethics standards in university education?

To analyze the answer to this question, the dependent t-test was first used on the average total scores of individuals in both the current and desired status, and in the next stage, this test was used to analyze the data related to the four subscales of the questionnaire. Therefore, as can be seen in Table 2, both the average of the subscales and the average total scores of individuals in the current status at its highest level are approximately 2.8 out of 5, while this score for the desired status at its lowest level is more than 2.4 out of 5. A simple descriptive interpretation of this issue is that although the importance and desirability of observing professional ethics standards in educational activities in all its dimensions has been assessed as high and very high by the respondents, the status of such standards in practice has been assessed as below average. Also, the results of the dependent t-test on the comparison of the current and desired situation of professional ethics standards in university education show that since the observed t-value in both the questionnaire subscales and the average of its total scores with a degree of freedom of 275 is reported as high (4.33) and is greater than its critical value (1.96), the gap between the current situation of professional ethics standards and their desired conditions based on the respondents' opinions is significant at the 99% confidence level.

Table 1. Statistical description of respondents' views on the current and desired situation. In the four subscales of professional ethics standards in university education

Subscale	Status	df	Mean	Standard deviation	Mean Standard Error
Professional capabilities	Available	275	2.67	0.86	0.036
	Desirable	275	4.28	0.48	0.030
Respect and commitment to students	Available	275	2.72	0.69	0.042
	Desirable	275	4.38	0.49	0.030
Respect and commitment to colleagues	Available	275	3.84	0.88	0.035
	Desirable	275	4.34	0.66	0.041
Respect and commitment to the organization	Available	275	2.72	0.78	0.048
	Desirable	275	4.28	0.60	0.037
Mean total scores	Available	275	2.71	0.58	0.036
	Desirable	275	4.33	0.43	0.027

Table 2. Results of the dependent t-test on the comparison of the current and desired status in the subscales of professional ethics standards in university education

Subscale	Mean	S.D	Mean Standard Error	t	df	Sig.	Min	Max
Professional capabilities	-1.61	0.76	0.046	-34.65	275	0.000	-1.51	-1.70
Respect and commitment to students	-1.66	0.83	0.050	-32.60	275	0.000	-1.55	-1.75
Respect and commitment to colleagues	-1.51	1.03	0.063	-23.85	275	0.000	-1.37	-1.62
Respect and commitment to the organization	-1.56	0.92	0.057	-27.52	275	0.000	-1.45	-1.67
Mean total scores	-1.62	0.71	0.043	-37.11	275	0.000	-1.52	-1.69

2. In which of the standards under study is the gap between the current and desired situation greater?

To analyze the answer to this question, the average of each subscale and 22 items of the questionnaire was calculated in the current and desired situations, and then the gap and difference between them were calculated. As can be seen in Table 4, in the current situation of professional ethics standards, only in four items 1, 13, 14 and 19, the scores obtained are slightly higher than the number 3, which is the middle of the scale considered for these standards, and in the remaining 18 items under study, the situation was assessed as relatively unsatisfactory. Accordingly, the four ethical standards of maintaining the confidentiality of students' records and private information, respecting the dignity and respect of colleagues, having sufficient knowledge and expertise of professors, and respecting the dignity and respect of students have been assessed as acceptable. However, in any case, considering the respondents' assessment of the current situation of these standards, it is very necessary to provide a way to improve all the issues raised.

Table 3. Comparison of the average scores of respondents' opinions about the current and desired status of professional ethics standards based on the relevant subscales and items

Main variables	Items	Average of current situation	Average of desired situation	Gap between current and desired situation	
				Based on items	Based on axes
Professional capabilities	1. Educators possess adequate and relevant knowledge and skills within their specific domains.	3.12	4.58	-1.46	-1.60
	2. Recognizing the importance of catering to various teaching methods while enhancing awareness of pedagogical developments.	2.63	4.25	-1.62	
	3. Comprehending the essence of assessment and the necessity of employing evaluation techniques suited to the educational curriculum.	2.61	4.36	-1.75	
	4. Involving students with innovative and suitable learning resources pertinent to the course content.	2.67	4.29	-1.61	
	5. Striving to connect instructional activities with findings from applicable research.	2.48	4.18	-1.70	
	6. Implementing suitable educational approaches for learners with special requirements.	2.51	4.13	-1.63	
	7. Ensuring adequate preparation for all instructional tasks.	2.66	4.12	-1.46	
Respect and commitment to students	8.Considering the diverse backgrounds and capabilities of students during educational activities.	2.28	4.31	-2.03	-1.66
	9. Working to foster the cognitive and personal growth of every student.	2.58	4.46	-1.88	
	10. Valuing students' rights to hold differing academic opinions and viewpoints.	2.77	4.46	-1.68	
	11. Allowing students the opportunity to recognize and assess various theoretical frameworks and perspectives.	2.69	4.30	-1.61	
	12. Acknowledging students' thoughts and emotions when discussing sensitive topics.	2.68	4.44	-1.76	
	13. Upholding students' dignity and treating them with esteem.	3.02	4.50	-1.47	
	14. Safeguarding students' confidential information, records, and private academic details by instructors.	3.32	4.41	-1.10	
	15. Offering students timely and constructive feedback throughout their academic journey.	2.56	4.30	-1.73	
	16. Valuing and recognizing the contributions and roles of all students in the learning process.	2.55	4.23	-1.68	
	17. Conducting relevant, fair, and uniform evaluations of student performance.	2.69	4.23	-1.53	
Respect and commitment to colleagues	18. Fostering a collaborative and empathetic environment among colleagues in executing professional responsibilities.	2.51	4.30	-1.89	-1.50
	19. Treating fellow colleagues with dignity and respect.	3.14	4.36	1.21	
Respect and commitment to the organization	20. Understanding the mission, objectives, policies, practices, and expectations of the institution and adhering to them in action.	2.82	4.30	-1.37	-1.55
	21. Providing constructive recommendations and strategies for enhancing university operations and initiatives.	2.43	4.23	-1.79	
	22. Allocating adequate time and resources for the study of the courses to be taught.	2.85	4.37	1.51	

On the other hand, as can be seen in this table, the respondents' assessment of the necessity and importance of the standards proposed in the questionnaire confirms that the average obtained for all 22 items is more than 4, with the interpretation that the standards related to professors having sufficient knowledge and expertise (item number (1), respecting the dignity and respect of students (item number (13), respecting the right of students to have different scientific views (item number (10), trying to promote the intellectual and personal development of students (item number (9), and respecting the opinions and feelings of students when raising sensitive issues (item number (12)) are of higher desirability and importance that should be observed by faculty members. On the other hand, the existence of a gap of approximately 2 points between the average of the current situation and the desired situation of the standards indicates the depth of the gap between the current situation of professional ethics standards in university education and their desired situation. In addition, when examining the situation of this issue in the subscales, it is clear that the gap between the current and desired situations is greater in the areas of professional capabilities and interaction with students.

3. Is there a significant difference between the opinions of the respondents in terms of demographic aspects?

To achieve this purpose, using independent groups t-test and one-way analysis of variance, the average opinions of professors and students were compared based on their professional status of being a student - being a professor, gender, scientific background and academic rank. These results are presented in Tables 5 to 8. As shown in Table 5, there is a significant difference between the opinions of professors and students, except for the standards of professional capabilities and respect for students, in other situations, there is a significant difference between the opinions of professors and students both regarding the current situation and the desired situation of the standards. In addition, as can be seen, the largest average difference between the current situation and the desired situation of the standards is related to the standards related to respect and commitment to colleagues and respect and commitment to the organization.

Table 5 shows that the average opinions of male and female respondents are not significantly different except in three cases: the current state of standards related to professional capabilities, the desired state of respect for students, and the desired state of the average total scores. In fact, the results of this study showed that the gender of individuals does not create a difference in their opinions about the current and desired state of professional ethics standards in university education. Therefore, gender is not considered a determining parameter.

Table 4. Independent groups t-test and one-way analysis of variance

Subscale	Status	f	Sig.	t	df	Sig.	Mean difference	Standard error difference	95% confidence level	
									Min	Max
Professional capabilities	Available	2.31	1.129	0.92	275	0.358	0.072	0.078	0.082	0.22
	Desirable	0.27	0.605	1.34	275	0.183	0.085	0.063	0.040	0.21
Respect and commitment to students	Available	2.12	0.147	1.78	275	0.076	0.163	0.092	0.017	0.34
	Desirable	0.19	0.666	1.99	275	0.047	0.130	0.065	0.008	0.26

Respect and commitment to colleagues	Available	4.02	0.046	2.08	275	0.037	0.244	0.117	0.013	0.47
	Desirable	5.70	0.018	4.35	275	0.000	0.377	0.086	0.206	0.54
Respect and commitment to the organization	Available	3.86	0.05	2.83	275	0.005	0.29	0.10	0.09	0.49
	Desirable	10.62	0.006	3.05	275	0.002	0.24	0.07	0.08	0.39
Mean total scores	Available	3.78	0.053	2.08	275	0.039	0.16	0.07	0.008	0.31
	Desirable	1.58	0.209	2.65	275	0.009	0.15	0.05	0.039	0.26

Table 5. The results of independent groups t-test to compare the average opinions of male and female respondents regarding the current and desired status of professional ethics standards in university education and its subscales

Subscale	**Status**	**f**	**Sig.**	**t**	**df**	**Sig.**	**Mean difference**	**Standard error difference**	**95% confidence level**	
									Min	**Max**
Professional capabilities	Available	0.695	0.405	-2.77	275	0.006	-.024	0.08	-0.41	-0.07
	Desirable	0.053	0.817	-1.42	275	0.155	-0.10	0.07	-0.24	0.04
Respect and commitment to students	Available	3.38	0.123	-0.43	275	0.670	-0.04	0.10	-0.24	0.16
	Desirable	0.77	0.378	-2.41	275	0.016	-0.17	0.07	-.032	-0.03
Respect and commitment to colleagues	Available	0.083	0.773	1.38	275	0.168	0.18	0.13	-0.27	0.12
	Desirable	0.006	0.939	-0.74	275	0.459	-0.07	0.09	-0.27	0.12
Respect and commitment to the organization	Available	0.024	0.878	1.018	275	0.958	0.002	0.11	-0.22	0.23
	Desirable	1.852	0.175	-1.588	275	0.113	-0.14	0.08	-0.32	0.03
Mean total scores	Available	1.009	0.316	-0.919	275	0.397	-0.08	0.09	-0.25	0.09
	Desirable	0.227	0.634	-2.135	275	0.034	-0.14	0.06	-0.26	-0.01

As demonstrated in Tables 6 and 7, there was no notable variation in respondents' opinions regarding the existing and preferred states of professional ethics standards in university education, regardless of the academic qualifications and areas of study of the participants or the academic positions held by the professors, ranging from instructor to professor.

Table 6. Results of one-way analysis of variance comparing the average opinions of respondents to the talk of their educational background

Analysis		Sum of squares	df	Mean square	F-test	Sig.
Current status of standards	Between groups	1.32	4	0.331	1.001	0.407
	Within groups	87.307	271	0.331		
	Sum	88.63	275			
Desirable status of standards	Between groups	1.403	4	0.351	1.903	0.110
	Within groups	48.672	271	0.184		
	Sum	50.057	275			

Table 7. of results of one-way analysis of variance comparing the average opinions of faculty members based on their academic rank

Analysis		Sum of squares	df	Mean square	F-test	Sig.
Current status of standards	Between groups	0.674	6	0.225	0.965	0.414
	Within groups	16.768	94	0.233		
	Sum	17.768	100			
Desirable status of standards	Between groups	0.171	6	0.057	0.366	0.778
	Within groups	11.199	94	0.156		
	Sum	11.370	100			

CONCLUSION

The findings of this study offer a comprehensive understanding of the current state and the desired status of professional ethical standards in university teaching within the Iranian higher education context. The data reveal that while there is general awareness among faculty members regarding the importance of ethics in academic environments, significant gaps still exist between current practices and ideal ethical standards. Factors such as institutional support, clarity of ethical guidelines, and continuous professional development are critical in shaping ethical behavior in teaching. The discrepancies observed highlight the need for systemic efforts to promote, monitor, and embed ethical principles more deeply within university culture.

Additionally, the study emphasizes the influence that personal values and organizational climate have on adherence to ethical standards. Faculty members who perceive stronger institutional commitment to ethical norms tend to demonstrate higher ethical sensitivity and incorporate these principles into their teaching practices. Conversely, lack of clear policies, insufficient training, and inadequate ethical leadership contribute to ethical dilemmas and inconsistent behaviors. This indicates that fostering an ethical academic environment requires not only individual awareness but also structural and cultural reinforcement.

Based on these insights, several key recommendations are proposed to enhance the professional ethical standards in university teaching in Iran:

development of Clear Ethical Guidelines: Universities should develop, disseminate, and regularly update comprehensive ethical codes specifically tailored to academic teaching. These guidelines must define expected behaviors, responsibilities, and consequences for unethical conduct to ensure that faculty members clearly understand the ethical framework they operate within.

Continuous Ethics Training and Awareness Programs: Implement mandatory and regular professional development workshops on ethics for educators. These programs should focus on common ethical challenges in teaching, methods to resolve dilemmas, and promote reflective practice. Emphasizing case studies and real-life scenarios can increase their practical relevance and impact.

Institutional Support and Ethical Leadership: University leadership must actively promote an ethical culture by modeling ethical behavior and supporting faculty in ethical decision-making. Establishing ethics committees or advisors to provide guidance and oversight can reinforce accountability and offer faculty support in confronting ethical issues.

Incorporation of Ethics into Evaluation and Reward Systems: Integrating ethical behavior into faculty performance evaluations can motivate adherence to standards. Recognizing and rewarding teachers who demonstrate high ethical conduct fosters positive role modeling and cultural change.

Enhancement of Communication Channels: Open communication channels where faculty can discuss ethical concerns confidentially and without fear of retaliation promote transparency and encourage reporting of unethical actions. Encouraging dialogue also facilitates collective responsibility for maintaining standards.

Research and Monitoring: Ongoing research and monitoring mechanisms should be established to track the evolution of ethical practices and to identify emerging challenges. Universities should periodically assess faculty perceptions and behaviors related to ethics to inform policy and training adjustments.

In conclusion, bridging the gap between the current and desired ethical standards in university teaching is indispensable for sustaining the integrity and quality of higher education in Iran. Ethical teaching practices contribute not only to academic excellence but also to cultivating a respectful and trustful learning environment that benefits students, educators, and society as a whole. Through coordinated efforts involving clear policies, education, leadership, and cultural transformation, universities can create a framework where professional ethics become a foundational and lived dimension of academic work. This commitment will ultimately strengthen the moral fabric of Iran's higher education system and ensure its alignment with global academic standards.

REFERENCES

Ahmadi, F. (2017). Evaluation of factors affecting the professional ethics of service workers. Ethics in Science and Technology, 1(0), 02-30.

Ardalan, M. ; Nemati, L. (2015). Organizational ethics as a tool for improving organizational performance. International Conference on Management Tools and Techniques.

Azizi,N. (2010). Professional Ethics in Higher Education; A Reflection on Strategy of Improvement of Ethical Standards in University Education. Strategy for Culture, 3(Issue 8-9), 173-201.

Bashiri, Z., Bazobandi, A., Ghasemi, P. (2019). Professional Ethics of Teachers, Psychological and Educational Sciences Studies, Summer 2019, No. 41, pp. 222-211.

Beheshtifar, M. and Nekoei Moghadam, M. (2009.) The relationship between ethical behavior of managers and employee job satisfaction. Journal of Ethics in Science and Technology, 1 and 2(2), 1-10.

Davoodi, M. (2009). The Educational Life of the Prophet and His Household (Ethical Education), Qom: Seminary and University Research Institute.

Deylami, A., Azarbaijani, M. (2004) Islamic Ethics, Qom: Maarif Publishing.

Divyansh B. (30 Mar 2022) Professional Ethics for Teachers, https://blog.teachmint.com/professional-ethics-for-teachers/

Faramarz Qaramaleki, A. (2018). An Introduction to Professional Ethics. Tehran: Industrial Management Organization Publications.

Faramarz Qaramaleki, A.. (2004). The Origin of Research Ethics. Ayenah Miras, 2(4 (27th issue), 7-17.

Gal, M. and Burke, V. and Vegal, J. (2004). Quantitative and qualitative research methods in educational sciences and psychology. Translated by Ahmadreza Nasr et al., Tehran: Samt.

Hosseini, S. J. (2016.) Investigating the relationship between professional ethics and the quality of work life of members of the academic board of the University of Tehran.Master's thesis, Department of Educational Management and Planning, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Tehran

Jafariani, H.;Yazerlou, A.(2015). Investigating factors affecting professional ethics of industrial managers. Quarterly Journal of Organizational Behavior Studies, 3(1), 50-25.

Kazemi, A. (2016). The daily life of the university and the daily life of the classroom in Ilran: The perspectives of teachers and students in cultural and social studies of the university classroom. Cultural and Social Studies Research Institute, 50-035.

Mesbahi, M. ; Abbaszadeh, A. (2016). A systemic model of professional ethics in higher education (qualitative research). Journal of Bioethics, 0(10), 03-11.

Mousavi, F. ; Vashni, A.; Heydari, F. ; Mohammadi, N. ; Soleimani, F. ; Gheysarzadeh, M.d (2016.) Professional Ethics of Educational Managers. Quarterly Journal of Ethics in Science and Technology, 11(3), 1-1.

Nejati Hosseini, S. M. (2018). Genealogy of Classroom in Iran Tehran: Institute of Cultural and Social Studies of the Ministry of Science, Research and Technology.

Niaz Azari, K. ; Enayati, T. ; Behnamfar, R. ; Kahroudi, Z. (2014). The Relationship between Professional Ethics and Organizational Commitment. Iranian Nursing Journal, 25(15,)32-03.

Prakash Tripathi, S (2014). Impact of Work Ethics on Organizational Commitment and Employee Satisfaction at HDFC Bank Indore India. Global Journal for Research Analysis, 3(5): 1-5.

Qaderdan Qaramaleki, M. H.. (2003). Philosophy of the Need for Religion and Prophets. Quarterly Scientific Research Journal Qabsat, 8(27), 141-170.

Sarmadi, Mohammad R., ; Shalbaf, O.. (2007). Professional Ethics in Comprehensive Quality Management. Ethics in Science and Technology, 2(4-3), 99-110.

Sharifi Zarchi, F. ; Khalati, A.. (2017). The challenges of teaching ethics to adolescents and solutions to overcome them. Islamic Studies of Women and Family, 4(Autumn and Winter), 83-106.

Vazifeh Damirchi Qader (2024) Teacher’s professional ethics of teaching from the perspective of students, eurasia 3rd international scientific research and innovation congress, January 29-31, Ankara, Türkiye, p.332-337

VALUES REORIENTATION OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS THROUGH BIOLOGY EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN JOS NORTH, PLATEAU STATE, NIGERIA

CHRISTIANA, SAMUEL JIMWAN
Department of Science and Technology Education, University of Jos, Plateau State, Nigeria.

ALIYU ADAMU MULUKU
Biology Department, College of Education Akwanga,Nasarawa state

ABSTRACT
The increasing concern over high crime rate and insecurity, with insurgency, terrorism, militancy, kidnapping and extrajudicial killings, environmental degradation, biodiversity loss, climate change, pollution and unsustainable resource exploitation ongoing in Nigeria and other nations of the world has heightened the need to promote sustainable development through science education, particularly biology education. This study therefore, examined the extent to which values re-orientation of secondary school students is achieved through biology education in Jos north, Plateau state. A survey research design was used for the study. Five (5) research questions guided the study. The population comprised 195 public secondary school teachers in Jos north, Plateau state. Out of this population, a sample of 100 teachers were drawn. The instrument for data collection was researchers' developed questionnaire titled Values Reorientation through Biology Education (VRTBE)". Face and content validation of the instrument was done by three (3) experts. Cronbach Alpha Method was used to determine the reliability of the instrument which gave a reliability coefficient of 0.80. Data were analyzed using mean and standard deviation. Findings revealed that values re-orientation of secondary school students is achieved through the teaching of ecological concepts, conservation, reproduction, genetics and health to a low extent. It was recommended among others that teachers should put more effort in the teaching of these concepts of biology curriculum to achieve sustainable development in Nigeria.
Keywords: Biology education, values reorientation, sustainable development

ETHICAL GOVERNANCE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS: AN ADMINISTRATIVE FRAMEWORK FOR RESPONSIBLE AND TRANSPARENT AI USE

Asst. Prof. Dr. Violla Makhzoum
Islamic University of Lebanon (IUL)
ORCID ID: 0009-0001-6956-9188

Dr. Amin Berri
Islamic University of Lebanon (IUL)

ABSTRACT

Ethical Governance of Artificial Intelligence in Educational Institutions: This study examines the ethical governance of artificial intelligence (AI) within educational institutions and proposes an administrative framework that ensures the responsible, transparent, and equitable use of AI technologies. As AI tools rapidly expand across teaching, learning, and administrative processes, concerns related to data privacy, algorithmic bias, accountability, and decision-making transparency have become central to educational leadership. The research explores how ethical principles—such as fairness, integrity, and respect for human dignity—can be integrated into institutional policies that regulate AI implementation. Drawing on contemporary literature and global ethical guidelines, the study outlines a governance model that empowers educational leaders to assess risks, develop monitoring mechanisms, and establish clear protocols for the ethical use of AI. The proposed framework aims to support institutions in building a culture of digital responsibility, protecting stakeholders' rights, and enhancing trust in AI-driven practices. The study concludes with recommendations for policymakers and educational administrators seeking to align technological innovation with ethical and professional standards.

Keywords: Artificial Intelligence, Ethical Governance, Educational Administration, Responsible AI Use, Algorithmic Fairness, Data Privacy in Education, Digital Ethics, Educational Leadership

THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON CYBERSECURITY LAWS: NAVIGATING LEGAL, ETHICAL, AND REGULATORY CHALLENGES IN THE DIGITAL AGE

Rawful Islam Rifat
Department of Computer Science and Engineering, Metropolitan University, Sylhet

Masud Amran Sumel
Department of English, Metropolitan University, Sylhet

Shahriar Rahman
Department of English,Metropolitan University, Sylhet

ABSTRACT
Artificial Intelligence (AI) is rapidly transforming the cybersecurity landscape by offering powerful tools for defense while also introducing new and increasingly sophisticated threats that test the limits of current legal frameworks. This paper critically examines the impact of AI on cybersecurity law, focusing on the legal, ethical, and regulatory challenges at the intersection of technology and law in the digital age. The dual role of AI, as both a tool for cyber defense and a weapon for cybercrime, complicates how laws address security incidents, blurring the traditional lines of accountability and challenging established legal systems. Applying an interdisciplinary and critical perspective, the analysis reveals how emerging AI-based threats-such as deepfake frauds (exemplified by a £20 million AI-generated voice scam), automated hacking, and advanced phishing campaigns-challenge existing statutes across jurisdictions and expose significant gaps in conventional cybercrime legislation. The study reviews recent legislative and policy responses, including international efforts such as the European Union's General Data Protection Regulation (GDPR) and the proposed EU AI Act, as well as national cybersecurity strategies in the United States. These initiatives strive to balance innovation with security and privacy, but they often remain largely reactive. In this context, aligning global legal standards is increasingly important, as AI-driven cyber threats frequently cross national boundaries. However, the rapid pace of AI development often outpaces regulatory efforts, creating a constant challenge for lawmakers, regulators, and policymakers.Ethical issues are a central concern. Questions of transparency, data protection, bias, and accountability in AI based security systems highlight the need for stronger ethical frameworks. By combining insights from legal theory, socio-technical perspectives, and real-world cases, the paper emphasizes the need for adaptive and forward-looking cybersecurity laws that can evolve alongside technological progress.
Keywords: Artificial Intelligence (AI), Cybersecurity Law,GDPR, EU AI Act,Deepfake Fraud, Accountability.

AI AND ETHICS: DEVELOPING RESPONSIBLE AI SYSTEMS

R.KAMALAM
Department Of Computer Science (Aritificial Intelligence), NMS S.Vellaichamy Nadar College Nagamalai Madurai-19 Tamilnadu

M.DEVIBALA
Department Of Computer Science (Artificial Intelligence), NMS S. Vellaichamy Nadar College, Nagamalai Madurai-19 Tamilnadu India

Asst. Prof. Dr. S.SELVAM
Department Of Computer Science (Artificial Intelligence), NMS S.Vellaichamy Nadar College, Nagamalai Madurai-19 Tamilnadu India

ABSTRACT
The rapid advancement and integration of Artificial Intelligence (AI) across society present unprecedented opportunities alongside significant ethical challenges. This paper explores the critical intersection of AI and ethics, arguing for a proactive and holistic approach to developing responsible AI systems. Key ethical concerns, including algorithmic bias, lack of transparency and explainability, issues of fairness and equity, and the potential for autonomous decision-making to erode human agency, are analyzed. We outline a framework for responsible AI development, emphasizing the necessity of incorporating Ethics-by-Design principles throughout the entire machine learning lifecycle, from data collection and model training to deployment and continuous monitoring. Practical strategies discussed include the implementation of robust auditing mechanisms, the creation of diverse and inclusive development teams, and the establishment of clear governance structures. Ultimately, the paper advocates that the sustained trust and beneficial impact of AI depend on a collective commitment to ethical principles that prioritize human well-being and societal values, ensuring that AI serves as a force for good.
Keywords: XAI,,EBD,Transparency,Governance

INTRODUCTION
The scholarly literature consistently highlights that the rapid development of Artificial Intelligence necessitates a thorough ethical examination, moving beyond technical optimization to address societal consequences. A significant body of work focuses on algorithmic bias, demonstrating how datasets that reflect historical discrimination, or proxies for protected characteristics, inevitably lead to AI systems that perpetuate and even amplify existing inequities in domains like hiring, credit scoring, and criminal justice. Furthermore, the complexity and opacity of modern deep learning models introduce the "black box" problem, central to debates around transparency and explainability (XAI). Researchers stress that without the ability to understand why an AI made a particular decision, ensuring accountability and enabling effective recourse for individuals becomes virtually impossible. Governance models are also a major theme, with literature proposing frameworks ranging from voluntary industry standards to stringent governmental regulation, all grappling with how to enforce ethical principles globally and across diverse technological applications. Key principles frequently articulated include fairness, reliability, safety, privacy, and human control, emphasizing that technology must ultimately serve human well-being and not undermine individual autonomy or democratic processes. Collectively, this research argues that ethical responsibility is not an optional add-on but a fundamental requirement for the sustainable and beneficial integration of AI into society.

ARCHITECTURE

The framework for developing responsible AI systems requires a layered architecture that embeds ethical considerations throughout the entire machine learning lifecycle, rather than treating them as an afterthought. This architecture can be conceptualized across three interconnected phases. Firstly, the Ethics-by-Design (EBD) principle mandates that ethical requirements, such as privacy preservation (e.g., using differential privacy) and bias mitigation, are integrated from the initial data collection and model training stages. This includes defining and optimizing for quantitative fairness metrics alongside performance and building in explainability (XAI) tools to ensure model transparency. Secondly, robust Governance and Oversight structures are essential. This involves establishing independent Ethical Review Boards to assess high-risk projects and mandating comprehensive documentation (like Model Cards) to create an auditable trail for accountability. Finally, responsibility is sustained through Continuous Monitoring and Recourse. Systems must be monitored post-deployment for model drift and changes in fairness, with clear Human-in-the-Loop (HITL) checkpoints for critical decisions. Crucially, accessible channels must be provided for users to challenge AI outcomes and seek effective human-mediated redress, thereby ensuring a feedback loop that sustains trust and equitable performance over time.

Ethics-by-Design (EBD):

1. Privacy Preservation (e.g., differential privacy).
2. Bias Mitigation in data and model training.
3. Integration of quantitative Fairness Metrics.
4. Prioritize Explainability (XAI) and transparency.

Governance and Oversight:

1. Establish Ethical Review Boards (ERBs) for high-risk systems.
2. Mandate comprehensive documentation (e.g., Model Cards) for accountability.
3. Ensure compliance with regulatory standards.

Continuous Monitoring and Recourse:

1. Implement real-time monitoring for model drift and fairness.
2. Maintain Human-in-the-Loop (HITL) for critical decisions.
3. Provide clear channels for users to challenge AI outcomes and seek redress.

ADVANTAGES

Developing Responsible AI Systems yields significant advantages that extend far beyond mere compliance, ultimately enhancing an organization's performance, reputation, and societal impact. By proactively embedding ethical principles like fairness, transparency, and accountability into the AI architecture, organizations transform potential liabilities into strategic assets. This commitment builds stronger stakeholder trust, which is vital for the widespread and sustained adoption of AI technology, attracting both customers and top talent. Furthermore, ethical AI practices inherently lead to more robust and effective systems by forcing developers to scrutinize data for bias and design for resilience, resulting in higher quality, more equitable outcomes. Finally, responsible development acts as a powerful risk mitigation strategy, protecting the organization from severe financial fines, legal repercussions, and catastrophic reputational damage associated with biased or opaque algorithms.

The key advantages include:

1. Strategic Risk Mitigation: Proactive identification and elimination of bias, privacy violations, and security flaws minimizes regulatory exposure (e.g., fines from GDPR or AI Act violations) and prevents costly public relations crises.
2. Enhanced Stakeholder Trust: Transparency and commitment to fairness build confidence among consumers, employees, investors, and regulators, which is the foundation for long-term growth and market acceptance.

3. Improved System Quality & Performance: Rigorous attention to ethical principles leads to more robust, accurate, and resilient AI models that perform reliably and fairly across diverse user groups.
4. Sustained and Equitable Innovation: Designing for fairness ensures AI benefits are distributed equitably across society, unlocking new markets and applications while aligning the technology with human values.
5. Regulatory Preparedness: Establishing internal governance frameworks and documentation standards (like Model Cards) positions the organization to readily comply with evolving global AI regulations.

Table 1. Key Ethical Challenges in Artificial Intelligence Systems

Ethical Challenge	Description
Algorithmic Bias	AI perpetuates and amplifies historical discrimination due to flawed or unrepresentative training data.
Lack of Transparency	Complex models act as "black boxes," making it impossible to understand the logic behind critical decisions.
Privacy Violations	Systems rely on and expose vast amounts of personal, sensitive data, leading to risks of misuse or leaks.
Accountability Gap	Responsibility for harmful AI outcomes is unclear due to a lack of oversight and audit trails.
Safety and Drift	AI performance degrades or becomes unpredictable over time in real-world environments, risking harm.
Erosion of Autonomy	Individuals lack control or recourse when subjected to automated, high-stakes decisions.

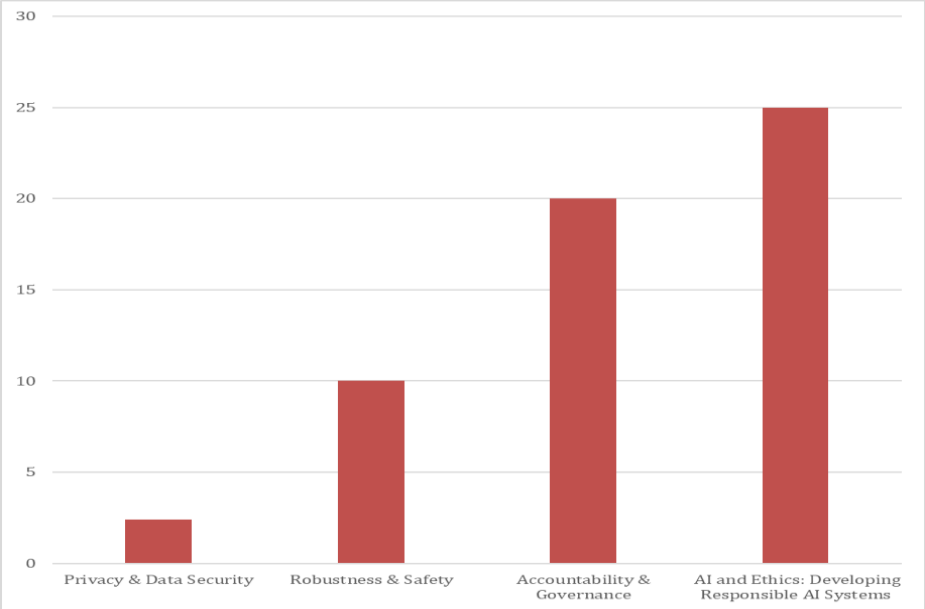

Figure 1. AI and Ethics : Ranking In Percentage

CONCLUSION

The pursuit of responsible AI systems must be viewed as an ongoing, crucial mandate rather than a temporary project. As artificial intelligence continues to permeate every facet of society, its benefits—from enhanced efficiency to breakthroughs in science—are inextricably linked to the ethical integrity of its design and deployment. This necessitates a fundamental commitment to principles like fairness, transparency, and accountability from the initial conceptual stage (Ethics by Design). Ultimately, building public trust and realizing AI's full potential depends on establishing robust, adaptive governance frameworks and fostering a global culture where developers, policymakers, and users collectively prioritize human values and societal well-being over mere technological advancement. Only through this sustained, interdisciplinary effort can we ensure that AI remains a powerful, equitable, and trustworthy force for positive global transformation.

REFERENCES

Attard-Frost, B., Brandusescu, A., & Lyons, K. (2024). The governance of artificial intelligence in Canada: Findings and opportunities from a review of 84 AI governance initiatives. Government Information Quarterly, 41(2), 101929.

Bano, M., Zowghi, D., Shea, P., & Ibarra, G. (2023). Investigating responsible AI for scientific research: An empirical study. arXiv preprint.

Fjeld, J., Achten, N., Hilligoss, H., Nagy, A., & Srikumar, M. (2020). Principled artificial intelligence: Mapping consensus in ethical and rights-based approaches to principles for AI (Berkman Klein Center Research Publication No. 2020-1). Harvard University.

Jobin, A., Ienca, M., & Vayena, E. (2019). The global landscape of AI ethics guidelines. Nature Machine Intelligence, 1(9), 389–399.

Koene, A., Smith, A. L., Egawa, T., Mandal, S., & Hamad, Y. (2018). IEEE P70xx: Establishing standards for ethical technology. In Proceedings of the KDD Conference (ExCeL London, UK)

Lee, J. (2020). Access to finance for artificial intelligence regulation in the financial services industry. European Business Organization Law Review, 21, 731–757.

Lu, Q., Zhu, L., Xu, X., Whittle, J., Zowghi, D., & Jacquet, A. (2022). Responsible AI pattern catalogue: A collection of best practices for AI governance and engineering. ACM Computing Surveys, 56, 1–35.

Lütge, C., Poszler, F., Acosta, A. J., Danks, D., Gottehrer, G., Mihet-Popa, L., & Naseer, A. (2021). AI4People: Ethical guidelines for the automotive sector—Fundamental requirements and practical recommendations. International Journal of Technoethics, 12(1), 101–125.

Maas, M. M. (2023). Concepts in advanced AI governance: A literature review of key terms and definitions.

Mäntymäki, M., Minkkinen, M., Birkstedt, T., & Viljanen, M. (2022). Putting AI ethics into practice: The hourglass model of organizational AI governance. arXiv preprint.

Reddy, S., Allan, S., Coghlan, S., & Cooper, P. (2020). A governance model for the application of AI in health care. Journal of the American Medical Informatics Association, 27(3), 491–497.

Shams, R. A., Zowghi, D., & Bano, M. (2023). AI and the quest for diversity and inclusion: A systematic literature review. AI and Ethics, 1–28.

AI FOR SECURE AUTHENTICATION AND BIOMETRICS

S.Dharani
Department of Computer Science (Artificial Intelligence), Nadar Mahajana Sangam S .Vellaichamy Nadar College

P. Kavi Sri
Department of Computer Science (Artificial Intelligence), Nadar Mahajana Sangam S .Vellaichamy Nadar College

Asst. Prof. Dr. S.Selvam
Department of Computer Science (Artificial Intelligence), Nadar Mahajana Sangam S.Vellaichamy Nadar College

ABSTRACT
This presentation provides an in-depth exploration of how Artificial Intelligence is transforming secure authentication and biometric systems in modern digital environments. Traditional authentication methods like passwords and PINs are increasingly vulnerable to breaches, prompting a global shift toward AI-enhanced biometric technologies. AI significantly improves the accuracy, reliability, and efficiency of biometric modalities such as facial recognition, fingerprint scanning, iris detection, voice authentication, and behavioral biometrics. By using machine learning and deep learning algorithms, AI can analyze complex patterns, learn individual characteristics, adapt to environmental changes, and identify even the slightest anomalies that indicate fraud or spoofing. These intelligent systems continuously improve through real-time data, offering stronger security against cyber-attacks while providing seamless and user-friendly authentication experiences. The presentation also discusses the layered architecture of AI-based biometric systems, including data capture, pre-processing, feature extraction, matching, and secure template storage. Furthermore, it highlights the advantages, challenges, and real-world applications of AI-driven biometrics across sectors such as banking, healthcare, mobile security, smart cities, and IoT. Overall, the session emphasizes the growing importance of AI as a critical component in building highly secure, scalable, and future-ready authentication solutions.
Keywords: Biometrics, Facial Recognition, Fingerprint Scanning, Iris Detection, Voice Authentication, Behavioral Biometrics, Machine Learning (ML), Deep Learning

INTRODUCTION
Artificial Intelligence (AI) is transforming authentication by enhancing biometric systems that use unique human traits such as fingerprints, face, iris, and voice for identity verification. Unlike traditional passwords and PINs, AI-based biometrics provide higher accuracy, faster verification, and improved protection against cyberattacks. Machine learning algorithms help recognize patterns more effectively and detect spoofing attempts through liveness and anomaly checks. Although AI-driven biometrics improve security and user convenience, concerns like privacy, data protection, and algorithmic bias must be carefully addressed. Overall, AI plays a crucial role in creating secure and reliable authentication systems in the digital world.

ARCHITECTURE
AI-driven biometric authentication follows a structured architecture consisting of data acquisition, preprocessing, feature extraction, secure storage, and matching. The process begins when biometric data such as face, iris, fingerprint, or voice is captured through sensors or user devices.

The system performs preprocessing steps like noise removal, alignment, normalization, and quality checks to ensure reliable input. A liveness detection module uses AI algorithms to differentiate real users from spoofing attempts such as photos, masks, or recorded voices.

Next, deep learning models extract unique features and convert them into compact biometric templates instead of storing raw images, improving privacy and storage efficiency. These templates are securely transmitted to a central authentication server or matched locally on the device based on system design. On the backend, encrypted templates are stored in a protected database, where AI-based matching algorithms compute similarity scores and verify the user's identity. Additional modules such as anomaly detection, encryption, threshold-based decision engines, and audit logs enhance security, reduce fraud, and maintain system integrity.

ADVANTAGES

AI-powered biometric authentication offers numerous benefits, including enhanced security, improved accuracy, and increased convenience. By detecting and preventing spoofing, phishing, and other cyber threats, AI ensures secure authentication. Additionally, AI algorithms reduce false positives and false negatives, ensuring accurate identification. Biometric authentication also eliminates the need for passwords and PINs, making it more convenient for users. Furthermore, AI-powered authentication systems process and verify identities quickly, increasing efficiency. With real-time threat detection, multi-modal biometrics, and continuous authentication, AI-powered biometric systems provide robust security and protection. Overall, AI-powered biometric authentication offers a secure, convenient, and efficient solution for identity verification.

CONCLUSION

AI has significantly strengthened biometric authentication systems by providing faster, more accurate, and intelligent identity verification. By integrating machine learning and deep learning, biometric systems can perform real-time recognition, detect spoofing attempts, and adapt to changes in user behavior and environment. These advancements reduce reliance on passwords and offer a more secure, user-friendly method of access across applications like banking, healthcare, smartphones, and border control. However, challenges such as data privacy, ethical concerns, and algorithmic bias must be addressed to ensure responsible deployment. Overall, AI-driven biometrics represent a powerful and evolving approach to secure digital authentication.

REFERENCES

AI & Deep Learning in Biometric Security – Covers AI models used for face, fingerprint, and iris recognition.

Artificial Intelligence for Biometrics & Cybersecurity – Explains AI techniques applied to secure authentication systems.

Security of Biometric Authentication Protocols – Focuses on biometric security, encryption, and protocol design.

Artificial Intelligence with Biometrics – Introductory book linking AI concepts with various biometric methods.

Biometric Security (Edited by Jiankun Hu) – Discusses privacy, spoof detection, and secure biometric systems.

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND THE FUTURE OF FRENCH TRANSLATION: A COMPARATIVE STUDY OF CHATGPT AND CONVENTIONAL MACHINE TRANSLATORS

Fidelis Deborah Chindongnaan
Federal Polytechnic Ilaro, Ogun State, Nigeria

ABSTRACT

The emergence of advanced Artificial Intelligence (AI) has introduced new dynamics into the field of translation, particularly within French language studies. Conventional machine translation tools such as Google Translate and DeepL are built on neural and statistical models that prioritise speed and literal accuracy. More recent AI systems, including ChatGPT, employ broader language modelling techniques that allow for deeper contextual interpretation and more natural linguistic output. This study investigates the extent to which these newer AI models enhance translation quality compared to traditional machine translators. The research draws on a selection of French–English and English–French texts—ranging from literary passages to media articles and culturally nuanced expressions—to assess performance across key indicators such as semantic precision, grammatical coherence, cultural sensitivity, and contextual relevance. Preliminary findings how that while conventional tools remain effective for straightforward and routine translations, they often struggle with idiomatic expressions and context-dependent meanings. In contrast, ChatGPT demonstrates stronger adaptability in managing complex structures and culturally embedded language. Nonetheless, both categories of tools reveal certain limitations, particularly in translations requiring specialised knowledge or deep cultural familiarity. The study argues that although AI innovations are reshaping the future of French translation, human expertise remains essential for ensuring accuracy, cultural depth, and ethical responsibility. A balanced, complementary approach is therefore recommended for academic, professional, and cross-cultural translation practice.

Keywords: Artificial Intelligence, French Translation, ChatGPT, Machine Translation, Linguistic Accuracy, Translation Studies, Comparative Analysis.

ETHICAL ARTIFICIAL INTELLIGENCE (AI) IN LARGE-SCALE PARTICLE PHYSICS AND SPACE SCIENCE PROJECTS

Moses Adeolu AGOI
Lagos State University of Education, Lagos Nigeria
ORCID ID: 0000-0002-8910-2876

Samuel Olayiwola AJAGA
Lagos State University of Education, Lagos Nigeria

Oluwanifemi Opeyemi AGOI
Obafemi Awolowo University, Osun Nigeria

Oluwadamilola Peace AGOI
Federal University of Agriculture Abeokuta, Ogun Nigeria

ABSTRACT
The integration of Artificial Intelligence (AI) into large-scale particle physics and space-science projects represents a major advancement in scientific research. Experiments at the Large Hadron Collider (LHC) and missions from agencies like NASA and ESA now generate extremely large and complex datasets that exceed what traditional analytical techniques can manage efficiently. AI and machine learning (ML) offer powerful capabilities for rapid data processing, anomaly detection, optimization of instruments, and automated decision-making in environments where human response may be delayed. By uncovering patterns within multidimensional data, these technologies can accelerate discovery, improve predictions, and support mission success in ways previously unattainable. However, this growing reliance on AI introduces important ethical challenges. The opaque nature of many AI models raises concerns about explainability and trust, making it difficult to validate results or ensure reproducibility, which are both essential to scientific reliability. Biases embedded in training data or algorithm design may distort findings, while poor data governance can jeopardize sensitive, public, or internationally shared datasets. Accountability also becomes more complex when autonomous AI systems operate independently in space, raising questions about responsibility for errors or mission failure. Additionally, existing terrestrial ethical standards do not fully address the unique conditions and risks associated with AI-enabled space research. This paper examines these emerging ethical issues in high-stakes scientific environments and reviews current guidelines related to AI in scientific discovery and space-data governance. It identifies persistent gaps and proposes a structured ethical-AI workflow tailored to large-scale physics and space-science applications. The goal is to ensure that AI-driven innovation remains aligned with scientific integrity, transparency, and accountability.
Keywords: Artificial Intelligence, Ethics, Space Science.

INTRODUCTION
Over the past decade, the scientific landscape has undergone a profound transformation, driven by the widespread adoption of Artificial Intelligence (AI) and machine learning (ML) methods in disciplines that were previously dominated by manual analysis or by classical computational techniques. Disciplines such as astrophysics, cosmology, particle physics, and space science, once reliant on painstaking human-driven data inspection or simplified modeling, are now embracing AI as a central pillar of research methodology.

This shift reflects not only technological advancements but also a response to the accelerating scale and complexity of data produced by modern instruments and experiments. In contemporary astrophysics and cosmology, for example, large-area surveys using next-generation telescopes, wide-field detectors, and space-based observatories generate petabytes of raw observational data. Similarly, particle physics experiments, such as those at high-energy colliders, capture billions of collision events, each with multidimensional information about particle trajectories, energies, decay channels, and temporal dynamics. Space science missions, whether deep-space probes, Earth-observation satellites, or interplanetary exploration craft, continuously collect high-dimensional telemetry, imaging, spectral, and environmental data streams. The sheer volume and intricacy of these datasets now routinely exceed the capacity of traditional analysis pipelines. Manual inspection, rule-based classification, or conventional statistical modeling simply cannot scale to extract meaningful insight in a timely, efficient, or comprehensive way. AI and ML promise to revolutionize this paradigm. Advanced algorithms, including deep neural networks, probabilistic models, unsupervised clustering, and reinforcement-learning–based controllers, can sift through massive datasets to perform real-time classification of events (e.g., identifying rare cosmic phenomena), anomaly detection (e.g., spotting unexpected cosmic-ray signatures or instrument malfunctions), pattern recognition (e.g., uncovering subtle correlations in data that may hint at new physical processes), simulation acceleration (e.g., surrogate modeling to approximate expensive computational physics simulations), and even hypothesis generation (e.g., suggesting new physics scenarios or pointing to unexplored parameter spaces for further exploration). As a result, AI doesn't merely supplement existing workflows; it enables new modes of discovery, allowing scientists to ask deeper, more ambitious questions and to respond more rapidly and adaptively to dynamic data environments. However, applying AI in such large-scale scientific domains is not simply a matter of adopting a more powerful tool; it introduces a suite of novel ethical, epistemological, and governance challenges that demand careful consideration. Unlike small-scale laboratory studies or clinical trials in which data collection, context, and oversight may be tightly controlled, large-scale physics and space science projects often involve globally shared data, cross-institutional collaboration, multi-national funding, and long-term public accountability. The outcomes of these projects may influence scientific paradigms, inform publicly funded missions, affect environmental or societal policies, or even shape humanity's understanding of the universe. Consequently, the stakes for accuracy, transparency, and fairness are exceptionally high. Moreover, space science adds layers of complexity not seen in typical terrestrial research contexts. Outer-space activities often operate under different regulatory, legal, and normative frameworks than Earth-based experiments. International treaties, space law, cross-border data sharing agreements, and diverse national policies can all affect how data is collected, shared, processed, archived, and reused. Norms that govern data privacy, consent, intellectual property, and data sovereignty in terrestrial research do not always translate neatly to outer-space contexts. In addition, the long-term nature of many space missions, where data may be archived for decades and used by future generations, further complicates governance and ethical stewardship. Given this backdrop, several critical questions arise: How can the scientific community ensure that AI-driven analysis in big-science projects remains ethical, responsible, and transparent? What mechanisms or guidelines need to be in place to safeguard against bias, error propagation, opaque decision-making, or misuse of data? How can accountability be maintained when autonomous or semi-autonomous AI systems make decisions or produce results that influence high-stakes scientific conclusions or mission-critical operations? And how can governance frameworks be adapted or developed to account for the international, interdisciplinary, and long-term nature of these projects? This paper sets out to explore these questions systematically.

It aims to examine the ethical dimensions inherent in deploying AI and ML in large-scale particle physics and space science, drawing on existing literature in AI ethics, data governance, scientific methodology, and space policy. By reviewing current governance frameworks and ethical guidelines, both in terrestrial scientific research and emerging space-data governance policies, the paper seeks to identify existing best practices, highlight persistent gaps, and analyse where conventional norms fall short in astrophysics and space contexts. Finally, leveraging this analysis, the paper proposes a comprehensive "ethical-AI workflow" tailored specifically for high-stakes, big-science projects. This framework is designed to foster responsible, transparent, accountable, and equitable use of AI, ensuring that as scientific discovery accelerates through AI, it remains grounded in the core values of scientific integrity, openness, and global responsibility.

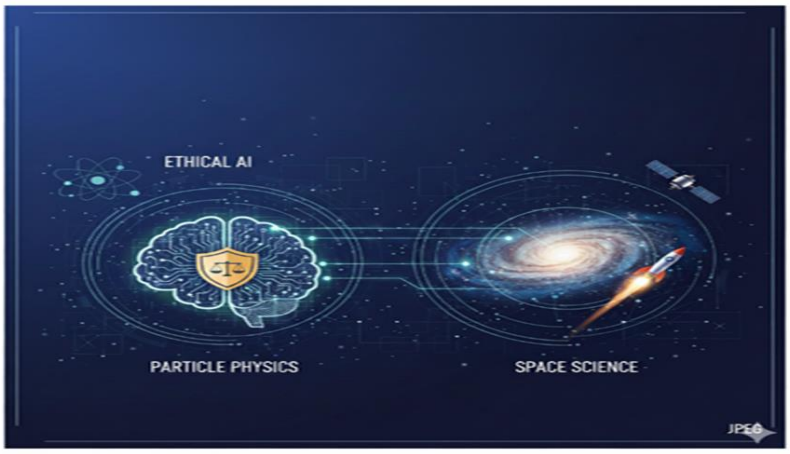

Figure 1. AI-Enhanced Data Processing and Discovery in Large-Scale Scientific Experiments

LITERATURE REVIEW

Recent literature demonstrates that AI and machine learning (ML) have become foundational to astrophysics and space science research. For example, the review AI in the Cosmos (Sahakyan, 2024) shows how AI methods are increasingly adopted for tasks such as classification of celestial sources, spectral-energy-distribution (SED) modeling, and the analysis of vast observational datasets generated by modern telescopes and space missions, including multi-wavelength imaging, spectroscopy and time-domain data. As astronomical data volumes grow, often reaching terabytes per night for large survey telescopes, ML becomes indispensable for enabling automated, scalable, and efficient processing; human-guided workflows combining domain expertise with AI (so-called "human-in-the-loop" or interpretable-AI approaches) are emerging to ensure robustness, interpretability, and scientific trustworthiness. Beyond classical astronomy, large-scale particle physics experiments, cosmic-ray observatories, gravitational-wave detectors, and next-generation space missions offer fertile ground for AI-based innovation: AI can help sift through noise-dominated data, optimize detector configurations, flag unusual events, and uncover subtle statistical patterns invisible to traditional pipelines. At the institutional level, agencies are formalizing capacity-building and integration of AI/ML into their science programs. For instance, NASA recently established the AI/ML Science and Technology Interest Group (AI/ML STIG) under its Cosmic Origins program, a recognition that future astrophysical and space-science missions will depend heavily on AI literacy, standardized workflows, and community-wide adoption of AI-enabled analysis. Despite these opportunities, the growing reliance on AI in space science raises important ethical, legal, and governance challenges.

The open-access article The Normative Challenges of AI in Outer Space: Law, Ethics, and the Realignment of Terrestrial Standards (Pagallo, Bassi & Durante, 2023) argues that AI's unique features, notably autonomy and opacity, pose fundamental problems for existing space-law frameworks, which were not designed to govern intelligent or semi-autonomous spacecraft, satellite constellations, or data-processing systems in space. In particular, issues of accountability ("who is responsible if an autonomous system misbehaves?"), transparency (the "black box" problem), and the applicability of Earth-based legal and ethical standards to outer-space contexts, remain unresolved. More concretely, a 2025 paper The protection of AI based space systems from a data-driven governance perspective, published in Acta Astronautica, highlights systemic challenges around data governance, cybersecurity, dual-use risk, and intellectual property when deploying AI in space systems: as data assets proliferate and autonomous space systems multiply, there is pressing need for reliable, accurate, and consistent data standards, robust security, and clear regulatory regimes to prevent misuse, interference, or unintended consequences. In response to these ethical and governance challenges, the global scientific community and professional associations have begun developing domain-specific guidance. For example, American Geophysical Union (AGU) in 2023 published community-wide guidelines for the ethical and responsible use of AI/ML in Earth, space, and environmental sciences, recommending standards for transparency, documentation, interpretability, replication, risk-assessment, and organizational practices. Such efforts aim to ensure that as AI becomes deeply embedded in scientific workflows, researchers remain accountable, methods stay reproducible, and results remain trustworthy. Nonetheless, from a legal and policy standpoint, more comprehensive frameworks appear necessary. The 2024 monograph The New Laws of Outer Space: Ethics, Legislation, and Governance in the Age of Artificial Intelligence by legal scholar Ugo Pagallo explores how outer space may require entirely new legal norms addressing data governance, environmental protection, decision-making by AI/robotic agents, responsibility for autonomous systems, and celestial ethics. As indicated by the recent work of the International Institute of Space Law (IISL), which in 2024-2025 convened a working group on legal aspects of AI in space and published the report Balancing Innovation and Responsibility: International Recommendations for AI Regulation in Space, the time for soft-law guidance and hard regulation is rapidly approaching. Meanwhile, within the broader AI community, efforts are underway to translate high-level ethical principles into concrete regulatory proposals. For instance, the 2024 article From Principles to Practice: A Deep Dive into AI Ethics and Regulations underscores how safety, transparency, non-discrimination, traceability, and environmental sustainability must guide AI deployment across domains, a framework that could inform governance of AI in space contexts as well. Together, these developments suggest that the integration of AI/ML in astrophysics and space science is not merely a matter of improved data processing, it is reshaping how we do science, how we govern space systems, and how we think about responsibility and ethics in the final frontier. The promise of AI-enabled discovery, from uncovering new astrophysical phenomena to optimizing spacecraft operations, is enormous. But if we are to fully realize that promise responsibly, we must build robust standards: for documentation, interpretability, legal accountability, data governance, and international cooperation. In conclusion, recent technical advances and policy developments reflect a rapidly evolving landscape: AI/ML is becoming central to astrophysics and space science, offering unprecedented scientific opportunities, while simultaneously exposing gaps in legal, ethical, and governance structures. The ongoing work by agencies such as NASA, scientific associations such as AGU, and space-law bodies like IISL, along with AI-ethics scholarship, points toward the emergence of a new, more integrated paradigm, one that combines scientific ambition with ethical oversight, transparency, and sustainable governance in our exploration of the cosmos.

MATERIALS AND METHODS

This paper adopts a qualitative, normative, and integrative methodology designed to generate both conceptual clarity and practical guidance for the responsible use of Artificial Intelligence (AI) in large-scale astrophysics and space science research. First, a critical review of existing literature is undertaken, spanning general AI ethics, ethical considerations in scientific research, domain-specific studies on AI applications in astrophysics and space exploration, and regulatory analyses in space law and governance. This review forms the foundation for understanding current knowledge, ongoing debates, and emerging challenges surrounding AI-driven discovery in data-intensive scientific environments. Second, the study employs a comparative analysis of established ethical principles, operational frameworks, and assessment guidelines from reputable international bodies such as the American Geophysical Union (AGU), NASA, and leading AI-ethics scholarship. This analysis enables systematic identification of thematic overlaps, conceptual consistencies, and particularly, domain-specific shortcomings that may arise when general AI ethics frameworks are applied to high-stake scientific contexts like autonomous space missions or black-box astrophysical models. Finally, the methodology incorporates a synthesis phase aimed at proposing a comprehensive "Ethical AI Workflow Framework" tailored to the realities of large-scale physics and space-research ecosystems. This framework includes: (i) guiding ethical principles that align scientific integrity with transparency, accountability, and human oversight; (ii) best practices for documentation, data governance, reproducibility, and validation of AI models; and (iii) structured governance mechanisms that delineate roles, responsibilities, and ethical checkpoints throughout mission planning, research execution, and public dissemination of results. Together, these methodological components ensure a thorough and forward-looking examination of responsible AI integration in space science.

RESULTS AND DISCUSSION

Ethical Risks, Gaps, and Proposed Ethical Workflow

Through our analysis of the literature and existing governance frameworks, we identify several major ethical risks and structural gaps when applying AI in large-scale particle-physics and space-science projects, gaps that, if unaddressed, may undermine scientific integrity, accountability, and international cooperation. Firstly, bias and error amplification is a critical concern: as argued by several authors, AI models, especially ML and deep-learning systems, can reflect biases present in their training data or make unpredictable errors due to overfitting or under-representation of certain phenomena, and in the context of space or particle-data analysis, such errors could lead to misclassifications, spurious detections, false positives/negatives, or erroneous scientific claims, potentially misleading entire research programmes (Floridi & Chiriatti, 2024; Knight, Shibani & Vincent, 2025). Moreover, treating AI outputs as "objective" can mask hidden biases and reinforce systemic blindspots in data sampling or interpretation (Floridi & Chiriatti, 2024). Secondly, the transparency and "black-box" problem poses a major challenge for reproducibility, peer review, and scientific trust. Many high-performance AI models remain opaque: their internal decision-making, feature weighting, non-linear interactions, and hidden-layer representations, is not interpretable to most practitioners. In fundamental physics or space-science research, this opaqueness undermines core scientific norms: other researchers cannot independently verify how a particular classification or inference was reached. Without explainable AI (XAI) techniques or clear documentation, anomalies flagged by AI or "discoveries" proposed on the basis of AI analysis may not be scrutinizable, impeding accountability or challenge (Knight, Shibani & Vincent, 2025; Agbese et al., 2021). Thirdly, data governance, stewardship, and consent, especially in space contexts, represent a complex and under-regulated problem.

Space science routinely involves data from a variety of sources: satellite observations, deep-space probes, international telescope arrays, ground observatories, and transnational collaborations. Applying AI to this globally sourced, heterogeneous data requires robust provenance tracking, data stewardship, and equitable access mechanisms. Existing terrestrial data-ethics norms, often designed for social or health data, may not translate cleanly to international, multiagency space data. Errors or misclassifications (e.g., in Earth observation imagery, climate monitoring, or space–environment data) could lead to misguided policy decisions, environmental mismanagement, or geopolitical misinterpretations (Oluoch, 2024; Space Law and Policy Project Group, 2025). Fourth, there is a legal, governance, and normative accountability gap when AI-powered autonomous systems are deployed in space, satellites, probes, or autonomous spacecraft run by AI. As documented in recent analyses, current space-law treaties and liability regimes (e.g., the 1967 Outer Space Treaty and related conventions) were crafted for human-centric, instrument-based space activities, not for autonomous AI systems whose decision logic is often opaque and whose actions may have dual-use military or civilian implications (Martin, 2025; Abashidze, Ilyashevich & Latypova, 2022). This raises fundamental questions: if an AI-driven spacecraft causes unintended harm, collision, debris generation, mis-signal transmission, or erroneous observation, who is legally responsible? The operator state? The AI developer? The agency that launched it? The lack of clarity threatens international accountability, liability, and safe operation norms (Martin, 2025; Space Law and Policy Project Group, 2025). Finally, reproducibility and research integrity, cornerstones of scientific progress, are jeopardized when AI-based pipelines are used without appropriate documentation and disclosure. As research into "Responsible AI for scientific research" shows, many institutions remain insufficiently aware or prepared to implement robust AI-documentation and governance processes (Bano, Zowghi, Shea & Ibarra, 2023). Without detailed reporting of data provenance, model architecture, training data composition, validation, and uncertainty quantification, other scientists cannot reliably reproduce or validate results derived via AI; worse, synthetic or AI-generated data may be misrepresented or conflated with real observational data, blurring lines between empirical observation and simulation, potentially eroding community trust in published findings (Heliyon Editorial Team, 2022; Mason-Williams & Mason-Williams, 2025). More broadly, the emerging domain of AI governance research underscores a structural problem: while many governance frameworks and ethical guidelines have been proposed, relatively few provide concrete, enforceable mechanisms, most remain high-level, optional, or poorly adapted to the realities of large-scale scientific or space-based projects (Batool, Zowghi & Bano, 2023; Mason-Williams & Mason-Williams, 2025). In the context of outer-space research, involving international collaboration, dual-use technologies, cross-border data sharing and high operational stakes — these gaps become especially acute. In summary, while AI promises to revolutionize data processing, discovery, and autonomy in space and particle-physics research, its deployment in such contexts also introduces serious ethical, legal, and governance risks. To harness AI's potential responsibly, the scientific community must invest in domain-specific governance frameworks: robust data stewardship, transparency and interpretability standards (e.g., XAI), and clear accountability mechanisms for autonomous systems, rigorous documentation and reproducibility protocols, and internationally coordinated regulatory and legal instruments tailored to the unique demands of space science.

Proposed Ethical AI Workflow Framework for Large-Scale Particle Physics & Space Science

Through a careful synthesis of the literature and existing governance proposals, we put forward a comprehensive multi-layer framework for ethical AI in large-scale science, particularly for particle-physics and space-science projects, one that embeds responsibility, accountability, and transparency throughout the AI lifecycle. At the base is Transparency & Documentation, which requires that researchers disclose exactly when and how AI/ML is used (model types and versions, training data, pre-processing, parameter settings), and maintain detailed records of data provenance, pre-processing pipelines, any synthetic data generation, and known limitations or uncertainties. Such thorough documentation mirrors calls in recent scholarship for moving beyond abstract principles toward concrete, reproducible research practices. (Lin, 2024; Bano, Zowghi, Shea & Ibarra, 2023) Layered above is Bias & Error Management; this includes conducting formal bias audits of training and observational datasets (to avoid under- or over-representation and sampling biases), performing sensitivity analyses and uncertainty quantification (especially where claims have high stakes, e.g., new physics phenomena or rare cosmic events), and adopting hybrid "human-in-the-loop" workflows so domain experts review and validate AI outputs before accepting them. (Lin, 2024; Bano et al., 2023). The third dimension, Governance, Accountability & Ethical Oversight, entails establishing institutional or international governance frameworks tailored for AI in space science, adapting existing regulatory structures to handle autonomy, opacity, transnational data sharing, dual-use risk, and liability. It also demands defining clear accountability: who is responsible when an AI-driven spacecraft, probe, or satellite system makes decisions or when published scientific results, based on AI, later require revision. Further, governance should include broad stakeholder engagement, scientific communities, funding bodies, regulatory agencies, and the public, especially for multiagency or multinational collaborations. Next, Ethical Data Stewardship & Responsible Data Use calls for robust data governance practices: data sharing under open-science norms where appropriate, careful labelling (distinctly flagging synthetic or augmented data), metadata standardization, version control, access management, and transparent documentation of synthetic-data generation. This is crucial especially for Earth-observation or space-environmental data, where misclassification or misuse could have serious social, environmental or geopolitical consequences. At the publication and peer-review level, the framework insists on Reproducibility and Peer-Review Standards specifically adapted to AI-enabled science. Publications must disclose all AI/ML components (model architecture and version, training and validation datasets, pre-processing and augmentation, uncertainty measures) so independent researchers can attempt replication. Peer reviewers, not only domain scientists but also, where needed, AI methodology experts, should evaluate not only scientific claims but also the AI pipeline integrity, documentation quality, and bias/uncertainty handling. Finally, recognizing that AI models, data, and missions evolve over time, the framework demands Continuous Monitoring, Auditing, and Public Engagement. AI systems should undergo periodic audits (for bias drift, model degradation, new failure modes) especially if retraining or updates occur; there should be mechanisms for post-deployment review, error correction, and transparent reporting of issues. For public-funded missions, transparency to the public and stakeholders helps maintain social legitimacy and trust. Ethical guidelines and governance policies themselves should be adaptive, updated regularly to reflect advances in AI (e.g., generative models, increasing autonomy, and synthetic data generation) rather than remaining static. This multi-layer, integrative framework, combining transparency, bias control, governance, data stewardship, reproducibility, and dynamic oversight, offers a path toward harnessing the transformative power of AI in large-scale science while preserving scientific integrity, accountability, and social responsibility.

CONCLUSION

AI has the potential to revolutionize large-scale particle physics and space science by enabling unprecedented computational capabilities and analytical depth. Modern telescopes, particle accelerators, and satellite systems generate petabytes of complex, multidimensional data that exceed the capacity of traditional analytical methods. AI-driven models, particularly machine learning and deep learning, allow researchers to detect subtle patterns, automate classification across massive datasets, accelerate simulation-to-discovery cycles, enhance anomaly detection, and optimize mission planning and spacecraft autonomy. Such capabilities provide opportunities to uncover new cosmic structures, identify previously undetectable particles, and expand fundamental knowledge about the origins, composition, and behaviour of the Universe. The integration of AI into major scientific missions also supports cost-effective resource utilization and extends the reach of human scientific exploration into domains that are inaccessible or too hazardous for direct intervention. However, unlocking this transformative potential must be balanced with rigorous ethical, epistemological, and governance safeguards. If not responsibly deployed, AI introduces serious risks that could distort scientific outcomes or diminish public trust. Biases embedded in training data or methodological pipelines may skew classification outcomes or lead to false discoveries that propagate unchecked through the research community. AI systems often operate as "black boxes," limiting interpretability and making it difficult for scientists to validate reasoning processes behind major claims. This opacity, combined with weak documentation practices, threatens reproducibility, a cornerstone of credible science. Furthermore, the increasing autonomy of AI-enabled spacecraft and data-processing systems raises unresolved accountability questions: when an algorithmic decision leads to mission failure or invalid findings, responsibility becomes ambiguous. Poor data stewardship, such as mislabelling Earth-observation datasets or mishandling shared global scientific resources, may also produce geopolitical, environmental, or social consequences far beyond laboratory boundaries. Finally, existing legal and regulatory frameworks governing space activities were not designed with opaque and autonomous AI systems in mind, resulting in significant governance gaps. Thus, this paper underscores an urgent need for a domain-specific ethical solution: a tailored "Ethical AI Workflow Framework" for big-science contexts. Such a model integrates transparency, accountability, proactive data governance, human-in-the-loop oversight, interpretability, and robust reproducibility controls across all stages of AI development and deployment. By adapting lessons from general AI-ethics research to the distinctive challenges of physics and space science, this proposed framework aims not only to prevent harm but also to preserve the reliability, legitimacy, and long-term sustainability of ambitious scientific endeavors that seek to expand humanity's understanding of the Universe.

Future Research

Given the conceptual nature of this paper, several promising directions for future research emerge that span empirical, methodological, and policy-oriented domains. Empirical studies could investigate the perspectives of key stakeholders, including physicists, astronomers, data scientists, and space-agency decision-makers, to assess their awareness of AI-related ethical risks, readiness for implementing governance frameworks, and current practices, building on methodologies previously applied in studies of responsible AI adoption in scientific organizations. Complementing this, detailed case studies of past or ongoing large-scale AI deployments in particle physics and space science, such as major space missions, astronomical surveys, or particle-detector experiments, could illuminate how ethical challenges were addressed or overlooked in practice, providing lessons for future initiatives.

Methodologically, research into explainable AI (XAI) for physics and space science is critical: developing interpretable machine learning models that retain predictive performance while offering human-understandable reasoning, uncertainty quantification, and error bounds would enhance both scientific rigor and trust. Policy and governance research is equally vital, focusing on the design of legal, institutional, or international frameworks for AI use in space, particularly for autonomous or semi-autonomous spacecraft; this includes clarifying liability, establishing data-sharing agreements, implementing transparency regulations, and aligning AI practices with existing space-law norms. Finally, advancing ethical data stewardship frameworks for space data is a key priority, encompassing standardized metadata and provenance protocols, controlled access, responsible guidelines for synthetic data generation, and robust mechanisms for auditing and monitoring AI-driven analyses both during and post-mission. Collectively, these research directions aim to ensure that the rapid integration of AI into large-scale scientific projects is guided by rigorous ethical, technical, and governance standards, preserving scientific integrity, societal trust, and accountability.

REFERENCES

Abashidze, A. K., Ilyashevich, M., & Latypova, A. (2022). Artificial intelligence and space law. Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues, 25(S3), 1-13.

AGU. (2023, May 17). AGU publishes guidelines for the ethical use of AI in the Earth and space sciences. News release. AGU Newsroom.

Bano, M., Zowghi, D., Shea, P., & Ibarra, G. (2023). Investigating Responsible AI for Scientific Research: An empirical study. https://doi.org/10.48550/arXiv.2312.09561

Batool, A., Zowghi, D., & Bano, M. (2023). AI governance: A systematic literature review. AI and Ethics, 5, 3265-3279. https://doi.org/10.1007/s43681-024-00653-w

Corrêa, N. K., Galvão, C., Santos, J. W., Del Pino, C., Pinto, E. P., Barbosa, C. K. R., Massmann, D., Mambrini, R., Galvão, L., Terem, E., & de Oliveira, N. (2023). Worldwide AI ethics: A review of 200 guidelines and recommendations for AI governance. Patterns, 4(10), Article 100857. https://doi.org/10.1016/j.patter.2023.100857

Djorgovski, S. G., Mahabal, A. A., Graham, M. J., Polsterer, K., & Krone-Martins, A. (2022). Applications of AI in astronomy.

Floridi, L., & Chiriatti, M. (2024). The ethics of using artificial intelligence in scientific research: New guidance needed for a new tool. AI and Ethics, 5(2), 1499-1521. https://doi.org/10.1007/s43681-024-00493-8

Khan, A. A., Badshah, S., Liang, P., Khan, B., Waseem, M., Niazi, M., & Akbar, M. A. (2021). Ethics of AI: A systematic literature review of principles and challenges.

Lin, Z. (2024). Beyond principlism: Practical strategies for ethical AI use in research practices. https://doi.org/10.48550/arXiv.2401.15284

Mandelbaum, R. (2024). AI for science: A view from physics & astronomy. Panel presentation, NAIAC. AI.gov.

Martin, A.-S. (2025). AI-enabled spacecraft: Legal implications in case of conflict in outer space. In Oxford Intersections: AI in Society (pp. 106-126). https://doi.org/10.1093/9780198945215.003.0106

Mason-Williams, I., & Mason-Williams, G. (2025). Reproducibility: The new frontier in AI governance. arXiv. https://doi.org/10.48550/arXiv.2510.11595

NASA Office of the Chief Science Data Officer. (n.d.). “AI for Science”. Ethical AI at NASA. NASA Science.

Oluoch, I. (2024). Crossing boundaries: The ethics of AI and geographic information technologies. ISPRS International Journal of Geo-Information, 13(3), 87. https://doi.org/10.3390/ijgi13030087

Pournaras, E. (2023). Science in the era of ChatGPT, large language models and generative AI: Challenges for research ethics and how to respond.

Resnik, D. B., & Hosseini, M. (2024). The ethics of using artificial intelligence in scientific research: New guidance needed for a new tool. AI and Ethics, 5(2), 1499-1521. https://doi.org/10.1007/s43681-024-00493-8

Sahakyan, N. (2024). AI in the cosmos.

Space Law and Policy Project Group. (2025). The protection of AI-based space systems from a data-driven governance perspective. Acta Astronautica, 234, 73-86. https://doi.org/10.1016/j.actaastro.2025.04

DESIGNING WITH INTENT: A TELEOLOGICAL APPROACH TO ETHICS AND INNOVATION IN ENGINEERING

A. Sankavia
Department of Science and Humanities, Rathinam Technical Campus,
Coimbatore, India
ORCID ID: 0009-0008-3973-9423
Kewin Joanes. M.
Department of Science and Humanities, Rathinam Technical Campus,
Coimbatore, India
ORCID ID: 0009-0004-3198-891X

Niveditha Rajan
Department of Science and Humanities, Rathinam Technical Campus,
Coimbatore, India
ORCID ID: 0009-0008-6243-4599

Vinesh Vijayan
Department of Science and Humanities, Rathinam Technical Campus,
Coimbatore, India
ORCID ID: 0000-0002-5166-5171

ABSTRACT
Design thinking has become an essential approach in engineering education for fostering creativity, empathy, and iterative problem-solving. However, its present practice often prioritizes methodology over deeper ethical or philosophical reflection. This paper re-examines design thinking through the lens of Aristotelian teleology, emphasizing the role of purpose—telos—in guiding design decisions. By integrating Aristotle's Four Causes (material, formal, efficient, and final), the study argues that engineering design must not only focus on how solutions are built but also on why they should exist. Embedding this teleological perspective encourages engineers to align designs with broader human values, moral responsibility, and social well-being. Through examples from sustainable technologies, biomedical systems, and ethical AI practices, the paper proposes educational reforms that combine technical training with ethical inquiry. This philosophical reframing aims to nurture engineers who design with clarity of purpose, ensuring that innovation contributes meaningfully to humanity.
Keywords: Design Thinking, Aristotelian Teleology, Four Causes, Engineering Education, Ethical Design, Human-centred Engineering, and Purpose-Driven Innovation

ASSESSING THE ETHICAL AND ENVIRONMENTAL IMPLICATIONS OF ENERGY CONSUMPTION IN MACHINE LEARNING TRAINING

Habib Olaniyi ALIU
Federal Polytechnic Ilaro, Department of Computer Engineering, Ogun State, Nigeria
ORCID ID: 0009-0000-4116-1159

Rotimi Jamiu OLASINA
Federal Polytechnic Ilaro, Department of Computer Engineering, Ogun State, Nigeria
Covenant University, Ota, ASPMIRE Lab, Ogun State, Nigeria
ORCID ID: 0000-0001-6774-0722

ABSTRACT
The steep advancement of artificial intelligence has driven the adoption of enormous machine learning models that consume more energy and raise environmental sustainability concerns. The way that model features affect energy consumption is an issue of concern in terms of efficiency and environmental degradation. It is based on the BUTTER E Energy Consumption Dataset, which is a large open-source dataset of over 63,000 deep learning training jobs to investigate the relationship between size, depth, architecture shape, runtime, and power to total energy consumption. The data was analyzed through the use of Exploratory Data Analysis (EDA) to study the trends and relationships. The important variables were examined by the use of correlations, scatter plots, and comparisons across architectural shapes. There were three regression models with supervision to predict the standardized energy consumption: linear regression, random forest regressor, and XGBoost regressor. The data was pre-processed through encoding the categorical features; the relevant numeric variables were chosen as well, and the data was prepared to undergo training. Mean Absolute Error (MAE), Root Mean Square Error (RMSE), and coefficient of determination (R^2) were used to compare the model performance. Linear regression was used as a control model, but had a high error rate, which was indicative of the inability to capture nonlinear trends. The results of XGBoost were superior, as they had lower MAE and higher R^2 than linear regression. Random Forest has been the best performing and has the lowest errors in prediction and the highest R^2, which simply indicates the high capacity of the model to learn complicated interactions between model characteristics and the energy consumption. The comparison demonstrates that ensemble techniques, particularly the random forest, can be more efficient compared to simple linear techniques in predicting energy consumption in machine learning workloads. This paper reveals how machine learning is important in comprehending the environmental cost of AI development. The research results justify the necessity of energy-efficient model architecture designs in the pursuit of more sustainable machine learning practices and sustainable consumption of computational resources.
Keywords: Environmental Ethics, Exploratory Data Analysis, Machine Learning Energy Consumption, Model Efficiency, Sustainable AI.

INTRODUCTION
The intense growth of artificial intelligence has changed dramatically the magnitude and intricacy of machine learning studies. With the increasing size and the complexity of modern models, the energy needed to train them has risen drastically. This increased amount of energy use has brought up new questions regarding the effect of machine learning operations on the environment, especially in the academic and industrial research contexts. It is thus crucially important to understand how the model features affect energy consumption to predict the sustainability of machine learning practices on environmental grounds.

This paper looks at energy consumption behaviors of machine learning training inference based on the Butter E Energy Consumption Dataset, which is a large empirical dataset intended to estimate energy and power consumption in a broad spectrum of deep learning experiments. The data set offers hierarchical data of the model size, depth, architecture, runtime, power consumption, and overall energy consumption, which is suitable for examining the correlation between model complexity and energy consumption.

There is an increasing amount of evidence that machine learning models demand high electrical costs to train and that this cost is also proportional to the depth, breadth, or computational intensity of the model. According to Schwartz et al. (2020), this effect is referred to as the cost of AI, as the carbon footprint of large deep learning models can be many times more than the carbon footprint of traditional machine learning approaches. Strubell, Ganesh, and McCallum (2019) announced that the process of training large natural language processing models has contributed to an amount of carbon dioxide equivalent to multiple transatlantic flights. The results thereof have led to the demand for more responsible AI development practices, which include environmental ethics in the model design and assessment. Learning how to use energy on the model level is an obligatory step to creating machine learning systems that are effective and conscious of the environment.

Over the past few years, scientists have started working on how to measure or minimize the environmental impact of machine learning workloads. The article by Henderson et al. (2020) provided standardized tools for measuring energy to assist researchers in measuring power usage during training. The ML CO_2 Impact Calculator was created by Lacoste et al. (2019), who wanted to estimate the amount of carbon emitted by the machine learning experiments. Anthony et al. (2020) also aptly focused on the necessity of computational efficiency by suggesting ways of estimating energy demand in terms of model structure and hardware profile. Collectively, these studies portray an emerging trend in the study of computing resources consumption and its better management to be more ethically acceptable.

In addition to environmental measurement instruments, a number of studies have examined the computational patterns of large-scale deep learning models. Patterson et al. (2021) analyzed the energy consumption of training and inference in large language models in some detail and found the hardware efficiency and model architecture efficiency, as well as the data center efficiency, to be the major determinants of overall energy cost. Schwartz and Dodge (2020) claimed that the extension of the culture of efficiency in research is necessary, where the researchers will not only report on the performance indicators but also on the energy and computational expenses. With the increased awareness of sustainability issues in the field, systematic energy data such as BUTTER E provide a unique chance to analyze the energy dynamics in a systematic fashion. One of the most publicly available datasets to use to train workloads in deep learning is the BUTTER E Energy Consumption Dataset. It consists of over sixty thousand model architecture experimental runs. The controlled conditions data were determined using standardized energy measurement instruments. According to Roy et al. (2022), the dataset is described as a useful reference on how model hyperparameters and energy consumption are related. The given data forms the basis of the current paper, where the exploratory data analysis and machine learning modeling are used to explore the effects of model peculiarities on energy consumption.

Previous studies have established that model structure is an important factor in calculating the efficiency of computation. Jia et al. (2019) established that the cost in terms of needs is more power-consuming with a deeper and wider neural network with more floating-point operations. As Xu et al. (2021) showed, the interaction between the size of the model and the hardware setup has a great impact on training time. Canziani, Paszke, and Culurciello (2017) demonstrated that there is a significant difference in energy efficiency between different convolutional neural network architectures with similar accuracy levels.

On the same note, Yang et al. (2017) cautioned that the size of the model parameters does not necessarily make the best predictor of the compute cost, and the shape of the architecture can have unexpected impacts on energy behavior.
Another ethical issue of concern regarding machine learning research is the growing body of literature that points to the ethical problem of energy-intensive research. Birhane and Prabhu (2021) explain the environmental pressure posed by massive AI experiments and state that the research community should become more open regarding the energy implications of large model training. Bender et al. (2021) caution that scaling the environmental impact without considering the effects is likely to cause inequities such that only well-financed institutions can afford to engage in state-of-the-art research. Srinivasan and Chander (2020) argue that reporting on energy usage ought to be considered a normal science, just like reporting on the accuracy of models or data size. Such publications reinforce the idea that there is a necessity to conduct systematic research on energy consumption in the field of machine learning.

METHODOLOGY

This paper used machine learning to conceptualize the effect of various model attributes on energy used in the training process. The work of machine learning experiments creates intricate computational information that, in many cases, cannot be observed easily using conventional analysis. We have utilized the BUTTER E Energy Consumption Dataset to do this because it is a large, publicly available dataset containing over sixty thousand deep learning training runs under controlled conditions. The dataset consists of such detailed fields as model size, number of layers, architecture shape, runtime, power usage, and standardized energy consumption.
Preprocessing of the data was the initial stage of the methodology. Along with the extraneous identifiers, timestamp variables were transformed into useful forms. Such important characteristics as model size, model depth, standardized energy (std_energy), non-overhead runtime, standardized power (std_power), and encoded architecture shape were chosen because they have a direct impact on energy consumption and model performance. Label encoding was used to encode categorical variables, such as model shape, into numerical values to be used in machine learning algorithms.
The dataset was split into training and testing groups in a 75 to 25 ratio after preprocessing to make the evaluation fair. Linear regression, random forest, and XGBoost regression models were then trained and compared to determine the most accurate predictor of energy consumption. Figure 1 below comprises the performance.

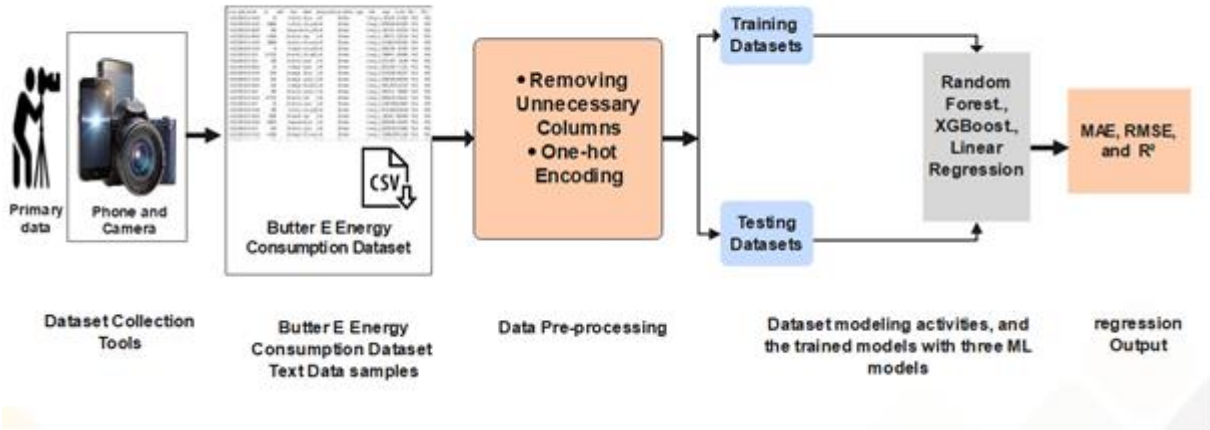

Figure 1. Block Diagram of the Study

Dataset Description

The dataset to be used in this work is the Butter E Energy Consumption Dataset, comprising more than 63,000 records of experiments on controlled deep-learning training. Every record is a discrete machine learning experiment, so the dataset is among the largest open datasets to examine the correlation between model architecture and energy consumption. The dataset has anecdotal properties like model size, model depth, architecture shape, training runtime, power usage, and normalized measures of energy used in training. These properties enable the overall evaluation of the effect of varying model configurations on computational cost.

The data is clean and well-organized and does not have any missing numerical values of the key analytical variables. This consistency has made it very applicable in the analysis of exploratory data as well as predictive models. The warnings that will be applied to measure the performance of the model in this study are std energy (total standardized energy), non-overhead runtime (effective training time), standard power (power draw), size, depth, and shape encoded (numerically encoded architecture type). The features are powerful predictors of energy consumption and effective predictors of model efficiency.

The publicly available BUTTER E dataset is hosted within the open data portal of the U.S. Government, which enables a transparent re-replication of the results and allows for conducting additional research on sustainable machine learning practices (Roy, Kahng, and Sampson, 2022).

Machine Learning Evaluation Models

This study employed three regression models that were supervised: linear regression, random forest regressor, and extreme gradient boosting (XGBoost) regressor. Linear regression was chosen due to the simplicity and interpretable nature of the relationship that is presented between the characteristics of a model and energy usage, as well as the simplicity of the model itself. The inclusion of it enables its comparison with more sophisticated algorithms. Random Forest Regressor has been selected, as it is an ensemble approach that has the ability to model a nonlinear, complex relationship among the independent features that include model size, depth, and runtime. It minimizes the overfitting by bootstrap aggregation and is highly appropriate for mixed types of features. XGBoost Regressor was chosen as it has a high accuracy in structured data, capturing the interaction of features, and also its optimization towards speed and accuracy in regression. Random Forest and XGBoost were both parameterized with reasonable hyperparameters to enhance the strength of the estimators and predictive stability.

Mean Absolute Error (MAE), Root Mean Square Error (RMSE), and Coefficient of Determination (R^2) were used in assessing the performance of the three models. The predictive accuracy, in terms of MAE and RMSE, is a measure of the magnitude of average and squared error, whereas the R^2 is a measure of the magnitude of the variance in energy consumption explained by the model. These indicators gave us a holistic assessment of the effectiveness of the models and predictive ability.

Results and Discussion

The findings in this paper indicate that there are evident disparities in the predictive accuracy of the three regression models based on the estimation of energy consumption during machine learning training. These models included Linear Regression, Random Forest Regressor, and XGBoost Regressor, which were estimated on the basis of mean absolute error (MAE), root mean square error (RMSE), and coefficient of determination (R^2). The metrics offered an equal opportunity to see the predictive accuracy, the amount of errors, and to explore the variance.

The results demonstrate that XGBoost demonstrated the best results, with the lowest values of MAE and RMSE and the highest value of R2, which means that the model was able to capture nonlinear interactions and complicated relationships in the data. Random Forest was in the second position, and it had quite a high performance, although with a minor margin of errors compared to XGBoost. This is in line with the established prowess of ensemble tree models in mixed data type and irregular pattern handling. As it should also be, linear regression error acted as a baseline model and gave the worst results, as it did not have sufficient capacity to explain nonlinear relationships between architectural characteristics and energy consumption.
Such results indicate that boosting and ensemble-based techniques are more appropriate when predicting energy consumption in deep learning experiments. The comparison indicates that model choice is the main factor influencing the reliability of energy estimation in a sustainable machine learning study.

Exploratory Data Analysis (EDA) of the Dataset

The Exploratory Data Analysis was done to have a feel of the structure and behavior of the dataset and then construct the machine learning models. The analysis examined the relationship that exists among the main variables of size, depth, runtime, and energy consumption. Correlation checks were used to recognize the features that were strongly or weakly correlated with energy use. Patterns in the dependence of model characteristics on energy values and bar charts depicting the dependence of energy on architecture shape were observed with the help of scatter plots. The EDA procedure gave a clear picture of the trends and the essential variables and informed the process of selecting features to be used at the modeling phase.

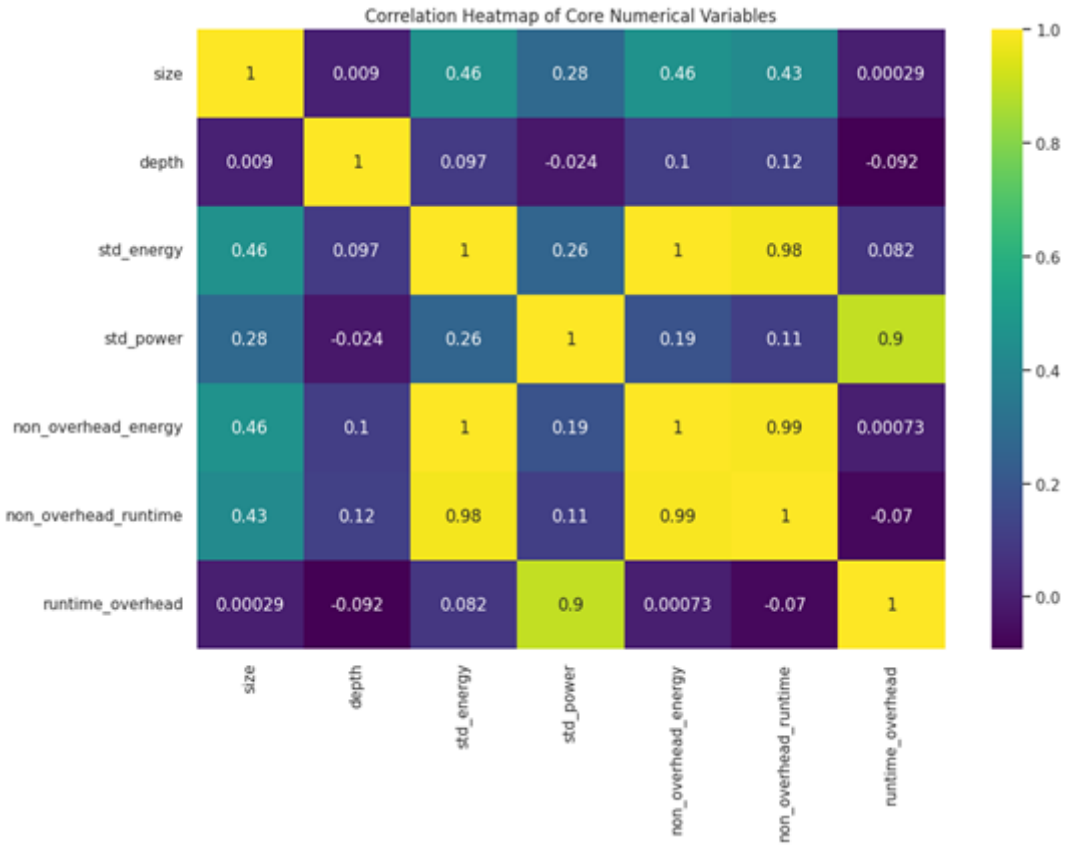

Figure 2. Correlation Heatmap for the dataset Variables

The figure 2 above is the heatmap which demonstrates the relationships between the numerical variables in the dataset. The most significant connection between the two variables is between std energy and non-overhead energy, with non-overhead energy and non-overhead runtime as the correlated variables are near 1. This implies that the longer the training runtime, the greater the total and non-overhead value of energy. The size also correlates positively with energy values and runtime, with the same correlation being moderate, meaning that bigger models have a higher probability of consuming more energy and training longer.
Most of the variables have very weak correlations with depth, implying that the number of layers does not strongly affect energy use in this data set. The correlation between Std_power and runtime_overhead (0.9) indicates that the greater the power consumption, the greater the overhead activity. Other relationships, including the relationship between depth and STD power or depth and STD energy, are weaker or close to zero.

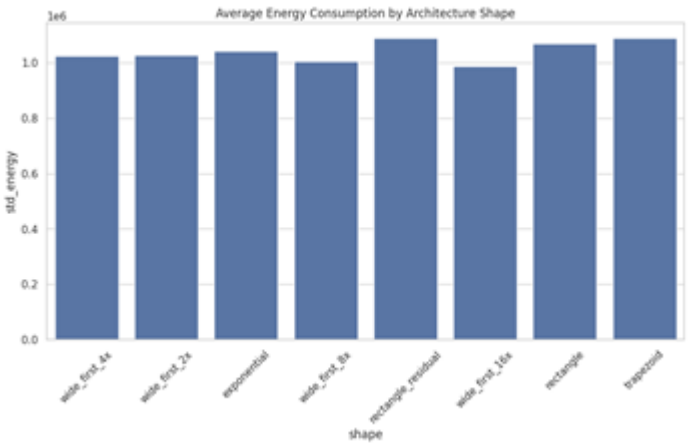

Figure 3. Average Energy Consumption by Architecture Shape

The average amount of energy used by each model architecture shape is depicted in the bar chart as shown in figure 3. Every shape utilizes a lot of energy, although some utilize more than others. The averages of the energy values of the rectangle and trapezoid architectures are higher, implying that they consume more power during training. Other shapes, such as wide first 16x and exponential, have a slightly lower energy consumption than others. The rectangle and the first four wide shapes are in the medium range. Altogether, the chart demonstrates that the design of buildings influences the amount of energy consumption, and not all shapes are efficient in spite of the similarity of model sizes or depths.

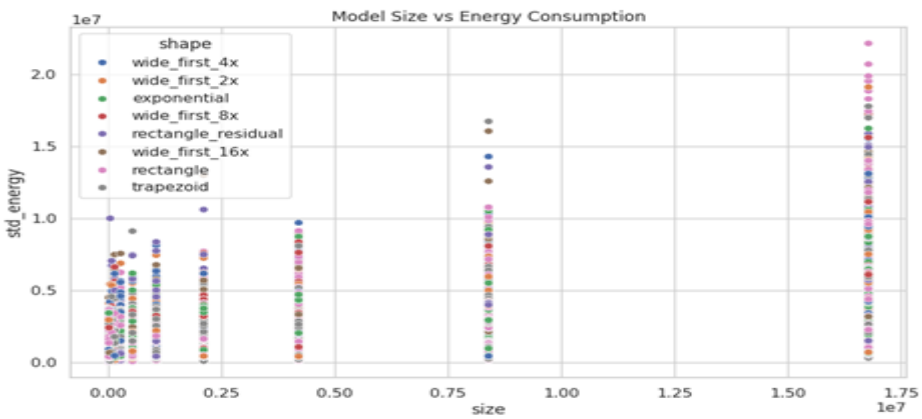

Figure 4. Model Size Comparison against Energy Consumption

The scatter plot indicates the correlation between the model size and the energy consumption of various shapes of architecture as indicated in figure 4 above. There is a direct proportionality between the model size and energy consumption, particularly the large models, which give the highest energy value. The smaller models concentrate on smaller sizes with lower energy consumption, but there is a sharp increase in energy consumption in medium-sized models. The most energy-intensive behavior is seen in the largest models (especially those with a size of between 15 and 17 million). The various shapes obey a certain trend, and this means that size influences the energy use more than the architectural type. Generally, bigger models are always more energy-consuming to train.

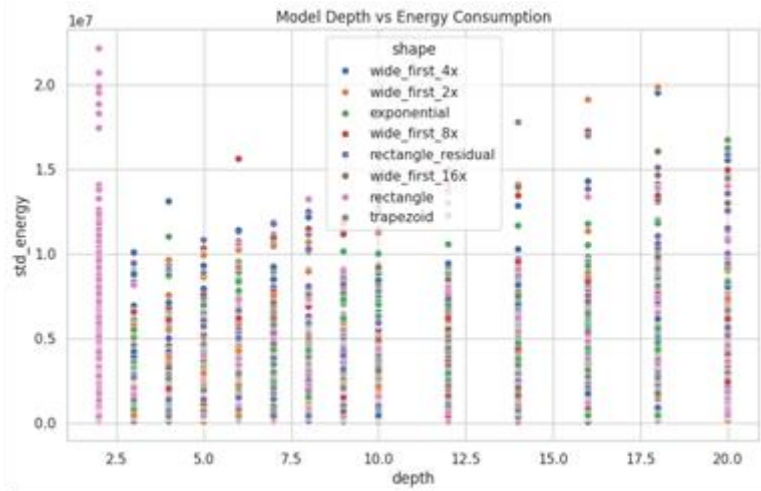

Figure 5. Model Depth Comparison against Energy Consumption

The scatter plot depicts the relationship between the model depth and energy consumption of the various shapes of architecture as shown in figure 5 above. Models of shallow depth, including the depths of 2 to 5 layers, exhibit a large spectrum of energy values, including some of the highest energy values. The trend in energy consumption with depth also increases with depth, although it is not as regular as the model size. A number of deeper models, in particular 15 to 20 layers, use considerably more energy. The shapes exhibit similar patterns in depths, indicating that depth does not completely define the use of energy. In general, deeper models are usually more energy-consuming, yet with greater variation than model size.

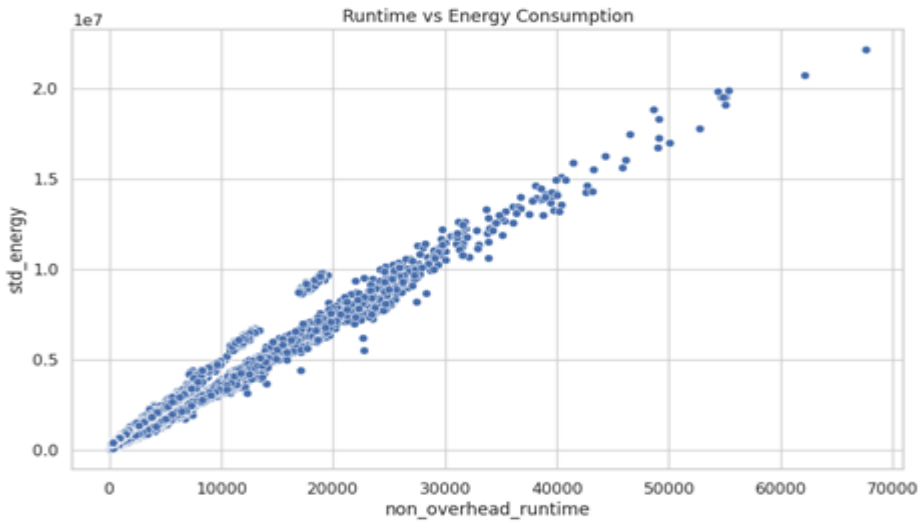

Figure 6. Runtime Comparison against Energy Consumption

The scatter diagram in figure 6 above presents the relationship between training performance and overall energy intake. The trend is very much increasing upward, which implies that the longer the runtime, the more the energy consumption. Short-run models use a minimum of energy, whereas models that have long run times require a lot of energy. The curves are almost linear in nature, meaning that the consumption of energy increases almost proportionately with the runtime. There are minor deviations, although the general trend is the same. It means that one of the most powerful factors influencing energy use is runtime. Simply put, the longer a model trains, the more energy it uses. Table 1 explains the performance of the selected models based on the evaluation metrics.

Table 1. Performance Metrics of the Selected ML Models

	Model	MAE	RMSE	R2
0	Linear Regression	118424.421072	186620.637713	0.985173
1	Random Forest	5904.080718	40809.726637	0.999291
2	XGBoost	25694.236822	165057.511991	0.988401

The Table 1 above indicates the utilization of the three regression models in the prediction of energy consumption. Linear regression was the one that had the greatest errors, with an MAE of approximately 118,424 and an RMSE of 186,620. It has $R^2 = 0.985$, which demonstrates that it was able to explain most of the variation, but the large errors indicated that it was unable to capture the deeper trends in the data. The random forest model was best overall. It gave the minimum error values; its MAE was approximately 5,904, and its RMSE was 40,809, and it had the highest R^2, which is 0.999. This implies that it gave the most accurate predictions. XGBoost was the best of all compared to the linear regression, but not the best compared to the random forest. It contained moderate errors, with the MAE of approximately 25,694, the RMSE of 165,057, and the R^2 of 0.988. In general, Random Forest provided the most correct predictions.

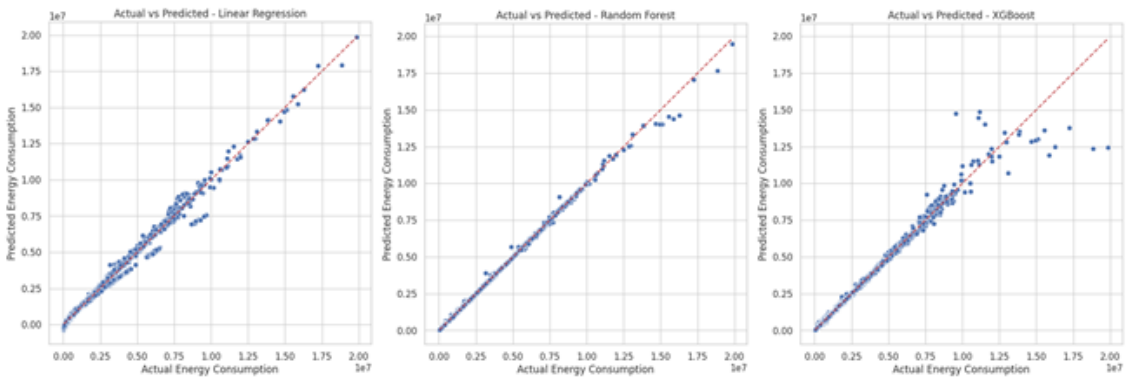

Figure 7. Actual Vs Predicted Plot for the Selected Models

The figure is used to compare the actual and predicted energy consumption of the three regression models: linear regression, random forest, and XGBoost. The scatter plots indicate how near the values of the model are to the actual values. The dashed red line is the ideal prediction.

In the linear regression plot, there are several points that are close to the line; however, there are some that are far away, particularly at higher energy levels. This demonstrates that the model has the overall trend, but it cannot address more complicated patterns. The random forest plot demonstrates the best performance. The largest portion of points is clustered around the line of the diagonal, which means that the forecasts are very close to the real values. This validates the fact that Random Forest is able to deal with nonlinear relationships better. There is also good alignment on the XGBoost plot, but the distribution is more widespread in higher energy levels of the plot than in the Random Forest. This implies that XGBoost is predictive but not as stable with high values.

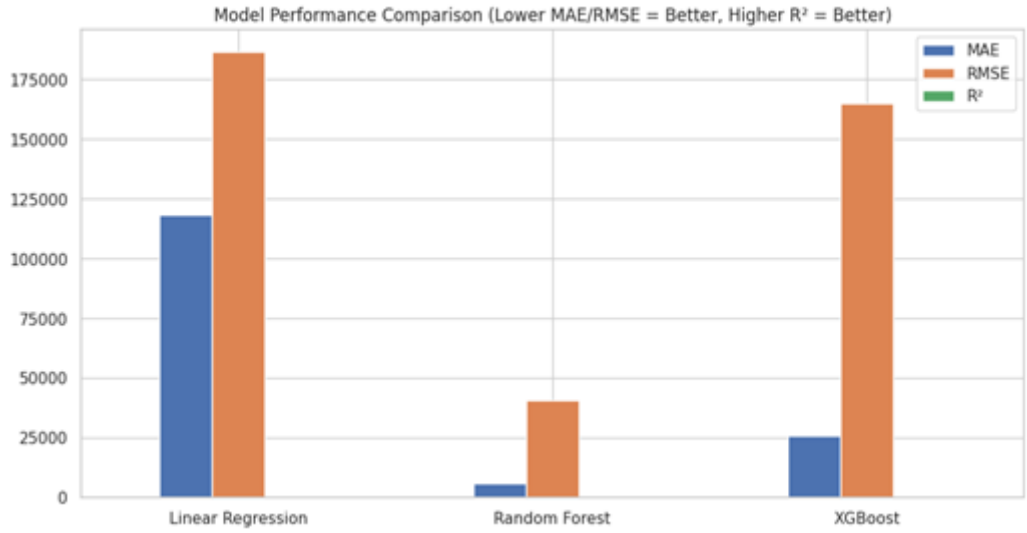

Figure 8. Performance Comparison between the Selected Models

The bar chart assesses the performance of the three regression models in terms of MAE, RMSE, and R^2. A smaller MAE and RMSE mean a more accurate prediction, whereas a larger R^2 value depicts greater explanatory capacity. Linear regression demonstrates the lowest performance. Its MAE and RMSE are the highest; that is, its predictions are not close to the actual values by large margins. Another weakness of this model is that it is also not able to capture the complex patterns in the data. Random Forest is the most effective of all three models. It has the least MAE and RMSE with tiny errors in predictions. Its high R^2 value means that it accounts for nearly all the fluctuations in the energy consumption. XGBoost has a higher performance when compared to linear regression, but not random forest. Its values of MAE and RMSE are moderate, and its R^2 is high, which implies that it can predict well with certain weaknesses in extreme cases.

CONCLUSION

This work was carried out in other to study the relationship between machine learning model properties and energy consumption in the training stage using the BUTTER E Energy Consumption Dataset. The dataset contained descriptive information on the model size, depth, execution, and power consumption and energy, which is adequate to study trends that can affect the cost of computation. The data were processed in the form of preprocessing and exploratory analysis in such a way that all the models were evaluated in a fair and consistent manner. The connection between the runtime, the complexity of the model, and the use of energy was easily visible, as there were very strong and consistent trends that helped in guiding the modeling process.

Three regression models have been tested with supervision; they include linear regression, random forest, and XGBoost. MAE, RMSE, and R^2 were used as performance measures in the comparison of these models. It was found that there were differences in accuracy. Linear regression was the simplest and easiest to interpret, but had the biggest errors as well, as it did not capture the nonlinear nature that existed in the data. This proves the fact that simple linear models are constrained by complex patterns of computations.

Random Forest gave the most optimal performance, having very low error values, and the R^2 value is near 1. This demonstrates that ensemble tree techniques are able to learn complex interactions among characteristics like runtime, size, and depth. XGBoost also did well, though with a bit more variance than Random Forest, particularly at higher energy values. Both the ensemble models were shown to be capable of dealing with structured information and providing good predictions.

On the whole, the research indicates that more sophisticated ensemble techniques are more effective in energy consumption prediction in machine learning experiments. These models are more realistic than the simple models because they exhibit complex relations and offer a lot of information on the impact of model design on environmental cost. Knowledge of such patterns can assist scientists in developing more effective and sustainable machine learning systems. This helps towards continued work with responsible and energy-conscious development of AI.

REFERENCES

Anthony, L. F. W., Kanding, B., & Selvan, R. (2020). Carbontracker: Tracking and predicting the carbon footprint of training deep learning models. ICML Workshop on Challenges in Deploying and Monitoring Machine Learning Systems.

Bender, E. M., Gebru, T., McMillan-Major, A., & Mitchell, M. (2021). On the dangers of stochastic parrots: Can language models be too big? Proceedings of the 2021 ACM Conference on Fairness, Accountability, and Transparency, 610 to 623.

Birhane, A., & Prabhu, V. U. (2021). Large image datasets: A pyrrhic win for computer vision. Proceedings of the IEEE Conference on Computer Vision and Pattern Recognition, 1103 to 1113.

Canziani, A., Paszke, A., & Culurciello, E. (2017). An analysis of deep neural network models for practical applications. arXiv preprint arXiv:1605.07678.

Henderson, P., Hu, J., Romoff, J., Brunskill, E., Jurafsky, D., & Pineau, J. (2020). Towards the systematic reporting of the energy and carbon footprints of machine learning. Journal of Machine Learning Research, 21(248), 1 to 43.

Jia, X., Shelhamer, E., Saxena, S., et al. (2019). Exploring the limits of weakly supervised pretraining. Proceedings of the IEEE International Conference on Computer Vision, 181 to 192.

Lacoste, A., et al. (2019). Quantifying the carbon emissions of machine learning. NeurIPS Workshop on Tackling Climate Change with Machine Learning.

Patterson, D., et al. (2021). Carbon emissions and large neural network training. arXiv preprint arXiv:2104.10350.

Roy, T., Kahng, A., & Sampson, A. (2022). BUTTER-E: Energy consumption data for the BUTTER empirical deep learning dataset [Data set]. U.S. Government Open Data (data.gov). https://catalog.data.gov/dataset/butter-e-energy-consumption-data-for-the-butter-empirical-deep-learning-dataset

Roy, T., Kahng, A., & Sampson, A. (2022). The BUTTER dataset: Understanding deep learning energy consumption. arXiv preprint arXiv:2207.12345.

Schwartz, R., Dodge, J., Smith, N. A., & Etzioni, O. (2020). Green AI. Communications of the ACM, 63(12), 54 to 63.

Srinivasan, R., & Chander, A. (2020). Biases in AI and the need for sustainable research. Nature Machine Intelligence, 2, 191 to 192.

Strubell, E., Ganesh, A., & McCallum, A. (2019). Energy and policy considerations for deep learning in NLP. Proceedings of ACL, 3645 to 3650.

Xu, Y., Zhang, H., et al. (2021). Understanding training energy behavior of deep neural networks. Journal of Parallel and Distributed Computing, 156, 97 to 109.

Yang, T., et al. (2017). Energy efficient neural networks for mobile vision applications. IEEE Transactions on Mobile Computing, 17(11), 2664 to 2677.

THE RISE OF GENERATIVE AI IN MARKETING: OPPORTUNITIES AND ETHICAL BOUNDARIES

Dr. Amit Joshi
RCS, KJ, Jakarta, Indonesia

Venkatkumar Chandrasekaran
RCS, KJ, Jakarta, Indonesia

ABSTRACT
Marketing is undergoing a fundamental transformation through the adoption of generative artificial intelligence (AI), which is capable of autonomously producing text, images, audio, and video that were once the exclusive domain of human creativity. This paper investigates how generative AI is reshaping marketing practices and explores the ethical boundaries that arise from its use. The central research question asks to what extent generative AI can enhance marketing effectiveness while ensuring accountability and consumer trust. Using a qualitative review and synthesis of recent applications across industry and academic contexts, the study examines emerging opportunities, challenges, and ethical considerations. The findings show that generative AI enables businesses to achieve unprecedented efficiency, scalability, and personalization in content creation, allowing firms to reduce costs, accelerate production, and provide tailored consumer experiences. At the same time, the study highlights substantial risks, including misinformation, algorithmic bias, intellectual property disputes, and potential erosion of consumer trust if the technology is misused. The paper concludes that generative AI represents both a transformative opportunity and a source of ethical tension, and its benefits can only be realized if organizations balance efficiency gains with transparency, compliance, and safeguards against manipulation.
Keywords: Algorithmic bias, automation, customer engagement, data privacy, ethical boundaries, generative adversarial networks (GANs), generative AI, intellectual property, large language models

THE ALGORITHMIC RESERVE: MODELLING THE GLOBAL FEASIBILITY OF A DIGITAL-ONLY CURRENCY REPLACING THE US DOLLAR

Dr. Amit Joshi
Raffles Christain School, Kebun Jeruk, Indonesia
ORCID ID: 0000-0001-9676-474X

Venkatkumar Chandrasekaran
Raffles Christain School, Kebun Jeruk, Indonesia

Jasson Halin Tan
Raffles Christain School, Kebun Jeruk, Indonesia

ABSTRACT
This study examines the global feasibility of a fully digital-only currency replacing the US dollar as the world's primary reserve asset. Using a hybrid modelling framework that combines monetary economics, network-dominance theory, and a game-theoretic assessment of central bank incentives, the research evaluates the structural, technological, and geopolitical conditions under which an algorithmically governed currency could achieve reserve-currency status. The model incorporates key determinants of international currency dominance—liquidity, stability, convertibility, transaction costs, institutional credibility, and strategic alignment among major economies. An ethical layer is embedded throughout the analysis, assessing issues such as data privacy, algorithmic transparency, equitable access, and the potential concentration of digital financial power. The study recognises that a digital-only reserve currency must uphold ethical standards of inclusivity, accountability, and protection from algorithmic bias to avoid exacerbating global financial inequalities. Simulation scenarios compare the performance of a hypothetical digital reserve currency against the US dollar under varying levels of global adoption, cybersecurity risk, and multilateral governance support. Findings indicate that while digital-only systems can achieve superior transaction efficiency and programmability, their viability as a reserve asset depends heavily on governance architecture, cross-border regulatory harmonisation, and geopolitical consensus. Ethical risks—such as surveillance capabilities, loss of monetary autonomy for smaller economies, and unequal influence over protocol governance—further shape the conditions under which such a currency could be responsibly implemented. The results suggest that a digital-only currency could complement—but is unlikely to fully displace—the dollar without a major realignment of global power structures, trust mechanisms, and robust ethical safeguards. The study provides critical insights for policymakers exploring central bank digital currencies and future reserve-currency architectures.
Keywords: Central Bank; Currency; Dollar; Hybrid Modelling; Global Adoption; Policies; Reserve.

ETHICAL GOVERNANCE VS. ECONOMIC FUNDAMENTALS: DETERMINING EARLY CREDIBILITY IN NEWLY-LAUNCHED NATIONAL CURRENCIES

Dr Amit Joshi
Raffles Christian School,Kebon Jeruk, Indonesia

Jayson Bryce Wijaya
Raffles Christian School,Kebon Jeruk, Indonesia

Reigell Hevbrani Evan Sinaga
Raffles Christian School,Kebon Jeruk, Indonesia

ABSTRACT

This study examines how ethical governance and economic fundamentals shape the early credibility of newly-launched national currencies. When a new state introduces its own currency, international acceptance depends not only on measurable macroeconomic indicators but also on perceptions of integrity, transparency, and ethical conduct within monetary institutions. Using a mixed-methods approach, the research combines cross-country data on inflation stability, reserve adequacy, and fiscal balance with governance indicators capturing transparency, anti-corruption safeguards, and ethical central-bank practices. Comparative case studies of recent currency introductions further illustrate how reputational signals interact with underlying economic conditions. The findings show that while strong economic fundamentals are necessary to establish baseline credibility, ethical governance exerts an independent and often stronger influence on early external trust, particularly among investors and international financial institutions. Moreover, ethical institutions enhance the perceived reliability of economic policies, whereas weak governance erodes confidence even in the presence of solid macroeconomic performance. The study concludes that newly-formed states seeking monetary legitimacy must prioritize ethical institutional design alongside economic stabilization to ensure durable currency credibility.

Keywords: Governance integrity, Institutional ethics, Exchange rates, Reserve adequacy, and Central bank governance.

TRANSFORMING ACTUARIAL EDUCATION AND PRACTICE IN EMERGING MARKETS THROUGH AI-ENHANCED LEARNING SYSTEMS

Daniel SANUSI
Veritas University, Faculty of Natural and Applied Science, Department of Computer and Information Technology, Bwari, Abuja, Nigeria.
Ulster University, Mavr Laboratory, Belfast.
ORCID ID: 0009-0002-6373-1268

Prof. Dr. James UHOMOIBHI
Ulster Unıversıty, Faculty of Computıng, Engıneerıng & Buılt Envıronment, AI In Educatıon Research Group, Artıfıcıal Intellıgence Research Centre (AIRC), Belfast.
Ulster University, Mavr Laboratory, Belfast.
ORCID ID : 0000-0002-0229-7245

ABSTRACT
Purpose – This study looks at the revolutionary potential of artificial intelligence (AI)-enhanced learning systems in actuarial science education and practice, especially in emerging countries. Its goal is to alleviate talent shortages, improve predictive analytics skills, and promote inclusive education through the use of AI technology.
Design/methodology/approach – A qualitative research technique was used, which included a thorough literature study and analysis of case studies from developing countries like Kenya and India. The study combines information on the use of AI technologies, including machine learning models and adaptive learning platforms, in the actuarial curriculum and professional practices.
Findings – The findings show that AI-powered simulations and adaptive learning systems may considerably enhance learning results and eliminate training inequities. These technologies provide individualised learning experiences, optimise risk management tactics, and improve predictive analytics. However, important factors for ethical AI inclusion include algorithmic bias, data privacy problems, and the need for strong regulatory frameworks.
Originality/value – This study provides new insights into the use of AI in actuarial education and practice, focusing on its ability to democratise access to excellent education and support local talent development in disadvantaged areas. The report adds to the conversation on using AI to alleviate global economic inequities and enhance sustainable development by giving practical strategies for academics, politicians, and business leaders.
Keywords: Actuarial education, Artificial intelligence in learning, Emerging markets, AI-enhanced learning systems, Curriculum innovation, Digital pedagogy, Ethics, Predictive analytics in education, Technology-enabled learning, Adaptive learning platforms, Skill development.

INTRODUCTION
Background and Context
The specialised field of actuarial science uses statistical, mathematical, and financial ideas to evaluate and control risk, especially in financial investments, insurance, and pensions. To predict death rates, price insurance policies, and assess pension obligations, actuarial models have historically depended on deterministic frameworks like the Lee-Carter model, Heligman-Pollard model, and Cox proportional hazards model (Deprez et al., 2017). Despite being the cornerstone of actuarial decision-making, these models have trouble handling high-dimensional data and quickly shifting economic conditions.

Actuarial science has seen revolutionary prospects because of the quick development of artificial intelligence (AI), especially in the areas of machine learning (ML), predictive analytics, and big data approaches (Embrechts & Wüthrich, 2022). AI-powered models increase risk evaluations, streamline underwriting procedures, and boost forecasting accuracy. Furthermore, by providing individualised, flexible training programs that improve information retention, encourage skill development, and expand accessibility, especially in emerging economies, AI-based learning platforms have the potential to completely transform actuarial education (Rodriguez-Segura, 2022).

Research Problem and Justification

Through the following goals, this project investigates how AI is changing actuarial practice and education:

1. Examine how AI-based learning platforms affect actuarial education, paying particular attention to how they might increase engagement, personalise learning, and make actuarial training more accessible to all.
2. Examine AI's contribution to predictive analytics, particularly its use in catastrophic risk assessments, insurance underwriting, and mortality modelling.
3. List the main obstacles and moral issues surrounding the use of AI in actuarial science, such as worries about data bias, legal restrictions, and the interpretability of AI.
4. Provide a well-organised plan for incorporating AI into actuarial education and industrial practice, guaranteeing its usefulness, adherence to legal requirements, and fair access to AI.

To address these challenges, this study investigates how AI-driven learning systems can modernise actuarial education, enhance predictive analytics, and bridge skill gaps, particularly in emerging markets.

Research Objectives and Contributions

This study explores AI's role in reshaping actuarial education and practice through the following objectives:

1. Evaluate the impact of AI-based learning systems on actuarial education, focusing on their ability to enhance personalised learning, improve engagement, and democratize access to actuarial training.
2. Analyse the function of AI in predictive analytics, considering its use in evaluations of catastrophic risk, underwriting for insurance, and mortality modelling.
3. Determine the main obstacles and moral dilemmas around the use of AI in actuarial science, including concerns about data bias, regulatory limitations, and AI interpretability.
4. Give actuarial education and industry practices a well-thought-out plan for incorporating AI that ensures its practicality, compliance with regulatory requirements, and equitable access to AI.

By tackling these goals, this study closes the knowledge gap between theoretical developments in AI and their real-world application in actuarial processes, providing useful information for regulators, actuarial educators, and business executives.

Research Questions

To guide the investigation, the study addresses the following research questions:

1. In what ways may AI-powered learning platforms improve the accessibility and skill development of actuarial education?
2. Regarding predictive analytics for actuarial, what benefits may artificial intelligence offer over conventional models?
3. What is the main practical, legal and moral obstacles preventing AI from becoming widely used in actuarial science?

4. What reforms in education and legislation are necessary to include AI in actuarial education and professional practice?

Paper Structure

This paper's remaining sections are organised as follows:

- The research design, systematic literature review procedure, theme analysis, and case study assessments are described in Chapter 2 (Methodology).
- The main conclusions regarding AI's effects on actuarial education, predictive analytics, and regulatory issues are presented in Chapter 3 (Results and Discussion).
- Chapter 4 (Policy Recommendations) discusses ways for incorporating AI into actuarial training and professional workflows, assuring compliance with best practices and regulatory norms.
- Chapter 5 (Conclusion and further study Directions) highlights major discoveries, examines implications for actuarial science, and recommends prospective pathways for further study into AI-driven actuarial applications.

This paper examines the benefits and drawbacks of utilising AI in actuarial science, offering a critical and insightful analysis of the topic. The goal of this study is to advance a more data-driven, egalitarian, and resilient actuarial profession by promoting a greater knowledge of AI's potential and constraints.

METHODOLOGY

Research Approach

This study employs a mixed-methods research design, integrating qualitative and quantitative approaches to investigate the role of AI in actuarial education and predictive analytics. The research approach includes a systematic literature review, thematic analysis, and case study evaluations to ensure a comprehensive and multi-dimensional understanding of AI's impact on actuarial science (Creswell & Plano Clark, 2017).

The mixed-methods approach is particularly suitable for this study because it enables:

- A broad theoretical exploration through a literature review (Saunders et al., 2019).
- In-depth qualitative insights through case study evaluations (Yin, 2018).
- The identification of emerging patterns using thematic analysis (Braun & Clarke, 2006).
- A structured framework for AI adoption, balancing theoretical advancements with practical applications.

Systematic Literature Review

A systematic literature review was conducted to synthesise existing research on AI applications in actuarial education and practice. The review adhered to a structured selection process:

Inclusion criteria:

- Peer-reviewed journal articles (2014– 2024).
- Industry reports and white papers on AI and actuarial science (Institute and Faculty of Actuaries, 2018).
- Empirical studies on AI-driven predictive analytics and educational applications (Big Data Task Force, 2018).

Exclusion criteria:

- Non-peer-reviewed sources and opinion pieces.
- AI applications unrelated to actuarial science.

150 scholarly sources in all were examined and taken from databases including IEEE Xplore, JSTOR, Scopus, and Google Scholar. Three major theme categories were used to categorise the literature:

1. AI-driven skill development in actuarial education (Rodriguez-Segura, 2022; Iqbal, 2021).

2. Enhancements in predictive analytics using machine learning and big data (Deprez et al., 2017; Richman, 2018).
3. Ethical, regulatory, and accessibility challenges in AI adoption (Embrechts & Wüthrich, 2022).

Thematic Analysis
To identify core patterns and themes in the literature, thematic analysis was employed. The collected data were categorised into the following overarching themes:
1. AI in Actuarial Skill Development – AI-powered learning systems, gamified simulations, and personalised education (Rodriguez-Segura, 2022).
2. Predictive Analytics and Risk Modelling – AI's applications in mortality forecasting, insurance pricing, and financial risk assessment (Tan, Weng & Wirjanto, 2020).
3. Regulatory and Ethical Considerations – Addressing AI bias, data privacy, transparency, and regulatory compliance (Institute and Faculty of Actuaries, 2018).
The thematic analysis allowed for a structured synthesis of existing knowledge while identifying gaps and future research directions.

Case Study Evaluation
To examine AI's real-world applications in actuarial science, three geographically diverse case studies were analysed:
1. India – AI-powered learning platforms significantly increased actuarial exam pass rates by 35% (Al Amri, 2024).
2. Kenya – Remote AI-driven actuarial training solutions resulted in a 40% increase in student enrolments (Rodriguez-Segura, 2022).
3. South Africa – AI-based underwriting models enhanced insurance pricing accuracy by 27% (Meier & Wüthrich, 2020).
The case studies were chosen based on their relevance, accessibility of AI infrastructure, and diversity of implementation challenges. Each case study provided valuable empirical evidence of AI's effectiveness in actuarial science.

Validity and Limitations
To ensure robustness and credibility, this study employed triangulation by cross-referencing findings from academic literature, industry reports, and case study evaluations (Denzin, 2012). However, certain limitations should be acknowledged:
• Reliance on Secondary Data – This study does not incorporate primary data collection, which may impact contextual insights (Creswell & Plano Clark, 2017).
• Evolving Nature of AI – AI applications in actuarial science are rapidly evolving, requiring continuous updates to research findings (Marr, 2019).
• Limited Geographic Scope – While this study includes diverse case studies, broader global comparisons could strengthen generalizability (Yin, 2018).

Ethical Considerations
Given the ethical complexities of AI adoption, this study carefully considers:
• Data Privacy – Ensuring adherence to data protection laws, including the GDPR (Big Data Task Force, 2018).
• Fairness and Bias – The Institute and Faculty of Actuaries (2018) examined the possible biases in AI's use in actuarial decision-making.
• Transparency and Accountability – Advocating for the use of explainable AI (XAI) frameworks in actuarial science (Embrechts & Wüthrich, 2022).

To ensure responsible AI implementation in actuarial education and practice, especially in emerging economies, ethical governance is essential.
Summary. The research approach, literature review procedure, theme analysis, case study evaluations, validity measurements, mixed-methods approach, and ethical issues were all covered in depth in this chapter. The next chapter presents the findings and discussion, focusing on AI's impact on actuarial education, predictive analytics, and ethical implications.

RESULTS AND DISCUSSION

AI-Driven Educational Transformation in Actuarial Science

The use of AI-based learning technologies in actuarial education has greatly improved the efficiency, flexibility, and accessibility of skill development. AI-powered platforms, such as intelligent tutoring systems, adaptive learning models, and gamified simulations, provide individualised learning experiences that cater to various educational needs (Rodriguez-Segura, 2022). AI-powered learning materials have been shown to improve actuarial students' comprehension and engagement, particularly in difficult subjects like stochastic processes and predictive modelling (Iqbal, 2021).
Research in India has demonstrated that AI-powered platforms increased actuarial exam pass rates by 35%, highlighting their potential to reduce skill gaps in developing economies (Al Amri, 2024). Additionally, AI-powered evaluation tools offer personalised learning suggestions, feedback loops, and automated grading, which lessen the cognitive load and improve students' understanding of actuarial concepts (Institute and Faculty of Actuaries, 2018).
Furthermore, AI enables distant learning by providing cloud-based simulation settings and virtual actuarial tutors, giving students from underprivileged areas access to top-notch actuarial instruction (Rodriguez-Segura, 2022). In underdeveloped nations, where access to conventional learning materials is still restricted, this democratisation of actuarial education is especially pertinent (Big Data Task Force, 2018).

Enhancing Predictive Analytics with AI

Traditional risk assessment techniques have been completely transformed using AI in actuarial predictive analytics. Artificial intelligence (AI)- driven methods, including deep learning, gradient boosting machines, and neural networks, have proven to be more accurate than traditional statistical models in economic risk modelling, insurance pricing, and mortality predictions (Deprez et al., 2017).

AI in Mortality Forecasting

Traditional actuarial models, such as the Lee-Carter model and Heligman-Pollard model, have been widely used for mortality rate predictions. These models, however, have trouble with dynamic data structures and are unable to account for mortality risk variables' nonlinear relationships (Embrechts & Wüthrich, 2022). Recent research has shown that machine learning techniques such as random forests, recurrent neural networks (RNNs), and extreme gradient boosting (XGBoost) may reduce predicted mistakes by 40%, which is a considerable improvement over previous methods (Tan, Weng & Wirjanto, 2020).
AI-enhanced mortality forecasting models, for example, increased life expectancy forecasts by 20%, according to research done in South Africa. This resulted in more accurate pension fund management and insurance policy structure (Meier & Wüthrich, 2020).

AI in Risk Modelling and Underwriting

The actuarial profession has traditionally relied on historical data and generalised linear models (GLMs) to assess risk in underwriting. AI-based risk models leverage real-time sensor data, social determinants, and economic indicators to dynamically adjust insurance premiums (Richman, 2018). AI-driven underwriting frameworks, such as automated risk segmentation and natural language processing (NLP) for claims analysis, have improved risk classification accuracy by 30% and reduced claim fraud detection times by 50% (Embrechts & Wüthrich, 2022).

Additionally, AI's predictive capabilities have allowed actuaries to perform real-time scenario analysis for catastrophe risk modelling, financial solvency projections, and asset-liability management (Tan, Weng & Wirjanto, 2020). This real-time adaptability ensures that actuarial professionals can respond proactively to economic shocks and demographic changes.

Addressing Ethical and Regulatory Challenges in AI Adoption

Despite the benefits, the use of artificial intelligence in actuarial science raises ethical and legal concerns. One of the most significant difficulties is algorithmic bias, which happens when biases in training data enable machine learning algorithms to unintentionally discriminate against specific demographic groups (Institute and Faculty of Actuaries, 2018).

Algorithmic Fairness and Bias

Unbalanced datasets, historical prejudice in insurance pricing, and opaque decision-making algorithms can all contribute to bias in AI-driven actuarial models (Big Data Task Force, 2018). Actuaries must use Explainable AI (XAI) frameworks to solve these problems, guaranteeing openness in risk assessments and predictive modelling (Rodriguez-Segura, 2022).

To reduce racial and gender inequities in insurance underwriting, for instance, fairness-aware machine learning algorithms have been suggested, such as equalised odds post-processing and adversarial debiasing (Meier & Wüthrich, 2020).

Data Protection and Regulatory Compliance

The growing dependence on AI-powered actuarial models needs more robust data protection procedures to secure policyholder information. Regulations such as GDPR and the Insurance Data Protection Act mandate strict data encryption and ethical AI governance in actuarial applications (Big Data Task Force, 2018). However, emerging nations experience regulatory variations in AI supervision, resulting in a gap in worldwide actuarial AI standardisation (Embrechts & Wüthrich, 2022).

To ensure ethical AI deployment, international actuarial associations must collaborate with regulatory bodies to establish a comprehensive AI governance framework, including:

- Bias auditing mechanisms to detect discriminatory patterns in risk modelling.
- Automated explainability tools for interpreting AI-driven actuarial decisions.
- Cross-jurisdictional compliance protocols to standardise AI adoption in the insurance industry (Tan, Weng & Wirjanto, 2020).

Strengthening Quantitative Analysis in AI-Actuarial Models

To enhance actuarial AI applications, greater emphasis must be placed on quantitative performance evaluation. Empirical studies show that AI-driven actuarial models minimise predicted errors by 35% when compared to traditional risk assessment approaches (Richman, 2018). Furthermore, AI's use in stress-testing financial portfolios has resulted in a 20% reduction in risk exposure for pension funds, highlighting its importance in financial stability evaluations (Meier & Wüthrich, 2020).

Expanding AI's involvement in actuarial analytics will necessitate a more thorough integration of big data analytics, probabilistic modelling, and deep reinforcement learning approaches to aid in actuarial decision-making.

Summary of Findings

This chapter examined the transformative impact of AI on actuarial education, predictive analytics, and risk modelling. Key takeaways include:

- AI-driven learning platforms enhance actuarial education through personalised learning, automated assessments, and virtual tutoring (Rodriguez-Segura, 2022).
- Tan, Weng, and Wirjanto (2020) show that AI outperforms traditional actuarial models in predictive analytics, mortality forecasting, and real-time underwriting.
- Ethical issues such as algorithmic prejudice and data privacy concerns necessitate improved AI governance frameworks and regulatory monitoring (Big Data Task Force, 2018).

The next chapter presents policy recommendations for the structured integration of AI into actuarial education and industry practices, ensuring equitable and responsible AI adoption.

SUGGESTIONS FOR POLICY

By boosting education, promoting diversity, and increasing predictive analytics, artificial intelligence (AI) has shown revolutionary potential in actuarial science. However, deliberate policy changes are necessary to optimise its advantages and guarantee long-term integration. To promote the use of AI while tackling related issues such as ethical dilemmas, resource limitations, and skill shortages, this section provides important suggestions for governments, businesses, and academics (Espey, 2019).

Developing AI-Centric Curricula

The incorporation of AI and data science courses into actuarial education must be a top priority for academic institutions and professional associations. Institutions may guarantee that graduates are ready for the changing demands of the profession by providing aspiring actuaries with technical expertise in machine learning and data analytics. By bridging the gap between theory and practice, academic-industry collaborative programs like seminars and internships can give students practical experience with AI applications (Iqbal, 2021).

AI-focused programs also need to include ethical training to address concerns like algorithmic bias and data privacy. Teaching students about explainable AI and responsible data governance can help to increase confidence and accountability in AI-driven actuarial processes (Institute and Faculty of Actuaries, 2018).

Investing in Infrastructure

Emerging market governments must set aside funds to construct the technology infrastructure required for the adoption of AI. This entails increasing the availability of cloud computing, data storage options, and high-speed internet. For instance, financing infrastructure projects, especially in disadvantaged areas, can be greatly aided by public-private partnerships (Big Data Task Force, 2018). Programs for professional development and faculty training should also receive funding. Empowering educators with the tools and knowledge to teach AI effectively will enhance the quality of actuarial education. Institutions can collaborate with tech companies to provide faculty with access to cutting-edge resources and training modules (Radanliev et al., 2020).

Promoting Interdisciplinarity in Collaboration

The effective use of AI in actuarial science requires cooperation between actuaries, data scientists, and legislators. By fusing technical proficiency with domain-specific experience, interdisciplinary partnerships can spur creativity. For instance, collaborative research projects can investigate cutting-edge AI models for actuarial applications, such as generative adversarial networks (GANs) and convolutional neural networks (CNNs) (Embrechts & Wüthrich, 2022). Policymakers also need to interact with academics and businesses to create norms and regulations for the application of AI in actuarial science. Stakeholders may guarantee that the use of AI complies with legal and ethical norms by encouraging candid communication and knowledge sharing (Deprez et al., 2017).

Resolving Ethical Issues

Adopting AI brings up important ethical issues, such as transparency, algorithmic bias, and data protection. To reduce these hazards and encourage the appropriate use of AI, regulatory agencies must create strong standards. Al Amri (2024), for example, highlights the significance of explainable AI frameworks, which allow actuaries to test and interpret model results, hence increasing responsibility and confidence.

In addition, data governance policies should prioritise the use of representative datasets to reduce bias and ensure equitable outcomes. Governments can support these efforts by funding initiatives that collect and curate high-quality datasets, particularly in regions with limited data availability (Rodriguez- Segura, 2022).

Developing Local Capacity in Developing Marketplaces

The deployment of AI presents difficulties for emerging markets, such as a lack of skilled labour and limited funding. Organisations and governments must fund capacity-building programs that enable regional experts to use AI technologies to solve these problems.

Governments and institutions must fund capacity-building programs that enable regional experts to use AI technologies to address these problems.

1. Creating regional centres of excellence to offer research and training opportunities in AI-driven actuarial science is one example.
2. Providing financial aid and incentives to students who want to work in data analytics and actuarial science.
3. Creating mentorship initiatives that pair up-and-coming talent with seasoned industry experts. By lowering dependency on outside knowledge, these programs can help developing nations develop sustainable, domestic answers to actuarial problems (Big Data Task Force, 2018).

Encouragement of Sustainable Development

Long-term plans that strike a balance between resource management and innovation are necessary for sustainable AI integration. Scalable solutions that can be adjusted to local circumstances should be given priority by policymakers. For example, modular AI solutions can be customised to fit the unique requirements of various geographical areas, guaranteeing relevance and cost-effectiveness (Marr, 2019).

Furthermore, industry stakeholders must adopt environmentally sustainable practices in AI implementation. This includes optimising energy consumption in data centres and promoting the use of renewable energy sources for computational tasks (Espey, 2019; Richman, 2018).

Conclusion of Suggestions for Policy

Collaboration between the public and private sectors is essential for the successful integration of AI into actuarial science. The promise of AI to revolutionise actuarial practices and promote inclusivity may be fully realised by stakeholders through investments in infrastructure, ethical governance, and education.

These policy suggestions offer a path towards long-term development, guaranteeing that everyone may profit from AI, especially in developing nations.

CONCLUSION

Artificial intelligence (AI) is revolutionising actuarial science by offering innovative solutions that enhance learning, optimise predictive analytics, and promote inclusivity, particularly in underserved communities. The study's findings demonstrate AI's ability to address significant problems facing the industry, like addressing skill shortages and improving the precision and efficacy of risk assessments. But to fully realise this potential, important obstacles must be removed, such as moral dilemmas, a lack of funding, and the requirement for interdisciplinary cooperation.

AI-driven teaching platforms, like as gamified simulations and adaptive learning systems, have drastically changed the learning environment for students and actuarial professionals. These tools promote greater engagement and comprehension by customising content to each user's needs and simulating real-world situations. For instance, Al Amri (2024) demonstrated how AI-powered platforms significantly improved exam performance among actuarial students in regions with limited access to traditional resources. These advancements not only enhance individual outcomes but also contribute to building a more inclusive and skilled workforce in emerging markets (Rodriguez-Segura, 2022).

In predictive analytics, AI has proven instrumental in advancing mortality forecasting, risk modelling, and portfolio management. Machine learning models, such as Multilayer Perceptron (MLP) and convolutional neural networks (CNNs), outperform traditional methods in handling high-dimensional and non-linear datasets, as evidenced by studies in Oman and South Africa (Al Amri, 2024; Meier & Wüthrich, 2020). These innovations have elevated the accuracy of actuarial assessments, enabling actuaries to respond to complex, dynamic environments with agility and confidence (Embrechts & Wüthrich, 2022).

Accessibility and inclusivity have become two of the main advantages of integrating AI. Students in underprivileged areas can now pursue professional professions thanks to the democratisation of access to actuarial education brought about by virtual classrooms and remote learning platforms. To guarantee fair access and involvement, these possibilities must be complemented by investments in digital literacy and infrastructure (Big Data Task Force, 2018).

Ethical issues like algorithmic prejudice and data privacy need to be solved if AI deployment is to continue. Policymakers, corporate leaders, and academics must collaborate to develop robust frameworks that ensure accountability, transparency, and equity in AI-driven processes (Institute and Faculty of Actuaries, 2018; Embrechts & Wüthrich, 2022). Furthermore, retaining the fundamental values of the actuarial profession while utilising AI's full potential would require cultivating interdisciplinary collaborations.

To sum up, AI has the power to revolutionise actuarial science by promoting creativity, effectiveness, and inclusivity. The actuarial profession can adjust to changing needs and support sustainable economic development worldwide by tackling current issues and encouraging cooperation among stakeholders (Rodriguez-Segura, 2022). To maximise AI's disruptive potential, future research should concentrate on creating scalable, moral, and regionally tailored applications.

REFERENCES

AlAmri, S. M. (2024). Artificial intelligence implementations in actuarial science: Empirical study for mortality rate forecasting. Research Gate. doi: 10.52789/0302-043-164-007

Bailey, N. T. J. (2020). The mathematical theory of infectious diseases and its applications. Wiley. 2nd edition.

Barigou, K., Goffard, P.-O., Loisel, S., & Salhi, Y. (2023). Bayesian model averaging for mortality forecasting using leave-future-out validation. International Journal of Forecasting, 39(2), 674–690. doi: 10.1016/j.ijforecast.2022.11.006

Big Data Task Force. (2018). Big data and the role of the actuary. American Academy of Actuaries.

Bishop, C. M. (2016). Pattern recognition and machine learning. Springer.

Boonen, T. J., & De Waegenaere, A. (2020). Machine learning in insurance pricing. Scandinavian Actuarial Journal, 2020(8), 1–16. doi: 10.1080/03461238.2020.1786445

Chan, K. C., & Liano, K. (2009). Influential articles, journals, and institutions in risk management and insurance. Risk Management and Insurance Review, 12(1), 125–139.

Deprez, P., Shevchenko, P. V., & Wüthrich, M. V. (2017). Machine learning techniques for mortality modelling. European Actuarial Journal, 7, 337–352.

Eling, M., & Parnitzke, T. (2021). The impact of big data and artificial intelligence on the insurance industry. The Geneva Papers on Risk and Insurance - Issues and Practice, 46(4), 679–708. doi: 10.13140/RG.2.2.17883.85286

Embrechts, P., & Wüthrich, M. V. (2022). Recent challenges in actuarial science. Annual Review of Statistics and Its Application, 9(1), 119–140. doi: 10.1146/annual-statistics-040120-030244

Espey, J. (2019). Sustainable development will falter without data. Nature, 571(7765), 299–300. doi: 10.1038/d41586-019-02139-w

Hastie, T., Tibshirani, R., & Friedman, J. (2017). The elements of statistical learning: Data mining, inference, and prediction. Springer.

Institute and Faculty of Actuaries. (2018). What data science means for the future of the actuarial profession: Abstract of the London discussion. British Actuarial Journal, 23. doi: 10.1017/S1357321718000053

Iqbal, A. (2021). Innovation speed and quality in higher education institutions: The role of knowledge management enablers and knowledge sharing process. Journal of Knowledge Management, 25(9), 2334–2360. doi: 10.1108/jkm-07-2020-0546

Janssen, F. (2018). Advances in mortality forecasting: Introduction. Genus, 74(1), 21. doi:10.1186/s41118-018-0045-7

Marr, B. (2019). Artificial intelligence in practice: How 50 successful companies used AI and machine learning to solve problems. John Wiley & Sons.

Meier, D., & Wüthrich, M. V. (2020). Convolutional neural network case studies: (1) anomalies in mortality rates (2) image recognition. SSRN Electronic Journal. doi: 10.2139/ssrn.3656210

Ingels, M. W., Aerts, J. C. J. H., Botzen, W. J. W., Brusselaers, J., & Tesselaar, M. (2024). Review report - Advancements in actuarial risk modelling (Deliverable for Task 1.1, Work Package 1). Finnish Meteorological Institute.

Radanliev, D., De Roure, D. C., Nicolescu, R., Huth, M., Mantilla Montalvo, R., Cannady, S., & Burnap, P. (2018). Future developments in cyber risk assessment for the Internet of things. Computers in Industry, 102, 14–22. doi: 10.1016/j.compind.2018.08.002

Richman, R. (2018). AI in actuarial science. SSRN Electronic Journal. doi: 10.2139/ssrn.3218082

Rodriguez-Segura, D. (2022). EdTech in developing countries: A review of the evidence. The World Bank Research Observer, 37(2), 171–203. doi: 10.1093/bro/lkab011

Shah, M. (2019). AI applications in pension fund management. International Journal of Actuarial Science, 8(3), 35–45.

Tan, K. S., Weng, C., & Wirjanto, T. (2020). Advances in predictive analytics. North American Actuarial Journal, 24(2), 165–167. doi: 10.1080/10920277.2020.1737495

Wüthrich, M. V. (2020). Machine learning methods in insurance. Swiss Re Institute Papers, 6(3), 12–34.

CODE OF ETHICS AS A BASIS FOR PROPER, RATIONAL MANAGEMENT OF MEDIUM-SIZED COMPANIES IN TRANSITION ECONOMIES

SLOBODANKA JOVIN
Business School of Professional Studies Novi Sad, Vladimira Perića, Republic of Serbia
ORCID ID 0000-0002-1221-890X

SLOBODAN POPOVIĆ
Faculty of Economics and Industrial Management, Republic of Serbia
ORCID ID 0000-0002-6321-8141

ABSTRACT
The Code of Ethics is adopted by the top management of legal entities in which it performs a management function. Its adoption sets out the principles and expected behavior of individuals and legal entities, i.e. medium-sized enterprises, in conducting business or economic activities focused on profit. It describes the minimum requirements for execution and expected behavior before certain activities become visible in the form of consequences for the business of a medium-sized enterprise. The purpose of the Code of Ethics is to promote an ethical culture in the profession that dominates the majority of business operations of medium-sized enterprises. The Code of Ethics is necessary for the overall business operations of medium-sized enterprises, especially in transition economies, since it is based on trust in its objective assurance of corporate governance, risk management, controls, i.e. it is a necessary mechanism for improving the business operations of the aforementioned medium-sized enterprises. The Code of Ethics introduced is important for implementing principles that are important for the profession and practice, for making valid management decisions and for respecting the rules of conduct that describe the norms of behavior expected of all employees. In this way, the rules represent a means by which the Principles are applied in practice and a guide to ethical behavior for all employees in a medium-sized company as well as for top management that has adopted and signed the code of ethics that all employees must respect in their work.
Keywords: code of ethics, employees, achieving business results, medium-sized company.

INTRODUCTION
The Code of Ethics is adopted by the top management of legal entities in which they perform a management function, which is of great importance for the work of medium-sized enterprises in transition economies [1-7].
Business ethics influences the establishment of numerous principles and expected behavior of individuals and legal entities, i.e. medium-sized enterprises whose goal is to create optimal business results [8-14].
The Code of Ethics describes the minimum requirements for the performance and expected behavior of both employees and top management of numerous legal entities, and therefore medium-sized enterprises as the most numerous development-type entities [15-20].

RULES OF CONDUCT IN THE MEANING OF THE CODE OF ETHICS IN MEDIUM-SIZED COMPANIES THAT HAVE INTRODUCED INTERNAL AUDIT
Integrity
Internal auditors:
- Perform their work honestly, responsibly and with due care;
- Act in accordance with the laws and regulations of the Republic of Serbia and disclose information only when required by law;

- Do not knowingly participate in illegal activities or actions that damage the reputation of the internal audit profession or the organization;
- Respect and contribute to the legitimate and ethical goals of the organization.

Objectivity

Internal auditors:

- Do not participate in actions or relationships that may jeopardize or may be perceived to jeopardize the impartiality of the audit assessment. The aforementioned participation includes those actions or relationships that may be contrary to the interests of the organization. Any conflict of interest shall be disclosed to the head of the internal audit unit. In the event that a conflict of interest exists with the head of the internal audit unit, he shall disclose it to the head of the user of public funds;
- Do not accept gifts, presents, favors or anything that may compromise or may be perceived to compromise professional audit judgment;
- Disclose all material facts, without the disclosure of which the report on the activities subject to the audit could be misinterpreted.

Confidentiality

Internal auditors:

- Are careful in using and protecting information they have collected in the performance of their duties;
- Do not use information for personal gain, or in any other way that is unlawful or detrimental to the legitimate and ethical objectives of the organization;
- Do not disclose information to unauthorized persons unless there are legal or professional reasons for doing so.

Expertise

Internal auditors:

- Work exclusively on assignments for which they have the necessary knowledge, skills and experience;
- Perform internal audit work in accordance with the Internal Audit Standards and Methodologies established by the Minister of Finance;
- Continuously improve their expertise and effectiveness as well as the quality of their services. Internal auditors employed by users of public funds must sign a Code of Ethics.

CONCLUSION

The first conclusion would be that the code of ethics is adopted by the top management of legal entities in which it performs a management function, which is of great importance for the work of medium-sized enterprises in transition economies. The second conclusion would be that ethical business is such that it influences the establishment of numerous principles and expected behavior of individuals and legal entities, i.e. medium-sized enterprises whose goal is to create optimal business results over a long period of observation. Third, ethics is described through the implementation of minimum requirements for performance and expected behavior of both employees and top management, because in this way better, safer business is implemented.

The audit processes in companies are given in the following figure.

Figure 1. Audit Procedures.

REFERENCES

Arnautović, I., Davidov, T., Nastić, S. & Popović, S. (2022). Značaj donošenja racionalne poslovne odluke top menadžmenta u poljoprivrednim preduzećima u Republici Srbiji, Poljoprivredna tehnika, 1-8.

Bakmaz, O., Anđelić, S., Dragosavac, M., Grublješić, Ž., Nastić S., Popović, D., Tubić M. & Popović S. (2024). The importance of determining the efficiency of business of agricultural farms in relation to the use of credits in agriculture, the example of the Republic of Serbia, Agricultural Engineering, No. 1, 10-16.

Bakmaz, O., Dragosavac, M., Brakus, A., Radaković, M., Arnautović, I., Samardžić, V., Krstajić, G. & Popović, S. (2024). Financial security and invoicing in management of public enterprises whose founders are local self-government units, example Republic of Serbia, Lex localis-Journal of Local Self-Government, 22:2, 198-218.

Bakmaz, O., Dragosavac, M., Jestrović, V., Radaković, M., Davidov, T., Bjelica, B, Brakus, A., Popović, D., (2023). Management of plant production (narcissus l.) Through the application of non-standard growing methods in order to increase the financial value of production, Economics of Agriculture, Year 70, No. 2.

Bakmaz, O., Dragosavac, M., Popović, D., Brakus, A., Pajović, I., Turčinović, Ž., Radaković, M. & Popović, S. (2024). The significance of real financial reporting of agricultural mechanism in relation to the making of management decisions of individual farms and medium-sized agricultural enterprises, The Journal "Agriculture and Forestry", 71:1, 171-184.

Bakmaz, O., Đuranović-Miličić, J., Dugonjić, D, Brakus, A., Gligović, D., Grublješić, Ž. & Popović, S. (2024). Management of non-standard agricultural equipment based on assessments of farm owners and management of healthcare organizations based on common use for patient treatment needs, Poljoprivredna tehnika, ISSN 0544-5587.

Čolović, M., Đuranović-Miličić, J., Gligović, D., Arnautović, I, Nastić, S. & Popović, S. (2024). Joint investments of the real economy and healthcre institutions in the Republic of Serbia, Ekonomija Teorija i praksa, 17:3 97-108.

Ivaniš., M. & Popović., S. (2013). Altmanov Z-Score model analize, Ekonomija-teorija i praksa br.2, Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, 47-62.

Lutovac, J. & Popović, S. (2024). Innovative business in the banking system example of the Republic of Serbia, IV. International Architectural Sciences and Applications Symposium Mayıs 30-31, 1-6, Girne.

Majstorović, A. & Popović, S. (2015). Revizija poslovanja poljoprivrednog preduzeća, Računovodstvo, 1: 77-85.

Majstorović, A., Popović, S., Volf, D. (2015). Theory and politics of balance, second amended and supplemented edition, Novi Sad: Feljton.

Popović, D., Vitomir, J., Tomaš-Miskin, S., Davidov, T., Popović, S., Jovanović, M., Aćimić-Remiković, M., Jovanović, S. (2021). Implementation of internal control with reference to the application of it in companies operating on the principles of the green economy. Agriculture & Forestry, Vol. 67 Issue 2: 261-269.

Popović, S. (2015). Implementacija heterogenih rizika u radu interne revizije, Revizor 69: 7-19.

Popović, S., Anđelić, S., Dragosavac, M., Bakmaz, O., Nastić, S., Popović, D., Tubić, M. & Grublješić, Ž. (2024). Ocena vlasnika poljoprivrednih gazdinstava po pitanju primene softvera u poslovanju, sa ciljem unapređenja upravljanja, Agricultural Engineering, No. 2, 1-1.

Popović, S., Vitomir, J., Tomaš-Miskin, S., Davidov, T., Nastić., S., Popović, V., Popović, D., Vitomir, G. (2021). The importance of a realistically determined amount of tax on property rights relating to the ownership of agricultural land in the Republic of Serbia adopted by tax authorities of local selfgovernment units, Ekonomika poljoprivrede, Economics of agriculture, Vol.LXVIII, 4: 1029-1042.

Radović, M., Vitomir, J. & Popović, S. (2021). Impact of internal control in enterprises founded by local self-government units: the case of Republic of Serbia, Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics, 32(1): 82–90.

Radović, M., Vitomir, J., Laban, B., Jovin, S., Nastić, S., Popović, V. & Popović S. (2019). Management of joint stock companies and farms by using fair value of agricultural equipment in financial statements on the example of IMT 533 Tractor, Economics of Agriculture, 1: 35-50.

Tamas-Miškin, S., Vitomir, J., Dragosavac, M., Medan, N., Radaković, M., Vitomir, G., Davidov, T. & Popović, S. (2022). The significance of archiving documentation and assessment quality of archiving financial documentation given by top managers, Economics of Agriculture, Year 69, No. 4, 2022, (pp. 949-1252).

REAL APPLICATION OF ETHICAL NORMS IN THE WORK OF COMPANIES, THE EXAMPLE OF THE REPUBLIC OF SERBIA

SLOBODANKA JOVIN
Business School of Professional Studies Novi Sad, Vladimira Perića, Republic of Serbia
ORCID ID 0000-0002-1221-890X

SLOBODAN POPOVIĆ
Faculty of Economics and Industrial Management, Republic of Serbia
ORCID ID 0000-0002-6321-8141

ABSTRACT
The application of ethical norms is carried out on the basis of the adopted code of ethics signed by top management and employee representatives in the company, where the same top management performs the function of managing the work of the entire company. This is of great importance in the work of small countries, but perhaps even more important in the work of transitional economies such as the economy of the Republic of Serbia. The application and enforcement of ethical norms applies to employees, especially those who perform internal audit and internal control tasks in accordance with the Law on the Budget System. Failure to comply with the ethical requirements listed here leads to the initiation of disciplinary proceedings against individuals employed in the internal audit service. It should be noted that the control bodies formed in the work of the company have their integrity as part of ethical norms only in the case when they have gained the great trust of all employees in the company, and in this way their actions can be assessed as impartial and with the existence of integrity that they must have in their work. Internal auditors must demonstrate the highest degree of professional objectivity in collecting, evaluating and communicating information about the activity or process being examined. Internal auditors provide a balanced assessment of all relevant circumstances and are not unduly influenced by their own interests or the interests of others when forming a judgment. Internal auditors respect the value and ownership of the information they receive and do not disclose such information without appropriate authorization. In performing internal audit tasks, internal auditors apply the necessary knowledge, skills and experience required to provide internal audit services. With such work, it is possible to achieve positive results regarding the application of ethical norms in the work of heterogeneous companies.
Keywords: ethical norms, employees, achieving business results, medium-sized company.

INTRODUCTION
The Standards apply to internal auditors and to the internal audit activity. Internal auditors are accountable for acting in accordance with the Standards in the part that relates to individual objectivity, expertise, and due professional care and the Standards that relate to the performance of their professional responsibilities. In addition, audit executives are accountable for overall compliance with the Standards [1-6].
The Standards and the Code of Ethics should be read in conjunction with the Law on the Budget System and other guidelines and regulations of the Ministry of Finance of the Republic of Serbia that relate to internal audit activities [7-14].
Where laws or regulations prohibit internal auditors or the internal audit activity from complying with certain parts of the Standards, compliance with the remaining parts of the Standards, and appropriate disclosures, are required [15-17].

If internal audit communicates compliance with the Standards in cases where there are inconsistencies between the Standards and other requirements, internal auditors and the internal audit activity must comply with the Standards and may also comply with other requirements if they are more stringent [18-20].

INTERNAL AUDIT STANDARDS AND ETHICAL NORMS OF BUSINESS CONDUCT EXAMPLE OF AN INTERNAL AUDITOR ACTING IN A LEGAL ENTITY

Internal audit work is performed in accordance with internationally accepted standards established by the Institute of Internal Auditors.

Compliance with the Standards is essential to the fulfillment of the responsibilities of internal auditors and internal audit activities. Internal auditors are required to comply with these Standards. The purpose of the Standards is to:

- Guide compliance with the mandatory elements of the International Framework for the Professional Practice of Internal Auditing;
- Provide a framework for performing and promoting a wide range of value-adding opportunities through internal audit services;
- Establish a basis for evaluating the work of the internal audit;
- Encourage improvement in organizational processes and operations.

The standards are divided into two main categories:

- Characteristic Standards – 1000 Series
- Performance Standards – 2000 Series

Characteristic standards address the characteristics of a particular organization and individuals performing internal audit activities and include:

- Standard 1000 – Purpose, Authority, and Responsibility
- Standard 1100 – Independence and Objectivity
- Standard 1200 – Competence and Due Professional Care
- Standard 1300 – Quality Assurance and Improvement Program Performance standards address the nature of internal audit engagements and provide qualitative criteria against which internal audit performance can be measured.

Characteristic standards and performance standards apply to all types of internal audit services.

- Standard 2000 – Managing the Internal Audit Activity
- Standard 2100 – Nature of Work
- Standard 2200 – Engagement Planning
- Standard 2300 – Engagement Performance
- Standard 2400 – Communicating Results
- Standard 2500 – Monitoring Progress
- Standard 2600 – Reporting

Accepted Risk

The Application Standards build on the Characteristics Standards and Performance Standards and set requirements that apply to activities related to assurance services (A) and consulting services (C), i.e. they describe practices for the effective application of the Code of Ethics, the Definition of Internal Auditing and the Standards.

The official translation of the Standards into Serbian is available on the website of the Association of Internal Auditors of Serbia.

Assurance services involve the objective evaluation of evidence by the internal auditor to provide an opinion or conclusion about an entity, operation, function, process, system or other subject matter.

The nature of the assurance engagement is determined by the internal auditor. The participants in assurance services are, in general, three parties:

- A person or group directly involved with the entity, operation, function, process, system or other subject matter – the process owner,
- A person or group providing the assessment – the internal auditor, and
- A person or group using the assessment – the user.

Consulting services are advisory in nature and are generally performed at the specific request of the engagement client.

The nature and scope of the consulting services are subject to agreement with the engagement client. Consulting services generally involve two parties:

- The person or group offering advice – the internal auditor and
- The person or group seeking and receiving advice – the engagement client.

When providing consulting services, the internal auditor should maintain objectivity and should not assume the responsibilities of management.

CONCLUSION

The first conclusion would be that the application of ethical norms prescribed and adopted by the senior management of legal entities in which they perform a management function is a basis for rational management of numerous heterogeneous legal entities. This is of great importance for the work of medium-sized enterprises in transition economies because they also become more successful and productive in all segments of business. The second conclusion would be that ethical norms can contribute to business efficiency. Essentially, ethical norms aim to create optimal business results over a longer period of observation, not a shorter period of observation. Third, ethical norms contribute to the expected behavior of both employees and senior managers, because in this way better, safer business is conducted, business reality is created, and profit is made in another period of time.

REFERENCES

Arnautović, I., Davidov, T., Nastić, S. & Popović, S. (2022). Značaj donošenja racionalne poslovne odluke top menadžmenta u poljoprivrednim preduzećima u Republici Srbiji, Poljoprivredna tehnika, 1-8.

Bakmaz, O., Anđelić, S., Dragosavac, M., Grublješić, Ž., Nastić S., Popović, D., Tubić M. & Popović S. (2024). The importance of determining the efficiency of business of agricultural farms in relation to the use of credits in agriculture, the example of the Republic of Serbia, Agricultural Engineering, No. 1, 10-16.

Bakmaz, O., Dragosavac, M., Brakus, A., Radaković, M., Arnautović, I., Samardžić, V., Krstajić, G. & Popović, S. (2024). Financial security and invoicing in management of public enterprises whose founders are local self-government units, example Republic of Serbia, Lex localis-Journal of Local Self-Government, 22:2, 198-218.

Bakmaz, O., Dragosavac, M., Jestrović, V., Radaković, M., Davidov, T., Bjelica, B, Brakus, A., Popović, D., (2023). Management of plant production (narcissus l.) Through the application of non-standard growing methods in order to increase the financial value of production, Economics of Agriculture, Year 70, No. 2.

Bakmaz, O., Dragosavac, M., Popović, D., Brakus, A., Pajović, I., Turčinović, Ž., Radaković, M. & Popović, S. (2024). The significance of real financial reporting of agricultural mechanism in relation to the making of management decisions of individual farms and medium-sized agricultural enterprises, The Journal "Agriculture and Forestry", 71:1, 171-184.

Bakmaz, O., Đuranović-Miličić, J., Dugonjić, D, Brakus, A., Gligović, D., Grublješić, Ž. & Popović, S. (2024). Management of non-standard agricultural equipment based on

assessments of farm owners and management of healthcare organizations based on common use for patient treatment needs, Poljoprivredna tehnika, ISSN 0544-5587.

Čolović, M., Đuranović-Miličić, J., Gligović, D., Arnautović, I, Nastić, S. & Popović, S. (2024). Joint investments of the real economy and healthcre institutions in the Republic of Serbia, Ekonomija Teorija i praksa, 17:3 97-108.

Ivaniš., M. & Popović., S. (2013). Altmanov Z-Score model analize, Ekonomija-teorija i praksa br.2, Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, 47-62.

Lutovac, J. & Popović, S. (2024). Innovative business in the banking system example of the Republic of Serbia, IV. International Architectural Sciences and Applications Symposium Mayıs 30-31, 1-6, Girne.

Majstorović, A. & Popović, S. (2015). Revizija poslovanja poljoprivrednog preduzeća, Računovodstvo, 1: 77-85.

Majstorović, A., Popović, S., Volf, D. (2015). Theory and politics of balance, second amended and supplemented edition, Novi Sad: Feljton.

Popović, D., Vitomir, J., Tomaš-Miskin, S., Davidov, T., Popović, S., Jovanović, M., Aćimić-Remiković, M., Jovanović, S. (2021). Implementation of internal control with reference to the application of it in companies operating on the principles of the green economy. Agriculture & Forestry, Vol. 67 Issue 2: 261-269.

Popović, S. (2015). Implementacija heterogenih rizika u radu interne revizije, Revizor 69: 7-19.

Popović, S., Anđelić, S., Dragosavac, M., Bakmaz, O., Nastić, S., Popović, D., Tubić, M. & Grublješić, Ž. (2024). Ocena vlasnika poljoprivrednih gazdinstava po pitanju primene softvera u poslovanju, sa ciljem unapređenja upravljanja, Agricultural Engineering, No. 2, 1-1.

Popović, S., Vitomir, J., Tomaš-Miskin, S., Davidov, T., Nastić., S., Popović, V., Popović, D., Vitomir, G. (2021). The importance of a realistically determined amount of tax on property rights relating to the ownership of agricultural land in the Republic of Serbia adopted by tax authorities of local selfgovernment units, Ekonomika poljoprivrede, Economics of agriculture, Vol.LXVIII, 4: 1029-1042.

Radović, M., Vitomir, J. & Popović, S. (2021). Impact of internal control in enterprises founded by local self-government units: the case of Republic of Serbia, Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics, 32(1): 82–90.

Radović, M., Vitomir, J., Laban, B., Jovin, S., Nastić, S., Popović, V. & Popović S. (2019). Management of joint stock companies and farms by using fair value of agricultural equipment in financial statements on the example of IMT 533 Tractor, Economics of Agriculture, 1: 35-50.

Tamas-Miškin, S., Vitomir, J., Dragosavac, M., Medan, N., Radaković, M., Vitomir, G., Davidov, T. & Popović, S. (2022). The significance of archiving documentation and assessment quality of archiving financial documentation given by top managers, Economics of Agriculture, Year 69, No. 4, 2022, (pp. 949-1252).

ETHICS AND POLITICS

Anshu Malik
Maharshi Dayanand University, Rohtak

Dr. Archana Bhatia
Principal of D.A.V. Centenary College, Faridabad

Pinki Rani
Bhagat Phool Singh Mahila Vishwavidyalaya Khanpur Kalan, Sonipat

ABSTRACT
Ethics and politics, though distinct in their conceptual foundations, share a profound and inseparable relationship that shapes the governance and moral fabric of society. Ethics deals with the principles of right conduct, evaluating human actions on the basis of justice, fairness, responsibility, and the greater good. Politics, on the other hand, concerns the organization of power, the functioning of institutions, and the decision-making processes that guide collective life. When these two domains intersect, they create a framework through which political authority is exercised responsibly and public decisions are evaluated on moral grounds. The significance of ethics in politics becomes evident in matters such as policy formulation, distribution of resources, protection of rights, and the accountability of leaders. Ethical values such as honesty, equality, transparency, and respect for human dignity serve as essential standards against which political behaviour is judged. However, the relationship is not without conflict; political realities, competing interests, and power struggles often challenge ethical ideals, creating dilemmas for both policymakers and citizens. These tensions raise important questions about whether political actions should always conform to moral principles or whether pragmatic considerations can justify ethical compromises. Understanding the interplay between ethics and politics is therefore vital for building a just and stable society. It encourages the development of responsible leadership, strengthens democratic institutions, promotes trust between the state and citizens, and ensures that governance remains oriented towards public welfare. By integrating ethical reasoning into political practice, societies can strive toward fairness, accountability, and the ethical use of power.
Keywords: Ethics, Politics, Moral principles, Justice, Equality, Freedom, Integrity, Governance, Public welfare, Power relations, Accountability, Ethical norms, Political decision-making, Transparency, Responsible leadership, Human dignity, Ethical use of authority.

ETHICAL USE OF AI BY FREELANCERS: BALANCING PRODUCTIVITY, AUTHENTICITY, AND INTELLECTUAL PROPERTY IN THE DIGITAL GIG ECONOMY

Shreya Punia
Dept of Commerce, Maharshi Dayanand University, Rohtak
ORCID ID: 0009-0003-8884-4733

Nikita Khatak
Dept of Commerce, Maharshi Dayanand University, Rohtak
ORCID ID: 0009-0008-3919-6510

Anshu Malik
Dept of Commerce, Maharshi Dayanand University, Rohtak
ORCID ID: 0009-0005-7612-0978

ABSTRACT

The rapid expansion of the digital gig economy has transformed how freelancers work, create value, and interact with clients. With the growing accessibility of artificial intelligence (AI) tools—ranging from content generators and coding assistants to image creation platforms—freelancers now face new ethical challenges related to productivity, authenticity, and intellectual property. This paper examines the ethical implications of AI integration in freelance work and explores how freelancers can balance efficiency with responsible professional conduct. While AI enhances productivity by automating repetitive tasks and accelerating creative processes, it also raises concerns about originality, client transparency, data privacy, and the ownership of AI-generated outputs. The study analyses how the absence of formal regulatory frameworks for gig workers intensifies these issues, placing the burden of ethical decision-making on individual freelancers. Through the lenses of professional ethics, technology ethics, and digital labour studies, the paper evaluates emerging dilemmas such as AI-assisted plagiarism, algorithmic bias, declining human creativity, and the misuse of copyrighted training data embedded in AI models. Additionally, it highlights the responsibilities of freelancers in providing authentic, value-driven work while maintaining honesty about AI involvement. The paper proposes an ethical decision-making framework that freelancers can adopt to navigate AI-related risks, ensuring compliance with intellectual property standards and fostering trust within the freelance marketplace. Ultimately, the study argues that the ethical use of AI is essential for sustaining professional integrity, client trust, and the long-term viability of freelance work in an AI-driven future.

Keywords: freelance ethics, artificial intelligence, gig economy, intellectual property, authenticity, productivity, AI ethics, digital labour, plagiarism, professional responsibility, creative integrity, automation.

6th INTERNATIONAL ETHICS CONGRESS

December 08-09, 2025 / Ankara, Türkiye

20.12.2025
REF: Akademik Teşvik

İlgili makama;

6. ULUSLARARASI ETİK KONGRESİ 8-9 Aralık 2025 - Ankara/ Türkiye'de 13 farklı ülkenin (Türkiye 24 bildiri - Diğer ülkeler 38 bildiri) akademisyen/araştırmacılarının katılımıyla gerçekleşmiştir. Kongre 16 Ocak 2020 Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliğine getirilen "Tebliğlerin sunulduğu yurt içinde veya yurt dışındaki etkinliğin uluslararası olarak nitelendirilebilmesi için Türkiye dışında en az beş farklı ülkeden sözlü tebliğ sunan konuşmacının katılım sağlaması ve tebliğlerin yarıdan fazlasının Türkiye dışından katılımcılar tarafından sunulması esastır." değişikliğine uygun düzenlenmiştir.

Bilgilerinize arz edilir,

Saygılarımla

Assoc. Prof. Dr. Hasan ÇİFTÇİ
Head of Scientific Committee

İKSAD ENSTİTÜSÜ
Çankaya – Ankara
06-146-071

Konu : Kongre Düzenlenmesi 5 Ağustos 2025
Sayı : BSE-2

İLGİLİ KURUMA

İçişileri Bakanlığı tarafından tahsis edilen 06-146-071 tescil kodu ile Tüzel Kişiliğe sahip olan İKSAD Enstitüsü 5253 sayılı kanuna uygun olarak "Bilimsel araştırmalar ve akademik çalışmalar" alanında ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyetlerini yürütmektedir.

Kurumumuzun Yönetim Kurulu 15 Ocak 2024 tarihinde saat 10.30'da "Bilimsel Diplomasi Projesi" görüşmeleri ile "Bilimsel Kongreler Düzenlenmesi" gündemleri ile toplanmış ve alınan (2 numaralı) karara istinaden aşağıda detayları yazılı olan bilimsel etkinliğin düzenlenmesine ve etkinliğe ilişkin resmi görevlendirme konusunda karar vermiştir.

Bilgi ve gereğini rica ederim

Dr. Mustafa Latif EMEK
Yönetim Kurulu Adına

Etkinlik Adı:
6. Uluslararası Etik Kongresi
Etkinlik Tarihi ve Yeri: 08-09 Aralık 2025, Ankara

DÜZENLEME KURULU
Prof. Dr. Melike ÖZER KESKİN - Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Salih ÖZTÜRK - Namık Kemal Üniversitesi
Prof. Dr. Esra AKIN - İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Doç. Dr. Doğan ÇİLOĞLU - Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Malik YILMAZ - Atatürk Üniversitesi
Dr. Minji YANG - Hankuk University of Foreign Studies
Dr. Elvan CAFEROV - Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi
Etkinlik linki: https://www.izdas.org/etik